

BOKTRYCKERI- KALENDER.

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET
UMEÅ

1476

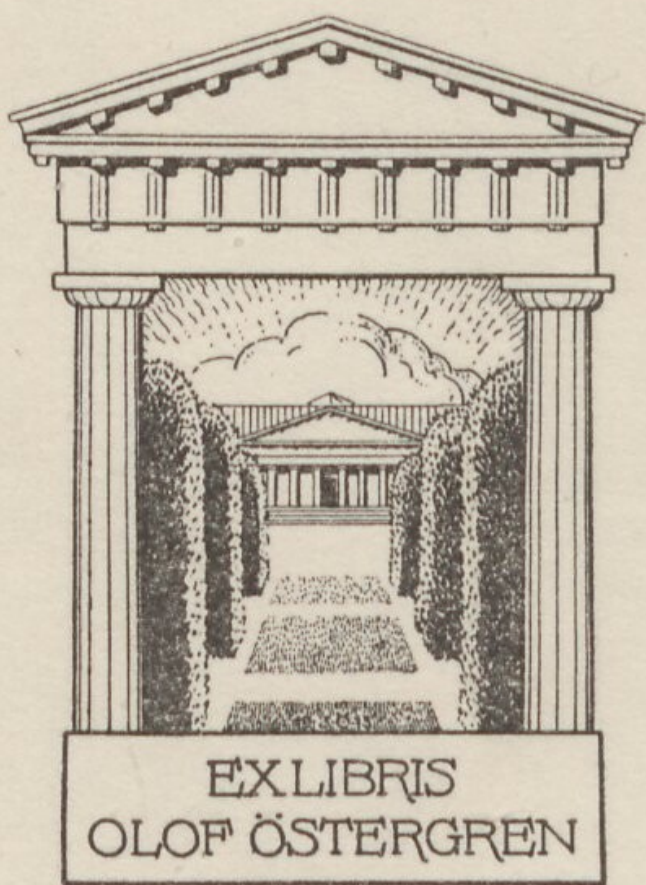
Umeå universitetsbibliotek

00000504483

BOKTRYCKERI
KALENDER

SILFVERMEDALJ I STOCKHOLM

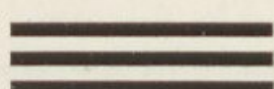
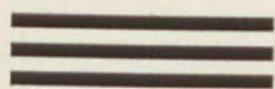
BERLINGSKA STILGJUTERIET

STILGJUTERI • GRAVERANSTALT
GALVANOPLASTIK • STEREOTYPI

Stort lager af bokstilar,
titelstilar, ornamenter,
initialer, utslutning, reg-
letter och messingslinier.

På kortaste tid kunna
fullständiga uppsättningar
för tryckerier levereras.

BERLINGSKA STILGJUTERIET

fter betydliga utvidg-
ningar stor tillverk-
ningsförmåga. ☛ Vår
metallegering är af
den största fullkom-
lighet och garanterar stor hållbar-
het. ☛ Gjuteriälsken äro af konst-
närligt och varaktigt värde. ☛ Den
största omsorg nedlägges vid ut-
förandet af alla beställningar. ☛ ☛

Lund, Stora Gråbrödersgatan 19 i Sverige
November År Nittonhundraett

ALM. SVENSKA
BOKTRYCKARE-
FÖRENINGEN

OCH

BOKINDUSTRI-MUSEUM

EXPEDITIONER:

JACOB SGATAN 28
STOCKHOLM

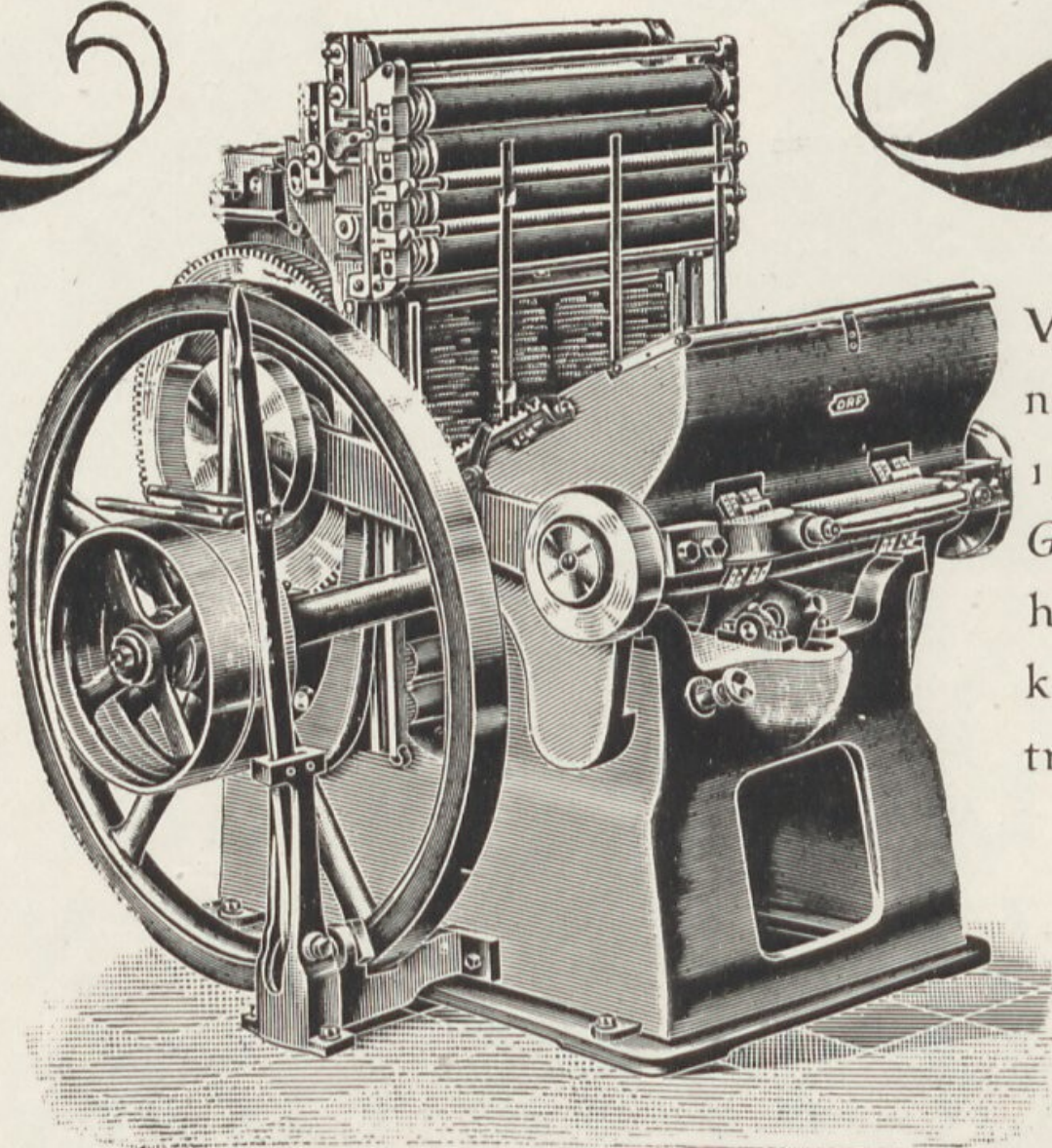

DIGELTRYCKPRESSEN "VICTORIA"

6 storlekar.

För finaste
Boktryck,
Stansning och
Prägling.

Världsutställ-
ningen i Paris
1900:
Guldmedalj,
högsta utmär-
kelse för
tryckmaskiner

STORLEK V. Med patenteradt dubbelfärgverk :: Specialmaskin för stora tonplattor :: Autotypi- och färgtryck :: Fullkomlig täckning med en gångs infärgning :: Konkurrens omöjlig ~~~~~

STORLEK VI. Med värme-
apparat :: Specialmaskin för tunga
varm- och kallpräglingar :: För
alla slag af färgtryck och för
stansning :: Största tryckförmåga

SENASTE NYHET!

Handskydd till förekommande af olyckshändelse vid iläggningen.

STORLEK I—IV för tryckning, stansning och prägling, alltså mångsidigt användbar. Kan efter önskan *samtidigt* användas till böjning, skärning, stansning, tryck och prägling af askar, kartonger och etiketter.

Några fördelar: Digel med gunga i ett stycke. Samtidigt parallelt ställbara löpskenor. Parallelt tryck. Skyddsinnrättning för trycket. Lätt gång. Fullkomlig färgrifning. Exaktaste utförande ~

Maskinfabriken

Rockstroh & Schneider Nachfolger, A. G.
DRESDEN-HEIDENAU

Generalagent för Sverige & Finland:

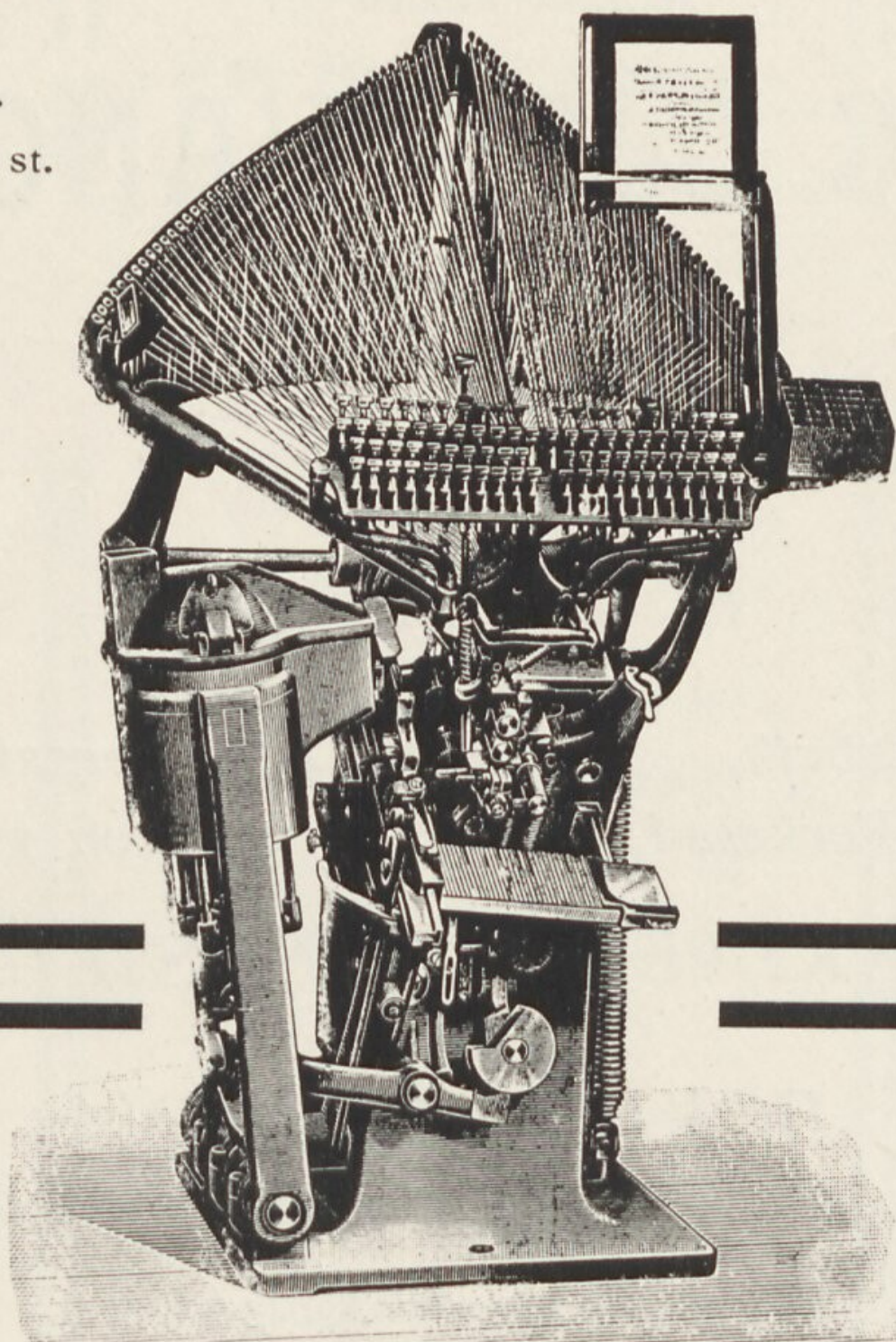
FREDR. WAGNER, STOCKHOLM

SÄTT- OCH RADGJUTNINGSMASKINEN **TYPOGRAPH**

SVERIGE: 25 st.
TYSKLAND: 400 st.

NORGE: 15 st.
FINLAND: 2 st.

Cirka 100 olika sorters stil af Antikva
och Fraktur

Genom sin prisbillighet och de i motsats till andra sättmaskiner ytterst sällan förekommande rubbningar, den mest räntebärande. Tillfölje maskinens **enkla** och **praktiska** konstruktion behöfves ej särskild tillsyningsman. Förutom för tidningar den mest lämpliga för civiltryckerier, der man särskildt lägger vikt vid stilens stående på linie. Raderna äro, i olikhet med sådana å andra sätt- och gjutmaskiner, *fullkomligt släthyflade å bägge sidor*, hvadan man utan ringaste olägenhet med lösa typer kan insätta rubriker etc. mellan desamma. Undervisning i sättning och maskinens skötsel meddelas utan kostnad såväl hos undertecknad som hos fabriken i Berlin. Full kompetens härför erhålles inom 3 veckor.

OBS.! Bland en af de sednaste nyheterna torde benäget observeras den **ställbara gjutformen**.

Generalagent för Sverige & Finland:
FREDR. WAGNER, Stockholm

Telegramadress:
..GJESTVANG..

RIKSTELEFON
ALLM. TELEFON

E. C. GJESTVANGS

H. & F.-A. B.

STOCKHOLM

*Färgfabrik
Mek. Verkstad*

*Pappersaffär
en gros*

MASKINER & UTENSILIER

för

BOKINDUSTRIEN

af förnämsta in- och utländska fabrikat.

*Rekommenderas såsom bäst
och billigast:*

*WOELLMERS Stilar och
Messingslinier*

*FRANKENTHALS Snällpres-
sar, Rotationsmaskiner &
Digeltryckpressen Regina*

*GOLDINGS Accidenspressar
"Jobber" & "PEARL"*

*TANGYES Gas- & Fotogen-
Motorer*

Sättmaskinen MONOLINE

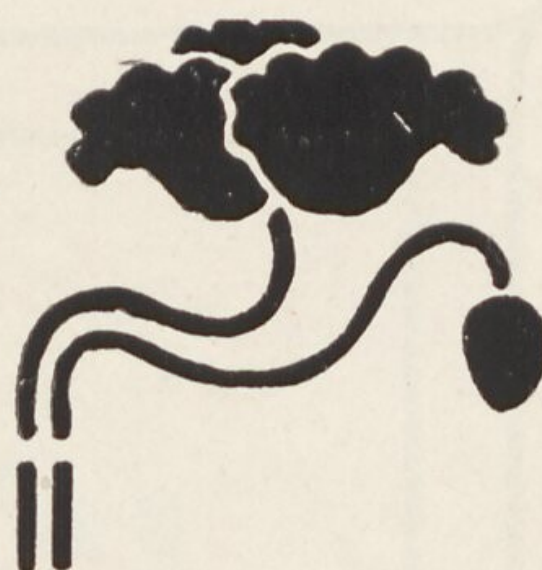
NYQVARNS PAPPER

KÖP EJ
GAS- ELLER FOTOGEN-
MOTOR

utan att först inhämta
prisuppgift på

TANGYES

världsberömda
MOTORER
ovillkorligen enk-
laste och mest
ekonomiska af
alla konstruktio-
ner.

Förmånligaste drif-
kraft med DAWSON-
GAS, som billigast
framställes

genom

TAYLOR GASVERKET

minst skrymmande o. billigaste
kraftanläggning. Finnes i alla
storlekar o. för olika ändamål.

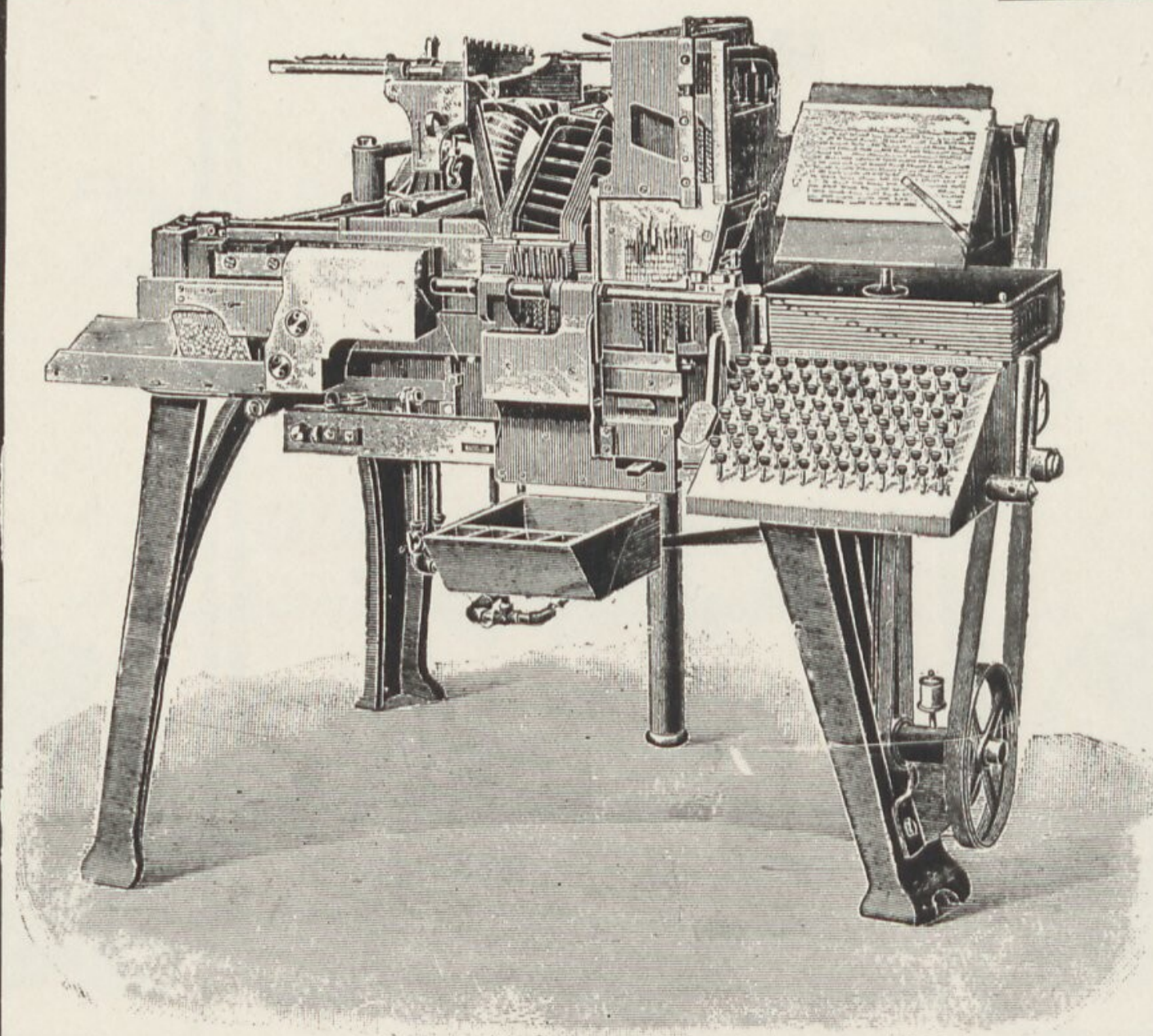
E.C. GJESTVANGS H. & F.-A. B.
STOCKHOLM

E. C. Gjestvangs

Handels- & fabriks-A. B.

*** Stockholm ***

Monoline

betecknas såsom framtidens sättmaskin och är ovedersägligen nutidens främsta. Monoline är enklast, billigast och angenämast att handhafva. Intill 9000 bokstäfver i timmen. Begär Prospekt.

Paris
1900
Grand
Prix

Stilgjuteri och Maskin-Fabrik J. G. Schelter & Giesecke ¹² Leipzig

Ångsnickeri ≈ Trästillfabrik ≈ Galvanoplastik ≈ Messingsliniefabrik
Numrermaskin „Archimedes“ ≈ Anstalt för Zinkåtsning och Träsniitt

„Phönix“ Digeltryckssnällpressar ≈
„Windsbraut“ Boktryckssnällpressar

Säkerhets-Hissar för transmissions-, elektrisk och handkraft ≈ Samtliga
Utensilier och Hjelpmaskiner för Boktryckerier ≈ Stereotypi-Inrättningar

Gust. Carlsson & Co.

Gen.-Agenter, Stockholm

Stilprof på Edelgotisch med Ornamenten (Edelgotisch Nonpareille bis 6 Cicero)

Messinglinie - fabrik

Wilhelm Woellmer's Stilgjuteri

Berlin SW. Friedrichstr. 226 •

Telegramadress:
„Typenguss“.

❧❧❧ Unciaal - Gothisch. ❧❧❧

No. 1352. 10 punkter.

No. 1351. 8 punkter.

både henne och
boden på elden
och hade otvif-
velaktigt upp-
fyllt löftet, om
de kunnat få
boden lös, men
nöjde sig att-

Efter dessa bragder gingo våldsverkarne löst
på Bengt Bagares bod, stucko med värjorna
genom springorna och ville med 'gewalt' haf-
va äfven den boden på elden. Öigan Annika

No. 1355. 24 punkter.

Kristianstad • Motala

No. 1357. 48 punkter.

**Priskurant
Anstalter**

No. 1353a. 14 punkter.

N ❧❧❧❧❧
ach den schönsten
Vorbildern älterer
Meister geschnitten, ist
die Unciaal-Gothisch als

No. 1433. 96 punkter.

Nyh

FONDERIE DE CARACTÈRES
FABRIQUE DE FILETS EN CUIVRE

Wilhelm Woellmer's Schriftgiesserei und Messingliniefabrik

TELEPHON: VI, No. 3051.
TELEGRAMME: TYPENGUSS BERLIN

BERLIN SW.

Antike Mediaeval Garn. XVI.

No. 1224. 10 punkter.

I "*Gamla Stockholm*" berättas denna tilldragelse på följande sätt: Den 26 November på aftonen hölls bröllop med stort gästabud i D. Jungs hus vid Södermalmstorg. De kuskar och lakejer som från bröllopgården skulle hemta *sina herrskap* infunno sig för att vänta på dem utanför huset. Tiden föreföll dem otvifvelaktigt något lång och för att hafva sysselsättning kastade de först facklorna som de förde med sig i en hög midt på torget och läto dem brinna. Men den elden kunde icke gifva tillräckligt aftonnöje, hvarför kuskarne tände på det tak som var lagdt på Peter Bokbindares bod och brände åtskilligt annat. Derefter gingo de öfver torget och bröto ned munsiör **Claus Sirkers** Bagares bod och brände den i grund. Jernspikar och lås kastades på folket som gick förbi, och på husen och brädbodarne rundt omkring slungades glödande heta jern. Dernäst stucko de eld på en fattig skoflickares bod som stod bredvid salig borgmästaren Grundels half-

No. 1428. 16 punkter.

Träsnittsafttryck

No. 1429. 20 punkter.

Sandefjord

No. 1430. 28 punkter.

Utensilier

No. 1431. 36 punkter.

Indiskt

Schmale Romanisch

Columbus

Med. Etienne

Magere Etienne

Moderne Schmalschrift

Enge Grotesque

Zierschr. Elektra

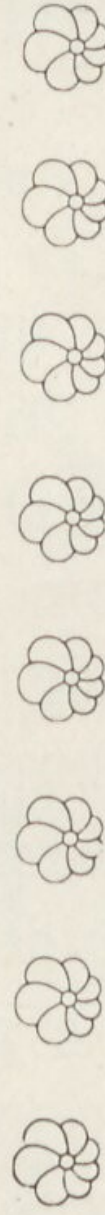
J. JOHN SÖHNE
STILGJUTERI

HAMBURG

GRUNDADT 1860

Endast ett pris, Kr. 4,—
pr kilo, för alla grader,
bästa hårdmetall

Garam.-Cursiv

Signir=Schrift

Künstler-Schrift

Keil-Zierschrift

Renaiss. Egypt.

Orig. Neudeutsch

Orig. Neugothisch

Mod. Grot.

Stilgjuteri D. Stempel, G. m. b. H.

 Frankfurt am Main

Messingslinier
Galvanoplastik

Stämpelsnideri
Graveranstalt

Stort lager i Breslau,
Berlin, Dresden, Ham-
burg och München

 Komplett
**Tryckerimateriel efter
normalsystemet alltid**
 på lager

Telegramadr.:
Schriftgiesserei Stempel,
Frankfurtmain.

Personal öfver 150 Personer.

Specialitet:

**Kuranta och moderna
Titel-, Accidens- och
Brödstilar**

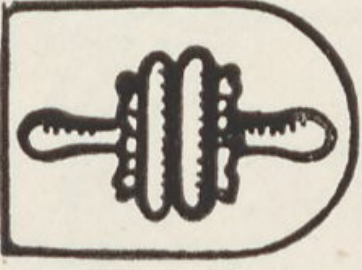
Messingslinier Utslutning
Mellanslag o Kvadrater
Hålgjutna Kvadrater
Regletter o o Hålsteg
Maskiner Utensilier

Accenter till alla Språk

Omramningen är uppsatt med Künstlerlinien
Ser. II. Pris pr. Sortiment 25 och 35 Mark

§ § § Förstklassigt Stilgjuteri § § §

Moderna Bokstilar

och dertill hörande

Ornament

”Reichs-Deutsch” Nyhet i modern bokutstyrelsel!

Största användbarhet!
Utmärkt effektiv!

Wilhelm Cronau's Stilgjuteri

Graveranstalt

Berlin-Schöneberg

Stämpelsnideri

BERLINGSKA
STILGJUTERIET

LUND
SVERIGE

BERLINGSKA STILGJUTERIET

ITALIENSK BOKSERIE

Satt med
10 punkter
Ital. Ant.

EN egentlige skaparen af den s. k. antiquastilen var Nic. Jenson, hvars latinska snitt på bokstäfver blef öfver hela den boktryckande verlden vida berömdt. Det är bekant att boktryckarne från den tiden, för att göra reklam för sina arbeten, meddelade att dessa voro tryckta med typer af det »rena venetianska snittet». De latinska typerna voro till en början allt annat än populära, hvilket härledde sig af religiösa skäl. Boktryckerikonsten hade i början af sitt framträdande hufvudsakligen användts för mångfaldigande af kyrkliga arbeten, handböcker o. d. och man hade därför vant sig vid att se dylika arbeten tryckta med gotiska bokstäfver. I Italien hade studiet af de gamle klassiske författarnes arbeten varit sedan länge en kär sysselsättning för den tidens lärde. Konsten att trycka böcker lemnade nu tillfällen för alla universitet att för en billig penning åt sina studerande tillhandahålla dessa arbeten, hvilka dock en längre tid af andlige och rättrogne kristne ansågos som styggelse och stämpelades som kätterska. Då dessa böcker trycktes med bokstäfver af det nya italienska snittet ansågos äfven dessa typer kätterska och blefvo ej använda för de kyrkliga handböckerna. Följden var att de ej i någon nämnvärd utsträckning blefvo använda utom Italien, förrän man äfven från tyska, franska och holländska tryckerier började utgifva de klassiske italienska författarnes arbeten. Så småningom ändrades omdömet, den latinska formen på bokstäfver vann öfverallt odeladt bifall och under tidernas lopp hafva en mångfald olika snitt af denna typform sett dagen.

Berlingska Stilgjuteriet

Jenson Gotisk Serie

en framstående gravören Nicolas Jenson, anställd vid det kungliga myntverket i Paris, var på sin tid vida berömd och det var härför som Konung Karl VII åt honom uppdrog att resa till Mainz för att der närmare studera den nyligen uppfunna boktryckskonsten. ¶ Det var Konungens mening att sedermera åt Jenson gifva uppdraget att i den franska hufvudstaden inrätta ett kungligt boktryckeri. ¶ Under Jensons vistelse i Mainz dog Konung Karl. ¶ Jenson återvände icke till Frankrike utan begaf sig i stället till Italien, konstens hemland, för att der för egen räkning söka utöfva en boktryckares verksamhet. ¶ Den tidens boktryckare voro äfven stilgjutare och det var derför Jensons första åtgärd att graverera och gjuta åt sig typer. ¶ Han graverade först en skrift med latinskt snitt, hvilken skrift inom kort gjorde honom berömd bland Italiens lärde. ¶ Då emellertid andliga böcker icke trycktes med antiqua och i Tyskland öfver hufvud taget endast köptes böcker tryckta med munkskrift, så beslöt Jenson att äfven graverera en dylik skrift. ¶ Denna skrift blef vida berömd öfver hela den boktryckande verlden och ännu i dag måste man skänka sin beundran åt den vackra formen, det klara, skarpa snittet och det jemna utseendet hos dessa typer. ¶ Ehuru icke fullständigt kopierade, gifva dock dessa typer en ganska trogen bild af Nicolas Jensons gotiska typsnitt. ¶ ¶

Satt med
10 punkter
Jenson Got.

Droffen Serie

och

Berlings Metallinier

lämpa sig för såväl
tillfällighetstryck som
för tidningstryck ❀ ❀

Berlingska Stilgjuteriet

LUND ☛ SVERIGE

LESSEBO

ADRESS:
LESSEBO

RIKS-
TELEFON

Afdelningskontor i Stockh.:
Klara Södra Kyrkogata 5.
Pappersnederlag i Göteborg
Norra Hamngatan N:o 4. •

Tillverka alla slag af
Skrif- & Tryck-
papper maskingjorda
& handgjorda

Specialiteter: ✂ ✂
Handgjorda och
✂ handlimmade ✂
papperssorter
Lumppapper ✂ ✂

Obs.! ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂
Dubbellimadt
Skrif- och Post-
papper. ✂ ✂ ✂ ✂ ✂

FÖRSTA PRIS
— KÖPENHAMN 1888 —
GULDMEDALJ
— GÖTEBORG 1891 —

H. BERTHOLD

BERLIN SW.

MESSINGLINIEFABRIK OCH STILGJUTERI A.-B.

TELEGRAFADRESS: LINIENHAUS, BERLIN.

FILIAL-FABRIKER:

STUTTGART · MOSKWA · PETERSBURG

RIKHALTIGT URVAL AF
MODERNA STILAR, VIGNETTER,
INFATTNINGAR ETC.

BAUER & CO.

STUTT GART

STILGJUTERI
OCH MESSINGLINIEFABRIK

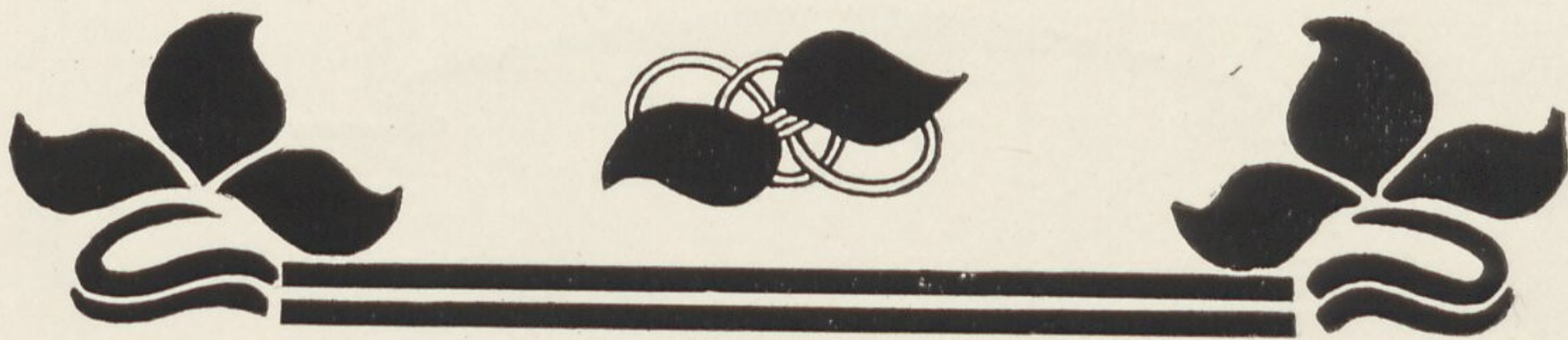
TELEGRAFADRESS: BAUERCO

RIKHALTIGT URVAL AF
MODERNA STILAR, INFATTNINGAR,
VIGNETTER ETC.

HELA TRYCKERI-UPPSÄTTNINGAR,
INKLUSIVE MASKINER OCH UTENSILIER,
KUNNA LEVERERAS GENAST

WILH. LAGERHOLMS
TRYCKFÄRGSFABRIKS
AKTIEBOLAG STOCKHOLM

Tillverkar för LITOGRAFI- och
BOKTRYCK
SVARTA TRYCKFÄRGER
Rotationsfärger, Snällpressfärger
Accidensfärger, Illustrationsfärg.
KULÖRTA TRYCKFÄRGER
torra eller färdigrifna af eget fabrikat
LITOGRAFISK & BOKTRYCKS-
FERNISSA *i alla styrkegrader*

GULDMEDALJ

BRÜSSEL 1888

DEN VÄLKÄNDA VALSMASSAN

RÖBUR

Paris 1900: Guldmedalj

Nyheter

eu-Deutsch

Stilar och Ornamenter

Stilgjuteri
Benzsch & heyse
hamburg

Grundad
1833

Kompletta Boktryckeri-Inrättningar
städse på lager. ❖ Ständigt lager
af mera än 250 000 Kilogram. ❖❖

❖❖ Agenter för Sverige och Finland: ❖❖
Gumælius & Comp./Stockholm

❖❖❖❖ Agent för Norge: ❖❖❖❖
A. Gulowsen / Actie- / selskab / Christiania

Halbfette Renaissance-Antiqua

Originalsnitt i 11 Grader, Nonpareille till Canon (Corps 6 till 36)

No. 1802 (Corps 6). Min. 180 a 52 A ca. 3,5 kg
Stort Lager af Bokstilar, Titelstilar, Infattningar, Initialer

No. 1803 (Corps 7). Min. 180 a 52 A ca. 4,7 kg
Kompletta Boktryckeri-Inrättningar städse på lager

No. 1804 (Corps 8). Min. 180 a 52 A ca. 5,5 kg
Det mest fullkomliga och tekniska arrangement

No. 1805 (Corps 9). Min. 128 a 30 A ca. 5,6 kg
Världsutställning Paris 1900: Guldmedalj

No. 1806 (Corps 10). Min. 128 a 40 A ca. 7 kg
Ständigt Lager af mera än 250 000 kg.

No. 1807 (Corps 12). Min. 96 a 28 A ca. 7,5 kg
Regletter, Utslutning, Polytyper

No. 1808 (Corps 14). Min. 72 a 24 A ca. 7,6 kg
Sedan 60 år bepröfvad firma

No. 1809 (Corps 16). Min. 60 a 20 A ca. 8,6 kg
Profver och Prisuppgift

No. 1820 (Corps 20). Min. 36 a 15 A ca. 10 kg
Låga Netto-Priser

No. 1821 (Corps 28). Min. 22 a 10 A ca. 12 kg
Gravéranstalt
No. 1822 (Corps 36). Min. 12 a 6 A ca. 13 kg
Stereotypi

Stilgjuteri Genzsch & Heyse, Hamburg

Agenter för Sverige och Finland: **Gumælius & Co., Stockholm**

✦ Agent för Norge: **A. Gulowsen, Actieselskab, Christiania** ✦

SCHRIFTGIESSEREI
GENZSCH & HEYSE
HAMBURG

ÅR *Romerska Antiqua och Cursiv* är efter alla omdömen den vackraste och på samma gång mest praktiska stil, som framställts på de sista 10 åren.

☿☿ *Vår Romerska Antiqua och Cursiv* är ingen modestil utan kommer alltid och öfverallt att finna efterfrågan. Exporteras till alla länder.

☿☿ *Vår Romerska Antiqua och Cursiv* efterapas visserligen af konkurrenterna, men uppnås icke.

☿☿ *Vår Romerska Antiqua och Cursiv* är oöfverträffad och anbefalla vi anskaffandet af denna stil där den ännu icke finnes.

☿☿ *Vår Romerska Antiqua och Cursiv* eröfrar åt sig hela världen liksom förut den af oss införda berömda Schwabach- och Mediævaltypen.

☿☿ *Vår Romerska Antiqua och Cursiv* användes lika mycket i accidenstryck som i modern bokutstyrsel.

Högaktningsfullt
GENZSCH & HEYSE

☿☿ AGENTER FÖR SVERIGE OCH FINLAND ☿☿
GUMÆLIUS & Co. ☿ STOCKHOLM

STILGJUTERI
GENZSCH & HEYSE
HAMBURG

GRASSET ANTIKA

Framstående nyhet för modern utstyrsel af
böcker och tidskrifter samt accidenser

Grasset Cursiv

*till Grasset Antikva är samtidigt en för-
träfflig stil för cirkulär och andra
accidensarbeten*

❖ ❖ ❖ ❖ AGENT FÖR NORGE: ❖ ❖ ❖ ❖
A. GULOWSEN Aktie-
selskab CHRISTIANIA

FREDR. WAGNER

STOCKHOLM

TRYCKERIMASKINER
och MATERIEL alla slag
PAPPERSAFFÄR en gros

Allm. Tel. 9 22
Rikstel. 36 76

Telegrafadress:
FREDVAGNER

KOENIG & BAUERS snäll- & illustr.-pressar
— samt rotationsmaskiner —

H. BERTHOLDS, Berlin, messingslinier och
— stilar i modernt snitt. —

CHR. HOSTMANN, Celle, svarta o. kulörta
— färger för bok- o. stentryck —

ROCKSTROH & SCHNEIDERS digel- och
— präglingpressen Victoria. —

Sätt- o. radgjutningsmaskinen "Typograph"

AUG. FOMM, Leipzig, bokbinderimaskiner.

SCHMIERS, WERNER & STEIN, Leipzig,
— lithografiska snällpressar —

ELECTROTECHNISCHE WERKSTÄTTE

— Darmstadt, elektr. motorer —

A. HOGENFORST, Leipzig, "Diamant"-pres-
sar, maskiner för stereotypi & galvanoplastik

K. GEBLERS, Leipzig, häftmaskiner —

CLAYTONS, LINCOLN gas- och oöfverträf-
— fade fotogénmotorer —

DAESCHLERS, München, litografiska stenar

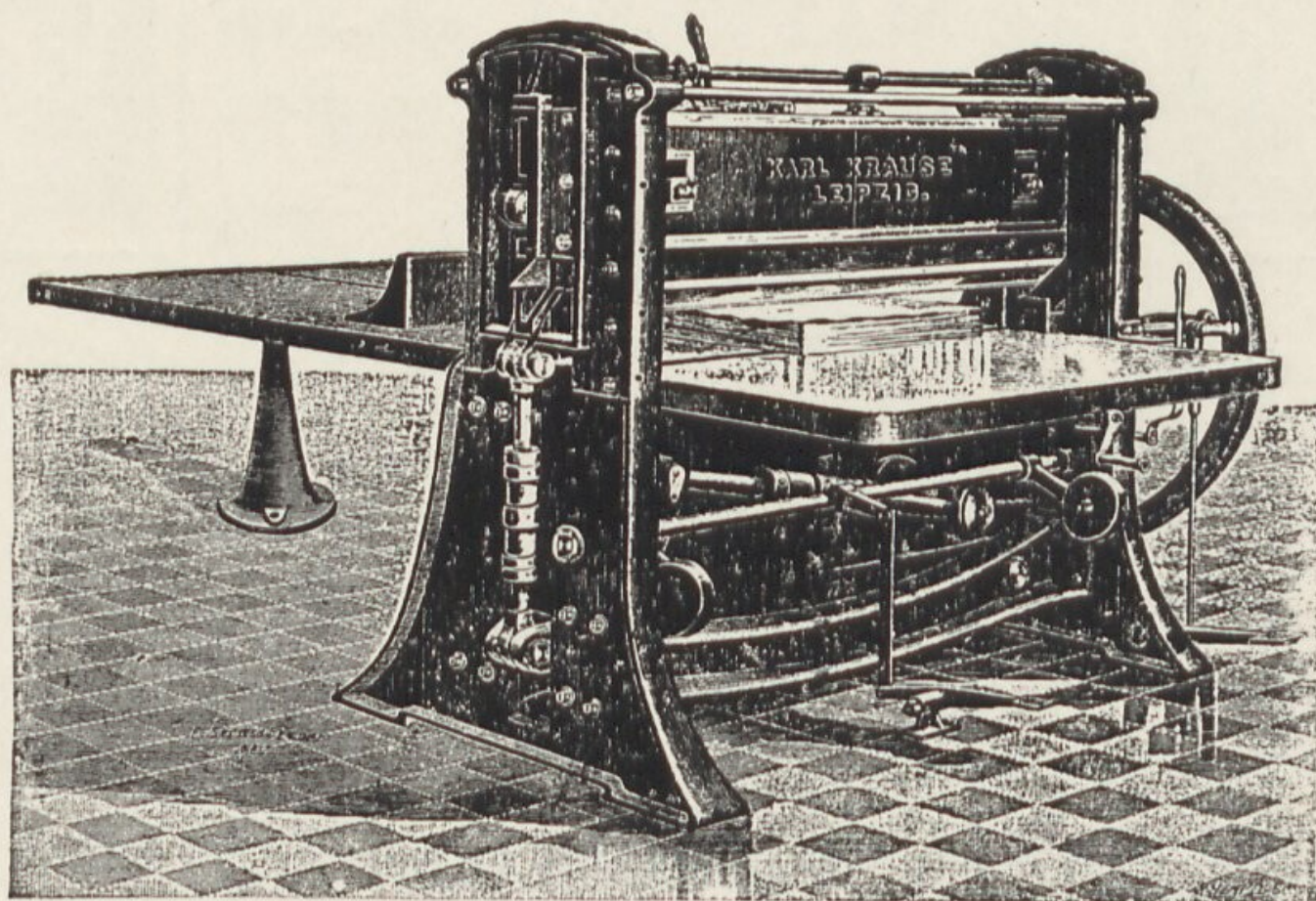
Tid är pengar!

:: :: Denna grundsats kan till fullo tillämpas vid arbete med min :: ::

Skärmaskin "Rapid"

hvilken, försedd med självprässning för hvarje höjd utan särskild inställning, arbetar **fullständigt automatiskt** och gör 20 snitt i minuten.

Världsutställningen i Paris 1900

GRAND PRIX & GULD MEDALJ

Skärmaskinen "RAPID" har bl. a. levererats till följande firmor:

Altona-Ottensen, Tapetenfabrik Hansa, Iven & Co.	Frankfurt a. M., Paul Steinbock Gratwein, Leykam-Josefthal A.-G.	Leipzig, Jul. Klinkhardt
Amsterdam, Blikmann & Sartorius.	Groningen, J. B. Wolters	London, Eyre & Spottiswoode
Amsterdam, Steendr. Senefelder	Hallein b. Salzbr., The Kellner	Ludwigsburg, Hrch. Frank Söhne
Aschersleben, H. C. Bestehorn	Partington Paper Pulp Co., Ltd.	Mailand, A. Bertarelli & Co.
» Georg Gerson	Hannover, Edler & Krische	» D. G. Vianini & Co.
Barmen-R., Carl Weddigen	Heidenau, Winter & Sauer	Mexico, Ricardo Jordan
Berlin, Stange & Wagner	Heilbronn, Gebr. Rauch	Paris, Imprimerie de Vaugirard
» Ad. Ludwig	Helsingfors, Lilius & Herzberg	G. de Malherbe & Co.
» Ende & Co.	Höxter i. Westf., Fried. Serong	» Lewy Hermanus
» Gustav Raedel	Hull, Brumby & Clark Ltd.	Pasek, Gebrüder Mahla
Biberist, Papierfabrik Biberist	Jülich, Berger & Gissler	Pont à Mousson, Ardt Frères
Bielefeld, Velhagen & Klasing	Kaufbeuren, Akt. Ges. für Reklame- und Kunstdruck	Rosswien, Brodmeyer & Jung-
Brieg, T. T. Heinze	Klippan, Klippans Pappersbruk	hans.
Buchholz, Georg Adler	Köln a. Rh. M. Du Mont-Schauberg	Striessen, Leutert & Schneidewind
Budapest, Ferd. Gottermayer	» Gebrüder Stollwerk	St. Quentin, Désiré Antoine
» Kgl. ung. Staatsdruckerei	Kosten, Vereinigte Papierwarenfabriken Kosten	St. Petersburg, Proswestschenie
Buenos-Aires, Curt Berger & Co.	Lahr i. B., Pfisterer & Lesser (2 Stück)	Filiale des Bibliograph. Inst. Leipzig
Dessau, F. A. Seiler	Leipzig, E. A. Enders	Stuttgart, Deutsche Verlagsanstalt
Düsseldorf, L. Schwann		Trier, Schaar & Dahte
Ensheim, Gebrüder Adt		Weesp, J. C. van Houten
Florenz, Conte Costa		Zürich, Züricher Papierfabrik a. d. S.
Forshaja, Klaraforsfabriken		

KARL KRAUSE, Leipzig

Filialer:

PARIS Rue de Paradis 21 bis.

BERLIN SW. 48. Friedrichsstrasse 16.

GUST. CARLSSON & Co.

STOCKHOLM

REPRESENTERA BLAND ANDRA FÖLJANDE FIRMOR:

Beit & C:o, Hamburg.

Svarta o. kulörta Bok- o.

Stentrycksfärger, Tidnings-
och Rotationsfärg.

Karl Krause, Leipzig.

Skärmaskiner, Förgyllpressar
Pappsaxar, Kalandrar, Tvär-
skärmaskiner m. m.

*Maschinenfabrik Augs-
burg, Augsburg.*

Boktryckssnällpressar alla
slag samt Tidningspressar o.
Rotationsmaskiner.

*J. G. Schelter & Giesecke,
Leipzig.*

Stilar, Messingslinier, Tryc-
keriutensilier, Stereotypiapp-
parater, Windsbraut, Phönix-
pressar, Hissar.

*The Machinery Trust Ltd
London.*

Sättmaskinen Linotype, Har-
ris Automatic-press, John-
ston Die-press, Hepworths
Liniermaskin etc.

Hugo Koch, Leipzig.

Stentrycks-, Blecktrycks- o.
Ljustryckssnällpressar.

*Crossley Brothers, Ltd,
Manchester.*

Gas- och Fotogenmotorer,
Gasmotorolja.

*The Dowson Econ. Gas &
Power C:o, Ltd, London*

Dowson-gasverk.

*Bergmann Elektrici-
tätswerke A.G., Berlin*

Dynamomaskiner, Elektro-
motorer, Elektriska fläktar o.
Ventilatorer.

*Weilers Liberty M. W.,
Berlin.*

Libertypressar och Amateur-
pressar.

Gebr. Brehmer, Leipzig.
Alla slags Bok- o. Brochyr-
Häftmaskiner samt Falsma-
skiner.

*R. Gerholds Graviranstalt
Leipzig.*

Messingstilar, Fileter, Linier
och Ornament för pressför-
gyllning.

Lecerf Frères, Paris.

Maskinband och Pressfilar.

*B. Horbelt Sohn, Som-
merhausen.*

Maskinband för Rotations-
pressar.

Förste & Tromm, Leipzig.
Liniermaskiner för rull- och
pennliniering.

*Bibby & Baron, Bury,
England.*

Påsmaskiner.

*North's Typewriter C:o,
Ltd, London.*

Skrifmaskiner.

PROFVER
stå gerna till
tjänst

ACTIENGESSELLSCHAFT FÜR SCHRIFTGIESSEREI UND MASCHINENBAU

OFFENBACH AM MAIN

Var god begär
PROSPEKT

AFDELNING FÖR STILGJUTERI

Specialitet: Tillverkning af Original-Nyheter i
Bröd-, Utsirade-, Titel-, Skrif- och Rundstilar,
Infattningar, Vignetter, Polytyper. Leverans af
Messinglinier & Träutensilier för boktryckerier.

AFDELNING FÖR MASKINER

Specialitet: Tillverkning af enkla Snällpressar
och Falsmaskiner för alla format, Tramp-, Acci-
dens- och Cylindermaskiner, Digeltryckspressar,
Nya Bostonpressar.

Fullständiga boktryckeriuppsättningar städse på lager och genast färdiga att afsändas.
Representant för Sverige och Norge: JOH. PEHRSSON, 16 Brunkebergstorg, Stockholm.

LINOTYPE

ÄTTMASKINEN *LINOTYPE*, som numera användes i de flesta länder och hvaraf öfver 9,000 st. äro i bruk, står *fullständigt oupphunnen i produktionsförmåga och väl utfördt sättningsarbete*. Ensam i Tyskland äro 500 maskiner sålda, hvaraf på de sista 15 månaderna 300 st., hvilket torde vara ett talande bevis på dessa maskiners obestridliga öfverlägsenhet öfver alla andra sättmaskiner. *Stora besparingar i utrymme, tid och pengar. Maskinen lämpar sig lika väl för boksättning som för tidningssättning.*

INGEN AFLÄGGNING!

INGA STILFÖRRÅD!

STÄNDIGT NY STIL!

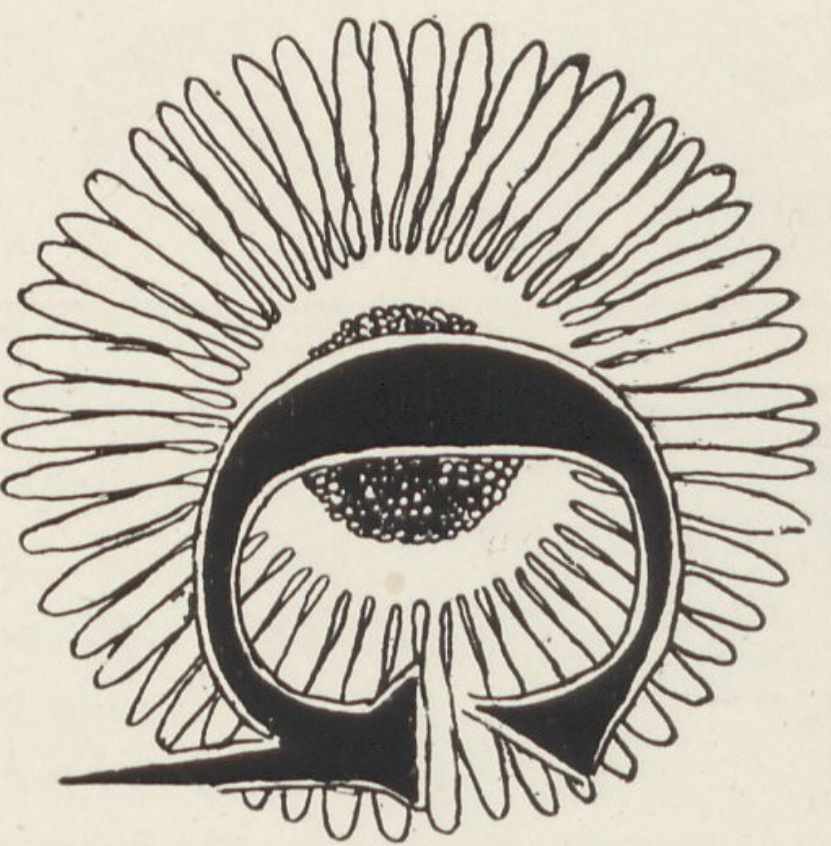
LINOTYPE-maskinens produktion kan icke ens närmelsevis uppnås af någon annan maskin. Maskinen arbetar fullständigt automatiskt, skötes af *en enda* person. Radbredder intill 28 cic. fr. bredd kunna sättas. Skickliga maskinsättare uppnå 10,000 typer korriger. sats pr tim. o. däröfver. LINOTYPE-maskinens resultat tala för sig själfva. LINOTYPE-maskinens öfverlägsenhet och stora räntabilitet är obestridlig.

Fullständiga prospekt sändas på begäran och alla önskvärda upplysningar meddelas af undertecknade, ensamförsäljare för Sverige och Finland.

GUST. CARLSSON & Co.
STOCKHOLM

EBR. JÄNECKE &
FR. SCHNEEMANN

 HANNOVER & HAMBURG

GRUNDADT 1843 17 PRISMEDALJER

Svarta och Kulörta Bok- & Stentrycks-
färger, fernissa och Valsmassa.

REPRESENTANTER OCH NEDERLAG

För Sverige:

GUMÆLIUS & KOMP.

Stockholm

För Norge:

E. C. GJESTVANG

Christiania

För Finland:

HEINR. REINCKE

Helsingfors

För Danmark:

M. G. HECKSHER

Köpenhamn

WALD. ZACHRISSONS **— BOKTRYCKERI —**

Köpmansgatan 34 GÖTEBORG Rikstelefon 3 42

AFD. GALVANOPLASTIK

Förstklassigt utförande

af KOPPARFÄLLNIN-

GAR m. m. Rikt urval af

Vignetter för Accidenser

GERHARD LOEBER

AMSTERDAM

◦ PAPPERSAFFÄR EN GROS. ◦

*◦ SPECIALITET: ◦
Alla slag af PAPPER
för Bok- & Stentryc-
kerier. Prospekt och
prisuppgifter gratis ::*

Pris pr år Kronor 10.80 genom
bokhandeln, Mark 14.40 pr post

Archiv für Buchgewerbe

Förnämt utstyrd månadsskrift för
alla områden af bokindustri. Inne-
håller årligen 180 à 200 konstbila-
gor i bok- o. stentryck m. m., m. m.

Beställningar emottagas af
DEUTSCHER BUCHGEWERBEVEREINS
KONTOR, Leipzig,
Deutsches Buchgewerbehaus

WALD·ZACHRISSONS

REPRODUKTIONS

ATELIER

GÖTEBORG·RIKSTEL·342

KLICHÉER I
AUTOTYPI
FOTOTYPI
STEREOTYPI
& KOPPAR-
FÄLLNING

GRAVERINGAR I MESSING

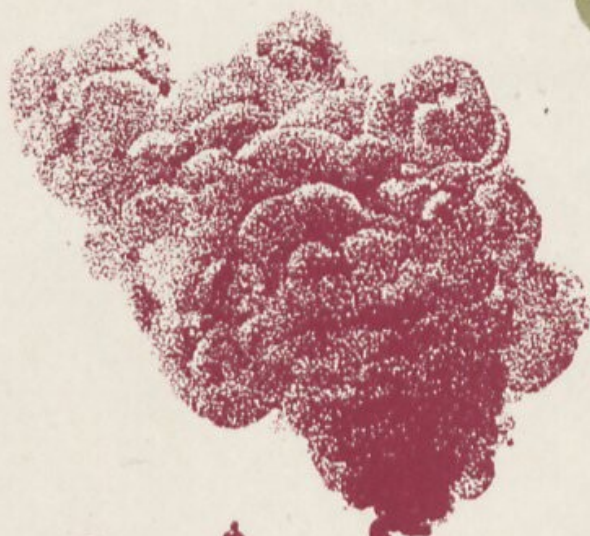
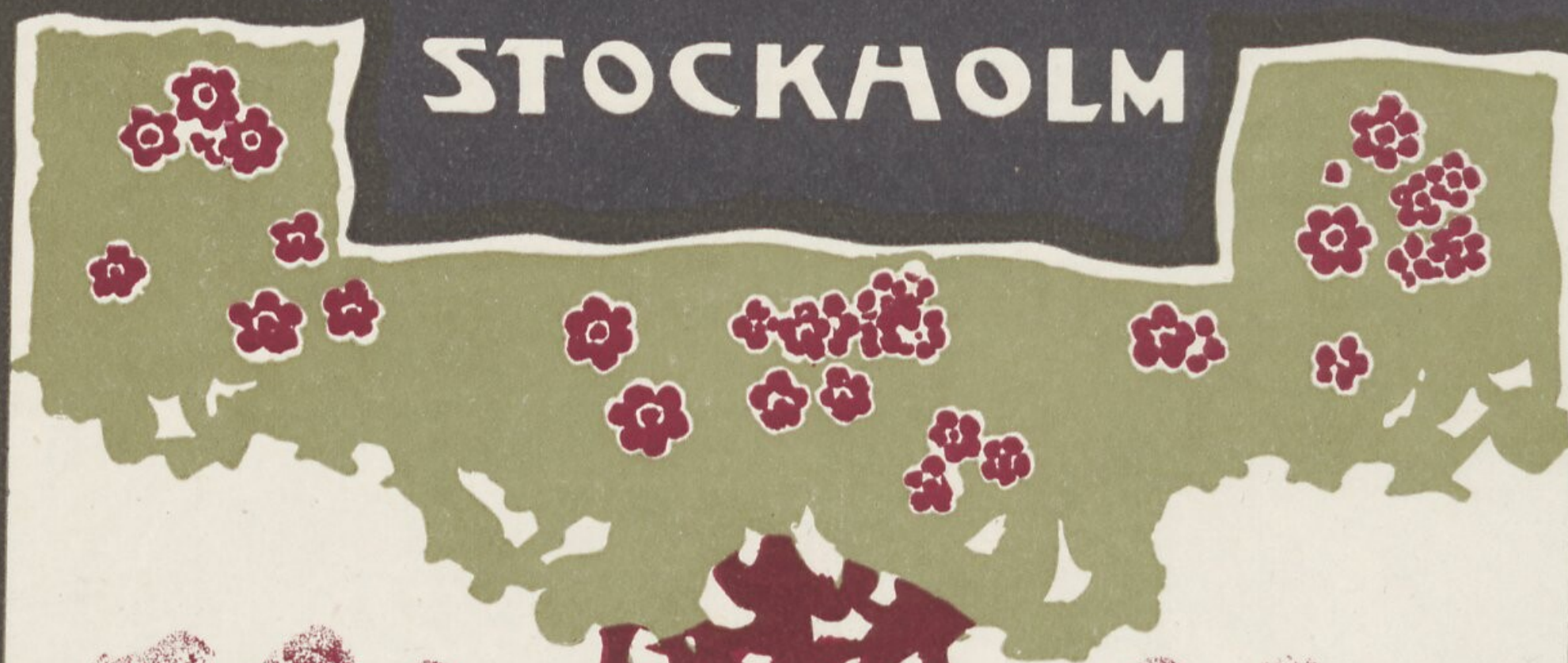
FÖR BOKBAND etc. ≡
sigill och brännstämplar

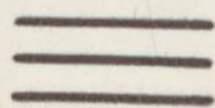
FABRIKEN TYPOCHROMA

STOCKHOLM

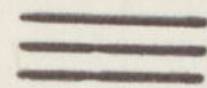
FABRIKS-MÄRKE

**SPECIAL-
FABRIK**
FÖR TILL DEN
GRAFISKA KON-
STEN HÖRANDE
**FÄRGER
FERNISSOR**

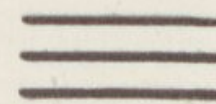

FABRIKS-MÄRKE

**VALSMASSA
KEMIKAlier**

Telegramadress:
TYPOCHROMA
Rikstel. 388
Allm. tel. 3682

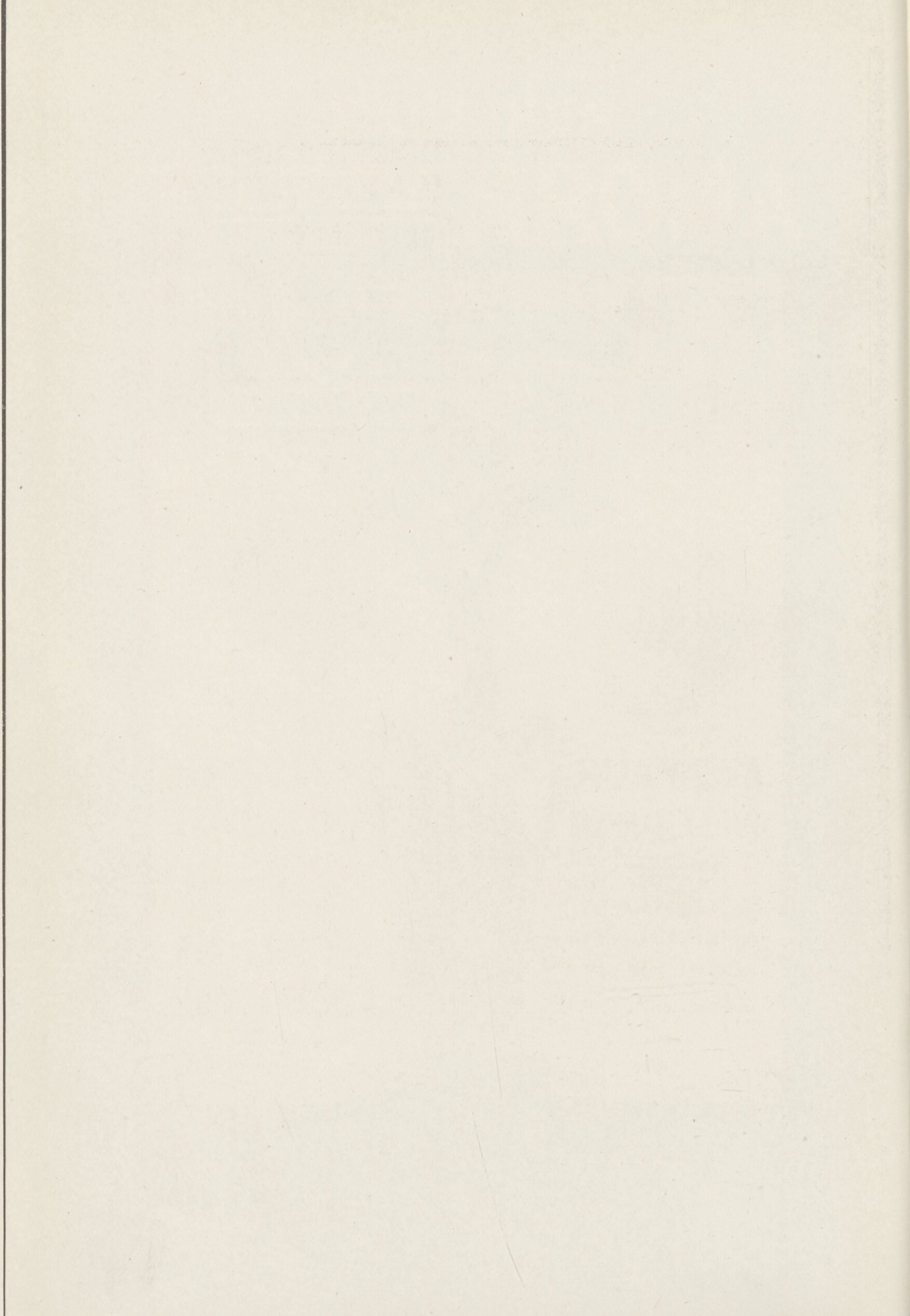

BOKTRYCKERI-
KALENDER.

BOKTRYCKERI- KALENDER

7:de & 8:de ÅRG.
Under medverkan af fram-
stående fackmän utgifven af
WALD. ZACHRISSON

FÖRORD

u äldre man blir och ju mera man hunnit inhämta af kunskap och erfarenhet, dess klarare framstår det, huru litet man egentligen vet.

Om någonstädes dessa ord äro tillämpliga, så är det på boktryckarkonsten.

Hvilket område af mänsklig verksamhet är mera fordrande, uppfyllt af en sådan oändlighet af detaljer, mera »skuffende» för den, som utan det rätta allvaret och hängifvenheten tager uppgiften som en blott och bar förvärfskälla, och återigen, hvilken konst eller industri är mera tacksam, besjälade, ja, upprymmande än just boktryckarkonsten?

Med oro må man fråga sig, huru nästa generation skall uppfosttras för att vara rustad att bestå i kampen, som måste blifva ännu häftigare, ju raskare utvecklingen går och ju hänsynslösare konkurrensen blir. Allt mera vinner elektriciteten insteg, maskinerna blifva mera invecklade, papper och färg måste pröfvas på deras rätta halt och kemigrafien ingriper mer och mer i boktrycket. Af allt framgår det, att »den nye boktryckaren» kommer att behöfva omfattande teoretiska och praktiska kunskaper.

Flera än jag finnas nog, som ha den uppfattningen, att den mördande konkurrensen uppkommit tillfölje af den allt för utsträckta näringsfriheten. Det fordras en skarp uppmärksamhet till och med hos den verkliga fackmannen för att, äfven om affären drifves aldrig så rationellt och köpmannamässigt, få debet och kredit att gå ihop.

Frågan om lagbestämmelsers införande för hejdandet af den illojala konkurrensen har redan varit före i svenska riksdagen och önskligt vore, om en sådan lag komme till stånd äfven i vårt land.

Hvad rättsväsendet i öfrigt beträffar, så torde en reform vara nödvändig, särskildt med afseende på industriella fall. Erfarenheten visar att med den anordning, som är införd t. ex. i Norge och Tyskland kan det mest invecklade fall, som hos oss tager flere år i anspråk, i nämnda länder afgöras på helt kort tid och utan stora kostnader.

Äfven torde tillsättandet af en hedersdomstol, för afgörande

af tvistefrågor inom facket, vara lämpligt. En sådan institution borde lämpligast framgå ur Allmänna Svenska Boktryckareföreningen.

De gångna åren 1900 och 1901 hafva varit ovanligt rika på tilldragelser af glädjande och uppfriskande natur för oss boktryckare. De många utställningarne i fjol och i år hafva helt säkert verkat upplifvande på bokindustrien. Också förmärkes såväl hos den stora allmänheten som hos fackets män ett allt lifligare intresse för bokens utstyrsel. Så har i Kristiania bildats *Forening for Norsk Bogkunst* och i Stockholm *Föreningen för Bokhandtverk* samt det i Oktober i år grundade *Bokindustri-Museum* i Stockholm, Jacobsgatan 28, hvilket torde vara förtjent att omhuldas af alla vänner till och utöfvare af de grafiska facken.

Det är att hoppas, att det nu uppspirande intresset för bokens yttre blefve allt lifligare och att flere konstnärer ägnade sig åt dekoreringen af böcker och teckning för grafiska ändamål.

De typer till text och initialer, som användas i denna årgång af Boktryckeri-Kalendern äro tecknade af den franske artisten Eugène Grasset, som med ett slag ryckt upp i ledet bland stiltecknarnes främste. Dekoreringen i öfrigt är utförd i Grassetstil af artisten C. Axel Goës samt teckningen till titeln af artisten E. Biberg.

Till alla medarbetare i både det inre och det yttre arbetet med denna årgångs utgifvande uttrycker jag här min stora tacksamhet samt tillönskar dem ett »välkommen åter».

Göteborg den 6 December 1901

Wald. Zachrisson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Förord	
H. M:t Konung Oscar II	
Gutenbergs-statyen i Mainz i festskrud	1
Gutenbergsfesten i Mainz 1900 (med 5 illustrationer) . .	3
Erhard Ratdolt och hans verksamhet i Venedig från 1476 till 1486 (med 10 illustrationer)	17
Svenska Bokindustri-Utställningen i Göteborg år 1900 (med 12 illustrationer)	31
Landshöfdingen, Friherre Gust. Lagerbring (porträtt)	
Videant Consules!	53
Gutenbergs-statyen i Wien	59
Pariserutställningen år 1900.	61
Gutenbergs-statyen i Magdeburg.	67
Teckning för typografer.	69
Tyska Bokindustri-Föreningen i Leipzig och dess hem (med 12 illustrationer)	73
Modärn bokbindning i England (med 6 illustrationer) . .	85
Nyere danske Bogbind (med 6 illustrationer)	95
Brev fra Norge	103
Eugène Grasset (med 12 illustrationer)	106
J. Hay Hutchison (med 5 illustrationer)	118
C. Axel Goës: En självbiografi (med 9 illustrationer) . .	124
»En morsom Historie», autotypi fr. John Grieg, Bergen	133
»Frisk luft» i accidensutstyrseln (med 13 satsprof) . . .	135
Pristäflan (med de prisbelönta profven)	149
En Syskonrio	153
Förteckning öfver Bok- och Stentryckerierna i Sverige .	155
Fortegnelse over Bogtrykkerierne i Norge	162
Fortegnelse over Bog- og Stentrykkerierne i Danmark .	167
Förteckning öfver Bok- och Stentryckerierna i Finland .	173
Annonser	

GUTENBERGS-STATYEN I MAINZ I FESTSKRUD

GUTENBERGS-FESTEN I MAINZ 1900

Med stora högtidligheter firades femhundraårsdagen af Johannes Gutenbergs födelse, och midsommardagen 1900 var en stor festdag i hela den civiliserade världen. Alla nationer erkänna boktryckerikonstens världshistoriska betydelse, de anse den som en gåfva från himmelen; särskildt tyskarne erkänna i denne Gutenberg sin nationalhjärte — i hans konst sin största nationalbragd. Att fira stora händelser är en nationens hederssak, att hålla minnet af dem friskt och lefvande är en välgärning, som nationen bevisar sig själf. Därför täfla alla Tysklands städer att förhärliga minnet af Gutenberg, den störste af alla uppfinnare. De upprätta åt honom minnesmärken och nu senast är i Leipzig uppfördt det nya Buchgewerbehäus med sin Gutenbergshall och i Wien och Magdeburg äro hans statyer uppresta; de fira honom med sång och klang, i tal och skrift, med festtåg och talrika utställningar af boktryckerikonstens märkesalster.

Medelpunkten för de tyska festligheterna var *Mainz*, uppfinnarens födelsestad samt platsen för konstens daning och utveckling. Den första sekularfesten firades i Wittenberg af de lutherska boktryckarne; trots trettioåriga krigets stormar ägde den andra jubelfesten rum i Leipzig, i Jena, i Breslau och i Strassburg under stor tillslutning. Den tredje jubelfesten, 1740, var redan allmän. Glänsande firade det »gyllene Mainz» den fjärde sekularfesten, 1840. Genom sitt i Mainz den 13 Okt. 1804 dagtecknade dekret befallde Napoleon, att den genom nedrifvandet af domänbyggnaden friblifna

platsen skulle bära Gutenbergs namn, och under ordförandeskap af den af Napoleon tillsatte ståthållaren beslöts att pryda densamma med ett minnesmärke af den inflytelserikaste främjaren af ny andlig väckelse. Monumentet, som upprestes år 1837, är ett af Thorwaldsens mästerverk och det första som ägnades Gutenberg; fyra år senare var det medelpunkten i ännu en jubelfest för den berömde uppfinnaren.

UTSTÄLLNINGEN

Själftva Gutenbergsfesten tog sin början lördagen den 23 Juni kl. 12 middagen med öppnandet af den typografiska utställningen i förra kurfurstliga slottet af H. K. H. Storhärting Ernst Ludwig af Hessen, festens beskyddare, som särskildt visat intresse för utställningen, då han förut i två timmar tagit den i närmare skärsådande. — En beskrifning öfver utställningen skulle föra oss för långt; det bör emellertid nämnas, att särskildt hvad trycken från den tidigaste perioden beträffar voro »die Wiegendrucke» samt »Incunablernas» antal mycket stort. Gutenbergs eget tryck var rikt representeradt, kanske den fullständigaste samling däraf, som någonsin utställts och kanske det vackraste tryck som tills dato blifvit utfördt.

Öppningshögtidligheten ägde rum i den hall, där modellen till Gutenbergsmonumentet är uppställd. Modellen var liksom själfva hallen rikt dekorerad. Efter tal af Utställningsutskottets ordförande, dr. Rautert och af öfverborgmästaren dr. Gassner, förklarade storhärtingen utställningen öppnad. Densamma utgjorde visserligen icke den förnämsta, men dock en mycket betydande del af Gutenbergsfesten. Att döma den efter förtjänst tillkommer andra. Den högst intressanta utställningen, som enligt den ursprungliga planen äfven skulle omfattat arbetande maskiner, hvilken dock till följd af konkurrensen med Pariserutställningen måste uppgifvas, gaf emellertid under medverkan af framstående firmor och muséer en värdig bild af de grafiska konsterna på deras nuvarande höga ståndpunkt och lämnade en lärorik återblick på deras utveckling under gångna århundraden. Den grafiska afdelningen visade boktryckarkonstens, bokutstyrsels och illustrationens nuvarande ståndpunkt, sätten att framställa illustrerad bok- och stentryck samt äfven de härför nödiga maskinerna: snällprä-

sar, trampprässar, sättmaskiner, skär-, stans- och perforeringsmaskiner samt häftmaskiner m. m. Inalles voro öfver 200 utställare representerade.

KONSERTEN

Med stor beredvillighet ställde sig Mainz' Sängsällskap och Dam-sängföreningen till festkommitterades förfogande. Vid konserten, som ägde rum på lördagsaftonen, utfördes Händels »Judas Maccabæus» i konserthusets stora sal, under ledning af kapellmästaren dr. F. Volbach samt under medverkan af stadsorkestern. Solopartierna voro öfverlämnade till konstnärer af hög rang. Fru Emelie Herzog från Kungl. operan sjöng sopransoli och fröken Therese Behr från Mainz altsoli, under det att konsertsångaren H. Bruns från Hamburg utförde tenor- och prof. Messchaert från Amsterdam baspartierna samt prof. Franke från Köln skötte orgeln. Den jättestora salen var till sista plats fylld. Storhärtigen anlände jämte ett glänsande sällskap vid 7-tiden, hvarvid »Heil Dir im Siegeskranz» uppstämdes, med hvars melodi den hessiska nationalhymnens är identisk.

Utförandet af oratoriet var på allt sätt utmärkt. Ej allenast solisterna, utan äfven de af dirigenten under flera veckors samvetsgrannt arbete inöfvade körerna och orkestern, löste sin uppgift på ett synnerligen framstående sätt, ofta med anslående verkan. Ett upprepadt energiskt bifall från publikens sida gaf tydligt tillkänna, att harmonien mellan denna och det af dirigenten skötta materialet var synnerligen god.

AKADEMISKA FESTEN

Festens hufvuddag den 24 Juni, midsommardagen, som gäller för den store uppfinnarens födelsedag, inleddes på ett värdigt sätt med gudstjänst. Denna ägde rum dels i domkyrkan och bevistades där af de katolska stadsfullmäktige, korporationer med sina fanor och främlingar i stor mängd, dels i den vackert dekorerade protestantiska Johanniskyrkan, där äfven en stor församling kommit tillstädes.

Det jättestora utrymme, den nära Rhen belägna »Stadthalle» hade att bjuda på, fylldes vid 9-tiden på morgonen af i täta skaror inströmmande gäster. Stolraderna på golfvet

midt emot den kolossala orkester- och sångestraden, intogos af inbjudna herrar och damer; de tre gallerier, som omgifva salen, af dem, som köpt inträdeskort. För storhärtigen och hans uppvaktning, för ministrarne, för andra höga statstjänstemän och officerare, för rektorer vid skilda universitet m. fl., voro högkarmade, läderklädda armstolar uppställda i bågformade rader. Från taket hängde i festoner åt alla sidor talrika flaggor med förbundstaternas färger. Deputationer från studentföreningarne i Giessen och Heidelberg, från Darmstadts polytechnicum och andra universitet, i full, färgrik uniform, stodo med sina banér till höger och vänster om sångestraden. På dennas i trappsteg långt upp mot fonden anordnade golf, var hela massan af sångerskor i ljusa toaletter placerad, gifvande intrycket af en lefvande, tät blomsterbädd; bakom damerna de frackklädda sångarne, de sjungande gossarne och instrumentalisterna. På midten af det nedersta trappsteget reste sig anförareplatsen, från hvilken kapellmästaren dr. Volbach dirigerade sina skaror.

Kl. 10 kom storhärtigen, emottagen vid yttre portalen af öfverborgmästaren och provinsialdirektören v. Gagern och af dessa ledsagad in i salen. Han passerade den fria midteltgången mellan stolraderna och intog sin plats i en fåtölj midt emot orkestern, bland generalerna, de höga statsämbetsmännen, biskoparne och universitetsrektorerna. Öfverborgmästaren utbragte som hälsning ett lefve för storhärtigen, ledsagadt af touche från orkestern. Sedan därefter »Heil Dir im Siegeskranz» spelats och stående afhörts af publiken samt tystnad inträdt, höjde dr. Volbach taktpinnen och de första tonerna af den för dagen komponerade kantaten trängde klangfullt genom rummet. Allt mäktigare utslungades mot slutet tonmassorna, allt högre och högre ljödo de jublande körerna, beledsagade af orkesterns smattrande, till dess att plötsligen tubaisterna, som hade sina platser på sidorna, inföllo med genomträngande fanfarer, hvilka — bländande som blixten för ögat — genomträngde de stormande tonflödena.

Professor Alb. Köster från Leipzig, som hade åtagit sig hålla festtalet, beträdde nu tribunen. Hans tal var ett i sitt slag fulländadt mästerverk, genomströmmadt af värme och glöd, poetiskt stämningsfullt, klart och utan fraser. Med en

kör ur Haydns »Skapelse» afslutades den anslående festen, som för åhörarne måste blifva oförgätlig. —

HYLLNINGEN VID GUTENBERGS-STODEN

Omedelbart efter den akademiska festen vidtog hyllningen framför uppfinnarens monument å Gutenbergplatsen, till hvilken deltagarne begåfvo sig från »Stadthallen» genom Rheinstrasse, Fischerthorsstrasse, Liebfrauenplatz, Markt och Höfchen i följande ordning: Tåget öppnades af musikkapellen, därpå följde de främmande boktryckeriarbetarne, sångare, stadsfullmäktige, hedersgäster och korporationer, journalister, skriftställare och boktryckeriägare, studenter med sina fanor, bestyrelsen och slutligen boktryckeriarbetarne i Mainz. Sedan härtigen anländt och begifvit sig jämte sin uppvaktning till det för honom inrättade tältet, uppstämades af sexhundra gosstämmor och åttahundra mansröster det af Neukomen år 1837 för invigningen af monumentet komponerade *Te Deum*, under klockringning, trefaldiga gevärssalvor och kanondunder. Därpå trädde öfverborgmästaren fram till monumentet och höll följande tal:

»Detta monument är upprest till Gutenbergs minne. Tacksamt och stolt står Mainz vid sin störste sons fötter, han som genom sin andes verk på nytt väckte världen och omgestaltade den. Omkring oss fylka sig representanter från alla länder och alla stånd för att vördnadsfullt hylla mästaren och sätta lagerkransen på hans af geniet kyssta panna. Och så långt civilisationen når, klappa i dag hjärtan för Mainz och dess Gutenberg och i jublande enhällighet instämma med glädje och tacksamhet alla stämmor i världen med oss i ropet: »Hell Johannes Gutenberg, mänsklighetens välgörare!»

Publiken sjöng därpå sången:

»Hell dig, Moguntia,
Dagen är kommen
Den efterlängtade!
Då en tacksam värld
Samlar sig till fest
Att ärorikt hylla
Den firade.» . . . .

På eftermiddagen kl. $\frac{1}{2}$ 3 ägde en stor festmåltid rum i Stadthallen, hvori öfver 800 personer togo del.

FESTTÅGET

Gynnadt af vädret utgick festtåget, bestående af 3,000 personer med 800 kostymerade hästar och 42 vagnar, från Kaiserstrasse kl. 10 f. m. måndagen d. 25:te. Kl. $\frac{1}{2}$ 12 nalkades det Gutenberg-monumentet. Grundtanken i festtåget var: Gutenbergs samtid och eftervärld hylla boktryckerikonstens uppfinnare; därjämte åskådliggjordes vetenskapens och kulturens framsteg genom boktryckerikonstens uppfinning. I fråga om plan, anordning och genomförande var hyllningståget ett konstnärligt verk, särskildt hvad beträffar teckningen och utförandet af de historiska kostymerna. Redan den första gruppen förde oss midt in i Gutenbergs tidehvarf. Rikshärolder och riksbanérbärare redo framför den första, beridna musikåren, blåsande fanfarer; därpå kommandanten i Mainz med stadsvakten. Så måtte i själfva verket Mainz' skyddsvakt sett ut för 500 år sedan. Sedan kom alfabetet, representeradt af två dussin boktryckarebarn, klädda i svarta medeltida djäknkostymer, hvar och en med en hvit bokstaf. Denna den store uppfinnarens stamtrupp skred framför vagnen »Typographia», som bar en gothisk byggnad; därpå kom Johann Fust, Peter Schöffer och andra af Gutenbergs lärjungar. Gutenberg hade, som Mainz-bo, till landsherre ärkebiskopen af Isenburg. Företrädd af en härold och ridande på en stridshäst, på hvars rikt utstyrda schabrak Mainz' kurvapen lyste, drog den mäktige fram, ledsagad af ett stort följe. Så kom kurfurst Adolf af Nassau och efter honom en grupp, afsedd att framhålla lifvet i en medeltida stad; där funnos bierbryggare, målare, snickare, skeppare, smeder, klockgjutare, skomakare m. fl. — Sedan kommo representanter för vinet, präktigt framställdt. —

Därpå nalkades Moguntia. I stadsporten mottager det gyllene Mainz borgerskapets hyllning. Bågskyttar draga hem från skyttefest med silfverbägare, och musketörer, säckpipare och trumpetare sluta tåget från Mainz' medeltid. — Det skulle blifva för långt att skildra eller ens endast uppräknat hvar och en figur eller grupp; endast några kunna här ytterligare antydas, såsom den store kurfurstens med sina trupper, Fredrik den

FESTTÅGET: Alfabetet

FESTTÅGET: Typografien

FESTTÅGET: Bekransad bandpräss

FESTTÅGET: Bokbandel

FESTTÅGET: *Modärn typografi*

store på sin skimmel, åtföljd af furst Leopold af Dessau, generalerna v. Ziethen, v. Seydlitz och v. Winterfeld, käjsar Joseph II af Österrike med sitt hedersgarde samt följande representanter för bokens och litteraturens historia: »Berömda boktryckare (Caxton i London, Quentell i Köln, v. Westphalen i Löwen, Koberger i Nürnberg, Aldus Manutius i Venedig, Johann Froben i Basel, Singriener i Wien, Egenolff i Frankfurt a/M., Robert Etienne i Paris och Christopher Plantin i Antwerpen); »Bokillustration» (Wohlgemuth, Albrecht Dürer, Raimondi, von Leiden, Hans Holbein och Beham); »Tidningsväsendet» (Michael v. Aitzing i Köln, Johann Carolus i Strassburg, Elof Emmel i Frankfurt a/M., Johann v. d. Birghden m. fl.); »Poesien» (Celtés, Ariosto, Tasso); »Dramatiken» (Shakespeare, Opitz, de Cervantes, de Vega, Milton, Molière m. fl.); »Framstegens grupp» (Hugo Grotius, Spinoza, Thomasius, Voltaire, Franklin, Carl von Linné, J. J. Rousseau, Kant m. fl.); »Tyska Klassiker» (Klopstock, Lessing, v. Schiller, v. Göthe, Bach, Mozart, Beethoven); »Berömda förläggare» (Breitkopf, Cotta, Brockhaus); »Snällprässen» med maskinmästare och tryckare; »Den moderna typografien» (autotypi, trefärgstryck m. m.) samt »Modärn konst». Festtåget var nära 3 kilometer långt och det behöfde $1\frac{3}{4}$ timme för att passera. — Vid $1\frac{1}{2}$ 2-tiden inträffade tåget åter utan något som helst missöde vid utgångspunkten, där det upplöstes.

En väldig människomassa genomströmmade gatorna under tiden mellan festtågets upplösning och kostymfestens början. Till och med i de många smala gränderna, som finnas mellan »Grosse Bleiche» och »Kaiserstrasse», var trängseln under stundom så stor, att man blott långsamt kunde komma framåt. Samtliga medverkande behöllo hela dagen sina kostymer, och ända ut på sennatten erbjödo gestalter i 15:de och 16:de århundradets kostymer Mainz' oregelbundna gator mången stämningsfull bild.

KOSTYMFESTEN

Samma afton ägde den stora kostymfesten rum i Stadthal-len. På eftermiddagen rensade ett stridt regn den dammuppfyllda luften och pröfvade mången kostyms tvättäkthet. Redan långt före kostymfestens början kantade många tusende

människor de gator, som voro i närheten af Stadthallen, och genom hvilka skarorna af deltagare hade att passera. I festsalen rådde ett muntert lif, och man kunde här förvissa sig om, hur omsorgsfullt alla kostymer voro arbetade och att de icke buro spår af oäkta prål. Liksom under medelåldren plebejerna ofta stredo mot patricierna så gjorde de ock här, men det var nu en kamp utan blod, man stred om prakten i kostymer och om skickligheten att utföra sina roller. Många af de besökande buro medeltidsdräkter, som voro prydda med rika guld- och silfverbroderier på sammet och brokad. För ögat var det en fröjd att följa det rikt pulserande lifvet och dansen, som, om den än tillfölje af trängseln icke kunde gå så särdeles tadel-fritt, dock tråddes med en ihärdighet, som var värd allt erkännande.

RHENFÄRDEN

På tisdagen ägde Rhenfärden rum. Då en fest firas vid Rhen, så måste nämligen äfven en Rhenfärd ingå i festprogrammet. Hvad kan man föröfrigt bjuda sina gäster, som är angenämare än en färd på Tysklands vackraste flod, på den härliga Rhenströmmen?

Himmelen, som hittills varit så gynnsam för festen, visade på förmiddagen en dyster uppsyn, men knappt hade flottiljen satt sig i rörelse, förrän solen strålade fram ur molnen och blef festgästerna trogen ända till intåget i Eltville. Affärden från Mainz företedde en härlig bild. Förutgångna af en regeringsångare seglade festskeppet »Gutenberg» och hela den öfriga flottan, under salut från samtliga båtar, förbi feststaden Mainz, hälsad från alla fönster och från båda stränderna med hurrarop och viftande näsdukar.

Nedåt hela Rheingau upprepades samma skådespel: saluter, hurrarop och viftningar. I Freiweinstein hade skolungdomen uppställt sig med sina hvita och röda flaggor och i Eltville hade samtliga föreningar med sina fanor och medlemmarne af stadens styrelse samlat sig vid stranden för att hylla den passerande flottan. Kl. $\frac{1}{2}$ 4 kom man till Bingen, hälsad af tusentals människor. Emottagna på bryggan af borgmästare Neff, drogo de samtliga 1,600 deltagarne upp till Burg Klopp, staden Bingens rådhus. Vid borgporten voro delta-

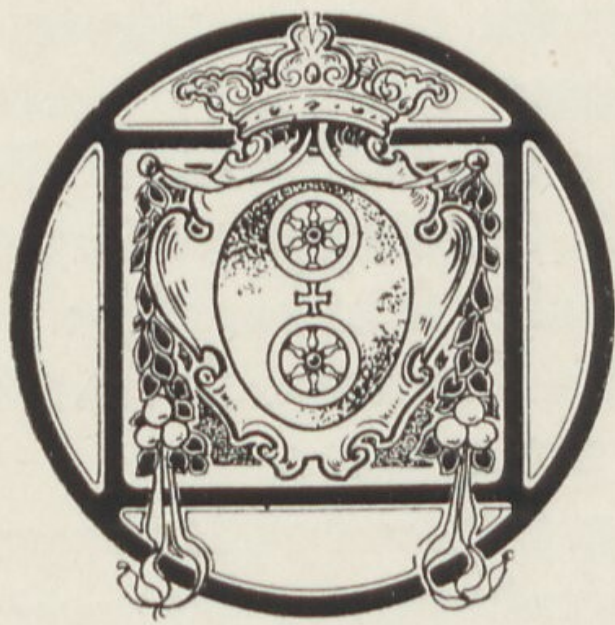
garne i Bingens grupp vid festtåget i Mainz till mötes i kostym för att ledsaga gästerna upp i stora salen, där borgmästaren höll hälsningstalet.

Festglädjen på Burg Klopp måste tyvärr alltför tidigt afbrytas, då timmen var inne för afresan till Eltville, där gästerna med längtan väntades. Efter en något kylig färd inträffade flottan i Eltville kl. $1\frac{1}{2}$ 8, hälsad af tusenden.

Framför Gutenbergshuset hölls festtalet af prof. dr. von Oechelhäuser från Karlsruhe. Kl. $1\frac{1}{2}$ 11 skedde återtåget till Mainz. Vid stränderna voro städer och byar festligt upplysta, raketer uppsläpptes och luften genljöd af salutskott. Ungefär kl. 12 inträffade man åter i det glänsande illuminerade Mainz med ännu ett oförgätligt minne lagdt till de andra.

EFTERSKRIFT

Så hade då festen till ära för Mainz' store son Johannes Gutenberg nått sitt slut. Åt den gyllene staden blef äran beskärd att föranstalta och utföra denna stora kulturfest, men Mainz stod icke ensamt om festen, den firades ock i alla de hjärtan, hvilka klappa af hänförelse för den uppfinning, som mer än någon annan varit ett medel för utbredandet af kultur bland alla länders alla folk.

ERHARD RATDOLT OCH HANS VERKSAMHET I VENEDIG FRÅN 1476 TILL 1486

Erhard Ratdolt föddes i Augsburg, där fadern var snickare och skulptör. Första gången man påträffar faderns namn är i en skattelängd från år 1439, då han angifves boende i kvarteret eller gatan St. Antonin. Under åtskilliga år bodde han i samma hus ända till 1462, då han sannolikt afled, emedan skatterna därefter betalades af hans äldre son Hans samt Erhard, som är föremålet för denna skildring. Bröderna vistades synbarligen tillsammans i fädernehemmet till 1474, då Erhard försvinner från skattelängderna, i hvilka han icke åter nämnes förr än år 1486. Denna mellantid sammanfaller med hans vistande i Venedig på två år när.

Det må måhända här tillåtas en kort afvikelse från själfva ämnet, för att påvisa huru Ratdolt använde de tvänne år, som föregingo hans ankomst till Venedig år 1476.

Den ryktbare astronomen Johann Müller, en af de lärdaste matematici under 15:de århundradet, kom år 1471 till Nürnberg efter en lång vistelse i Wien, där han under någon tid åtnjöt undervisning af Georg von Feuerbach och sedan han jämväl en tid uppehållit sig vid Konung Matthias Corvinii af Ungern hof. Under medverkan af Bernhard Welter upprättade denne Johann Müller 1472 i Nürnberg ett privat boktryckeri för tryckning af »Kalendern» och andra verk, hvilket tryckeri hölls i full verksamhet till 1475, då Müller begaf sig till Rom på inbjudan af Påfven Sixtus IV i och för reformering af Kalendern. Müllers arbetare blefvo därvid åtskilda,

och Ratdolt — om han äfven icke faktiskt haft anställning hos Müller — torde hafva gjort bekantskap med några af dessa arbetare, och genom dem erhållit kunskap om de publikationer, som utgått från prässen i Nürnberg.

Om Ratdolts lif i Venedig finnes intet spår med undantag af dem, som inhämtas af årtalen i de af honom tryckta böckerna. Utan tvifvel har hans rykte som boktryckare spridit sig långa vägar och hans alsters förtjänster voro äfven väl bekanta i hans födelsestad. Så mycket var detta fallet, att, på uppmaning af grefve Friedrich af Hohenzollern, biskopen af Augsburg inbjöd Ratdolt att återkomma till Augsburg för att trycka conviktets religiösa arbeten, en inkomstbringande och framstående befattnings, som också till slut antogs, hvarvid han medförde sina initialbokstäfver och träsnitt, italienska konstnärers verk, som i stil väsentligt skilde sig från dem, hvilka då användes i Tyskland.

Ratdolts namn återfinnes, som förut blifvit nämnt, för första gången sedan han afreste, år 1486 i Augsburgs skattelängder. Under tjugu år, från 1486 till 1506, bodde han vid St. Katherinegatan, och benämndes först Erhard Ratdolt, sedan »Meister Erhard Ratdolt» och äfven »Meister Erhard Ratdolt (Buchdrucker)». År 1507 synes han hafva flyttat till ett annat hus i Frawengraben, hvarest han bodde till 1527. År 1528 återfinnes icke Erhard Ratdolts namn, men väl hans änkas i förning med sonen Jörg, som redan länge varit faderns kompanjon. Erhard Ratdolt dog sålunda i slutet af 1527 eller under loppet af 1528; han dog som en förmögen medborgare och högt värderad man. Det är omöjligt att mer än närmelsevis bestämma Ratdolts ålder, men den torde varit sjuttio år eller något därunder.

Dessa äro de få korta fakta, som kunnat samlas om Ratdolts lif och vi öfvergå därför till ämnet för denna skildring, hans arbete i Venedig.

Johann Müllers »Kalendarium» i dess ursprungliga form, utgifven af honom i Nürnberg omkring 1473, var ett xylografiskt arbete i 4:o, omfattande trettioen trästockar, tryckta på båda sidor af bladet, på ett särdeles otillfredsställande sätt. Det »Kalendarium», som Ratdolt tryckte i Venedig, var där-

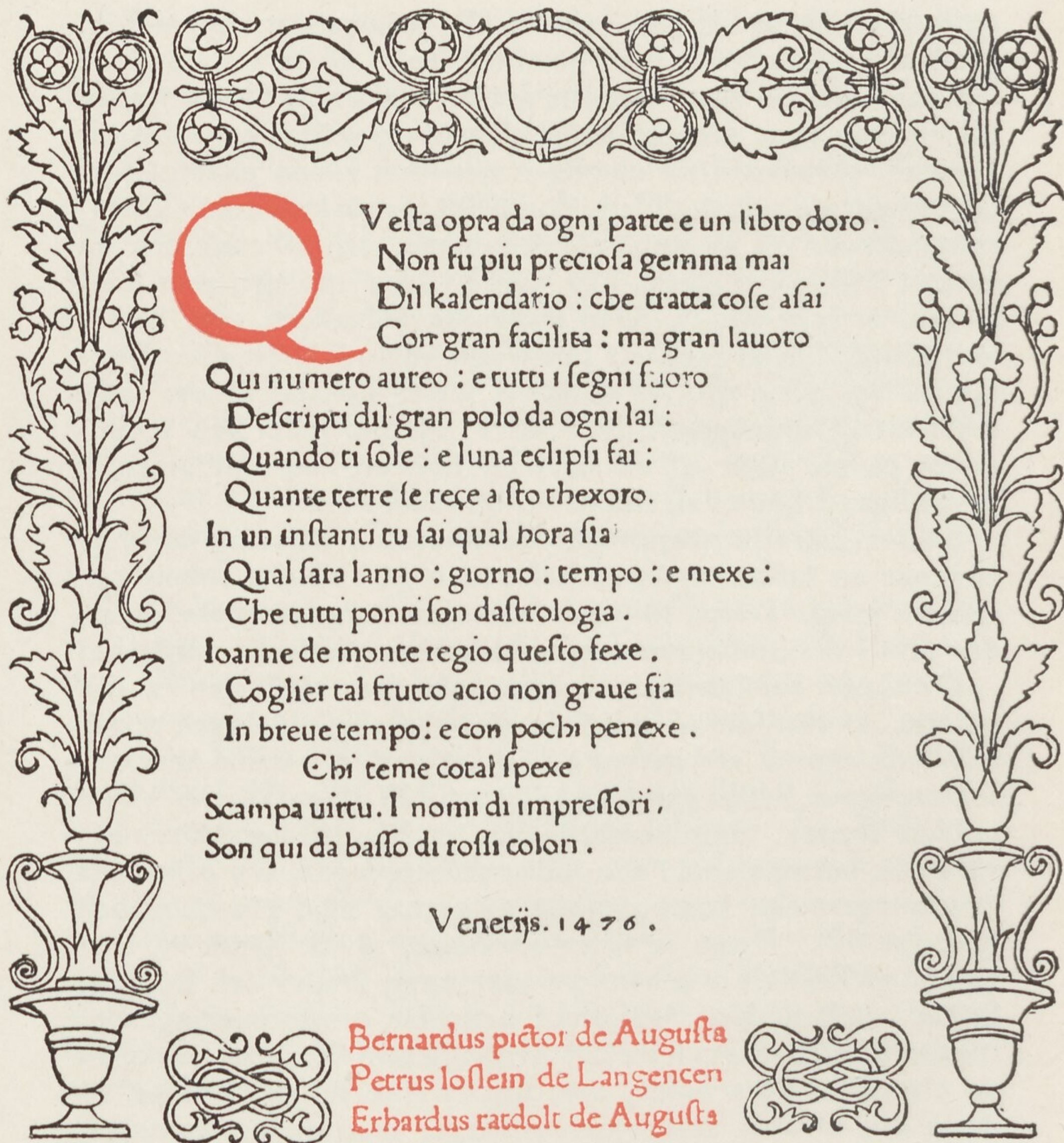
emot ett ytterst elegant arbete. På många sätt visar det en grad af skicklighet och originalitet, som, äfven om det vore det enda arbetet från Ratdolts präss, i stället för föregångaren till en lång serie sådana, skulle skänka detsamma ett särskildt intresse. Arbetet visar nämligen det först kända exemplet på ett ornamenteradt titelblad och på det utsträckta bruket af träsnittsinitialer. Två upplagor utkommo, en italiensk och en latinsk, hvilka äro nästan lika, men hvilken upplaga, som först utkom, är icke känt. Den italienska kalendern, som består af 30 blad, börjar med ett poem som introduktion eller företal, på 17 rader (pl. I). Diktens första bokstaf är ett raskt tecknad *Q*, upptagande fyra rader i djup, och det hela är omgifvet på tre sidor af en smakfull bordyr, hvars ornamentik väsentligen tillhör den tidens venetianska skola.

Själftva kalendern upptager de första 24 sidorna; därefter kommer en *tabula regionum* och sedan på 10 sidor solens och månens gång. Därpå följer ett s. k. *Instrumentum* samt 20 sidor text i den italienska och 24 sidor i den latinska upplagan.

De typer, som användts i dessa kalendrar, såväl som i andra arbeten af Ratdolt af tidig datum, äro särskildt vackra och måhända skurna af Jenson, och synas vara af samma karaktär som de typer, hvilka gåfvo uppslaget till William Morris' »The golden Type». Initialerna, hvilka äro lika till karaktären såväl i den latinska som i den italienska upplagan, äro originella i teckningen och komponerade af grenar med blommor och blad (pl. II). Dessa initialer användes, såvidt känt är, icke vidare af Ratdolt och hans kompanjoner, Maler och Löslein. Stilen i utförandet, såväl hvad beträffar ornamenteringen af titelbordyren, som ock de däri använda initialerna, är helt olika de efterföljande arbeten, som utgått från Ratdolts präss, ty dessa äro utförda såsom pennritningar med endast konturer, under det att i senare initialer och i de vackra bordyrerna från följande år, arbetet är s. k. »sgraffito-manér» eller hvita ornament på svart botten.

Det må anmärkas att romanska typer, s. k. antikva, först kommo till användning i Ratdolts födelsestad; de infördes där af Augsburgs förste tryckare, Günther Zainer, redan 1472 i hans upplaga af tvänne verk af Isidorus. Men det finnes ingen likhet mellan Zainers och Ratdolts typer, och man kan ej heller

PL. I.

spåra någon förbindelse mellan Ratdolts präss i Venedig och det arbete, som samtidigt var i full gång i Augsburg. Det är äfven egendomligt, att Zainer var en af de första tyska tryckare, som brukade skurna initialer eller måhända mera troligt metallinitialer, men äfven i dessas teckning kan ingen likhet upptäckas med Ratdolts. Redan så tidigt som 1473 finnas böcker

af Zainer, såsom exempelvis »*Historia Scolastica*» af P. Comestor, i hvilka sådana bokstäfver kommit till användning.

Det är egendomligt att Ratdolt, som var så att säga uppväxt tillsammans med den då i Tyskland härskande gotiska stilen, på så kort tid kunde sätta sig in i en ny och så beundransvärdt utföra densamma. Man vill tillskrifva honom samarbete med bland andra Jacob Walch, den framstående artisten och gravören, af den anledning, att de båda använde en Mercurius som märke, men, på grund af gjorda forskningar kan påvisas, att Ratdolt först efter sin återkomst till Augsburg använde detta märke. Jacob Walch nämnes af Dürer i hans dagbok, men äfven en annan Walch, hvars dopnamn var Georg, tryckte i Venedig från år 1479 till 1482.

Denne Georg Walch publicerade en upplaga af »*Fasciculus Temporum*», året innan Ratdolts första arbete utkom, och denna bok innehåller den första kända teckning från Venedig, något som förut tillskrifvits Ratdolt i hans »*Fasciculus*» af år 1480. En jämförelse mellan dessa båda arbeten, det af Walch och det af Ratdolt, leder därhän, att det senare måste anses som plagiat. Ratdolt har ej endast i hvarje detalj följt Walchs upplaga, till och med initialen vid inledningen samt pagineringen i hela arbetet är lika. Det synes likaledes att dekoreringen af nämnda inledningsinitial (G) i de båda trycken härstamma från samma hand (pl. III).

Under år 1477 voro Ratdolt och hans medhjälpare sysselsatta med tryckning af några af sina präktigaste böcker. Vi ha sålunda att anteckna den magnifika upplagan af Appianus' »*Romerska Historia*» i två band, kvarto, »*Peter Mocenicus' historia*» af Coriolanus Cepio (pl. IV), »*De situ orbis*» af Pomponius Mela och Dionysius' arbete i samma ämne. Alla dessa verk äro tryckta med samma vackra typer, som användts i Kalendariet. De äro ock rikt försedda med initialbokstäfver, ibland tryckta i rött, och alla uppvisa de präktiga bordyrer, genom hvilka Ratdolts arbeten äro så förtjänstfullt kända. Enligt sammanställande utlåtanden finnes det få tryckta böcker, från hvilken tidpunkt som helst, hvilka tåla jämförelse med Appianus' af år 1477, med dess präktiga svarta färg, dess pergamentartade papper och typografiska renhet (pl. V).

Veneriarum ciuitas.

Veneriarum ciuitas
inclita conditur: aut
potius ampliatur circa
hec tempora: anno 450.
non a pastoribus si-
cut Roma: sed a po-
tentioribus et ditiori-
bus prouinciarum adue-
nis: illic propter perse-
cutionem Antile con-
fugientibus. Mirum
est: et summo extolle-
dum laudis preconio: potuisse a tot tamque diuersis urbium et oppidorum po-
pulis conditam ciuitatem per annos mille cum tali incremento: ac glo-
rie splendore: unanimique sagacitate conseruare.

WALCH.

Veneriarum ciuitas.

Veneriarum ciuitas incli-
ta conditur: aut potius ampliatur
circa hec tempora: anno 450. non
a pastoribus sicut Roma: sed
a potentioribus et ditioribus
prouinciis aduenis: illic propter
persecutionem Antile confugientibus.
Mirum est et summo extollendum
laudis preconio: potuisse a
tot tamque diuersis urbium et op-
pidorum populis conditam ciuitatem:
per annos mille cum tali incre-
mento ac glorie splendore: vna-
nimique sagacitate conseruare.

RATDOLT.

WALCH.

RATDOLT.

Coriolanus Cepio Clarissimo uiro Marco Antonio Mauroceno equiti apud illustrissimū ducem Burgundię Venetorū oratori felicitatem.

Quom prefectus triremis ad classem proficiscerer / quam felicissimus imperator Venetorū Petrus Mocenicus contra Othomanum Turcorū principē ducebat: uehementer rogasti me / ut quicquid in hac expeditione gestum esset litteris mandarem: affirmans ea te Apollinis oraculo ueriora habiturum quę a me scripta forent. Igitur ut tibi morē gererem quę ab imperatore Mocenico p quadrienniū gesta sunt annotaui: Tanto enim tempore & ille imperiū gessit / & ego prefectura functus sum. Quapropter opusculū in quo hęc scripta sunt tibi mitto: quod cū perlegeris / nō minus te egregias imperatoris uirtutes q̄ magnifica ipsius gesta admiratur certū habeo: meritoq; damnabis eorū sententiā qui affirmare solent effoetam esse naturam: nec producere tales uiros quales priscis temporibus extiterūt: omniaq; mundo senescente degenerasse: q̄ falsi sint uel ex hoc maxime apparet. Nam si

2 2

P. Candidi in libros Appiani sophistę Alexandrini ad Nicolāum quintū summū pontificem Prefatio incipit felicissime.

Appiani Alexandrini historiā seu veterū incuria: seu temporū iniquitate deperditā: & uelutī longo postliminio ad nos redeuntē optime: ac maxime pōtifex Nicolae quinte tuo nutu tuoq; imperio e gręca latinam facere institui: ut non modo apud nostros nota esset sedulitas mei obsequij: sed ad posteros quoq; uirtutis tuę fama tranliret. Quid enim dignius tuis meritis impendi potest: q̃ ut ij: qui in sequenti euo hęc aliquando legent cum edificiorum magnitudinem ornatū intuebunt: quę etate nostra tuo auspicio confecta sunt: te Nicolaū eum esse intelligant: qui nō minorem in recuperandis libris: q̃ in restituendis mœnibus huic urbi adhibueris curam. Et pfecto licet illa p̃clara: & magna sint: quę manu & arte constant: & a plurimis summo ingenio diligentiaq; parantur: p̃stantiora tamen habenda erunt: quę studijs adiuncta: monumentis quoq; seruantur litterarū. Itaq; qui Petri Basilicę contiguam domum admirant: a te structam quadrato lapide: qui Hadriani molem uicissim restitutā: qui deorū templū ab Agrippa conditū a te suffectū etate nostra: qui plura alia breui cessura uetustati nī tua caritas ad mouisset pias manus: eosdē quoq; admirari cōueniet tot illustres libros ad nos tua opera traductos e gręcis: nec tuam sapientiā nomen dignitatē cōmemoratione laudis suę immunes p̃terire: etsi non huius temporis esse putem uirtutes tuas elegantiori stilo debitas in mediū proferre hoc solū dixerim te his rebus gestis assecutum ut uerus p̃sul dignissimus princeps haberere. Sed ut ad Appianū redeam Doleo equidē summe pater bis i libris

Af någon oförklarad orsak upplöstes medarbetareskapet mellan Ratdolt och hans medhjälpare under eller omedelbart efter år 1478, och Ratdolts namn förekommer därefter ensamt på alla de efterföljande af honom tryckta arbetena. Sedan Ratdolt miste sin »korrekturläsare» Löslein synes det, som han icke ens varit på det klara med stafningen af sitt eget namn, ty i »Fasciculus» är det skrifvet Radolt. Ratdolt tyckes emellertid hafva behållit största delen af inventarierna, träsnittsramarna och initialbokstäfverna samt hela det vackra lagret af stilar, ty Maler och Löslein använde götiska typer, då de tryckte för sig själfva.

Vi sade träsnitt vid tal om ramar och initialer, ehuru några auktoriteter påstå, att Ratdolts bordyrer och initialer voro skurna i mjuk metall, och man tillägger till och med Ratdolt förtjänsten att först hafva använt *clichéer*, en uppfinning, som i allmänhet tros tillhöra en mycket senare tidpunkt. Detta beror därpå, att i andra delen af Appianus en af teckningarne till bokstafven L förekommer två gånger, en på hvardera sidan af bladet A₃, i absolut identisk form. Men man glömmer att båda sidorna af ett blad icke kunna tryckas samtidigt, och att därför samma bokstaf kunnat användas, under det att det sakförhållande, att de tre L, som förekomma på en annan och samma sida, alla äro olika.

Under år 1482 utgaf Ratdolt några af sina mest kända böcker, ibland hvilka den förnämsta platsen intages af Euclides, med dess vackra bordyrer och beundransvärda figurer. Hela verket omfattar 138 blad, det sista blankt, och däri förekomma icke mindre än 420 träsnitt, oräknade sådana, som uppsatts af blylinier.

Dedikationen af arbetet är till Dogen, Johan Mocenico, och fattas ofta, tryckt som den är på ett särskildt försättsblad. I det exemplar, som finnes i British Museum, och äfven i det, som äges af stadsbiblioteket i Augsburg, är dedikationen tryckt i guld, det första exemplet på denna dyrbara metalls användande i typografien.

Ratdolt var den förste tryckare, som brukade olika färger samtidigt, om vi undantaga de omtvistade versalerna i Fust och Schöffers Psaltare. Han är ock den förste som införde bruket af färgade astronomiska figurer, af hvilka vackra exem-

pel finnas i »Sphæricum opusculum» af 1485 och i *Compiatio Leupoldi* af 1490.

För att återkomma till Euclides, en präktig bok med mycket stora marginaler, på hvilka figurerna uppsatts, må nämnas, att två särskilda storlekar af götiska typer, betydligt större än dem, som återfinnas i »Fasciculus», användts däri. Typografien är karaktäriserad af ytterlig noggrannhet och akuratess, och stor omsorg har synbarligen nedlagts på att göra denna bok värdig Ratdolts präss.

Samma år, 1482, utkom ett af de mest egendomliga arbeten, utgångna från Ratdolts tryckeri: »*Oratoriæ artis epitoma*» af Publicus, som innehåller ett ansevärt antal träsnittsillustrationer. Det torde här förtjäna omnämnas, att på bladet H₁ af denna bok finnes i 1485 års upplaga — tvänne upplagor utkommo, som äro något olika — bilden af en nästan naken man och kvinna, troligen det första exemplet på obeslöjade kroppar i en tryckt bok.

»*Poeticon astronomicon clarissimi viri Iginii*» från år 1482 uppvisar en ännu egendomligare serie af träsnitt, fyrtiosju tillsammans, bland hvilka de först kända figurer af konstellationer och planeter. Ur detta arbete återgifves (pl. VI) en sida med illustrationen »Orion» i rustning.

Detta verk innehåller jämväl några latinska vers af I. Sentinus och I. Santritter från Heilbronn, hvilka medverkade till arbetets utgifvande. Santritter var icke allenast känd som författare och skald utan äfven som tryckare. Han nämnes ibland »*de fonte salutis*», en latiniserad form af Heilbronn, och synes hafva varit en lärd matematiker, hvars skicklighet i astronomi togs i anspråk af Ratdolt i detta och kanske äfven i andra arbeten. — Han öfvertog Ratdolts plats som matematisk tryckare, då Ratdolt lämnade Venedig, och fortsatte där det arbete, för hvilket Ratdolt blifvit så namnkunnig.

Under 1485 var det åter stor verksamhet i Ratdolts tryckeri och många böcker utkommo under detta år. Bland dessa märkas andra upplagan af »*Sphæricum Opusculum*» samt »*Libellus Ysagogicus Abdilazi*», hvilket är intressant särskildt därför, att själfva arbetet är tryckt med antikva, men kommentarierna af Johannes de Saxonia med götiska typer.

Orión: hunc a zona & reliquo corpore equinoctialis circulus diuidit. cū tauro decerrantē collocatū: dextra manu clauā tenentē & indinctū ense: spectantē ad occasum: & occidentē exorta scorpionis posteriore parte & sagittario exoriente: cū cancro autem toto corpore pariter exurgente. Ibi habet in capite stellas tres claras: In utrisq; humeris singulas. In cubito dextro obscurā vnā. In manu similem vnā. In zona tres. In eo quo gladius eius deformatur tres obscuras. In utrisq; genibus singulas claras: In pedibus singulas obscuras. Omnino sunt decē & septē.

Orion

PL. VI.

Man känner intet verk utgånet från Ratdolts präss i Venedig senare än 1486; detta år utkom nämligen tredje upplagan af »Gran Missal», som angifves färdigtryckt den 18 Mars. Det kan därför antagas, att Ratdolts förflyttning från Venedig till Augsburg förorsakade ett uppehåll i hans verksamhet af omkring ett år.

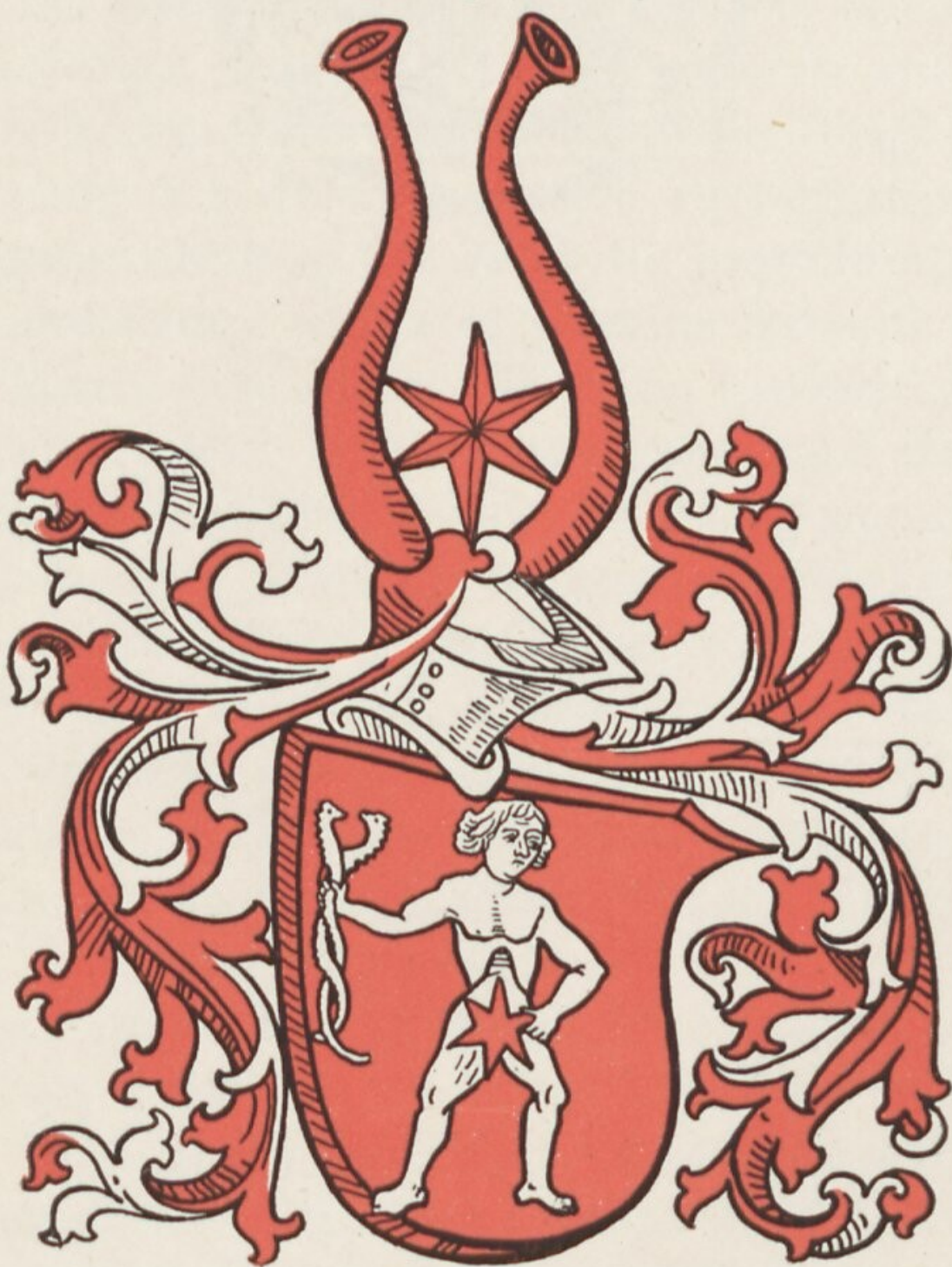
Här är ej platsen att orda om det arbete, Ratdolt utförde i Augsburg. Han synes emellertid strax hafva börjat med tryckningen af missaler, breviarier och andliga böcker för convikten, hvilka utkommo under de följande tjugu åren. Ratdolt

medförde till Augsburg, som redan omtalats, många af sina träsnitt och initialbokstäfver och han tryckte där nya upplagor af en del af de böcker, som sett dagen i Venedig. Han använde dock numera nästan uteslutande götiska typer och vissa af arbetena sakna den omsorg i utförandet, som kännetecknar dem, hvilka trycktes i Venedig. Sålunda kan man väl knappast i den år 1488 tryckta »Sermones» af R. Caracciolus de Litio, igenkänna ett arbete af Ratdolt.

Den sällsynta almanackan af 1488, af hvilken flera föregående årgångar utkommit i Venedig, och »Compilatio Leopoldi», som innehåller några beundransvärda astronomiska figurer, anses vara bland de bästa af Ratdolts Augsburgtryck. Hans »Ungerska krönika» af år 1488 är jämväl bekant och flera andra af de böcker, han tryckte under denna senare period, kunna anses som vackra prof på boktryckarkonst.

*Erhardi Ratdolt foelicia conspice signa.
Testata artificem qua valet ipse manu.*

RATDOLTS VAPEN I AUGSBURG

Vi hafva nu i korthet omnämnt Ratdolts verksamhet i Venedig, verksamheten af en af de märkligaste mästare i boktryckarkonst under det 15:de århundradet, och skulle gärna se, om denna korta skildring kunde bidra därtill, att nytt intresse skänktes åt studiet af de gamle mästarnes arbeten.

Uppslaget till denna skildring gafs af det härliga exemplar af Ratdolts »Appianus» (pl. V), som var en af de vackraste prydnaderna å Bokindustri-Utställningen i Göteborg 1900.

SVENSKA BOKINDUSTRI-UTSTÄLLNINGEN I GÖTEBORG 1900

n dag i Januari år 1900 sammanträdde kamrer *Wilh. Berg*, bibliotekarien, doktor *L. Wåhlin* och boktryckaren *Wald. Zachrisson* för att på den senares initiativ dryfta frågan om en blifvande bokindustriutställning i Göteborg under sommaren samma år.

Efter ännu ett par sammanträden, i hvilka allt fler och fler intresserade deltog, enades man om dels att anhänga det länets höfding, friherre *Gust. Lagerbring* ville fungera som styrelsens ordförande och dels att genom subskriptionslistor anskaffa nödigt garantibidrag för en dylik utställning.

Därjämte anmodades några af stadens ledande män, några af högskolans lärare och andra för saken intresserade att fungera som styrelse. Vid ett sammanträde med dessa, den 7 Februari, utsågos till v. ordförande herr grosshandlaren, doktor *Pontus Fürstenberg* samt till ledamöter i verkställande utskottet herrar kamrer *Wilh. Berg* (sekreterare), grosshandlaren *Axel Carlander* (skattmästare), kassören vid Göteborgs stads gasverk *Jacob Hyberg*, grosshandlaren *Edvard Lithander*, bibliotekarien, doktor *L. Wåhlin* och förslagsställaren, boktryckaren *Wald. Zachrisson*, hvilken senare valdes till utställningens kommissarie.

Inbjudningsskriften, som utsändes icke blott till bokförläggare, konstnärer, litteratörer, bibliofiler och boktryckare i Skandinavien, utan äfven — tryckt på de respektive språken — till personer i de flesta andra kulturländer, som ansågos kunna bidra till realiserandet af utställningens syfte, hade följande lydelse:

»Den storartade pånyttfödelse i konstnärligt afseende, som i vår tid visat sig inom nästan all konstslöjd, har äfven sträckt sina välgörande verkningar till de yrken, som hafva framställandet af boken till uppgift.

Det synes redan af detta skäl lämpligt att nu, vid gränspunkten mellan tvänne sekler, åstadkomma en öfverskådlig framställning i stora drag af bokindustriens utveckling, allt ifrån boktryckarkonstens uppfinning till dess nuvarande ståndpunkt, och undertecknade hafva därför beslutat söka åvägbringa en utställning i Göteborg af typiska alster af såväl själfva boktrycket, som af alla till bokutstyrsel hörande konster, hufvudsakligen från eget land, men äfven, för beredande af tillfälle till jämförelser, från utlandet.

Härtill kommer äfven att en dylik utställning, hvilken är afsedd att ställas i samband med Allmänna Svenska Boktryckareföreningens årsmöte härstädes den 31 Juli, skulle i sin mån bidraga till hyllningen åt den man, som gjort ett af de största inläggen för mänsklighetens framåtskridande, nämligen åt JOHANNES GUTENBERG, hvars 500-års födelsedag i år firas öfver hela den bildade världen.

Undertecknade vända sig sålunda till alla, som hafva bokens framställande och prydande till uppgift äfvensom till alla bokvänner och öfver hufvud till alla, som intressera sig för detta ämne, med en uppmaning att, genom anmälan och insändande af representativa föremål bidraga till förverkligandet af *Den Första Svenska Bokindustri-Utställningen*.

Utställningen är afsedd att omfatta:

- I. *Boktryck* från äldsta till nuvarande tid. II. *Bokband*. III. a) *Teckningar*, b) *Grafisk konst*, c) *Klichétillverkning*.

Utställningen, som kommer att inrymmas i Slöjdföreningens Skolas lokaler, är afsedd att hållas öppen från den 15 Juli till den 1 September 1900.

Upplysningar lämnas och anmälningar mottagas intill den 15 Maj under adress: *Svenska Bokindustri-Utställningen i Göteborg 1900.*»

Som utskottets korrespondent fungerade under organisationstiden kassör *Hyberg*; sedan göromålen med emottagning af utställningsföremål, ordnandet af lokalen m. m. tillstött, utsågs till amanuens fil. kand. *Oscar Svedberg*, i hvilken utskottet

Friherre GUST. LAGERBRING

Landshöfding

Ordförande i Svenska Bokindustri-Utställningen i Göteborg 1900

erhöll en värdefull och plikttrogen medhjälpare under hela utställningstiden.

Man bör kanhända här icke underlåta nämna, att några yrkesidkare i Göteborg i en till styrelsen ställd skrifvelse uttalade sitt ogillande af att bland styrelsens medlemmar fanns endast en boktryckare och en bokbindare samt anhöllo, att några flera sådana måtte inväjas för att förstärka styrelsen.

Vid styrelsesammanträde den 12 Mars kom detta ärende under behandling. För att tillmötesgå de uttalade önskningarna invaldes då ytterligare trenne fackmän till ledamöter, ehuru styrelsen icke kunde gilla de protesterandes åsikter rörande styrelsens sammansättning, enär ju utställningen icke var afsedd att blifva någon täflingsutställning i egentlig mening.

Genom tillmötesgående af styrelsen för Slöjdföreningens skola ställdes dess lokaler till utställningens disposition. Anordnandet af dessa tog ett rätt anseeligt arbete i anspråk, ordnandet och utläggandet af utställningsföremålen i montrerna likaledes, men det lyckades dock att till den bestämda tiden, den 17 Juli, få allt färdigt. Sagda dag, klockan 11 förmiddagen, invigdes utställningen af landshöfdingen, friherre *Gust. Lagerbring*, som i närvaro af en stor skara inbjudna därvid yttrade följande:

»Det är i år ett halft årtusende, sedan den man föddes, hvars lifsgärning ställt honom nästan högre än någon annan af framfarna tiders stormän. Man anser sig nämligen nu med tämlig visshet ha konstaterat, att det var år 1400, som *Johan Gutenberg*, boktryckerikonstens uppfinnare, föddes till världen, och att det var omkring år 1450 hans snilles skaparekraft hade åstadkommit det verk, som för alla tider skall göra hans namn aktadt och äradt, så långt mänsklig civilisation sträcker sig. Jag behöfver icke inför denna ärade församling framhålla betydelsen af Johan Gutenbergs uppfinning, ty jag torde knappast blifva motsagd af någon, om jag helt enkelt säger: utan boktryckerikonsten inga böcker, utan böcker ingen kunskap, utan kunskap ingen utveckling, eller åtminstone en mycket långsam sådan.

SjälF hade emellertid den märklige mannen föga glädje af sitt storverk. Tvister och processer förbittrade hans lif, och ekonomiska svårigheter blefvo för honom, som för så mången

annan, den närmaste följden af de experiment, han måste anställa, för att leta sig fram till målet. Men slutade han också sitt lif i fattigdom, så har han dock skänkt mänskligheten det rikaste arf, som någon dödlig kunnat lämna de efterlevande.

Klart är emellertid, att det stora verket icke var fullbordadt med den form, Gutenberg gifvit detsamma. Förbättringar, särskildt i *tekniskt* afseende hafva tid efter annan vidtagits, och en forna dagars tryckeripräss har nog icke mycken likhet med vår tids fulländade maskiner och redskap. Äfven bokens utstyrsel är en annan, likasom också sättet att med bilder och illustrationer pryda litterära arbeten, särskildt i våra dagar, nått en utveckling, som är högst beaktansvärd. Det är allt detta, som man sammanfört under benämningen *bokindustri*, och det är för att på ett ställe samla prof på hvad man under skilda tider på detta område åstadkommit, som man till firandet af Gutenbergs femhundraårs-minne och i samband med här sammanträdande boktryckaremöte anordnat den *Första Svenska Bokindustri-Utställningen*.

En blick på densamma skall snart säga oss, att boktryckerikonsten, om också yngre än åtskilliga andra konstarter, dock redan hunnit upplefva en period af första uppblomstring, därpå följande förfall, för att slutligen på sista tiden inträda i ett skede, som man skulle kunna kalla renässansens, men den skall i samband därmed äfven säga oss, att, om också våra dagars yrkesmän åstadkommit förvånande, ja rent af lysande resultat, äfven de gamles arbeten äro väl förtjänte att tagas i betraktande, samt att dessa i vissa afseenden till och med ännu i dag kunna tagas till förebilder.

Gifvet är dock, att denna utställning, den första i sitt slag, skall förete åtskilliga luckor, gifva anledning till åtskilliga anmärkningar, men under förhoppning, att den dock skall hafva gifvit uppslag till någonting godt, någonting nyttigt, och att mer än en lärdom därifrån skall vara att hämta, samt under uttalande af ett tack till alla dem, som genom sitt intresse och sin välvilja gjort utställningen till hvad den är, förklarar jag nu den Första Svenska Bokindustri-Utställningen öppnad.»

Utställningskatalogen upptog ej mindre än 1044 nummer; detta gifver tydligt vid handen, att planen till en utställning

sådan som den ifrågavarande rönt sympatier i vida kretsar. Utställarnes antal var ock afsevärdt stort och styrelsen erkände med tacksamhet den beredvillighet, hvarmed ägare af utställningsföremål ställde desamma till kommitterades förfogande. Utställningen fortgick till den 9 September. Den 1 i samma månad hedrade *Hans Majestät Konungen* utställningen med ett besök, hvarunder han med stort intresse och sakkännedom skärskådade och bedömde de utställda arbetena.

Ett starkt intryck af boktryckets utveckling som *konstart* erhöles af den i breda drag gifna framställningen af bokindustriens gradvisa utveckling från äldsta till nuvarande tid.

Utställningen omfattade två stora hufvudafdelningar: en *historisk* och en *modärn*, hvardera innehållande rikhaltiga prof på olika tidsperioders boktryck, bokband, alster af grafisk konst, klichéer och teckningar till illustrationer samt två boktryckerier — det ena 1500-, det andra 1900-talets representant.

Om man någonsin känner lust att tillämpa furst Krapotkins uttryck: »Maskinernas poesi», så är det inför de mäktiga, af människosnille och människohand skapade redskap, som sprida kunskapens oförvanskliga ljus öfver världen.

Detta intryck väcktes till lif till och med i »Thet Gambla Tryckerij», äfven om dess primitiva handpräss i förhållande till dess nuvarande reinkarnation — 1900-talets tvåturssnällpräss — kan liknas vid folkvisans enkla melodi gent emot en Beethovens härliga tonskapelse.

»Thet Gambla Tryckerij», anordnad och dekoreradt af artisten *R. Callmander*, framställde ett boktryckeri från konstens barndomstid. Genom de målade fönstren föll en dämpad dager öfver en illa medfaren sättarkast med nötta metalltyper och en mycket primitiv handpräss. Vid den murkna kasten stod en Gutenbergs konstförfarne lärjunge i den tidens kläddräkt med röda puffärmar och brednosiga, gula skor och både satte och tryckte några på gammalsvenska affattade diplom. Dessa förfärdigades visserligen med användning af den äldsta *metoden*, men icke på den träpräss från 1600-talet, som uppställes därstädes — den har tillhört Pehr Brahes berömda tryckeri på Visingsö — utan på en Stanhopepräss, äfven den en handpräss, men af långt färskare datum.

Ett starkt intryck af boktryckets utveckling gaf kontrasten mellan »*Thet Gambla Tryckerij*» och det äfvenledes i full gång varande *modärna tryckeriet*, som anordnats mycket förtjänstfullt af Stockholmsfirman *Gust. Carlson & Co.*

Här visades de nyaste maskinerna för bokens åstadkommande: en Linotypesättmaskin, en Phœnixpräss, en Tvåturs- eller Windsbrautmaskin från *J. G. Schelter & Giesecke* i Leipzig, en linnetrådshäftmaskin, en klammermaskin och en falsmaskin m. m., alla drifna af elektriska motorer.

Redan på förhand stämd till vördnad inträdde man i den historiska afdelningen med sitt rika material af tryckalster från Gutenbergs tid till nuvarande, allt ordnad med hänsyn till tid och tryckort. Icke minst intresse väckte de första träsnitten, kopparsticken och färgtrycken, som från inkunablernas åldriga pergamentsblad kraftigt vittna om den rika individuella konstfärdighet, hvarom de gamle yrkesutöfvarne beflitade sig i sina arbeten.

Denna afdelning var synnerligen välförsedd. Bland dess 251 nummer funnos sådana bokskatter som *Gutenbergs* berömda biblar, den 36- och den 48-radiga, af hvilka visades facsimiler, och Thomas af Aquino: *Secunda Secundae*, Maintz, Petrus Schœffers 1467 — den äldsta utställda boken. Af hos *Koburger*, »boktryckarkungen», i Nürnberg, *Zainer* i Augsburg och de äldsta italienska boktryckarna *Sweynheim* och *Pannartz* utförda tryck funnos representativa prof; af *Froben*, Basel, förelågo fem böcker med träsnitt af, bland andra, Hans Holbeins hand, ett tiotal böcker af den berömda boktryckaresläkten *Elzevir* i Leyden och Amsterdam, den likaledes framstående släkten *Aldus Manutius* i Venedig, *Plantin* i Antwerpen m. m.

Äfven det gamla svenska boktrycket var förträffligt representeradt genom ett 100-tal prof. Här märktes *Paulus Griis* och *Jörgen Richolff* från Uppsala, *Amund Laurentsson*, *Tidemann*, *Torstensson* och *Gutterwitz* från Stockholm m. fl. kända boktryckare från den Gutenbergska konstens barndomsår i vårt land.

Det första daterade svenska tryckalstret fanns i fotolitografiskt aftryck och bar titeln *Dialogus creaturarum moralizatus omni materie morali iocundo et edificativo modo applicabilis*. Tryckt i Stockholm af *J. Snell* 1483. Därefter kommer den

andra på svenska tryckta boken *Ars moriendi* af *J. Gerson*. Lärdom huru man skall lära dö til siälenne salichet. Uppsala, *Paulus Griis*, 1514. Den första bok på svenskt språk, som tryckts med antikva-stil är Swerikes rikes stadz lagh, tryckt i Stockholm 1628 af *Ignatius Meurer*, hvilken bok äfven fanns bland de utställda profven på äldre tryckkonst.

I utställningens *modärna afdelning*, för hvilken det föregående var, så att säga, grundvalen, hvarpå vår tid nu så ifrigt sträfvar att bygga vidare efter sekellång hvila, såg man att de arbetande med lif och lust och ärlig vilja tagit itu med sitt verk.

De flesta europeiska länder och Amerika voro företrädade af för hvarje nation säregna arbeten. Tysklands boktryck, som har de äldsta anorna, präglades också af sådana egenskaper som soliditet, gedigenhet och fulländad teknik, men saknade rikare omväxling i formen. Frankrikes var elegant och chic, men, liksom Tysklands, stelnadt i manér; Hollands lilla afdelning vittnade om att detta land midt uppe i sin fullt modärna utveckling blifvit sina konstaristokratiska traditioner troget. Den engelska afdelningen för modärnt boktryck visade, att England, tack vare *William Morris*, nått krönet på det världstämpel, boktryckerikonsten håller på att uppföra. Platsen därbredvid måste tillerkännas Amerika, hvars tryckkonst företer stark frändskap med Englands. Detta senare land var särskildt representeradt af ett rikt urval af Morris nu så dyrbara tryckalster från »the Kelmscott Press».

Denna boktryckarkonstens renässans i England står i trog-naste, harmoniska samband med en hypermodärn stiliseringskonst — denna farliga konst, som kräfver så mycken smak, så mycken fin urskiljning och behärskningsförmåga.

Det var dock först och främst på afdelningen för *svenskt boktryck*, som intresset koncentrerades. Och det kan med fog sägas, att det bästa däri stod i jämnhöjd med det bästa utlandet presterade. Af de svenska boktryckerier, som bäst och rikhaltigast representerades, fäste man sig först vid *Centraltryckeriet*, *Aktiebolaget Norstedt & Söner* samt *Wald. Zachrissons boktryckeri*; vidare *Iduns Kungl. Hofboktryckeri*, *Isaac Marcus*, *Kærsners boktryckeriaktiebolag*, *Albert Bonnier* och *Hasse W. Tullberg*, förlagsfirmorna *C. & E. Gernandt*, *Wahlström & Widstrand*, *Hugo Geber* m. fl., hvilka utställde många goda prof på

ANNO DOMINI MDCCCC / tha D^e Me OSCAR then Andre
regeradhe öffuer Konungsrjkerne Swerige oc Norrige / tha then
Edle oc Högh-Welbyrdighe Man / frij Herre Gustaff Lager-
bring war Landz-Höfdinge öffuer Götheborgs- oc Babus Lehn
oc then Edle oc Welbyrdighe Man / PROFESSOREN Hug.
Wijkander war thenne Stadsens fuldmæchtighes Ordh-föhrandhe / tha be-
gaff thet sik pa then Helighe ST. ALEXII dagh i Hö-Manedten / at uti then-
samma Staden Götheborg öpnades en Urtstallning aff Böcker oc thess
INDUSTRIA.

Thenne ganzka skickeliga Urtstallning / som af mang Tusinden bekikad
bliffuit / har thesslikes hafft nadhen / at til Besökjande egja

war Nadighe HERRE oc KONUNG

oc har thetta DIPLOMA til Erindring harom uttiffita.

Til fastmehz wiszoz haffua wij thetta underskriffua latit meth egin Hand
oc In-sigle / hwilket skedhe uti Götheborg then 1ste SEPTEMBRIS
ANNO MDCCCC

Thess Urtskott /

E. Kong. Mayt^{iz}

Trooplichtige / underdanighe oc öd-
miuke Undersatther / sa lange wij leffua:

N. J. Berg *Andersson* *J. Nyberg* *Sevare Schuster*

L. W. Ahlberg *Andersson* *Andersson*
COMMISSARIUS.

Lösen En Krona
Hwitt Mönt.

Den första Svenska Bokindustri-Utställningen, som egde rum i Göteborg under tiden 17 Juli—9 September år 1900, hade att glädja sig åt en stor anslutning från allmänhetens sida, och Bestyrelsen erkänner tacksamt det intresse, hvarmed garanter samt tillverkare och egare af utställningsföremål redan från första början omfattade företaget.

för det bidrag till främjande af utställningens syfte, som

Grosshandlaren Axel Carlander

lämnat, anholder Bestyrelsen att i denna form få frambära sin förbindliga tacksamhet. * * *

Göteborg den 9 September 1900

Å Bestyrelsens vägnar:

Gunnar Nyström
Ordförande

Anders Berg Axel Carlander i Årberg. Edward Carlander i Vänersborg. Axel Carlander i
Medlemmar af utställande stället

Förhållanden

högt utvecklad boktryckarkonst. Några af dessa, som särskildt uppmärksammades, må här påpekas: Göteborgs historiegrafs, kamrer Wilh. Bergs arbete: »Från den stora ofredens dagar», tryckt i svart och rött å Bütten-papper med cicero romersk samt med dekorationer af C. A. Goës, stadsrevisorn Axel Ramms bok: »När Göteborg var frihamn», tryckt å handgjordt linnelump-papper med mittel romersk; dekorationer af C. A. Goës. Det eleganta verket »Les Maisons Souveraines de l'Europe», utmärkt i såväl typografiskt som dekorativt hänseende förtjänar att särskildt omnämnas; äfvenså Nordenskiölds Facsimilieatlas från P. A. Norstedt & Söner.

Äfven *grafisk konst* hade fått sin särskilda afdelning, och hvad vår tid förmår prestera på detta område visade *Generalstabens litografiska anstalt* och *Wald. Zachrissons reproduktions-atelier* med en intressant serie klichéer. Här fick man se autotypier i koppar, zink och mässing, fototypier, prof på trefärgs- och fyrfärgstryck m. m. Bland öfriga utställare märktes *Warner Silfversparres nya grafiska aktiebolag* och *Göteborgs litografiska aktiebolag*, som bland annat utställde vackra litografiska färgstenar jämte aftryck. »*Ord och bild*» utställde en serie originalteckningar till illustrationer, som förekommit i tidskriften med detta namn.

Äfven en del högt ansedda utländska firmor och institutioner voro värdigt representerade i denna afdelning, såsom *F. Bruckmann* i München, *J. J. Weber* i Leipzig, *Orell & Füssli* i Zürich, *Artaria & Co.* i Wien, *L. van Leer & Co.* i Amsterdam, *Königliches Kunstgewerbe-Museum* i Berlin, *Buchgewerbe-Museum* i Leipzig, *Photographische Gesellschaft* i Berlin m. fl. andra.

Nu till sist några ord om utställningens Leckerbissen — bokbanden. Denna afdelning företedde många vackra prof på forntida och nutida konst. Den kände bibliofilen, baron *Per Hiertas* samling fröjdade bokenämnas ögon med flera sällsynta, i karakteristiska band inbundna, ålderdomliga böcker. De äldsta bokbanden daterade sig från slutet af 1400-talet, således kort efter boktryckerikonstens uppfinning. Om 1500-talets bokbindningssätt fick man en god föreställning. Det var isynnerhet italienarna och fransmännen, som visade prof på vackra, solida band af prässadt pergament, marokäng, läder och trä

med rik ornamentering i olika stilarter, men företrädesvis re-
nässans.

Mycket intressanta bidrag hade lämnats af herr *Axel von Collan* i Helsingfors, af hvilka särskildt en *Vulgata*, bunden i röd marokäng med ungrenässansornament i guld och påfven *Pius V:s* vapen i midtelfälten och hörnen. Ännu ett par prof må här framhållas. En 1536 tryckt uppbyggelsebok i stor kvart: *L'office de la vierge Marie à l'usage de l'église catholique m. m.*, som sedermera för *Henrik III* af Frankrike blifvit försedd med ett egendomligt band af olivfärgad marokäng. Båda pärmarna och ryggen äro öfversållade med gyllene tårar, och i de åtta hörnen äro dödsallar. Frampärmens midtelstycke återgifver änglahälsningen: *Ave gratia plena!* Bakpärmen visar Frankrikes och Polens vapen med en krona öfver hvartera och under dem ett krönt *H* på två lagerkvistar. Rundt om vapnen gå två ordenskedjor och däröfver är en stor krona med inskriften: *Manet ultimo coelo*. Ett annat arbete, *Xenophon: Officina regia*, tryckt 1625, har ett ytterst dyrbart band, utfördt af *Clovis Eve* för *Ludvig XIII:s* bibliotek, med Frankrikes och Navarras vapen på pärmarna samt liljor och krönte *L* strödda öfver pärmar och rygg.

Vackra äldre prof på svensk bokinbindingskonst saknades icke, såsom band af *Marcus, Sigfridsson, Caloander, Reusser, Schneider* m. fl. »Bondstilen» var företrädd af några s. k. brudböcker, grannt bemålade och utsirade med flammande hjärtan och andra dithörande symboler.

Härmed är dock endast en ringa antydan gifven om den historiska bokbandsutställningens rika innehåll. Till denna afdelning hörde en af direktör *C. Fr. Bernström* utställd rikhaltig kollektion af fileter, handstämplat, punsar och stansar m. fl. präsningsverktyg, som användts vid förgyllning för hand.

Bland de modärna bokbanden fann man att England äfven i detta afseende var föregångslandet i fråga om enkel, stilfull elegans i förening med praktisk gedigenhet. Särskildt firmorna *Douglas Cockerell* och *Rob. Riviere & Son* visade talande prof härpå. Dansken *Anker Kyster* utställde synnerligt läckra bokband i nästan raffinerad enkelhet. Bland svenska bokbindare tog *Gustaf Hedberg* i Stockholm obetingadt priset. Han tycktes företrädesvis ansluta sig till de bästa äldre franska fö-

rebilderna, dock utan att frångå sin egen personliga uppfattning. Med glädje gaf man akt på frånvaron i hans monter af våra vanliga s. k. praktband, med deras skrikande ståt i färger och guld. Bland öfriga bokbindare utmärkte sig *F. Beck & Son*, *J. A. W. Lindmansson* och *P. Herzogs bokbinderiaktiebolag* m. fl. för vackra arbeten, som visade att vår tids bokbindarekonst slagit in på rätta vägen till en sund reform.

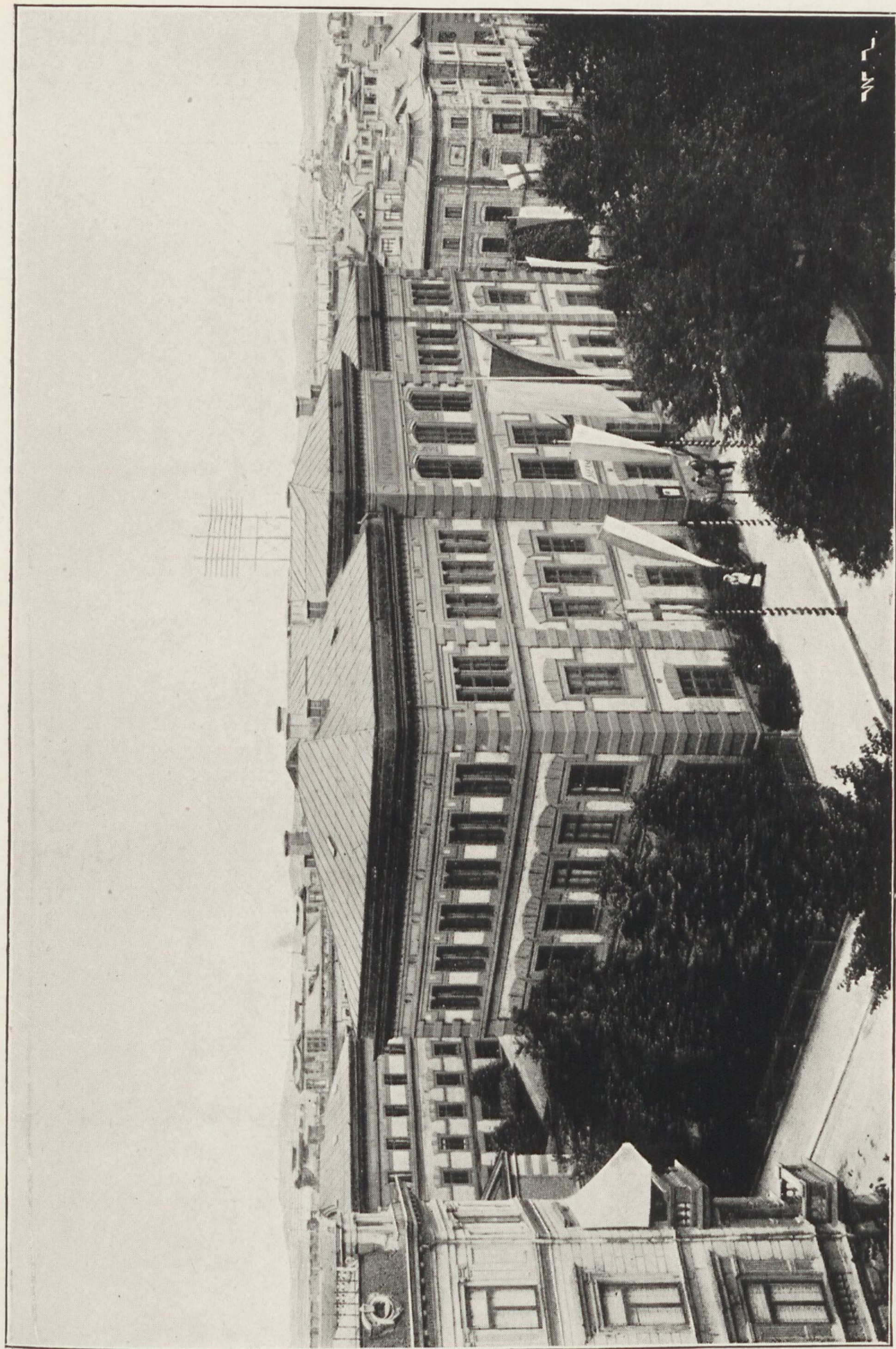
Den Första Svenska Bokindustri-Utställningen är numera endast ett minne, men ett minne som för fackmän och bokälskare länge skall lefva.

Konungar dö, trosbekännelser växla, bronsstatyer, gjorda att motstå all förödelse, kullstörtas, men det tryckta ordet står kvar. Böckerna lefva, lefva i alla tider. Horatius hade rätt: *De äro varaktigare än bronsen.*

J. Hyberg

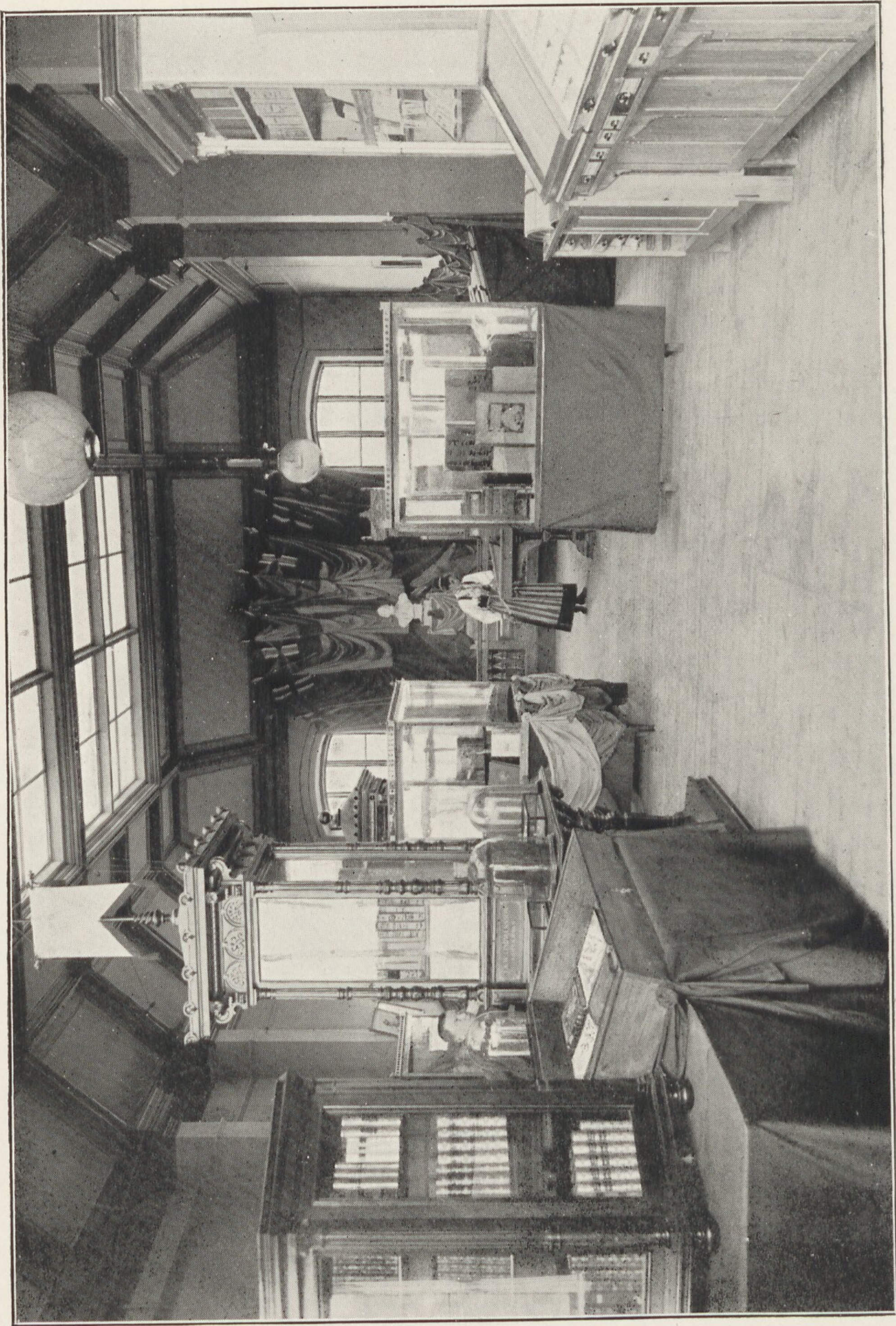

SLÖJDFÖRENINGENS SKOLA

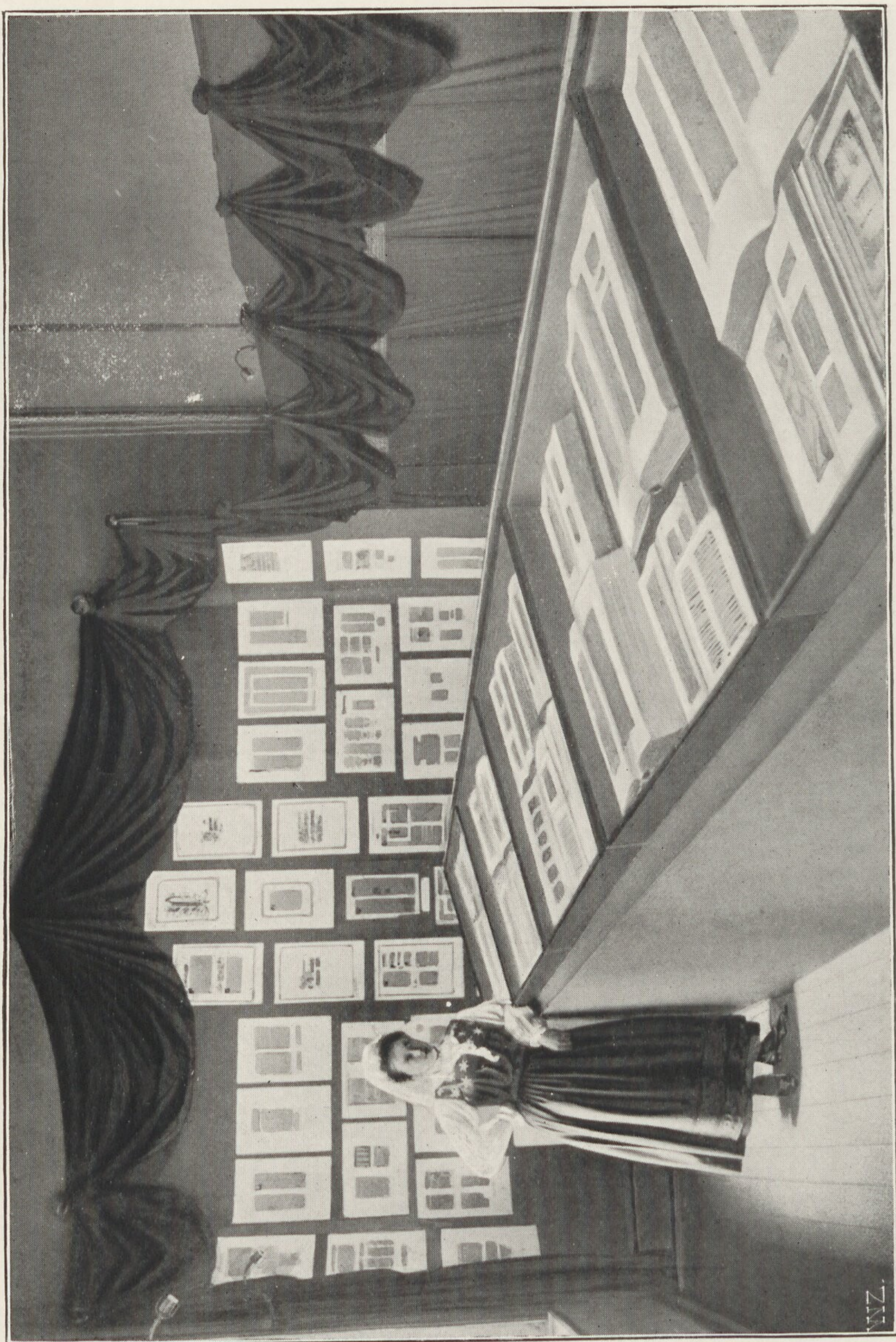
STORA UTSTÄLLNINGSSALEN

STORA UTSTÄLLNINGSSALEN

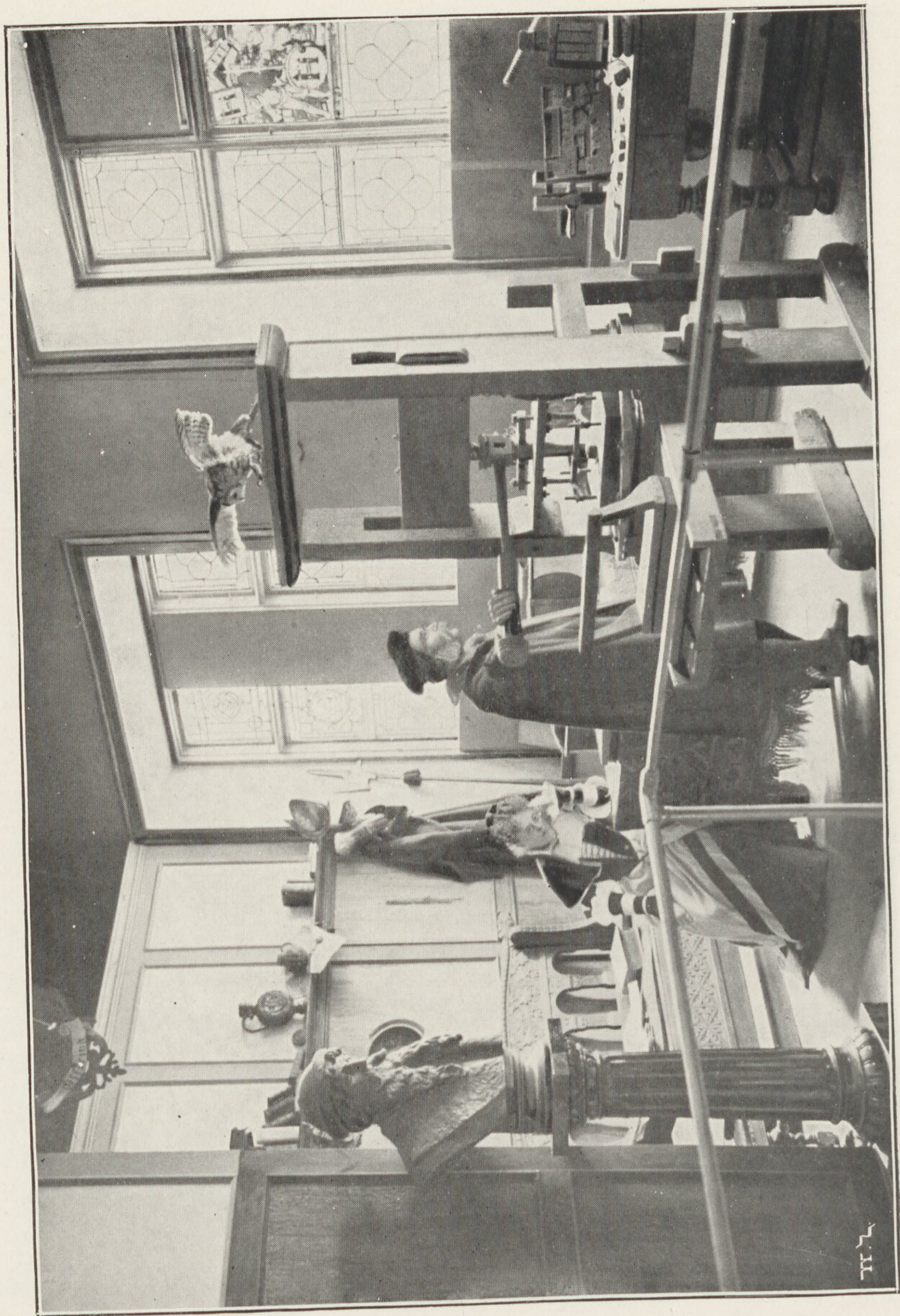
HISTORISKA AFDELNINGEN

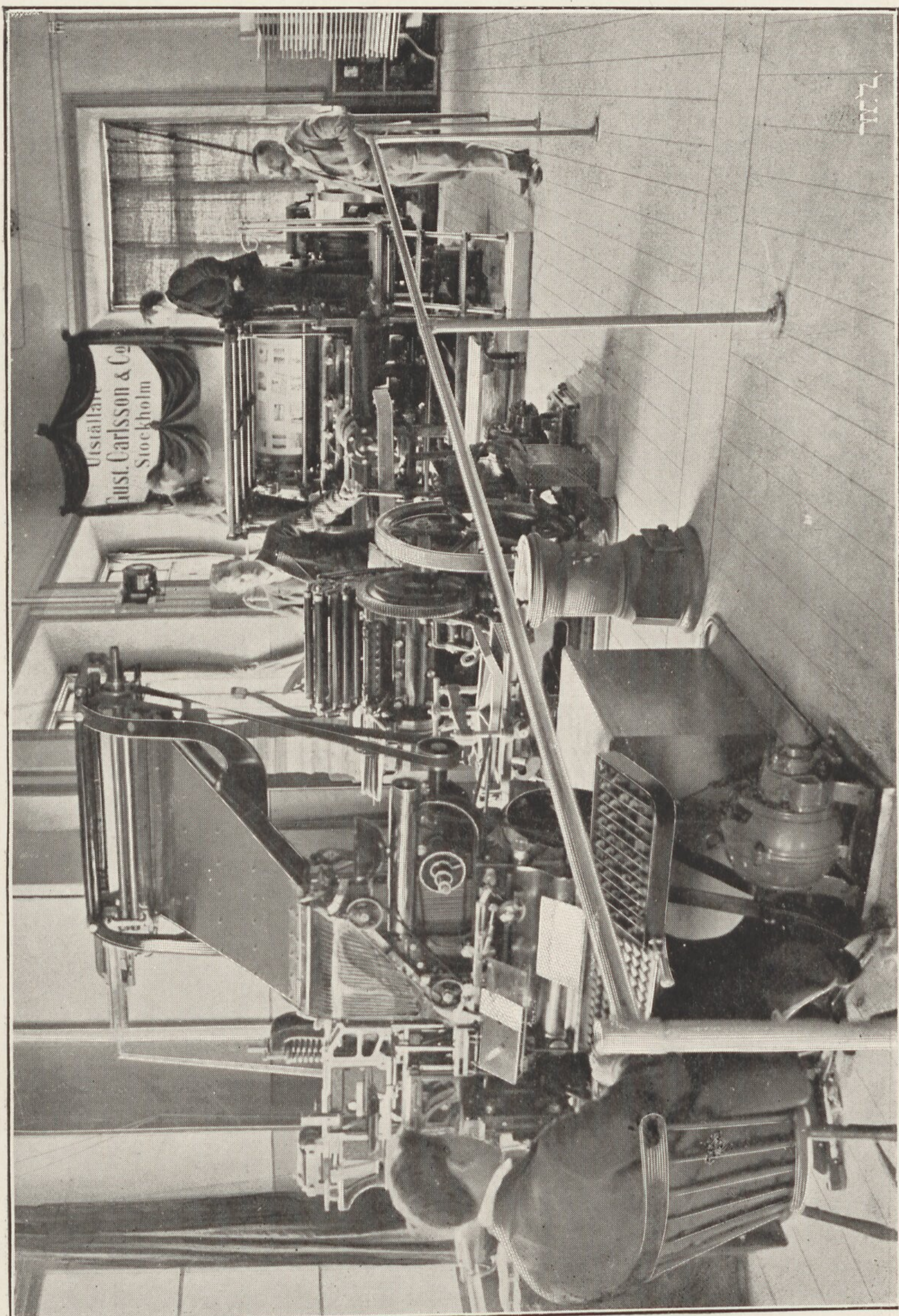
MODÄRNA AFDELNINGEN

THET GAMBLA TRYCKERIJ

DET MODÄRNA TRYCKERIET

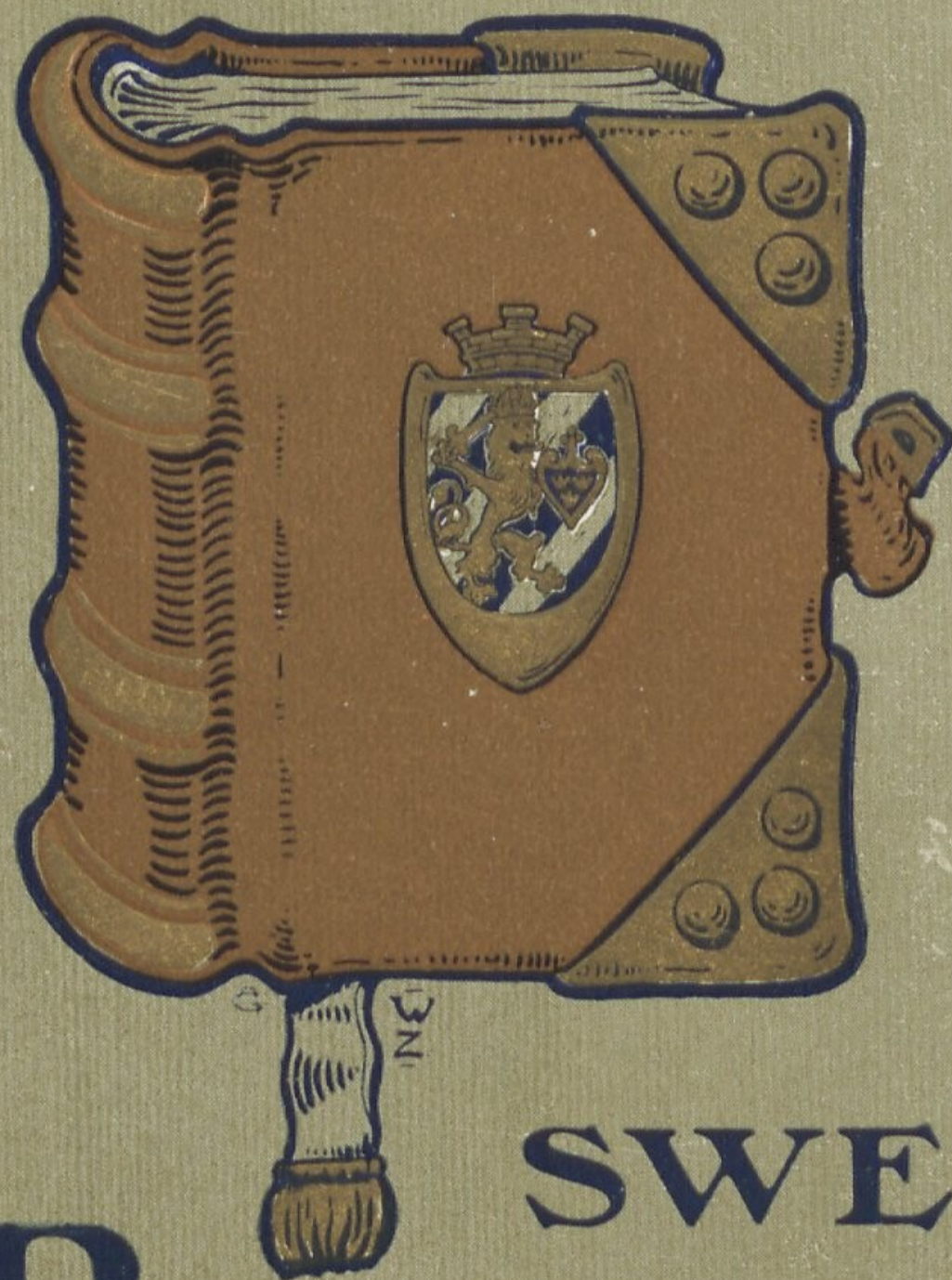
BOKBINDERIAFDELNINGEN

GRAFISKA AFDELNINGEN

From

16 JULY

To

1 SEPT.

1900

SWEDISH
BOOKTRADE-
EXHIBITION
Gothenburg

AFFISCH

Efter teckning af C. Axel Goës

VIDEANT CONSULES!

In einem früheren Jahrgange dieses Kalenders finde ich einen Aufsatz über das Plakat, voll von Begeisterung und Hoffnung. Es war ein Hochgefühl bei allen Kunstfreunden, als das scheinbar öde Feld der Reklame von echten Künstlern bestellt ward und über Nacht köstliche Früchte trug. Chéret, Steinlen, Toulouse-Lautrec in Frankreich, die Brüder Beggarstaff in England, Bradley und Penfield in Amerika und so viele Andere: welch eine Fülle von Charakterköpfen. Aber wie schnell ist es stille geworden. Wer heute in Paris oder London neue künstlerische Plakate sucht an den Planken oder in den Läden, kehrt ohne Beute enttäuscht heim. Es wird ebenso viel gedruckt wie vor fünf Jahren; aber die Künstler sind nicht mehr dabei. Ihre Stelle haben mittelmässige Routiniers erobert, die Musterzeichner der Plakatbranche, gewandte Nach-Empfinder, die es »beinahe« ebenso gut machen wie die Meister; sie genügen der breiten Menge der Fabrikanten und Besteller. Die Zeit des Künstlerplakats scheint vorüber.

Mich beschleicht hie und da die Furcht, unserer jungen Buchkunst könne es ähnlich ergehen. Noch fühlen wir uns im Aufstieg. Wir haben erst eben entdeckt, welch köstliche Lehren wir den alten Meistern absehen können; noch sind wir in allen Ländern damit beschäftigt, die Anregungen der grossen englischen Bucherneuerer zu verwerten. Mit Stolz nennen wir die Künstler, die auch bei uns für die Schrift, den Satz, den Buchschmuck, den Einband ihre starke Persönlichkeit eingesetzt haben; ihnen verdanken wir es, wenn heute fast jedes

Volk kräftige Anfänge einer nationalen Eigenart im Buchwesen aufzuweisen hat — was sie begonnen haben, klingt auch im breiteren Gewerbe wieder.

Aber wird diese frohe Zuversicht vorhalten? Mich macht schon das, was ich in England sehe, bedenklich. Dort sind die äusserlichen Manieren von William Morris in die Schulen eingezogen; dort lernt der jüngste Fachschüler, ein Buchornament im Stile Walter Crane's oder Anning Bell's aufs Papier zu zaubern. Wie vor zwanzig Jahren alles »illustriert« werden musste, was es an schöner oder unschöner Literatur nur gab, so wird heute alles »dekorirt«, ob es sich für Buchschmuck eignet oder nicht. Man kann in diesen neuen Gedichtbüchern mit den schwarzen Randleisten ebenso wenig behaglich lesen, wie vormals in den berühmten illustrierten Prachtwerken. Es ist in neuer Gestalt der alte Geist des Zuvielen, des sinnlosen Prunks, des falschen Formenschwalles. Unter den Zeichnern überwiegen die braven Talente; unter den Namen findet man erschreckend viele Frauen; auch das ist, wie Lichtwark bei anderer Gelegenheit ungalanter Weise gesagt hat, ein Zeichen dafür, dass ein Acker gar zu bequeme Frucht trägt und sich zu erschöpfen droht. Die starken Pflüger wenden sich frischeren Feldern zu.

In Deutschland sind wir vorläufig noch um ein Jahrzehnt jünger. Wir haben erst vor wenigen Jahren unsere Künstler ans Werk gesetzt. Sie sind noch frisch, werden vom Volke als unverbraucht und neu empfunden und gelten bei den Verlegern als zugkräftig. Aber der Kaufmann ist rasch bei der Hand. Neue Buchkunst beginnt, ein guter Artikel zu werden, und wird der Reklame halber gepflegt. Auch giebt es wohlmeinende Fanatiker des Buchschmucks, die nicht das einfachste Büchlein oder Heftchen ohne einige Schnörkel mit Künstlermonogramm hinausschicken. Und da die Künstler, die wirklich etwas zu sagen haben, die Eigenen, die Pfadfinder, für den Tand nicht zu haben sind, so haben die Nachtreter goldene Tage. In ihren Händen wird sich der Wein bald zu Wasser wandeln. Das ist die Sorge, die uns drückt.

Es ist dieselbe Sorge, mit der wir dem raschen Aufschwung unserer Handwerkskunst gegenüberstehen. Wir haben uns gesehnt nach frischem Blut, nach junger Kunst, nach neuen Künst-

lern. Die Künstler sind gekommen; sie haben die Spinnweben und den Staub abgeklopft, die Fenster aufgesperrt und in die verstockten Räume die Frühlingsluft echter Kunst hineinwehen lassen. Aber jetzt dringen durch die offenen Scheiben schon die schwülen Sommerdünste ein, weiche, erschlaffende, drückende Dünste, im Pfuhl der Gewinnsucht, der Geschäftsgier, des Industrialismus gezeugt. Und bald werden die Herbstnebel kommen, die Sättigung, der Ueberdruß, die Modesucht; aus dem hoffnungsfrohen Lenz wird wieder ein öder Winter werden, und was der Hauch einer besseren Zeit schien, das Geläute zu einem dauernden Kunstfrieden, das wird nur die Laune einiger Jahre sein, eine Mode, wie die früheren Moden auch, des Jubels und der Arbeit nicht wert.

Vor einem solchen Ende möchten wir unsere junge Kunst behüten. Wir müssen sie hegen und schirmen, dass sie Zeit finde, ihre Wurzeln in die Tiefe zu senken, in den segensreichen Boden des Volkstums, in gesundes, reines Erdreich. Wir müssen sie schützen vor dem Kaufmann, vor dem Schreiber, vor dem Nachahmer; denn sie wollen von dieser Kunst leben. Wir haben viel zu viele laute Bewunderer und Lobredner; wir brauchten stille Förderer. Das gilt für alle Kunst, im Grossen wie im Kleinen, für den Maler, den Handwerker, den Buchdrucker.

Das Schlichte und das Echte: das wollen wir auch in der Buchkunst suchen. Wir haben uns mit Schellen behängt, mit nutzlosem Zierrat, mit lächerlichen Ornamenten; darüber haben wir unser Kleid vergessen, dass es kaum unsere Blößen deckte. Wir haben geschwelgt in Linienspielen, in Vignettenscherzen, in den törichtsten Manieren; und wir haben nicht den einfachsten, glatten Satz harmonisch, saftvoll, lebensfroh fügen können. Wir haben Tonplatten über Tonplatten gestimmt in den raffinirtesten Nüancen; und wir haben dabei alle mannhafte, ehrliche Farbe eingebüsst. Wir haben unsere Einbände mit bunten Bildern bedruckt, Farbensicht über Farbensicht; und wir haben darunter die natürlichen Stoffe in ihren gesunden Struktur erstickt. So war es vor ein Paar Jahren. Sind wir wirklich anders geworden seitdem? Haben wir ernstlich begriffen, dass nicht das Ornament, sondern die Schrift die Melodie ist im Buchdruck; dass wir diese einfache

Melodie ohne Tadel und mit unbedingter Sicherheit beherrschen müssen, ehe wir uns an die Koloraturen wagen dürfen? Ich finde noch auf Schritt und Tritt eine gefährliche Vorliebe für das Beiwerk. Die alten Ornamente im Geschmack der Renaissance und des Rococo werden eingeschmolzen; was man dafür einhandelt, sind kolossale Blumenranken oder Linienkringel, fast schlimmer als das Bisherige. Der Schnörkel ist todt; es lebe der Schnörkel!

Ein Beispiel statt vieler für die Art, wie die besten Absichten neuerer Künstler von der Industrie verhunzt werden. Vor sechs Jahren hat Otto Eckmann in den Randleisten des »Pan« und der »Jugend« eine neue Art grosszügiger Ornamente erfunden, von seltenem Natur- und Raumgefühl, ein jedes für seinen Platz gezeichnet und bemessen. Zwei Jahre darauf bieten die Schriftgiessereien diese individuellen Erfindungen als Universalmuster aus, mit erstaunlicher technischer Virtuosität für den Setzer handlich gemacht, der nun mit den edlen Motiven die waghalsigsten Seiltänze und Kunststücke ausführen kann. Das Alles in so übertriebenen Maasstäben, dass man überhaupt keinerlei Schrift finden konnte, die diesen Riesenschnörkeln das Gleichgewicht hielt. Der Künstler hat sich diesen Missbrauch gefallen lassen müssen. Ein Glück für ihn, dass sich seitdem ein einsichtiger und offener Schriftgiessereibesitzer in Deutschland gefunden hat, der Eckmann's ungewöhnliche Begabung für die Kunst der Fläche wirklich in den Dienst der Schrift- und Druckkunst gestellt hat. Man vergleiche mit jenen wilden Paraphrasen die gemessenen Zierraten, die der Künstler selber als Begleitung zu seiner Schrift gezeichnet hat, und man wird empfinden, was Kunst und was Afterkunst im Buchdruck heisst.

Und wo finden wir die Kunst? Nirgend anders als bei den Künstlern. So lange das nicht selbstverständlich ist, wird es nicht besser. Nur die Künstler schaffen uns die nationale Eigenart, nach der sich jedes Volk heute sehnt. Auch in der Buchkunst müssen wir die Besten an die erste Stelle rücken. Es sind nur Wenige, auch bei den grösseren Nationen. Es genügt auch, wenn sie nur einiges wenige Neue schaffen; uns ist mit der Hast und dem Vielen nicht gedient. An uns Uebrigen ist es dann, dafür zu sorgen, dass ihre Anregungen so

genutzt werden, wie sie es verdienen: nicht zu eiligem Gewinn und behender Verwässerung, sondern als Maasstab, als Wegweiser. Wir wollen darauf halten, dass neben diesem Künstlerwerk zunächst einmal die einfachen Tagesaufgaben schlicht und ehrlich und treu erledigt werden. Und als den gemeinsamen Feind in allen Landen wollen wir nicht nur die Unkunst bekämpfen, denn die lässt sich mit der Zeit bekehren, sondern vor Allem die Halbkunst. Diese Halbkunst pflegt die Menge für die wahre Kunst zu nehmen, ja ihr vorzuziehen, da sie ihrem Verständniss näher steht und ihr dadurch schmeichelt. Diese Halbkunst weckt dann den raschen Ueberdruß und ist die stärkste Triebfeder für den hastigen Wechsel der Moden. Es gilt, zunächst unseren eigenen Blick unermüdlich zu schärfen, dass wir untrüglich unterscheiden lernen zwischen der Kunst und der Halbkunst, zwischen dem Künstler und seinem Nachtreter, zwischen der starken, anfangs oft abstossenden Persönlichkeit und der behaglichen Mittelmässigkeit. Nur im Zeichen der Kunst kann unser Buchhandwerk siegen.

Peter Jessen

GUTENBERGSSTATYEN I WIEN

PARISER-UTSTÄLLNINGEN ÅR 1900

Bland 13 sökande till resestipendier ur August Ringnér's stipendiefond i Göteborg blef jag en af de tre utvalde, som därur erhöll understöd. Resplanen var på förhand uppgjord och kalkylerad. Pariserutställningen var naturligen det egentliga målet, men på genomresa genom Holland, Belgien och England blef jag i dessa länder, på grund af de intressanta saker som där funnos att iakttaga, fördröjd ganska betydligt, så att vistelsen i Paris måste bli kortare än hvad från början tänkts. Det gällde därför att under denna korta tid helt koncentrera studierna åt det rent fackliga inom utställningen.

Ifrån början af resan hade jag ständigt lagt an på att samla finare trycksaker. Och redan vid ankomsten till Paris var denna samling ganska stor. Isynnerhet blef den betydligt tillökad i England, hvarifrån de intressantaste och bästa trycksakerna erhöles å det välkända och gamla tryckeriet *Chiswick Press* i London, hvars chef mr *Chas. T. Jacobi* var mycket tillmötesgående och intresserad. Mr Jacobi är själf en framstående fackman och har utgifvit flera böcker, i hvilka han behandlar olika delar af facket. — I Antwerpen togs det inom fackkretsar välkända *Plantin-Moretus*-museet i betraktande, med alla dess sevärdheter i äldre boktryck och boktrycksmateriel. Och många goda idéuppslag kunde å dylika sevärda och intressanta ställen inhämtas och bevaras i minnet. Dessa sevärdheter kräfva emellertid sitt särskilda kapitel för att beskrifvas.

Uppslag till idéer möta oss nästan öfverallt, och har man endast sinne och smak att uppfatta dem och isynnerhet det

sköna i dem, är det jämförelsevis lätt att omsätta dem i praktiskt arbete. Isynnerhet å en sådan plats som Pariserutställningen, där snart sagdt alla nationers förnämsta och mest framstående konstnärer och artister inom alla fackområden lagt hela sin konst och skicklighet i de målningar, dekorationer, konstsaker etc. som utförts och exponerats. — Endast detta är ju tacksamt stoff för studier — äfven för en typograf.

På tal om dekorationer fäste sig särskildt i mitt minne den *Österrikiska* afdelningens praktfulla och stilenliga dekorationer, mestadels hållna i — om jag så vågar uttrycka mig — moderniserad empire. Detta gällde dock icke endast om dekorationerna i allmänhet. Hvarjehanda utställda föremål, såsom möbler, konstsaker etc., ja äfven trycksaker, buro prägeln af denna stil. Lätta och lediga ornament och stilar samt enkla liniekombinationer voro isynnerhet för denna nations trycksaker be-tecknande. — Firman *A. Færster* i Wien hade en utmärkt vacker utställning af konstsaker, bland hvilka äfven bokpärmar i läderplastik med och utan beslag, dyrbara och värdefulla arbeten, voro tillfinnandes.

Å ett ställe i den franska afdelningen var samladt en del inventarier och materiel, såsom en äldre handpräss, diverse stilar och träsnitt, samt bokbindaremateriel och äldre tryck, det hela föreställande ett »Gamalt trykkerij». I samma afdelning var äfven världens minsta (såsom format) bibliotek; ett kuriosum i sitt slag. Utställaren af detta bibliotek var en herr *Georg Salomon* från Paris. Samlingen bestod af 1,000 band i miniatyr och alla rymdes i en monter i storlek, utseende och form som en stor kontorsbok. Den minsta af dessa böcker var ungefär en □-cm. i storlek, den största circa 4×5 cm.

Att *Amerika* eller rättare amerikanarne stå långt framme, om ej främst, inom typografien, fick jag å utställningen ytterligare erfara, ty deras maskin- och materiel-expositioner voro ypperliga och trycksakerna utomordentligt gedigna och stilfulla. Jag var också, på grund af denna nations vetskap om rätta sättet att göra reklam för sig och sina artiklar, i tillfälle få en präktig samling trycksaker, ty dessa utdelades ytterst frikostigt. Reklamtrycksaker äro också deras specialitet och mestadels af förstklassigt utförande från början till slut. Illustrationerna, som äro oundgängliga för dylikt tryck, äro i allmän-

het af prima kvalitet, antingen de nu äro utförda i autotypi, fototypi eller annat manér. De vittna om en högt uppdrifven skicklighet inom teckningens och kemigrafiens område. —

Bland mera märkliga utställningar i denna afdelning var ett i full gång varande, modärnt tidningstryckeri, hvori en Paris-upplaga af *New-York Times* sattes, stereotyperades och trycktes. Sättningen, som utfördes å 5 st. Linotype-sättmaskiner, stereotyperades härefter i särskild lokal å utställningen. Tryckningen utfördes i en stor s. k. »Straightline Newspaper Printing and Folding Machine», tillverkad af *The Goss Printing Press Co.*, Chicago. Denna kolossala maskin, som hade 8 tryckcylindrar, kunde samtidigt trycka 32 sidor 7-spaltigt format med, enl. hvad som uppgafs, en hastighet af 50,000 ex. i timman. — *C. B. Cottrell & Sons Co.*, New-York utställde en »Two-revolution Press» och visade en del vackra illustrationstryck utförda å densamma. — Vidare fanns en mindre präss, benämnd »Harris' Automatic Press», hvori iläggningen skedde automatiskt. Utläggningen af de tryckta exemplaren skedde i en rund ask eller cylinder, som långsamt roterade. 10- å 12,000 ex. kunde tryckas pr timma. — »Laston Monotype» var en nyhet inom sättmaskinernas område, som var af mycket sinnrik konstruktion. Vid tryckning å tangenter åstadkommas hål i en papperscylinder. Denna senare kan sedan kopplas samman eller stå i direkt förbindelse med sätt- och gjutmaskinen, som efter de i papperet varande hålen automatiskt verkställer såväl sats som gjutning. Denna praktiska uppfinning möjliggör således för redaktören eller författaren att själf, utan nämnvärdt besvär, skrifva, korrigera och sätta sitt arbete. Få se om denna maskin i praktiken håller hvad den lofvar. Jag var tyvärr ej i tillfälle se den i verksamhet. — Firman *Hamilton Mfg. Co.*, Wisconsin, hade en storartad utställning af modärn boktryckerimateriel såsom kaster och regaler, skepp, vinkelhakar samt stil och ornamenter m. m. Såsom en nyhet visades utslutningsmateriel, steg och regletter, af trä. Denna slags utslutningsmateriel förordades såsom särdeles praktisk, dels på grund af sin lätthet, dels på grund däraf att träet ej, i likhet med bly, blir så lätt osystematiskt och dels är denna materiel betydligt billigare än bly. Träet var ceder och konserveradt med något slags olja, som gör att det hårdnar och ej sväller. —

Addressograph Co. visade en apparat kallad *Addressograph*. Denna var försedd med en klaviatur såsom på en skrifmaskin och åstadkom genom tryck å tangenterna upprässade typer i en bleckbit af cirka 6×3 cm:s storlek. Dessa bleckbitar voro så konstruerade, att de kunde hopfästas i ändlösa kedjor, med hvilka sedan adresstrycket — ty härför är apparaten egentligen ämnad, som af namnet också höres — i en därför särskildt konstruerad apparat utfördes. Plåtarne kunde sedan förvaras för kommande behof — såvida ej adressaterna ändra bostad. För tidningsutgifvare och distributörer etc. är en sådan apparat särdeles användbar och nyttig.

Mycket skulle kunna vara att tillägga om denna den amerikanska utställningen, men torde det sagda vara det mest intressanta i maskinväg.

I den typografiska afdelningen å Marsfältet hade man godt tillfälle jämföra de olika landens arbeten. *Frankrike* tycktes mig ej intaga någon framstående ställning inom typografien. Detta syntes icke allenast af de utställda tryckalstren, utan äfven af alla de trycksaker man ständigt fann i sin väg. Dessa voro nämligen mestadels både smaklöst och illa utförda. Satsen utan inbördes symmetri; färg, tryck och papper miserbelt. Men lyckligtvis finnes alltid undantag, så äfven här. Firman *Dräger Frères* i Paris hade nämligen en charmant samling originella och stilfulla trycksaker i boktryck. Enkla men tilltalande idéer, speciellt broschyromslag.

Intressant var att se huru man i Frankrike trycker sina kolorerade mode- och billighetstidningar, och ofta har jag undrat öfver huru dylikt »tryck» åstadkommits. Detta visades af konstruktör *P. Orsini* i Paris å en präss benämnd »*L'Aquatype*», hvori just vid mitt besök färglades ett nummer af »*Mode Française*» i 4 färger samtidigt. Färgläggningen försiggick sålunda, att för hvarje färg var skuren en särskild schablon, öfver hvilken en pänsl löpte och på så sätt målade bilderna. Då första färgen blifvit påpänslad löper arket vidare till nästa schablon och erhåller där sin andra färg o. s. v. Konturfärgen eller bilden får naturligen vara tryckt innan koloreringen kan ske. Äfven illustrationer i autotypi färgläggas på detta sätt. Den färg som härtill användes var akvarell- eller vattenfärg. — Detta sätt att trycka flerfärgsbilder kan ju vara ganska praktiskt då

det gäller stora upplagor och billighetsarbeten, men kan ej rekommenderas för finare tryck.

Stilgjuterifirman *G. Peignot & Fils*, Paris, hade också en ganska intressant utställning. Särskildt framhöll denna firma en ny brödstil, eget original, med namnet *Grasset*. (Se textstilen i denna kalender!) Jag erhöll här ett elegant profhäfte tryckt med denna stil.

L. Hachée i Paris visade en liten praktisk präss för tryck af kort o. dyl. Iläggningen skedde automatiskt, hvarvid alltid det nedersta kortet i upplagan först fattades och trycktes. 100 ex. i minuten eller 6,000 pr timme kunde tryckas.

Föröfrigt fanns i den typografiska afdelningen en myckenhet tryckalster af olika utseende och smakriktning. En stor samling reklamplakat i boktryck och litografi fanns expone-
rad. Inom denna bransch af tryckkonsten intogo fransmännen en mycket framskjuten ställning, med sina originella idéer och i ornamenteringen ledigt dekorativa plakat, hvars harmoni i färgerna gjorde dem än mera tilltalande. De voro emellertid mestadels tryckta i litografi.

Franskt boktryck däremot tycktes vara skäligen tarfligt, utan ansats till ny eller modärn utstyrsel af boken, såsom förhållandet för närvarande är inom de flesta andra europeiska länder.

Inom utställningen var den typografiska afdelningen mycket intressant ur facksynpunkt sedt. Detta gällde icke allenast om den mångfald olikartade maskiner för grafiskt ändamål som här voro i arbete, utan fast mera de utställda tryckalstren, hvilka företedde en stor variation af mer eller mindre originella idéer och utstyrselar.

Tyvärr var jag ej i tillfälle att närmare studera Englands och Tysklands separatutställningar inom facket, men på genomresa genom dessa länder hade jag godt tillfälle att i boklådor och å tryckerier närmare granska desamma och därom bilda mig ett omdöme.

England har nått en framstående ställning inom bokutstyrseln, och jag tror mig ej säga för mycket genom att påstå, att den nu modärna engelska bokutstyrseln bär en sund och ren

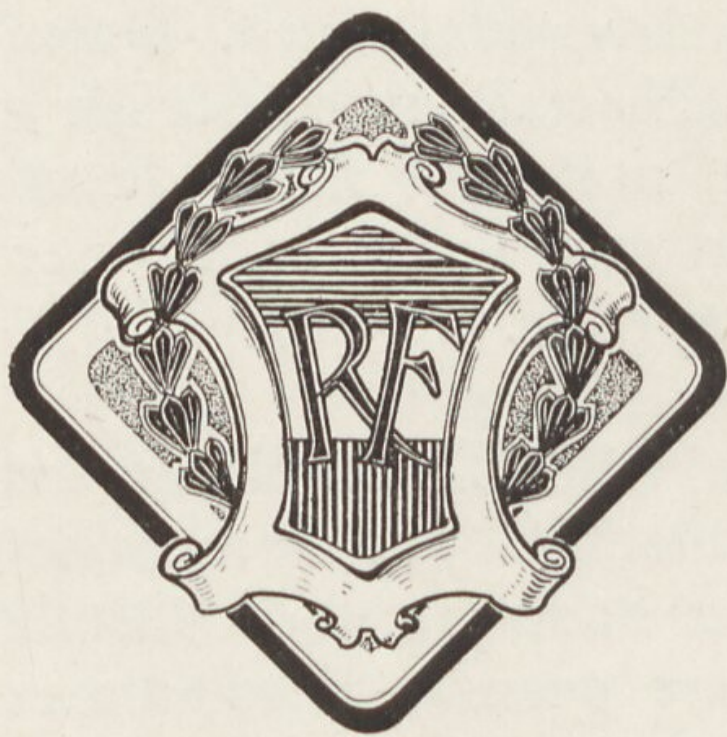

karaktär. Till denna framstående plats inom bokutstyrseln har nog den store artisten-boktryckaren *William Morris* ej så ringa förtjänst af. Man spårar nämligen i den modärna engelska bokutstyrseln de idéer som utmärkte denne konstnärs speciella riktning, grundad som den var på genomgående och grundliga studier af de gamle 14- och 1500-talets mästare. Enkelt men smakfullt och värdigt.

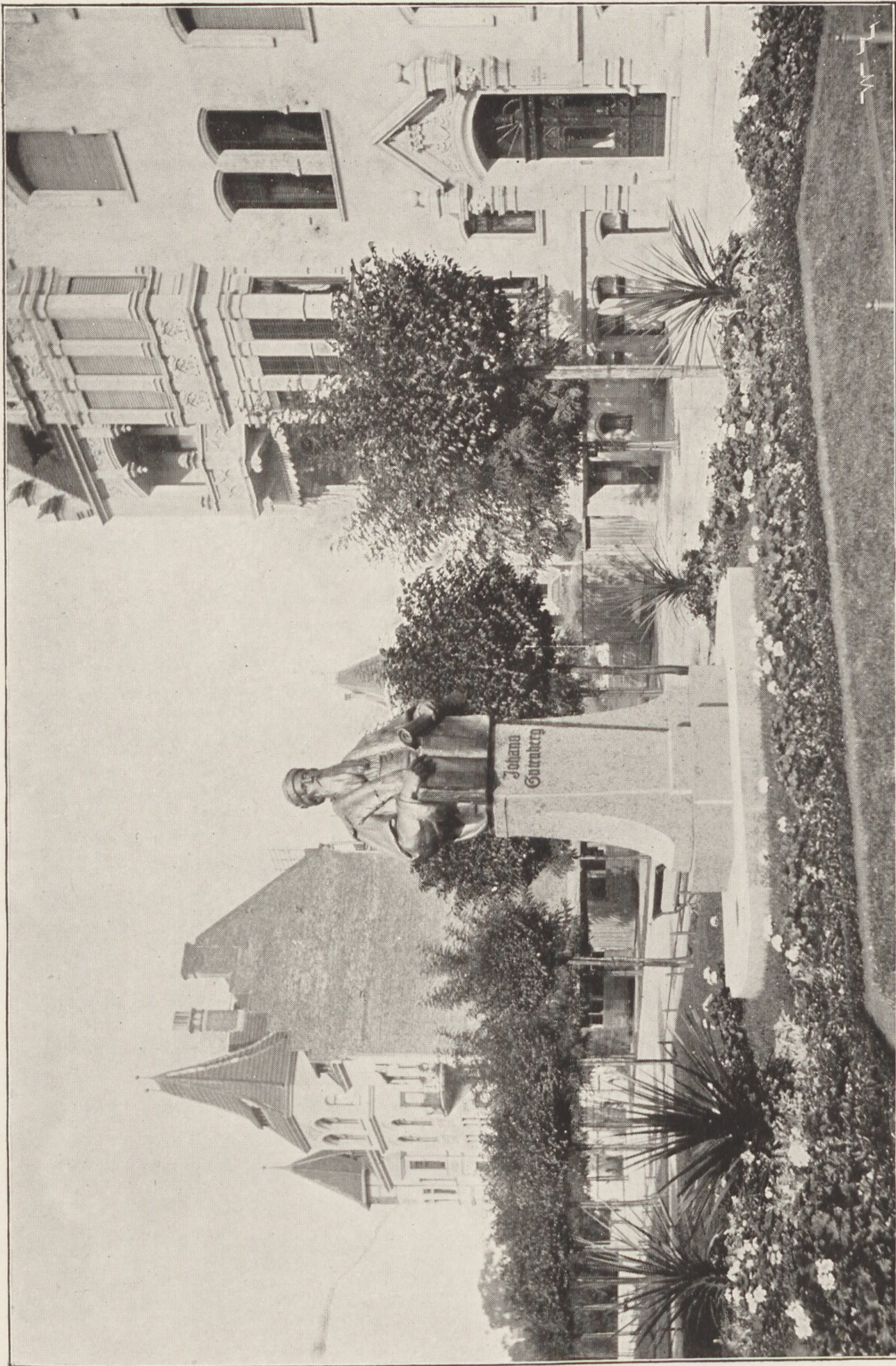
I *Tyskland* söker man göra allt för att åt såväl bokutstyrseln som öfrigt tryck förläna ett originellt utseende. Tyvärr urarta dessa sträfvanden ofta allt för mycket, ty man tyckes mera lägga an på ornamenteringen än stilens placering. Hufvudsaken tyckes vara att söka åstadkomma effekt. Ornamenteringen blir för rik och kraftig och gifver trycksaken ett tungt och belastadt utseende, som i längden tröttar ögat. Boktryckaren *Wohlfeld* i Magdeburg tyckes dock arbeta i ett lättare manér, enligt hvad jag vid ett besök å officinen kunde konstatera.

Jag har här i korthet sökt visa en del af de intryck jag behållit från min studieresa. Mycket skulle vara att tillägga och nog skulle skildringen kunnat blifva mera detaljerad, men förmodligen ha de flesta fackmän grundligt studerat hvad som förut varit i åtskillig annan facklitteratur att läsa om utställningen och dess sevärdheter i fackligt hänseende.

Oscar L. Isacson

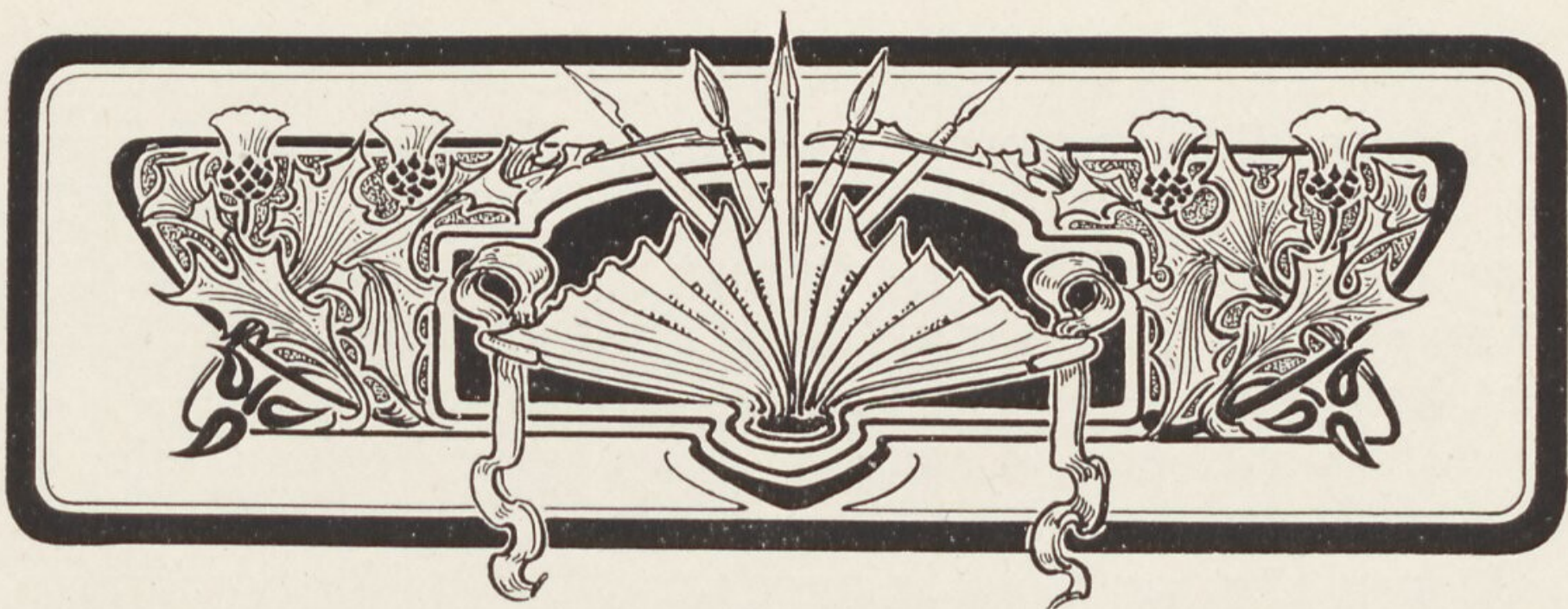

GUTENBERGSSTATYEN I MAGDEBURG

TECKNING FÖR TYPOGRAFER

förra årgången af Boktryckerikalendern stod såsom motto öfver artikeln om William Morris ett yttrande af honom själf: »Konst är uttrycket för människans glädje i arbetet». Om detta är sannt, så är teckning, eller förmågan att teckna, ett af medlen att ernå denna glädje, fastän teckningen ej alltid är nödvändig för att uttrycka densamma.

Oftast har det arbete mest konstvärde, där glädjen i utförandet af detsamma blir uttryckt omedvetet, ty om en handtverkare finner glädje i eller tar intresse i sitt arbete får detsamma alltid, åtminstone i någon mån, ett konstvärde, ty han kommer ovillkorligen att nedlägga en del af sina egna känslor däri; förutsatt nämligen att han har tillfälle att utföra det någotsånär själfständigt, hvilket tyvärr alltmera saknas i denna det jäktande och brådiskande maskinarbetets tid.

Äfven för typografen har det individuella, själfständiga arbetet för hand alltmera ersatts med maskinarbete och specialiseradt arbete, där hvar och en får på sin lott att utföra någon liten del af ett helt, utan att han har någon aning om huru det hela skall blifva.

På en porslinsfabrik i Stockholms närhet finnes t. ex. en stackars gumma, som nu är omkring 60 år, och som hela sitt lif, ända sedan hon var flicka, ägnat sina krafter och begåfning åt att måla guldkanter på kaffekoppar och fat. I sådant arbete är ju svårt att begära någon konst eller glädje.

Men all typografi tenderar som väl är ej åt det hållet, ty fastän specialiseringen har mycket ondt med sig i den vägen

har den dock mycket godt, såsom t. ex. att accidenssättning skilts ifrån slätsättningen. Just i denna förstnämnda bransch kan ofantligt mycket själfständigt arbete utföras, och i följd däraf kan det också blifva ofantligt mycket mera glädje däri. Likaså för tryckaren kan t. ex. vid illustrationstryck nedläggas ej så liten konst — ej endast handtverksskicklighet — i ett lagom framhäfvande af skuggor och dagrar i bilden, eller då han vid färgtryck blandar färgerna, etc.

På hvad sätt kan då teckningen vara till nytta för typografen, eller hur kan förmågan att teckna vara ett medel för typografen att känna mera glädje i arbetet? Helt enkelt därför, att den som öfvar sig i teckning öfvar sig i att se. Han öfvar sig i att se det sköna i allting, och när han till någon liten del har uppnått *den* förmågan, har han också förmåga att nedlägga mera konst uti sitt arbete. Då smaken och sinnet för vackra linjer blifvit uppöfvad t. ex. genom att aktgifva på alla de sköna linjer som finnas i en enda liten planta som växer på marken, så måste också den som det har gjort omedvetet nedlägga något af denna smak och skönhetskänsla i sitt arbete, det må nu vara uppsättning af ett cirkulär, eller hvad annat som helst. Eller om färgsinnet och känslan för harmoniska nyanser blifvit väckt och öfvad genom att se på och njuta af de storartade färgspel, som tjusa ögat då solen sjunker i hafvet och västkustens klippor och skär bada i de mest hänförande färger, måste icke den, som kan se och uppfatta sådan härlighet, omedvetet blanda sina tryckfärger med mera känsla och smak än den, som aldrig i sitt lif ägnat en tanke åt naturens skönhet.

Öfverhufvud taget finnes väl knappast en människa som icke åtminstone någon gång låter naturen taga ut sin rätt och njuter af allt det sköna den bjuder på, i såväl den lilla plantan som västkustnatur, saken är blott, att det tyvärr hos så många blir alltför sällan, så att känsla och sinne därför t. o. m. dödas.

Men förmågan att teckna har ju isynnerhet för accidenssättare eller en faktor, som har öfverinseende öfver arbetena, äfven en mera påtaglig, praktisk sida. Sättaren kan ju då t. ex. själf på förhand göra upp en tecknad skiss, hvaraf han har ej så liten fördel, och faktorn kan ju medelst en sådan fullt klargöra för sättaren huru arbetet skall utföras.

Men den indirekta nyttan af teckningen blir dock alltid större än den direkta, ty själen odlas, och därmed blir alltså arbetet lättare och utföres med mera glädje.

Att gifva något råd huru teckningen på lämpligt sätt bör öfvas är ju ganska vanskligt, men säkert är, att om sinnet för det sköna uppöfvas genom att så ofta tillfälle gifves njuta af det som är skönt i naturen, så väckes säkerligen också begäret att själf kunna uttrycka något af detta sköna, och är begäret en gång väckt, skola säkerligen de tillfällen som gifvas, i till exempel slöjdskolans teckningsundervisning eller genom teckning på egen hand, tagas i akt. — I detta senare fall är nog lämpligt följa den regeln, att det enklaste är det lättaste och undvika stora och svåra uppgifter. Hvem har ej, då man betraktat en härlig solnedgång, känt sig frestad att »måla af» densamma, men få ha ju hunnit långt nog att kunna göra detta så, att man blir belåten själf; då är det långt bättre att blott se och njuta och slippa förargelsen öfver egen oduglighet, och istället öfva handlaget och iakttagelseförmågan genom att rita af t. ex. en enda liten växt, en blomma eller dylikt, samt för den, som har sinne för färger, att med lätta akvarelltoner lägga i blad och blommor inom blyertskonturen.

Isynnerhet borde det ju vara ett nöje för den unge typografen, som ännu ej blifvit stel i fingrarne eller hvars förutsättning för känsla och sinne för det sköna ej förslappats genom lifvets mångahanda, att genom ett sådant medel bereda sig mera glädje i arbetet.

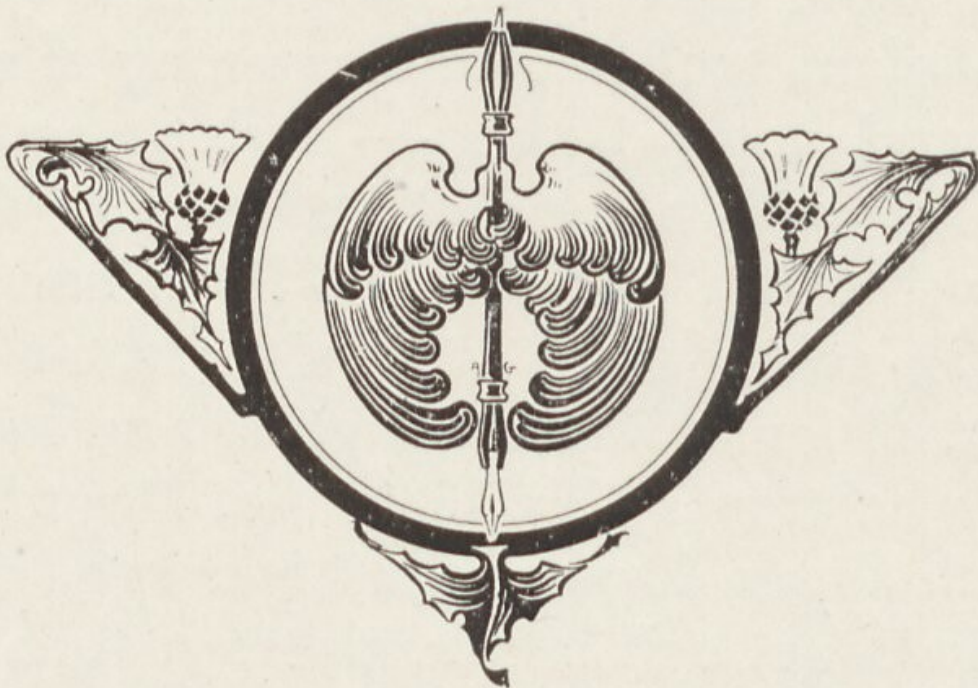
Utom egentlig teckning finnes ju andra sätt att odla smaken, nämligen genom studiet af konstverk och konsttidskrifter. Men då måste en noggrann kritik eller urskiljning iakttagas, ty alltför mycket af det som kallas för »modärn konst» går i alldeles galen anda, såsom synes i artikeln af Peter Jessen å annat ställe i denna kalender. Det gäller att ha, eller förskaffa sig, en säker själfständig uppfattning af det skönas enkla grundprinciper, som angifvas i t. ex. en gammal italiensk mästares definition på det sköna: »Endast det kan kallas skönt som på ett klart och tydligt sätt uttalar sin idé».

Såsom slutord vill jag anföra ett annat yttrande af William Morris i en artikel han skrifvit om sitt hem, det gamla Kelm-

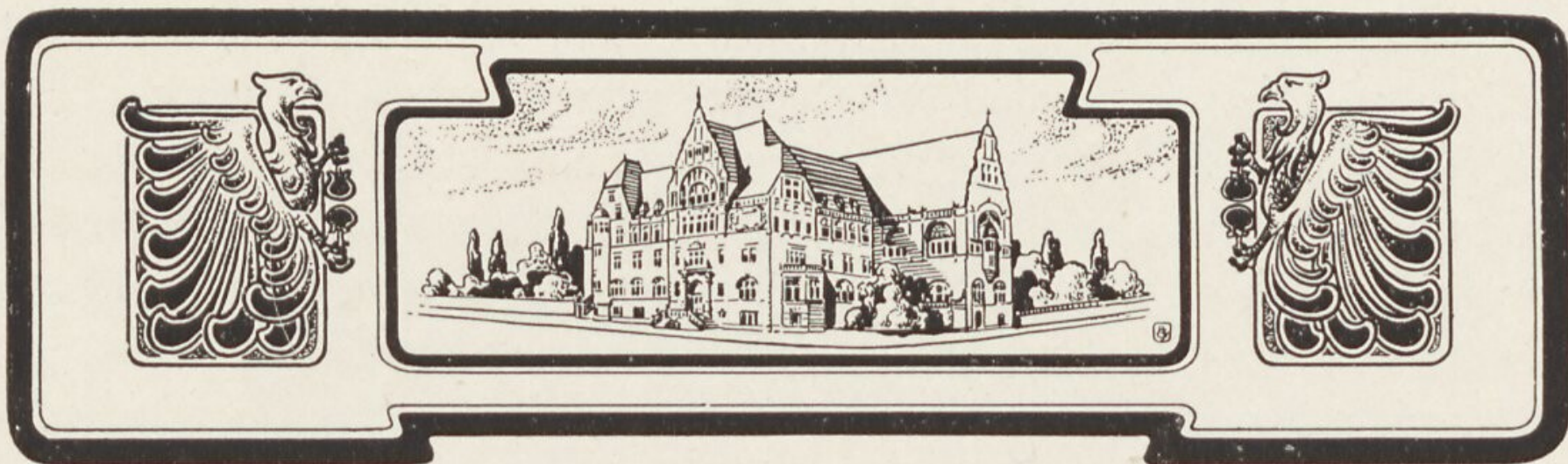

scott House, där han säger, att han älskar sitt hem för allt det sköna, han där kunde njuta af, i såväl åker och äng, skog och flod, som af den romantiska och till en viss grad sentimentala stämningen som det gamla huset hade med sig. Han säger: »Kunde vi ej försöka finna intresse och glädje i allt sådant hädanefter?»

C. Axel Goës

TYSKA BOKINDUSTRI-FÖRENINGEN I LEIPZIG OCH DESS HEM

Då vid Allmänna Svenska Boktryckareföreningens årsmöte den 5 Oktober 1901 ett förslag väckts om upprättandet af ett Svenskt Bokindustri-Museum, har utgifvaren af Boktryckerikalendern tänkt sig, att det för många skulle vara af intresse att taga del af en beskrifning öfver det stora bokindustrimuseet i Leipzig, för hvilken beskrifning utgifvaren stannar i tacksamhetsskuld till herr Arthur Woernlein, föreståndare för Buchgewerbe-Verein i Leipzig.

Tyska bokindustriföreningen, stiftad år 1884 under namnet Centralföreningen för alla grenar af bokindustri, har till syfte att verka höjande på denna industri i tekniskt och konstnärligt hänseende. Föreningen vill väcka till lif en känsla af högre gemensamhetsintresse och allas samhörighet vid bokens framställande och prydande eller andra till tryckerikonsten hörande alster samt erbjuda en fast kärn- och samlingspunkt till ömsesidig utveckling och väckelse.

För att uppnå detta syfte har Tyska bokindustriföreningen i alla för boktryckareyrket viktigare städer utnämnt *vårdare*, hvilka hafva till uppgift att förena alla därvarande medlemmar till ett skyddsförbund och allvarligt söka tillgodogöra dem Föreningens förmåner.

Detta ändamål befrämjar Tyska bokindustrihemmet genom följande anordningar: maskinutställning, påsk- och julutställning, bokindustrimuseum, bibliotek och läsesal samt ständig bokindustriutställning. Vidare anordnar Föreningen regel-

bundna föredrag, oftast åtföljda af förklarande ljusbilder, samt ledning vid beseende af viktigare separatutställningar. De tyska bokindustriföreningarnas mönsterutbyte, som pågått sedan två år tillbaka, anses vara ett framstående bildningsmedel för yrkessmak och konstsinne; utom tyska bidrag finnes äfven ett rikt antal mönster från utländska firmor att tillgå.

Utanför Leipzig verkar Bokindustriföreningen hufvudsakligast genom utgifvandet af en själfständig facktidskrift »*Archiv für Buchgewerbe*», som kostnadsfritt tillställles hvarje medlem, samt genom s. k. *vandrande utställningar*, hvilka dessutom belysas af föredrag.

Tyska bokindustriföreningens monumentala hem — *Deutsches Buchgewerbehaus* — uppfördes under åren 1898—1900 efter ritning af arkitekten Emil Hagberg, svensk, numera professor vid Königliches Kunstgewerbemuseum i Berlin. Grundplanen är en nästan kvadratisk fyrkant, som omsluter en rymlig ljusgård och till vänster löper ut i en långt framskjutande utbyggnad — Gutenberghalle. Utbyggnaden och hufvudfasaden äro delade i en mångfald arkitektoniska fält med den rikaste ornamentala och symboliska utsmyckning. I det hela är byggnaden dock hållen i en enkel stil och bär ingen grannlåtsprägel, utan ger intryck af hemtreflig ändamålsenlighet.

Källarvåningen innehåller den af tre pannor bestående lågtrycksvärmeledningen, kol- och askrum samt den elektriska ljus- och kraftanläggningen. Det öfriga 1500 kvadratmeter stora utrymmet är uthyrdt till lagerrum åt bokindustrifirmor. I bottenvåningen finnes bostad för vaktmästaren, och den öfriga delen, hvars medelpunkt utgöres af den med glas öfvertäckta ljusgården, är likaledes uthyrd till affärslokaler.

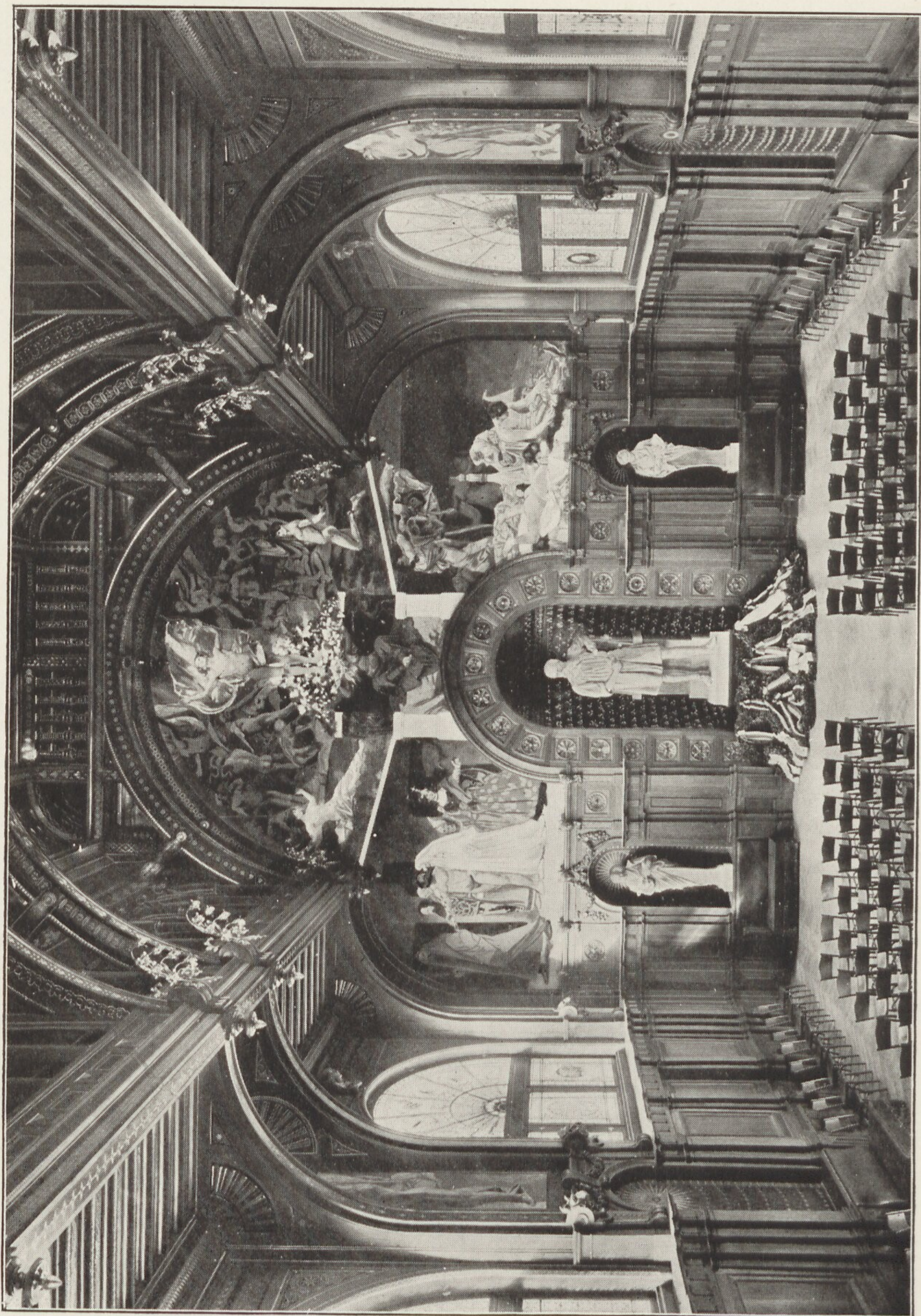
Första våningen innehåller till vänster om ingången portvaktarrum, hvari finnas stads- och rikstelefon samt den elektriska ljusinstallatorn. Från vestibulen kommer man därefter till de för den permanenta bokindustrimaskinutställningen afsedda rymliga lokalerna. De största och mest ansedda fabriker hafva här utställt prof på sina alster. Maskinerna kunna när som helst sättas i gång. Den återstående lediga platsen i denna våning användes omväxlande till andra utställningsändamål; sålunda anordnas därstädes årligen Tyska bokhandlarnas Börsförenings utställning i samband med utställning af nyheter från

TYSKA BOKINDUSTRI-FÖRENINGENS HUS

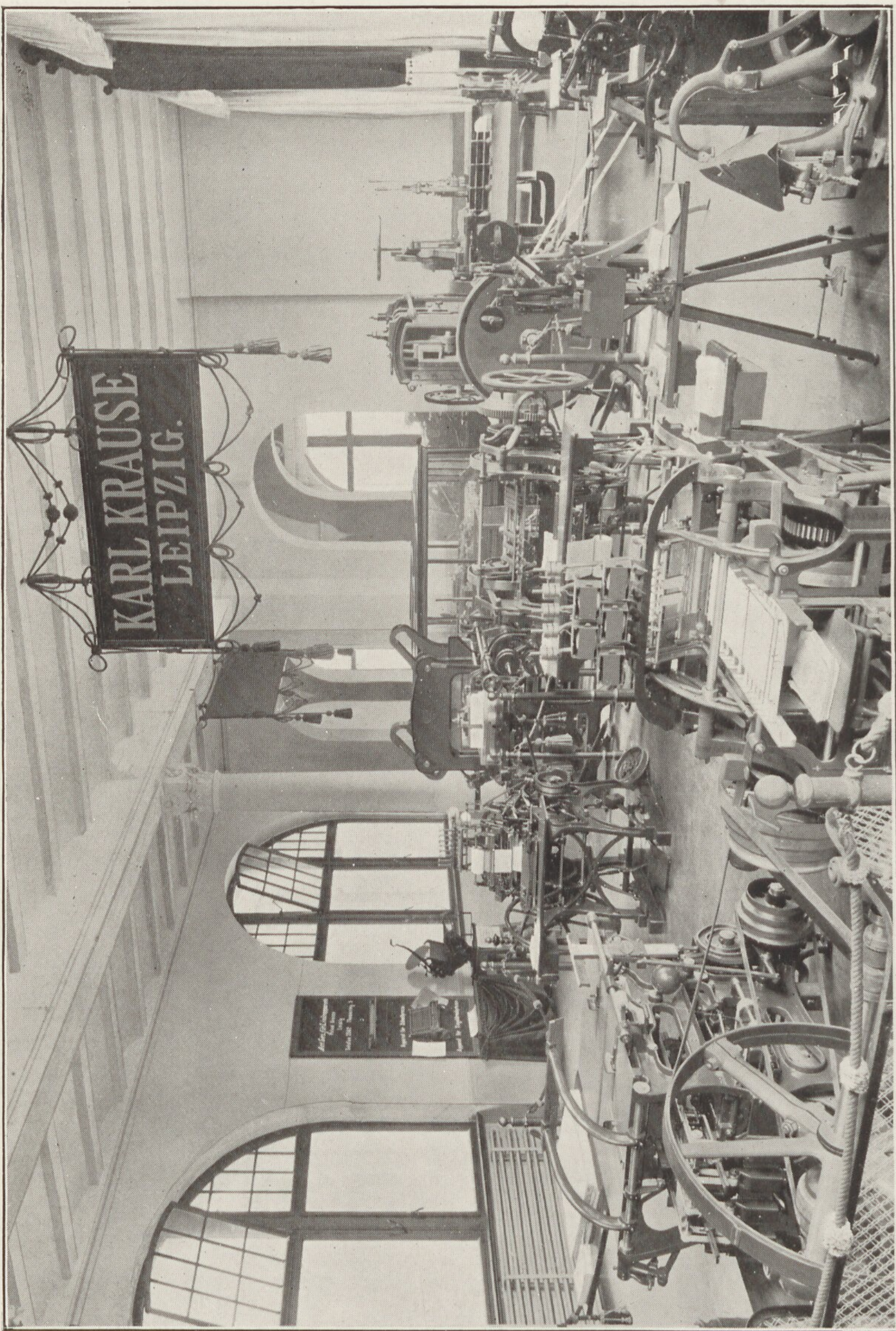
GUTENBERGS-HALLEN

LÄSESALEN

MASKINUTSTÄLLNINGEN

bok-, konst- och musikförlagen (påskutställning), som öppnas fjärde söndagen efter påsk, för att om hösten lämna plats åt julmarknadens nyheter.

I andra våningen (hufvudvåningen) ligger först och främst högtidssalen: den väldiga *Gutenberghalle*, som sträcker sig genom två våningar. Bredvid löpa i långa rader de vackert och praktiskt inredda lokalerna för de olika bokindustriföreningarna inom Tyskland, Sachsen och Leipzig, hvilka samtliga här hafva funnit ett fast och varaktigt hem. Utom kontor och sessionsrum innehåller denna våning ungefär 20 bokindustriella föreningskontor.

Inredningen af *Gutenberghalle* är verkställd af arkitekten, byggnadsrådet Bruno Eelbo från Leipzig. Ett genom kraftiga listbågar afdeladt platt tak öfverspanner den 320 kvadratmeter stora salen, prydd med rikt träsnideri och med pelargalleri vid båda sidorna. Den efter byzantinskt motiv utförda dekoreringen är hållen i lifliga färger och guld, under det boaseringsens grundton på tak och väggar är en fin, brungrön färg.

Midt framför ingången i en nisch på kortväggen har minnesvården öfver den störste uppfinnaren på den grafiska konstens område fått sin plats. Gutenberg i hel figur, utförd af Adolf Lehnert i Leipzig, intager midtplatsen och på ömse sidor stå byster af snällprässens och litografiens uppfinnare, båda utförda af professor Karl Seffner i Leipzig. Långväggarna prydas af marmorbyster af käjsar Wilhelm II af Walter Schott — en gåfva af Hans Majestät själf — och Albert af Sachsen, bokindustriföreningens höge beskyddare, af professor Karl Seffner. Hallens målade glasfönster äro prydda med vapen från för bokindustrien viktiga orter från olika tidsskeden och med tio porträtt af konstälskande furstar.

Hallens pryddande med målningar uppdrogs åt den kände konstnären Sascha Schneider från Dresden, hvilken utförde den stora hufvudbilden öfver Gutenbergsmonumentet samt de fyra mindre målningarna på väggpelarna.

Konstnären har till motiv för hufvudbilden valt »Balders seger öfver mörkets makter». Liksom våren befriar oss från vintern och dess våld, så trängde med boktryckerikonstens uppfinning ljus och frihet in i medeltidens natt och en ny vår bröt in för folkens andliga utveckling.

Öfver den mellersta nischen höjer sig en tronliknande utbyggnad, hvarpå sitter en gammal kvinna i lutande ställning, med jordgrå ansiktsfärg och med underkroppen skyld af en grön dräkt: Erda — allt varandes stammoder. Med höjd arm bär hon en jordtorfva, hvarur mångfärgade blommor springa fram. Denna blomsterprakt höjer sig triumferande upp till Balder — sol- och vårgudens strålande ynglingagestalt. Klädd endast med ett lätt gult hölje sväfvar han med höjda armar och blickarna riktade uppåt mot ljuset. I salig häpnad hälsar honom på den grönskande ängen ett ungt människopar. Men från den mörka bakgrunden stiga likt dunkla, hotande stormmoln de besegrade vinterjättarnas väldiga gestalter, rustande sig till ny kamp.

Under denna bild, som utfyller det öfre bågfältet, är en annan bild, hvars sceneri är förlagdt till underjordens hålor och gemak och liksom den föregående genom Erdas tron delad i två hälfter. Till vänster rör sig ett sällsamt tåg — öfvervunna, ljusskygga gestalter, hvilka vika för Balders makt.

På den nedersta scenens högra sida härskar ro och tystnad. Det är inga fientliga makter man här skådar, utan utlefvade, insomnade: medeltidens världsåskådning, som inför det nya andliga lifvet sjönk i förintelsen. Sträfvande att lösslita sig ur förtrollningen trängas i bakgrunden flyktiga, otydliga gestalter. Endast ett ståtligt, ungdomligt par står fram, skildt från de andra.

De fyra bilderna på väggpelarna ansluta sig förträffligt till hufvudbildens idékrets. Den mänskliga tankeverksamhetens olika riktningar äro här försinnligade genom den goda och onda principen i vetandet (Oden och Loke), genom sanning och poesi.

Oden, en vördnadsbjudande åldring med väldiga lemmar och på skuldrorna två korpar, står allvarlig framför en obelisk af röd marmor, hvari han ristat runor. Midt emot honom sväfvar *Loke*, rödhårig, sataniskt leende, med korslagda armar — en bild af klokheten som vill det onda.

Sanningen framställles genom en sträng kvinna med fantastisk krona, hållande en brinnande fackla i handen, lätt höljd i en violett klädnad. Lugn och befallande, med ansiktet helt och hållet en face står hon framför sin tron.

Till sist träder *poesien*, hvilken som ensamfigur kanske är hela verkets krona, emot oss som en af blågråa slöjor lätt omfladdrad flickgestalt. Stående på en mussla och försänkt i drömmar, sväfvar hon fram genom den djupblå stjärnhimmeln.

Gutenberghalle användes endast vid viktigare tillfällen: större sammankomster, festligheter eller föredrag. För mindre tillställningar är den bredvid liggande Sachsiska salen afsedd, så kallad emedan dess hela inredning — äfven utförd efter Bruno Eelbos ritning — är en gåfva af sachsiska boktryckare.

Från sachsiska salen leder hufvudtrappan till de i andra våningen belägna läse- och teckningssalarna, som hållas öppna alla hvardagar, utom måndag, från kl. 9 f. m. till kl. 3 e. m. och från 7 till 10 alla aftnar, då föreningens samlingar kostnadsfritt få användas; endast medlemmar hafva rätt till hemlån. Hela inrättningen motsvarar nutidens anspråk. För att bekvämare, tystare och mera aktsamt kunna handtera böckerna äro de breda borden beklädda med linoleum; lappkatalogen är inrättad efter det hittills som bäst erkända (italienska) systemet Stradini; i särskilda hyllor utläggas regelbundet 113 tidskrifter, och ett ståtligt handbibliotek med de viktigaste uppslagsverk står alltid till de besökandes förfogande. Under förmiddagstimmarna blir hvarje bok eller portfölj genast utlämnad, men om aftontimmarna blott efter föregående beställning. En elektrisk hiss befordrar böckerna från tredje våningen omedelbart till uppsyningsmannens plats; där bakom är museidirektörens rum beläget.

Bokindustriföreningens samlingar, hvilka årligen planmässigt ökas, äro redan mycket rikliga. Biblioteket, hvars grundfond utgöres af den värdefulla »Königlich Sächsische Bibliographische Sammlung» med talrika inkunabler och äldre tryckalster, omfattar för närvarande öfver 11000 band. Tidningsamlingarna äro anbragta i prydliga lådor på passepartouts och kartonger. Första afdelningen — *original* — nära 2500, omfattar först och främst gamla original: titelblad, satsprof, initialer och ornament samt modärna arbeten, såsom tryckprof, ornament och illustrationer, grafisk konst (träsnitt, kopparstick, radering, etsning, litografi o. s. v.) och reproduktionssätt, indeladt i högtryck, lågtryck och plattruck. Där bredvid är en andra afdelning för *afbildningar* anordnad. Denna omfattar

tryckornament, bokutstyrsel, de grafiska konsterna, kulört paper, afbildningar af bokband, verktyg och maskiner, tillsammans omkring 15000 planscher — en guldgrufva för den vetgirige fackmannen eller konstvännen.

Till läsesalen sluter sig det egentliga bokindustrimuseet. Här framställas med regelbunden omväxling instruktivt ordnade grupper af museets samlingar, medan den mindre hörnsalen är afsedd för enskilda konstnärers eller firmors separatutställningar eller för uppvisning af intressanta nyheter.

Den angränsande flygeln, som står i direkt förbindelse med museet, innehåller den *ständiga bokindustriutställningen*, där bokindustriaffärer erbjudas tillfälle att visa sina alster för yrkeskamrater och allmänheten.

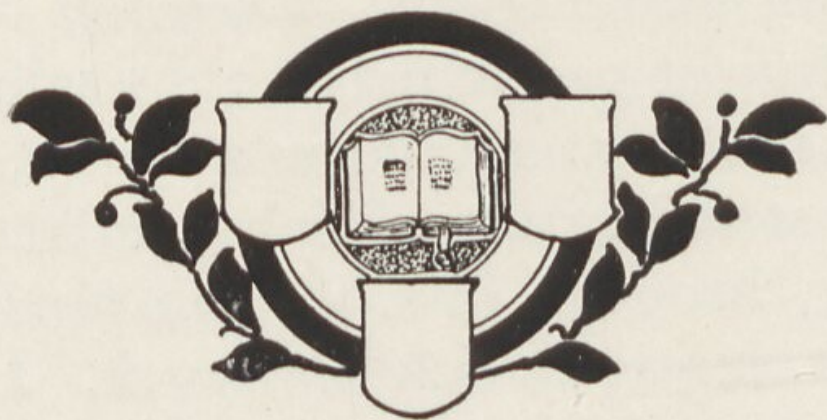
Tredje våningen innehåller hufvudsakligen bibliotekslagret, som genom en särskild trappa är förbunden med läsesalen. Böckerna nedföras enligt det mönstergiltiga Lipman-Strassburgska systemet i rörliga hyllor; golf af järngaller dela åter platsen i flera hvar för sig tillgängliga våningar. *Affischer*, af hvilka ett stort antal förefinnes, äro upphängda på järnstänger.

I denna våning finnes dessutom Leipzigs Typografiska Sälls-kaps rymliga sal, hvori sällskapet håller sina möten och föredrag. Ett antal skåp förvarar föreningens privata samlingar.

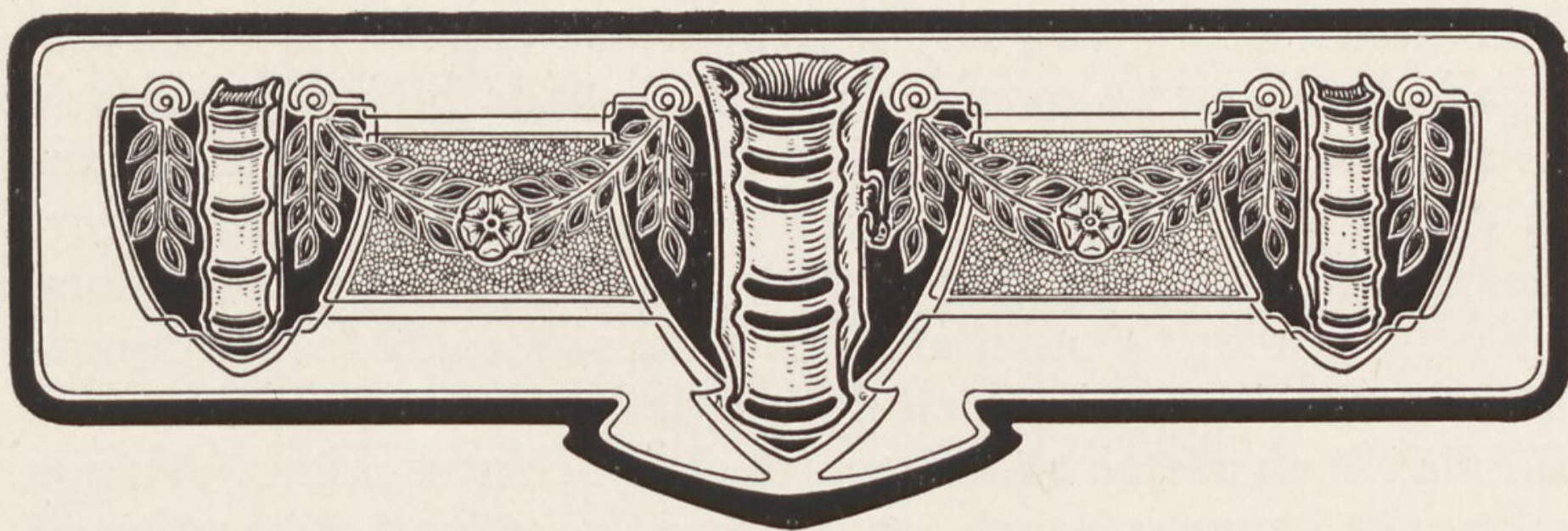
Vidare är härstädes inrättadt ett fotografiskt mörkrum; de öfriga rummen användas endast för tillfället som magasin och komma framdeles att anordnas till kulturhistoriskt museum för bokindustri.

Så bildar då tyska bokindustriföreningen med sitt under eget tak inrättade museum och de olika utställningarna tillsammans ett verk, hvarigenom till bokindustriens bästa dess förflutna, dess utveckling och nuvarande ståndpunkt åskådliggöras.

Arthur Wöernlein

MODÄRN BOKBINDNING I ENGLAND

af den framstående bokbindaren och fackläraren Douglas Cockerell har följande uppsats välvilligt skrivits för Boktryckeri-Kalendern. Af mr Cockerells arbeten bifogas här en del afbildningar, böcker hvilka nästan alla voro utställda å Bokindustriutställningen 1900:

Under senare delen af det 19:de århundradet ägde, tack vare John Ruskins och William Morris väckande lärdomar, ett starkt återupplifvande rum inom de artistiska yrkena. Uppblomstringen inom bokbinderiyrket står i omedelbar förbindelse med det arbete en vän till William Morris utfört; mr T. J. Cobden-Sanderson, till yrket jurist, lämnade juridiken för att ägna sig åt ett handtverk. Han valde bokbinderi och arbetade en kort tid på en verkstad, enligt det vanliga sättet. Då han ganska snart kom till insikt af att yrkets dåvarande traditioner voro i många fall bristfälliga, återgick han till de gedignare konstruktionsmetoder, som voro i bruk från det 16:de till det 18:de århundradet. Sedan han upprättat egen affär, bragte han bokinbindningen kanske högre än den någonsin förut stått, återupplifvade gamla arbetsmetoder och införde en ny tradition och dekorering, hvilken, under strängt fasthållande vid metoden, likväl lämnade yrkesmannen stor frihet.

När mr Cobden-Sanderson började sysselsätta sig med bokbinderi, såg han att i fråga om dekorering fanns ingen egentlig tradition; när en bokbindare skulle utföra ett särskildt vackert band, brukade han kopiera — eller parodiera — ett af de gamle

bokbindarnes mönster, såsom Grolier, Le Gascon m. fl. Öfvertygad om att dessa gamla stilar redan hade blifvit utvecklade till sin yttersta gräns och att ingen utsikt till något bättre fanns på denna väg, införde han bruket af små och enkla blomsterornament, med motiv från den vanligare floran, såsom primula, ros och hagtorn; genom att ordna dessa i enkla fortsättningsmönster frambragte han en ny och lefvande stil, som lämnade tillfälle till en nästan oändlig omväxling och utveckling. Många hafva gått i hans spår och åstadkommit en mängd olika stilar, så att en lefvande och utvecklingskraftig bokbinderiskola uppstått.

Under det att bättre metoder vid inbindningen återväcktes, märktes att det material som användes — framför allt lädret — icke var så godt som under de gamla bokbindarnas tid. I Januari 1898 hade jag tillfälle att sammankalla en kommitté af läderfabrikanter, bokbindare och bibliotekarier för att undersöka och diskutera de respektive förtjänsterna hos gammalt och nytt läder. Kommittéen arbetade en tid men fann uppgiften alltför stor för en enskild kommitté och anhöll därför att Konstföreningen skulle öfvertaga undersökningen. I februari 1900 återvalde Föreningen den förra kommittéen, förstärkt af nya medlemmar, valda af kommitterade själfva, och sedan dess har en mycket grundlig undersökning företagits af de förnämsta läderkännare i England. Kommittéen har nyligen offentliggjort en förberedande rapport, hvari påpekas det kanske viktigaste steget till återupplifvande af bokbinderiyrket, sedan mr Cobden-Sanderson började sitt arbete.

Kommittéen försökte att åstadkomma lika goda metoder för tillverkningen af billigare bokband som dem de gamle arbetarne använde för dyrbara band. Angående bristerna hos de flesta modärna bokband uttalade kommittéen som sin mening, att den förnämsta egenskapen hos bokbandsläder måste vara dess smidighet. En allmän iakttagelse var att gamla band brustit i sammanfogningen, därför att lädret blifvit hårdt och styft eller att försätspapperet blifvit dåligt fastsatt och den tunga bändningen af pärmarna. Bokbandsläder måste hafva en fast, grynig yta, som icke lätt skadas genom gnidning. Det anmärktes att mjukt och poröst skinn blir mycket fult. Bokbandsläder får icke ha artificiell narf. Det anmärktes äfven att på det läder från gamla tider som bibehållit sig bäst hade

icke gjorts några försök att utplåna märkena efter garfkaret och att modärnt läder med genom konst frambragt kornighet vanligtvis var af dålig beskaffenhet.

Kommittéen anmärkte att:

1. Böckerna äro häftade med alltför få »bind» och med för fint garn och att pappersremorna äro för knappt tilltagna (för prydlighetens skull) och icke alltid ordentligt fästade i pärmerna. Detta gör pärmarnas fasthållande vid boken helt och hållet beroende på lädrets styrka.

2. Bruket af ihåliga ryggar kastar hela spänningen vid öppnandet och tillslutandet på sammanfästningarna och gör att ryggen snart lossnar, om boken användes mycket.

3. Rygggläddret går lätt sönder genom användande af otillräckligt starka hufvudbind, hvilka icke tåla att boken tages från hyllan.

4. Vanligen användes alltför tunnt läder; likaså stora, tjocka skinn, spaltade till små böcker.

5. Ofta fuktas lädret starkt och sträcket mycket vid öfverdragningen, med det resultat att det vid torkningen spännes nästan till bristning och lämnar en ganska smal marginal, på hvars styrka bokens hållbarhet vid begagnandet beror.

För att undvika de påpekade konstruktionsfelen anmärktes, att det slags band, som framställdes i den första specifikationen, är lämpligt för stora och tunga böcker.

Det är icke något nytt i detta inbindningssätt, hvilket endast är en återgång till de metoder, som vanligen användes ända intill slutet af förra århundradet. Kommittéens undersökningar ha visat, att dessa metoder äro bättre än de som nu tillämpas. Men på samma gång som kommittéen förordar sådana band för värdefulla och tunga böcker, erkänner den att för flertalet böcker i de flesta bibliotek ställer sig denna metod för dyr. För oktavformat och mindre böcker förordas ett inbindningssätt, som tillåter användning af mycket tjockare läder än det som nu brukas och som på samma gång gör att boken lätt öppnar sig, som gör den stark och icke är dyrare än det nu vanliga inbindningssättet. För att ytterligare styrka dessa uttalanden hade kommittéen uppsatt en andra detaljerad förteckning och uppvisade två profband enligt den föreslagna metoden. Fördelarna af ett sådant band för biblioteksbruk äro:

1. Det behöfver icke bli dyrt.
2. Konstruktionen är genomgående sund.
3. En på detta sätt inbunden bok öppnar sig lätt.
4. Mycket tjockare läder kan användas. Då inga upphöjda bind förefinnas, gifves intet skäl för öfverdrifven sträckning af lädret öfver pärmarna.
5. Ryggarna äro icke förstörda genom sågning.

BESKRIFNING ÖFVER INBINDNING AF TUNGA OCH VÄRDEFULLA BÖCKER

Ark och planscher. Alla ark brytas i ryggen för att förstärkas med strimlor. Särskilda blad eller planscher skyddas af lös pappersrygg. Sammanvikta planscher skyddas af linne-remсор öfver vikningarna. Klistring får icke förekomma.

Försätspapper få icke klistras eller häftas med lösa stygn utan böra häftas med stark linnetråd. Något slags vikning eller kryssöm som lämnar en smula frihet utan risk af lösryckning anbefalles. Försätserna böra vara af godt papper.

Häftning. Häftningen bör vara böjlig, rundt om binden och följa hela delen. Tråden bör vara af oblekt lin och binden af starkt hampsnöre samt minst fem till antalet.

Pärmar. Dessa göras af bästa bruna papp. Pappkanten bör lätt rundas i hörnen. Den skarpa kanten skär stundom sönder lädret.

Fästade af ändarna. Alla fem ändarna skola fästas vid hvarje pärm och icke klippas alltför nära. Det är bättre att göra en fördjupning åt dem i pappen än att minska deras styrka genom obehöflig nötning.

Skärning. Denna får bero på bokägarens önskan.

Hufvudband. Hufvudbanden skola vara af starka snören, pergament eller strängar, med mycket täta bind och ordentligt fästade med starkt brunt papper, tyg eller skinn.

Om det är nödvändigt att fodra ryggen, sker detta bäst med skinn eller tyg, helst med skinn.

Pärmens klädsel. Lädret får icke vara omåttligt skärpt och icke fuktas alltför starkt vid öfverdragningen. Man bör akta sig för att sträcka lädret mer än nödvändigt. Ihåliga ryggar böra icke användas utan lädret fästas vid bokens rygg.

Handtag för att taga boken från hyllan. För mycket stora böcker som äro i flitigt bruk är det rådligt att anbringa en läderstropp tvärs öfver ryggen och med ändarna fästade vid pärmarna. Underkommittéen hade tillfälle se ett par sålunda försedda böcker i ett eller två af de bibliotek som besöktes, och det föreföll som om detta bruk sparat bandet en god del.

Anmärkning. Handskrifter på pergament eller böcker af särskildt värde kräfva naturligtvis särskilda band, afsedda att uppfylla särskilda betingelser.

DETALJBESKRIFNING ÖFVER VANLIGA BIBLIOTEKSBAND

Ark och planscher. Alla ark brytas i ryggen för att förstärkas med strimlor. Särskilda blad eller planscher skyddas med lösa pappersryggar. Sammanvikta planscher skyddas af linne-remсор öfver vikningarna. Klistring får icke förekomma.

Försätspapp. Dessa böra vara af godt papper och häftade fast. Klistring eller lösa stygn få icke förekomma.

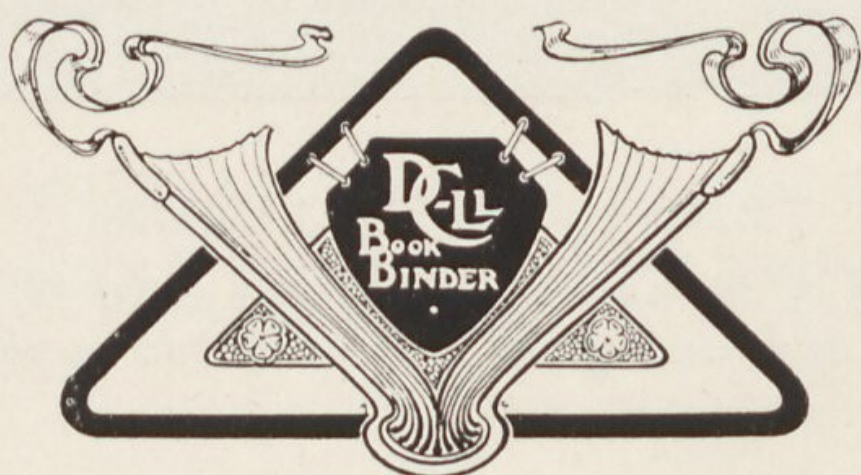
Häftning. Får icke häftas på mindre än fyra oblekta linneband med oblekt linnetråd af lämplig groflek. Böckerna limmas och ryggas på vanligt sätt eller lämnas orundade.

Skärning eller behandling af kanter. Detta bör bero på beställning.

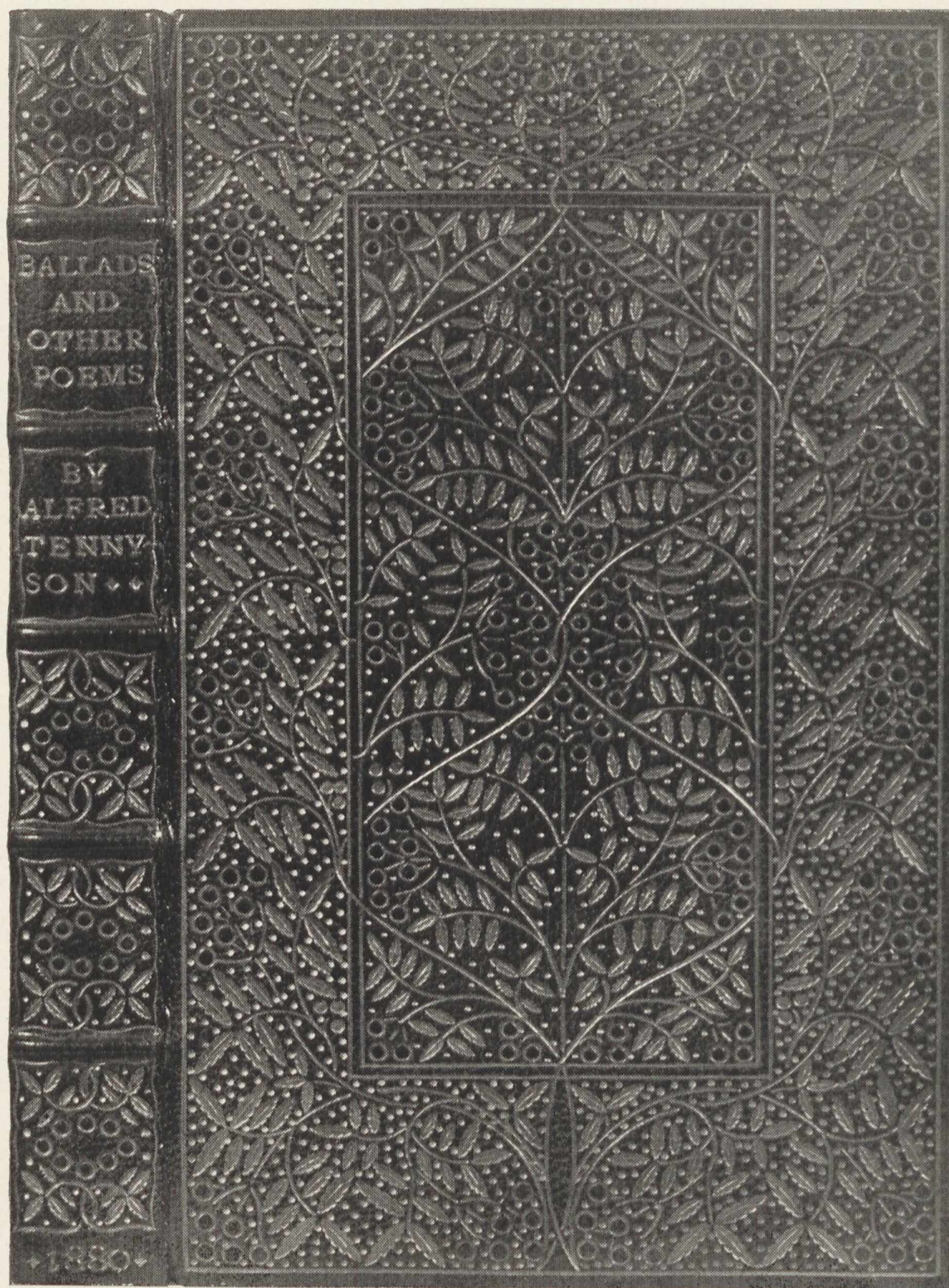
Hufvudband. Dessa skola vara af runda snören eller strängar med täta bind, så att de tåla vid spänningen, då boken tages från hyllan.

Öfverklädsel. Lädret får icke vara omåttligt skärpt. Då inga upphöjda bind finnas på ryggen behöfver lädret icke sträckas hårdt vid öfverdragningen. Till små bokpärmар böra väljas små skinn, som behöfva endast obetydlig skärpning.

Douglas Cockerell

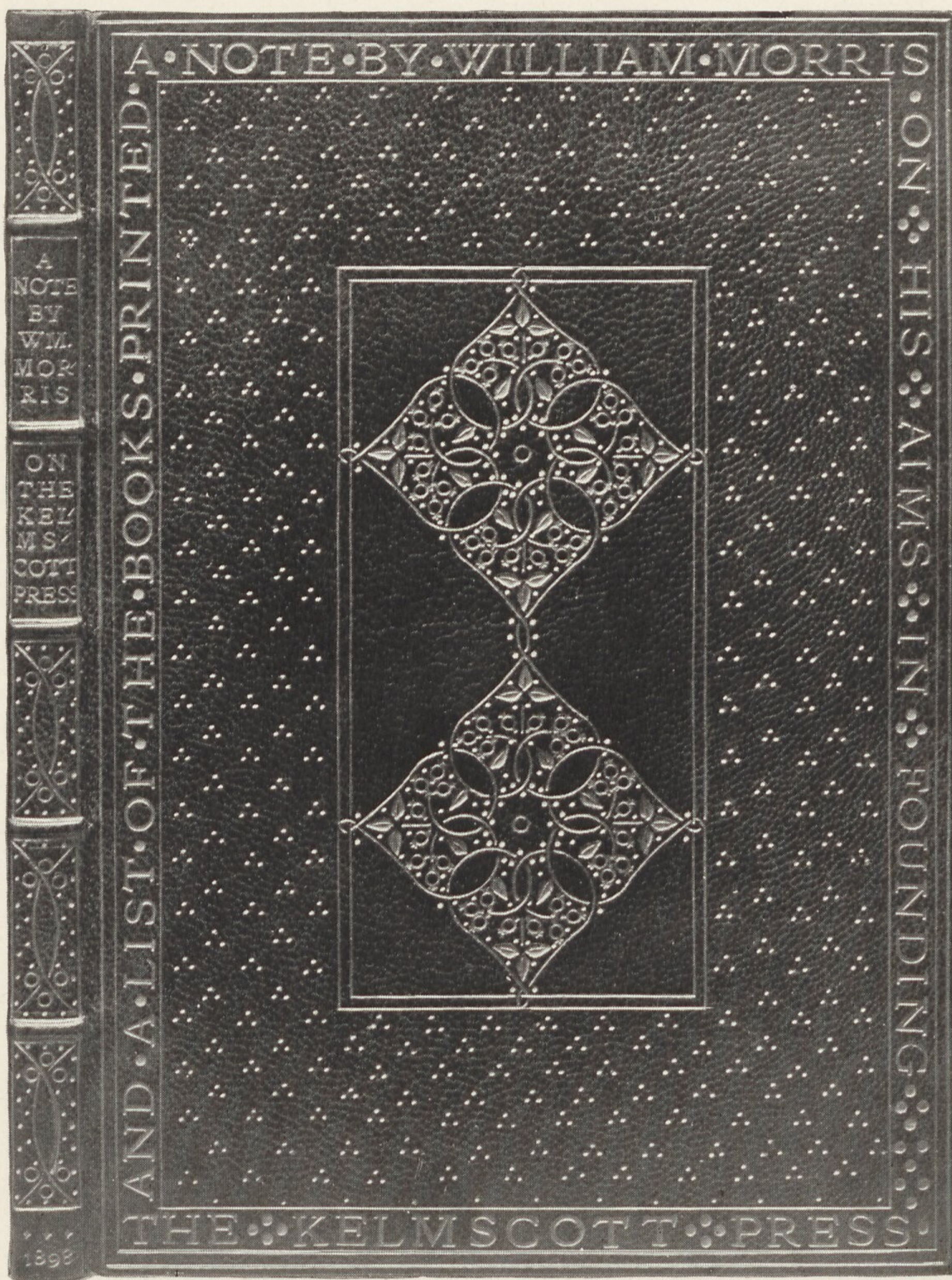

TENNYSON: »BALLADS»

Teckning och bokband af D. Cockerell, utfördt i grönt »levant»-läder, inläggning af ljusare grönt läder och röda punkter

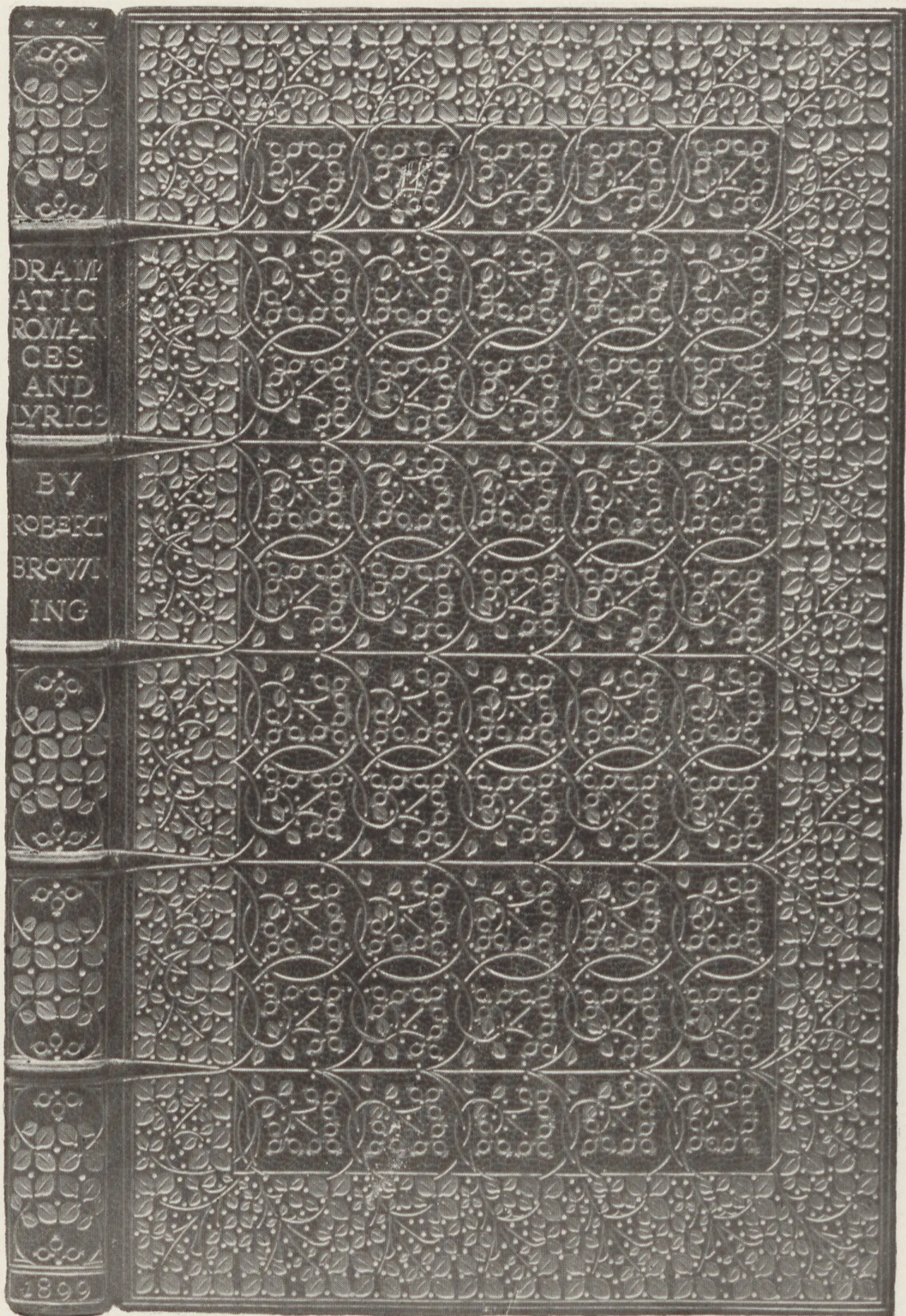

WILLIAM MORRIS: »A NOTE»

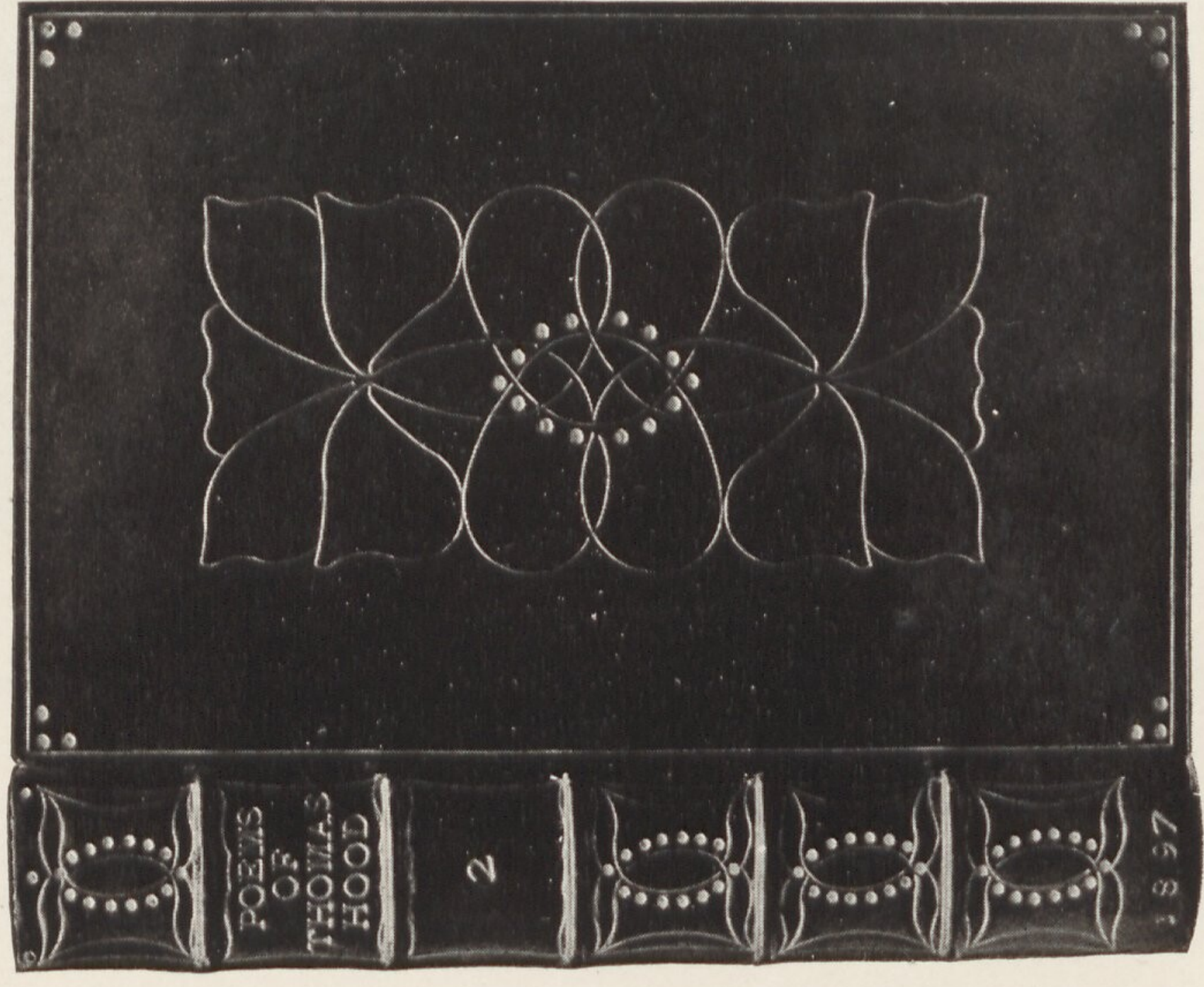
Teckning och bokband af D. Cockerell, utfördt i grönt »levant»-läder med inläggningar

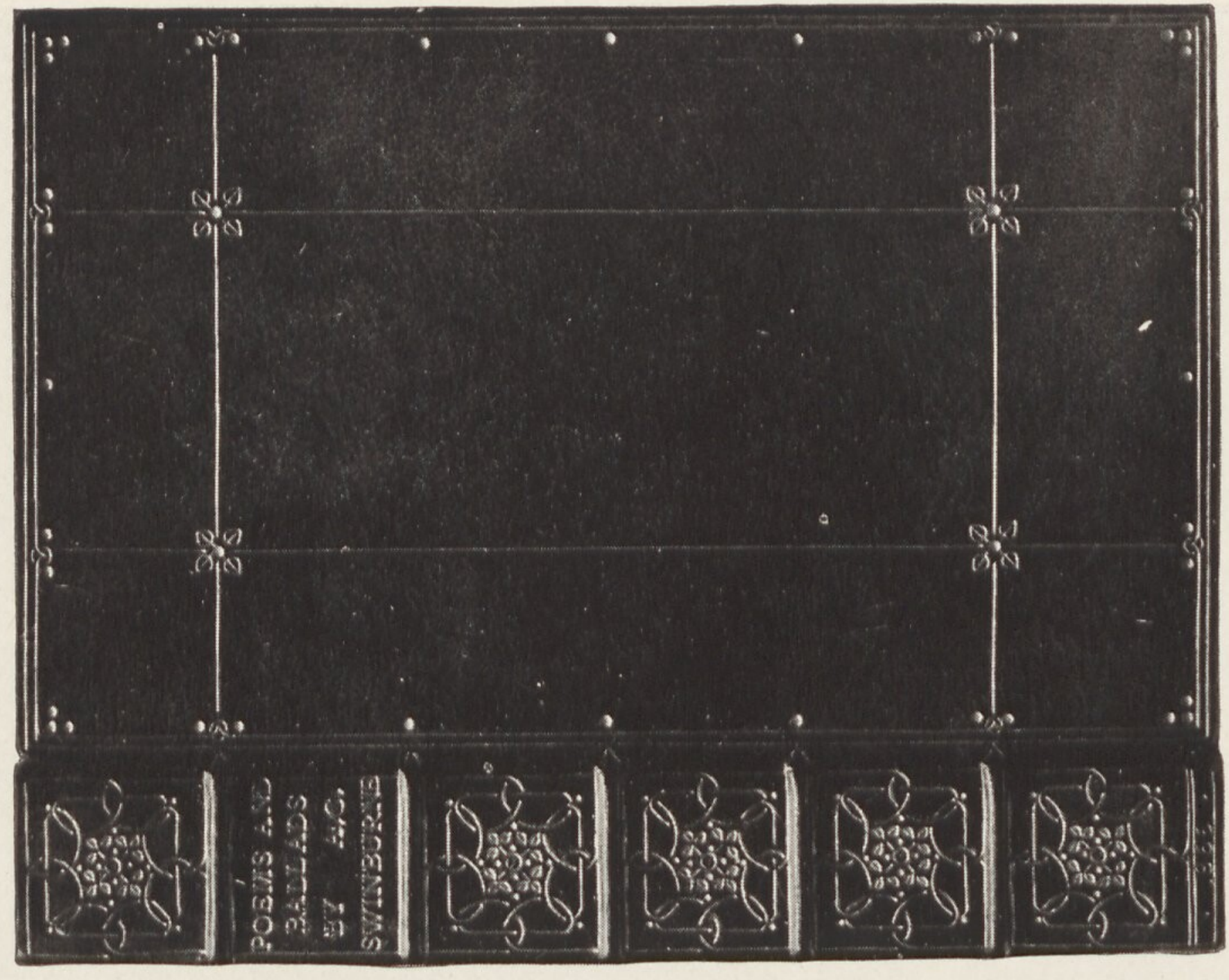
BROWNING: »ROMANCES»
Teckning och bokband af D. Cockerell

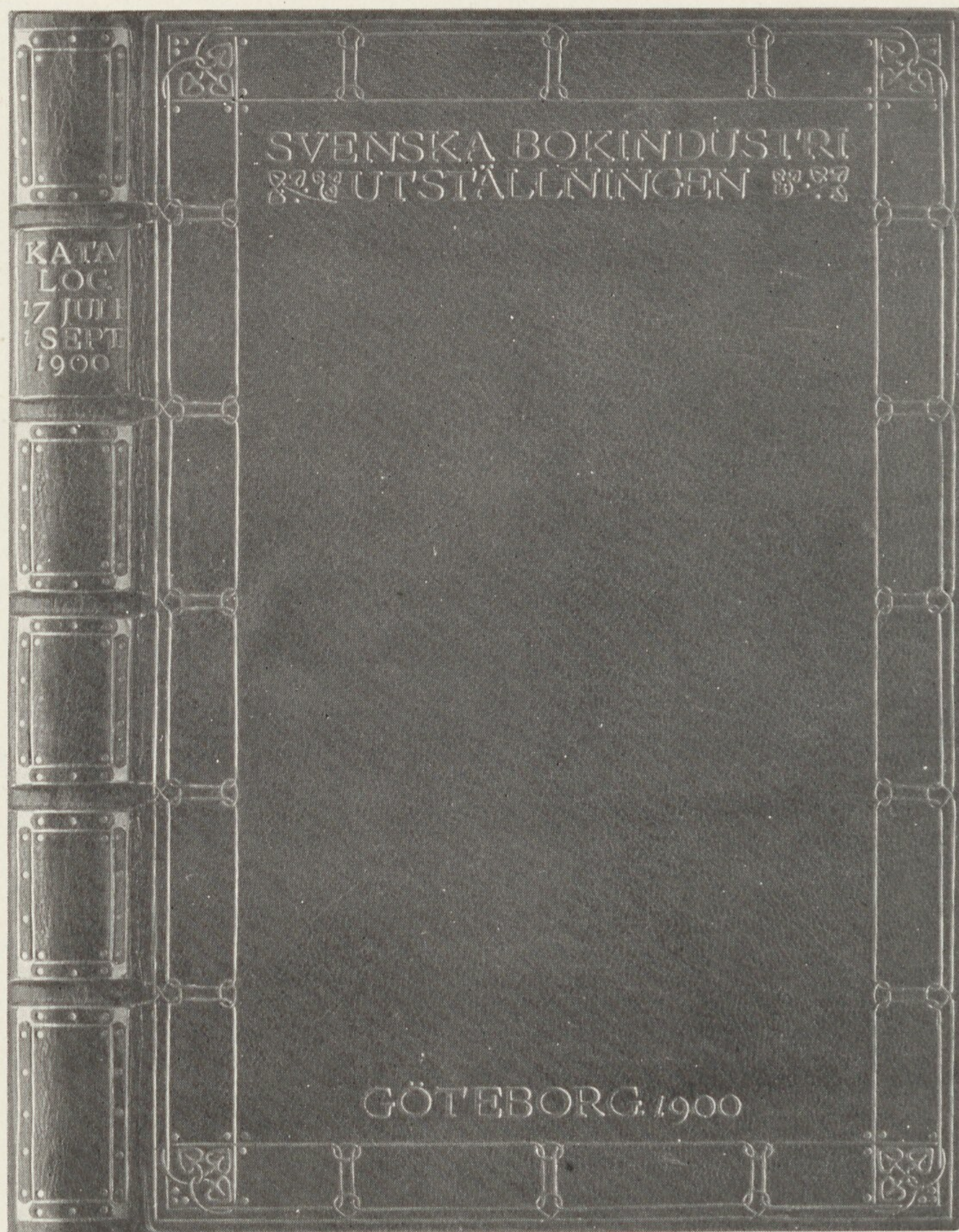
THOMAS HOOD: »POEMS»

Teckningar och bokband af D. Cockerell, utförda i »Niger morocco» (sydafrikanskt, rödbrunt läder)

SWINBURNE: »POEMS AND BALLADS»

KATALOG

Teckning och bokband af D. Cockerell, utfördt i »Niger morocco»-läder med inläggningar af grönt skinn i bladornamenten

NYERE DANSKE BOGBIND

et er Forening for Boghaandværk, og særlig dens Formand, der har gjort Begyndelsen til den Reformation i Bogbindenes Ydre, som vi i den sidste halve Snes Aar har været Vidne til her i Landet. Han gjorde paa Foreningens Vegne Bestillinger, udsatte Opgaver, og sendte os Kunstnere til Hjælp, som vare villige til at sætte sig ind i Fagets Teknik og til at indrette deres Ideer og Tegnemetoder derefter.

Siden er dette Samarbejde fortsat og har baaret god Frugt, har ansporet Bogbinderne til at gaa videre paa egen Haand og skabt Lyst — ogsaa blandt Arbejderne — til at præstere Arbejder som ikke just ere gjorte efter Skabeloner. Kunstnerne har tegnet Stempler for os i Stedet for de gængse tyske som hidtil benyttedes, Kunstnerne har lært os, at Rygge kan dekoreres paa mange andre og morsommere Maader end vi hidtil havde anet. De har lært os hvorledes Titler og Ornamente bør virke sammen til et Hele, og at der er Brug for baade Opfindsomhed og Personlighed i Haandforgyldningen. Endelig har de givet Stødet til at se lidt bedre til med Hensyn til at sammenstille Farver og at skaffe og vælge passende og gode Materialer til Arbejdet.

Vedføjede Illustrationer vise hvor ubundne vi staa i Retning af Tradition, og hvorledes vi stræbe bort fra gammelkendte Mønstre, hen efter enkel dekorativ Virkning og originale Former.

Halvbindene viser forskelligartede Rygdekorationer og haandmalet Papir i den gamle Klistermarmormanér. Det sidste

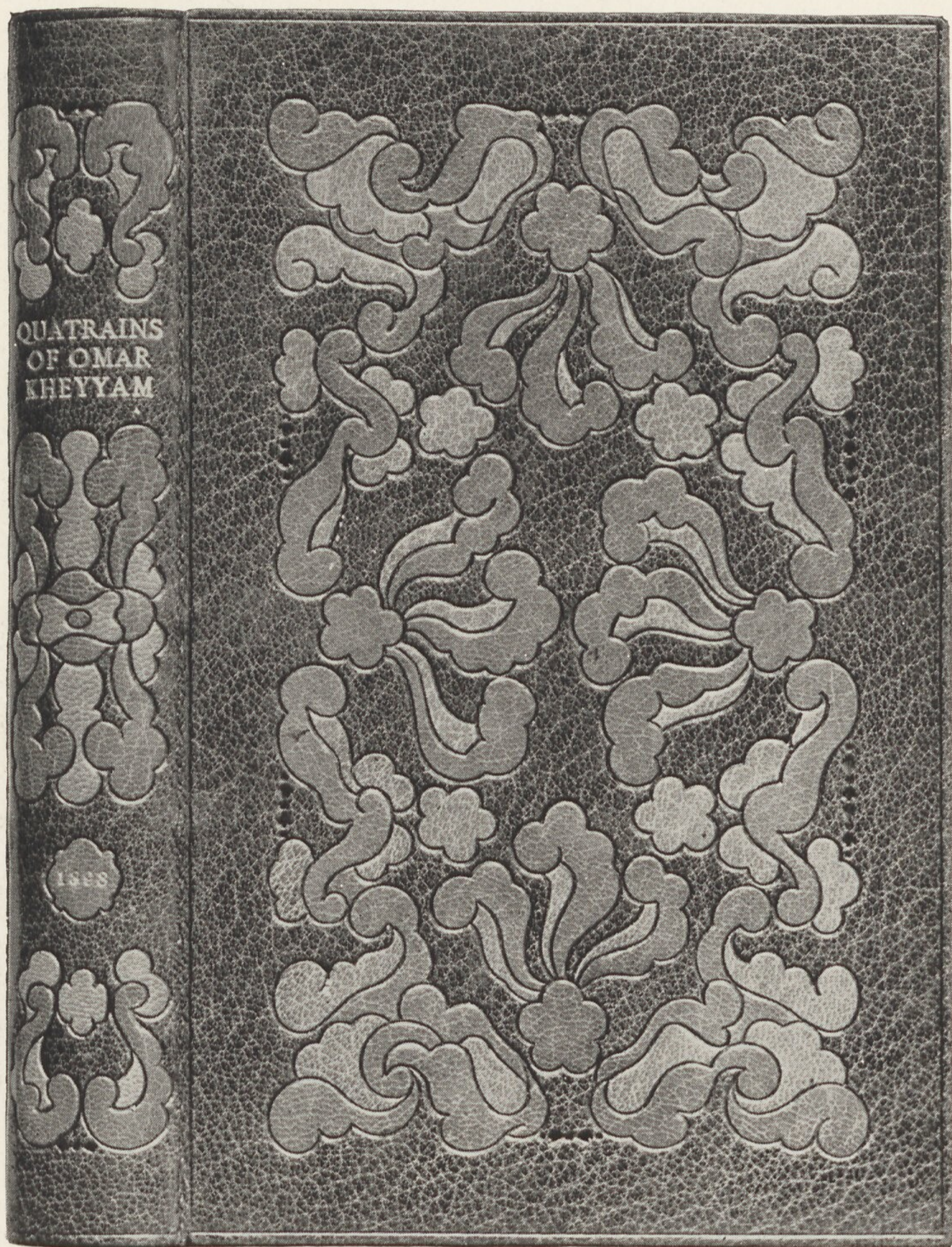
har jeg bragt frem for en halv Snes Aar siden og anvender det i meget stor Udstrækning, idet Tekniken tillader stor Variation i Mönstret og sikkert Herredömmet over Farven.

Man vil forstaa hvor forskelligartet en Række moderne danske Bind tager sig ud ved Siden af en Række ældre fra den foregaaende Periode og selv om man maaske ikke vil finde alt det nye lige vellykket, vil man dog muligvis indrömmet, at der virkelig er kommen en god Del af nyere Kunst og bedre Smag ind i det danske Bogbinderi.

Anker Kyster

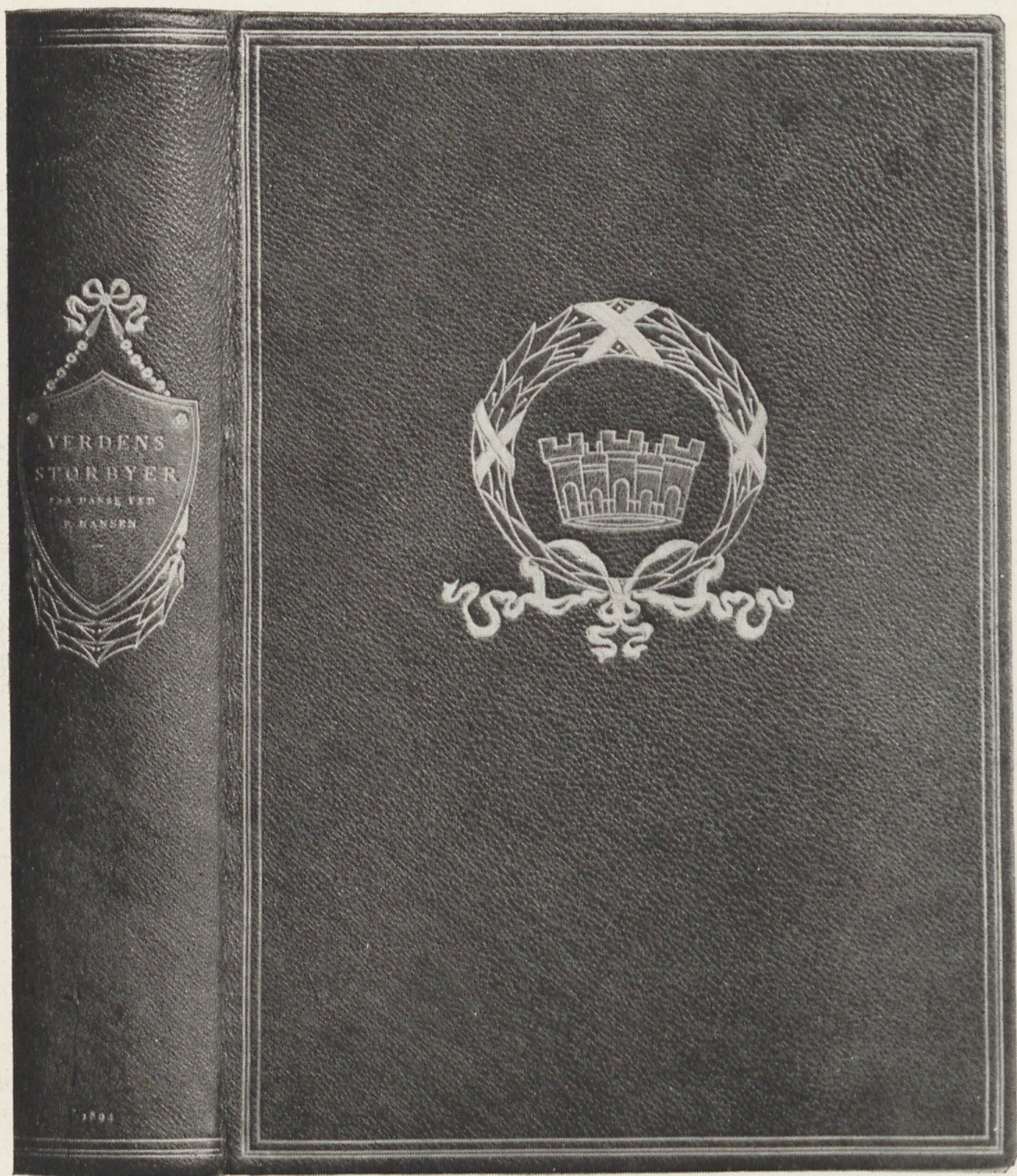

QUATRAINS OF OMAR KHEYYAM

Tegnet af Th. Bindesböll, udført af Anker Kyster. Lila og bleggrønne ornamenter med Konturer i Blindtryk paa mørkegrønt Marokin

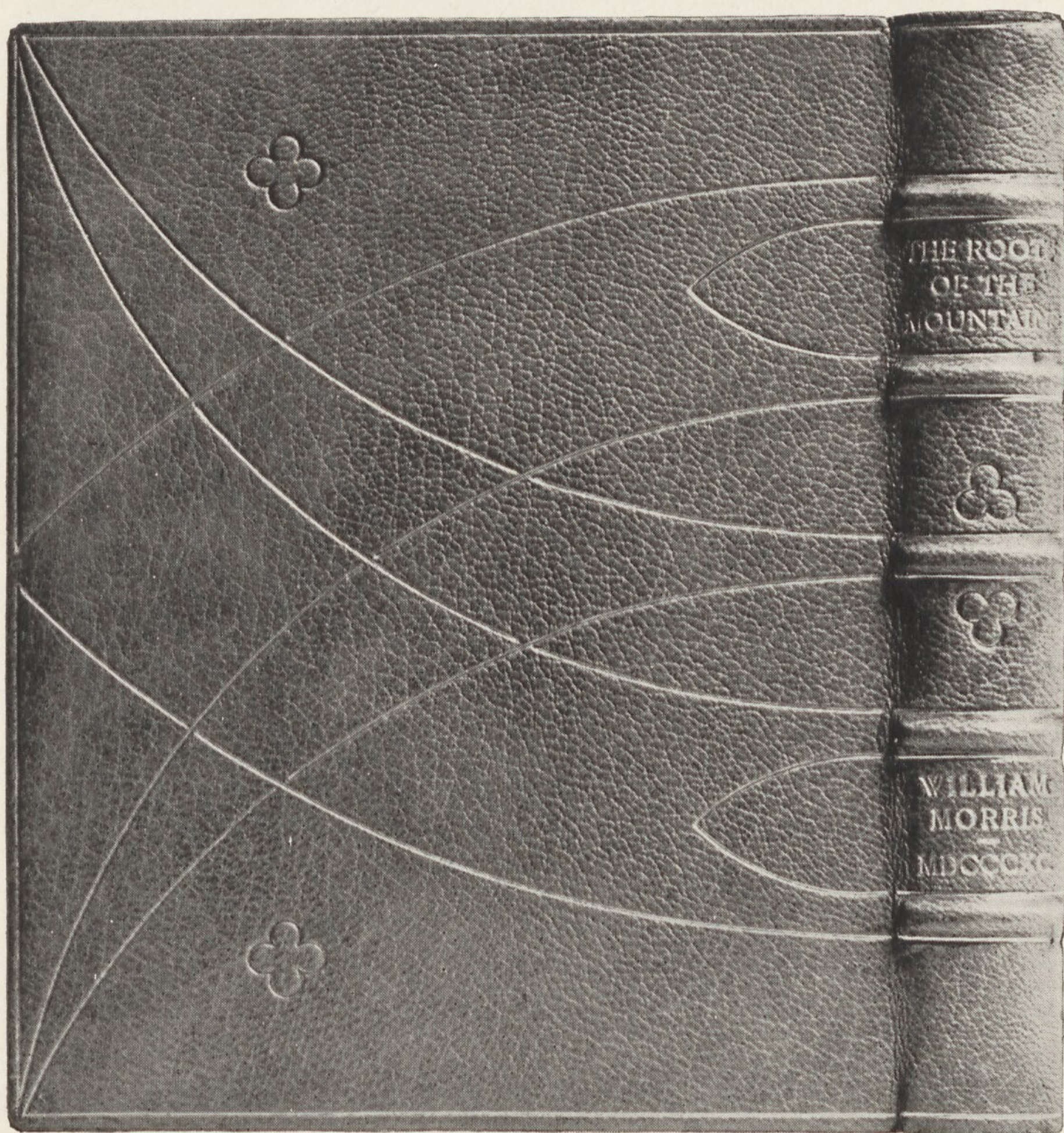

VERDENS STORBYER

*Tegnet og udført af Anker Kyster, grøn Laurbærkrans, rødlig Murkrone,
Titelfelt og crêmemfarvede Baand paa olivengrönt gedeskind*

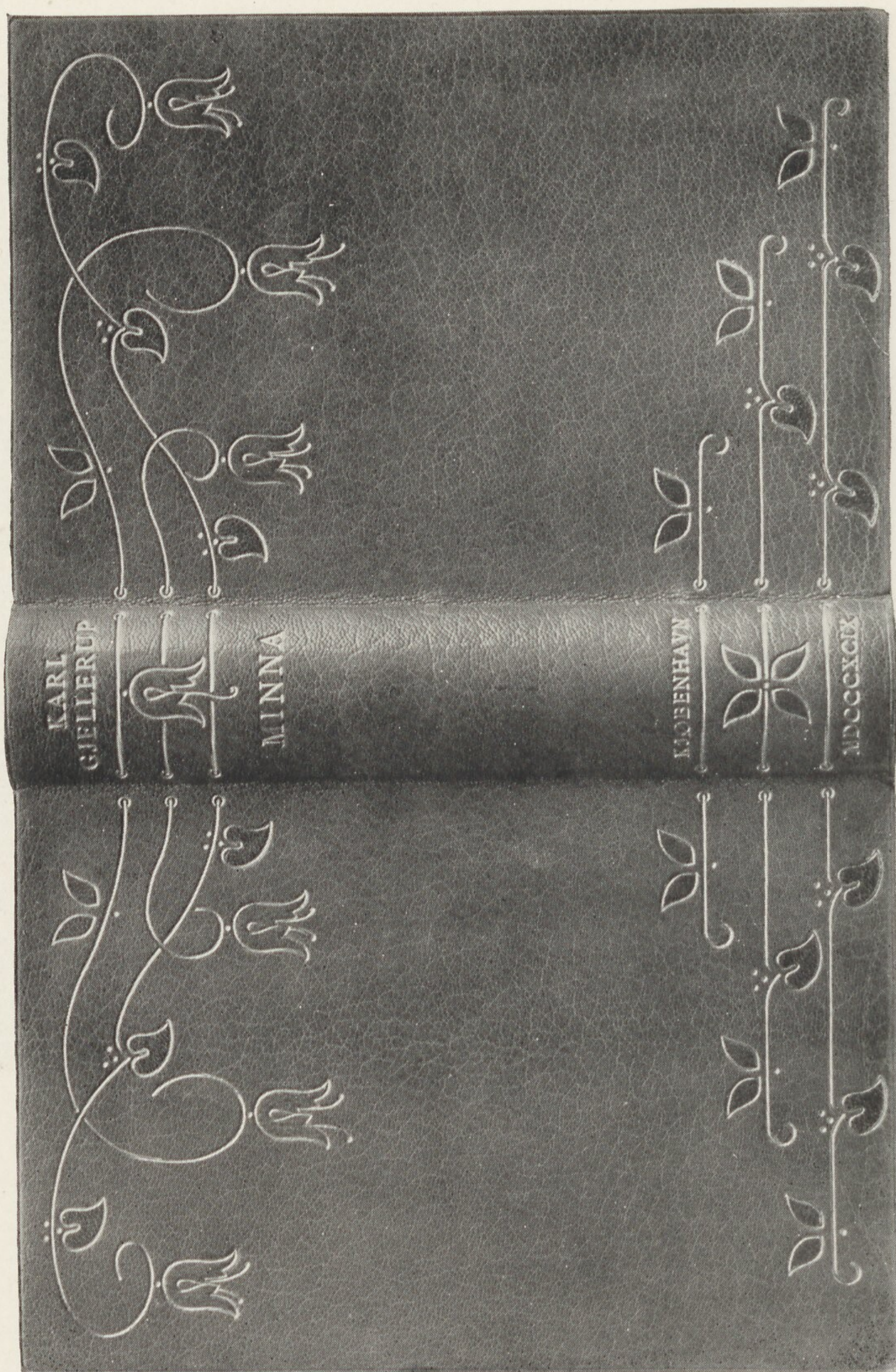

WILLIAM MORRIS: »THE ROOTS OF THE MOUNTAINS»

Tegnet og utført af Anker Kyster

KARL GJELLERUP: »MINNA»

Tegnet og udført af Anker Kyster. Blaa Blomster og grønne Blade med Guld-Kontur paa lila Marokin

P. NANSEN: »GUDS FRED»

Tegnet og udført af Anker Kyster. Hvide Blomster paa blegblaat Marokin

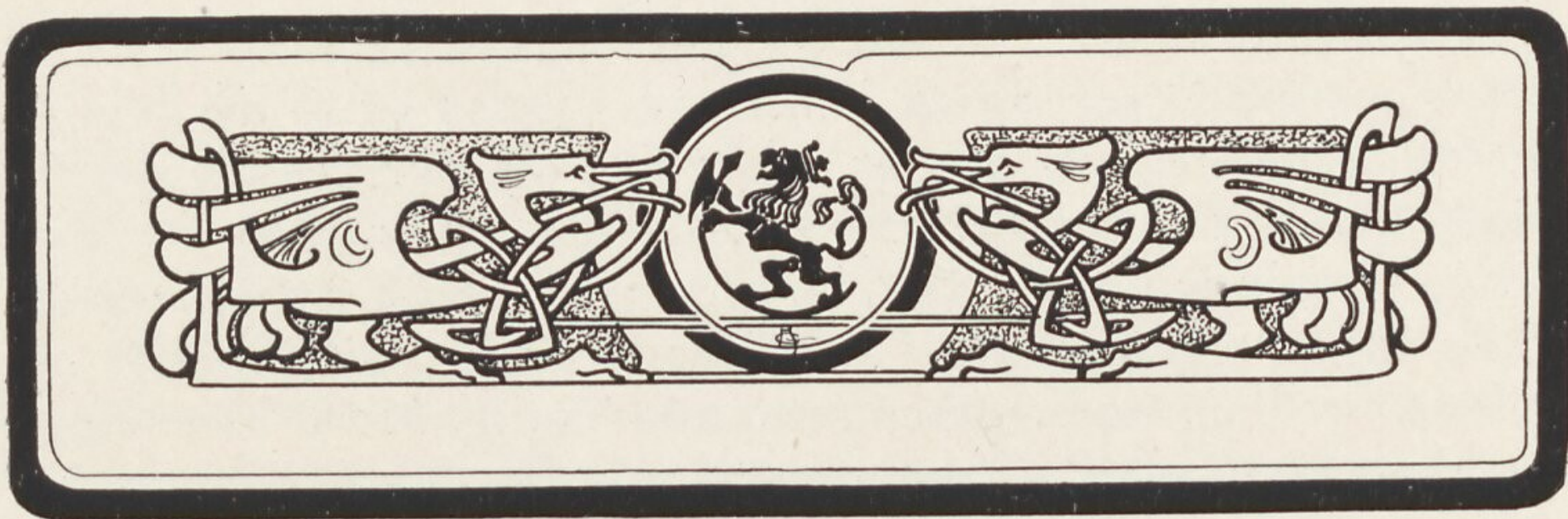

FORSKELLIGE RYGDEKORATIONER

med prøver af haandmarmoreret papir, udført af Anker Kyster

BREV FRA NORGE

Atter og atter kommer det op, at vi to folk som bor paa hver sin side af Kjölen kjender for lidet til vore kulturbestræbelser, og ret som det er, forbauses i det mindste vi Norske ved at erfare, at der i Sverige er udkommet Böger udmerkede ved Godhed og Skjönhed, som vi ikke har havt anelse om. Jeg vilde meget ønske, at Deres fortræffelige Boktryckeri-Kalender paa det specielle Kulturomraade, Bogkunsten, maatte blive et Foreningsbaand mellem Nordens Lande, idet ogsaa Danmark og Finland toges med.

Her i Kristiania har vi sögt at ophjælpe bogkunsten ved at danne »Forening for norsk bogkunst». Foreningen stiftedes i Mai 1900. Medlemmerne betaler 10 kroner i indtrædelsespenge og 5 kroner aaret. Indtrædelsespengeerne erlægges i løbet af 2 aar, 5 kroner i hvert. Paa generalforsamlingen vælges 1 formand og 6 personer, der med ham danner selskabets raad. Formanden (for tiden jeg) er tillagt den afgjørende indflydelse paa foreningens anliggender, samtidig har han naturligvis ansvaret, og saa er der truffet den bestemmelse, at naar han har fungeret i 2 aar skal han ikke kunne gjenvælges for de næste 2 aar. Ogsaa raadet skal gradevis fornyes. Paa denne maade har man villet opnaa fasthed i ledelsen og undgaa den ensidighed, som saa ofte opstaar i foreninger ved at de samme personer uafbrudt staar i spidsen. Af raadet skal om muligt mindst 2 vare bildende kunstnere og 2 boghaandværkere.

Foreningen er tænkt at skulle bestaa af to elementer, nemlig saadanne, som kan medvirke til at frembringe smukke böger,

og saadanne, som vil kjøbe og eie smukke böger. Til den første gruppe hörer ogsaa kunstnere. Disse er jo de iblandt os, som har evnen til at yde noget nyt og kunstnerisk værdifuldt; deres medvirkning er fremfor alt nødvendig, og den nytte, foreningen kan gjøre, vil for en væsentlig del bero paa, at de tager virksom del i den, ansporer ved sit initiativ og veileder ved sin dom. Men mest nødvendigt for at hæve boghaandværket hos os, er det dog maaske, at der uddannes, om man maa bruge det udtryk, et elitepublikum, der har forstand paa, hvad en virkelig smuk bog er, og ved at sætte berettigede fordringer til, hvad der bydes af bogudstyr.

Foreningen har vel 250 medlemmer, hvoraf ogsaa nogle i Sverige og Danmark. Først paa listen staar H. K. H. Prins Eugen. Omtrent halvparten af medlemmerne er bogtrykkere, bogbindere og andre, der er knyttet til boghaandværket; disse og en del amatører er de, som mest ivrig møder ved foreningens sammenkomster. Den anden halvpart er velstaaende personer, der væsentlig er medlemmer for at faa foreningens publikationer.

Det første arbeide, som skal udgives, er det gamle folkedigt »Draumkvæe», der handler om Olaf den hellige (i digtet kaldet Olaf Astesson), som sov ind julaften og i henrykkelse saa de hinsidige ting, Himmel og Skjærsild. Illustrationer og dekorationer for dette digt er allerede malede færdig af den kunstner, der regnes for en af Nordens ypperste paa det dekorative omraade, Gerhard Munthe. Reproduktionerne i farvetryk er overdraget firmaet Wilh. Scheel & Co i Kristiania.

Arbeidet med de mange farvetryk har vist sig saa vanskeligt, at man ikke faar bogen ud før til næste aar; det haabes, at den skal blive noget rigtigt vakkert og originalt. Antallet exemplarer skal fastsættes efter medlemsantallet. Medlemmerne skal faa bogen gratis; det lille overskydende oplag skal sælges til en betydelig forhøjet pris.

Foreningen har haft 5 talrigt besøgte møder. Hr. Munthe har holdt foredrag »Om stilarter og illustrationer af oldtid», kunsthistorikeren hr. Aubert i tilslutning til diskussionen herom over »Dekoratív kunst, og billedfremstillingens kunst». Endvidere har der været foredrag af formanden om »norsk bogkunst», »den almindelige tryksides æsthetik» og af kunst-

historikeren hr Dedekam om »bogbinderkunstens ældre historie». Kunstnere har i möderne udstillet originaltegninger og bogbinderne talrige prøver paa sin kunst. Det sidste möde holdtes i Centraltrykkeriets nyindrettede sættersal, og foreningens medlemmer fik se maskinsalen i fuld virksomhed. Ved den udstilling af bogbind, som samtidig holdtes, var der lagt flid paa at vise smag i ganske billige bogbind, og man saa morsomme prøver paa anvendelse af forskjellige slags shirting, lærred, mønstrede töjer og mange slags papirer. Der var ogsaa en udstilling af kunstnerisk udstyrede tidsskrifter.

Dr. Hans Reusch

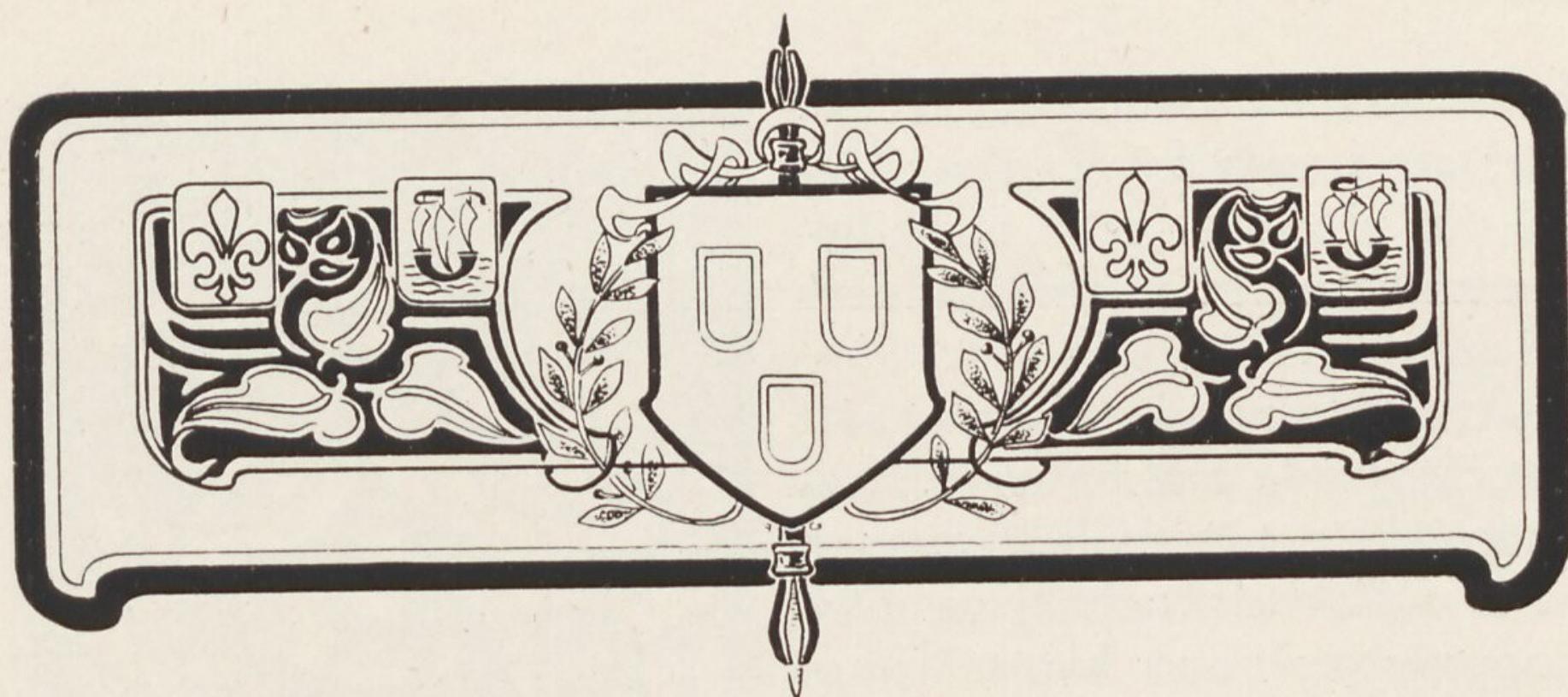

GRASSET: —

EUGÈNE GRASSET

Bland de konstnärer, som nu äro i färd med att nedbryta skrankorna mellan de fack, i hvilka en systematiserande tidsriktning velat inränga de olika konstarterna, till förfång för en mångsidigare utveckling, intager Eugène Grasset ett af de främsta rummen.

I motsats till sina samtida, som nöjt sig med att kopiera medeltidens konstnärer, har Grasset till dessas förtjänster — bredd i framställningen, naivité och lugn i teckningen — fogat sin poetiska uppfattning, sin ofelbara teknik och sitt färgsinne. Detta senare inspireradt af den yttersta österns alster, af dessa dekorationens mästare i alla tider och alla länder: japanerna.

Född i Lausanne 1850 hade Grasset från sin barndom två passioner: läsning och teckning. Gustave Dorés illustrationer till Dante, Don Quichotte och Roland furieux väckte gossens slumrande anlag till lif, och hans lärare i teckning rådde fadern att låta Eugène utbilda sig till målare. Men blotta ordet skrämde föräldrarna, och för att gå en medelväg sattes han som elev hos en arkitekt.

Grasset ägnade sig utan entusiasm åt detta slags arbete, ehuru han sedermera erkänt det stora inflytande denna första konstnärliga grundläggning haft på hans talang.

I sällskap med en vän, en fransk skulptör, reste han till Marseille och därifrån till Egypten, där han uppehöll sig än i Kairo, än i Alexandria. Detta slags lif var det kanske, som räddade Grasset från att inregistreras som fackman i något af

konstens små undangömda bås. För att kunna lefva måste han till det yttersta bruka sin hjärnas tankekraft och sina händers skicklighet.

År 1871 nådde Grasset sitt efterlängtnade mål: Paris. Han ägde icke ett öre i fickan, men hans viljekraft och ljusa förhoppningar voro kapital nog. Han erhöi anställningsommonsterritare hos en möbeltygsfabrikant. Samtidigt besökte han skolor och riktade sitt vetande. Och härmed började det fördjupande i studier och arbete, som han allt framgent ägnar sig åt.

Skälet hvarför Grasset, trots de konstnärliga arbeten han utfört, så länge förblifvit okänd för den stora allmänheten får närmast sökas i hans naturell — drömmande, tänkande, arbetande, utan att höja sin röst bland dagsreklamens skrällande larmtrummor.

Grasset arbetar som en af medeltidens lärde i sin munkcell, likgiltig för världen utanför klostermurarne, med tålmod, med tro, med intellektuellt djup och allvar, med hela sin naturs intensiva kärlek till arbetet själf.

En och annan visste nog att det fanns en illustratör med namnet Grasset, hvars originella ideer väckte ett visst uppseende, men hans glänsande talang och stora mångsidighet voro kända och uppskattade endast inom konstnärsvärlden.

Det var Grassets förbigående i en täflan om utkast till glasmålningar för katedralen i Orléans, som kom hela det estetiskt bildade Frank-

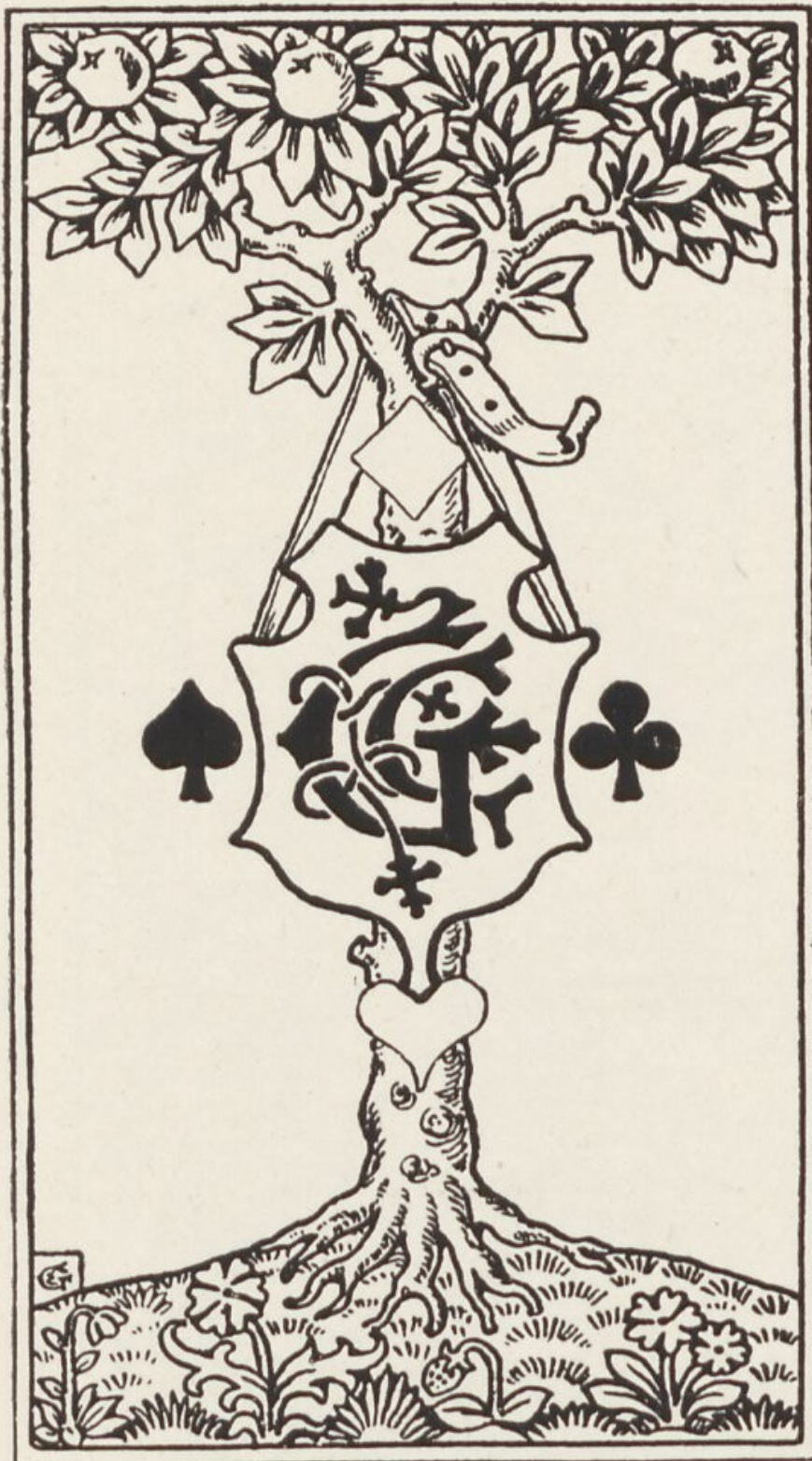

Märke för en glasmålare

Hufoud för glasmålning

Omslagsvignett

män — samma rika fruktbarhet, samma lefvande, berusande must, samma ständigt friska blomstring. Affischer, byggnadsutkast, ritningar till möbler, tyger, broderier, porslin, emalj, mosaik, glasmålning, litografi, typografiska ornament, akvareller och illustrationer till litterära arbeten, såsom »les Quatre fils Aymon», »les Roses de Jean des Figures», »le Petit Nab», »Esclarmande», »la Légende de saint Nicolas» etc., all denna mångfald vittnar därom.

Hvad som särskildt tilltalar i Grassets konst är den genomgående redbarheten i utförandet, den aktning för arbetet, som kommer honom att

rike i litteratur och konst att väpna sig till konstens och rättvisans försvar.

I *La Plumes* lokaler anordnades en separatutställning af Eugène Grassets arbeten, sedan man med stor svårighet af tvungit den blygsamme mästaren hans samtycke och från skilda håll samlat ihop de trehundra olika konstföremål utställningen hade att uppvisa.

Denna demonstration mot en trängsint och om sitt konstnärliga ansvar okunnig eller liknöjd jury blef en lysande triumf för den förbigångne; hans kartonger till Jeanne d'Arc, afsedda för katedralen i Orléans, voro utställningens glanspunkt och tillvunno honom mästarenamnet.

Grassets mångsidiga geni påminner om renässansens stor-

Hufvud för glasmålning

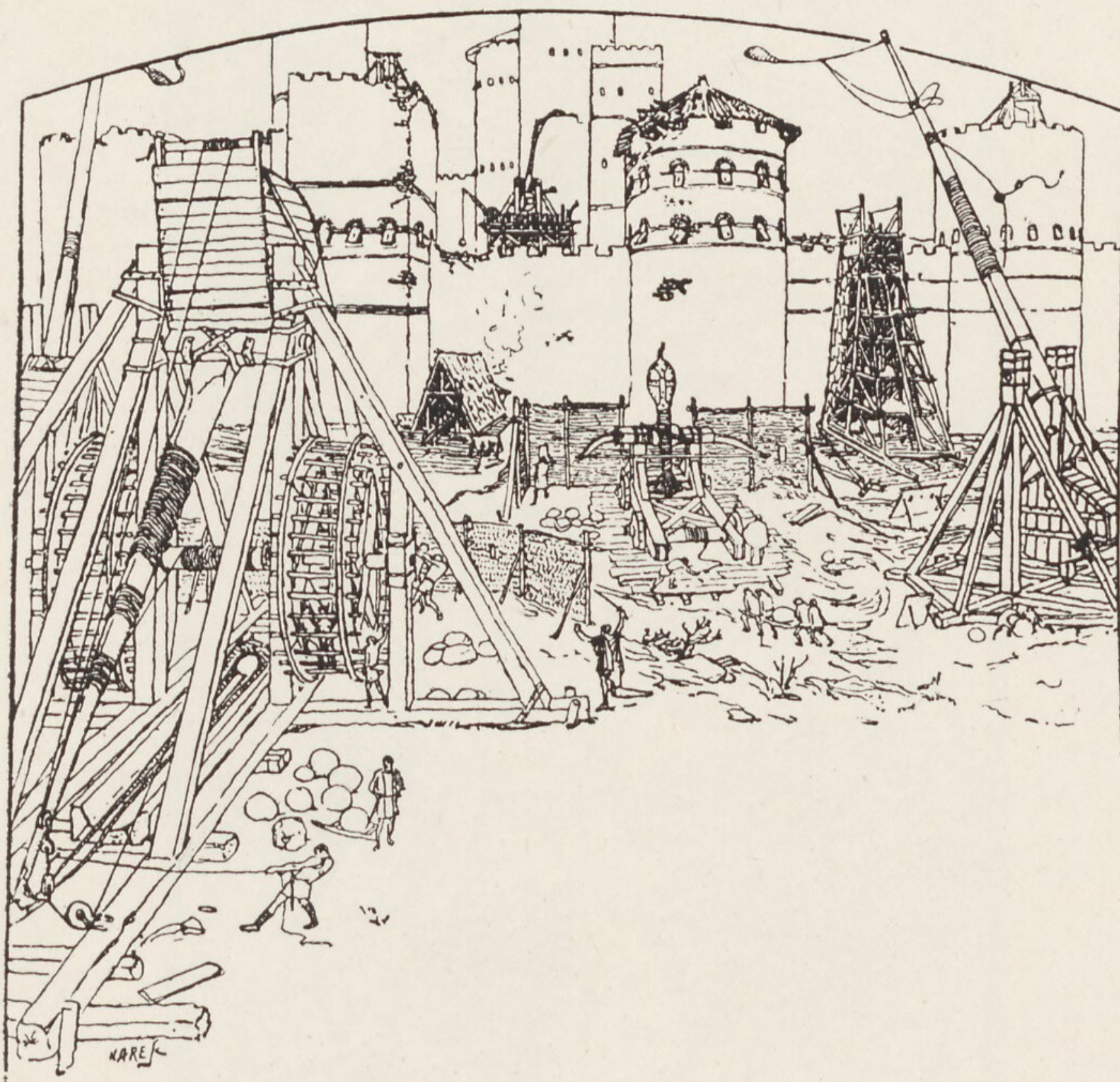

»LES QUATRE FILS AYMON»

Illustration of Eugène Grasset

»LES QUATRE FILS AYMON»

Illustration of Eugène Grasset

AFFISCH
för »L'Exposition Grasset»

ägna samma omsorg, samma noggrannhet i detaljer åt en affisch som åt det dyrbaraste katedralfönster. Han kan tillbringa hela dagar med att pröfva och förkasta teckningen till en ljusstake, en lykta e. d.

Affisch för »Exposition of Decorative Art» i London

»När ett arbete är värdt att göras, är det värdt att göras väl», är en lärdom hvarje linje förkunnar.

Den grundlighet, hvarmed han studerar den tid han vill framställa, kommer honom att med hela sin själs intensitet

AFFISCH
för »L'Exposition Falguière» af E. Grasset

FÖNSTERMÅLNING

tecknad af E. Grasset, utförd af M. Felix Gaudin

lefva dess lif i fantasien. Hans arbeten äro en glädjefest för ett skönhetsälskande öga, som öfverallt mötes af harmoni. Se detta glasfönster med de koncisa figurerna och lifliga färgerna, denna mosaik — af de gamle italienarne kallad »den verkliga målningen för evigheten» — detta titelblad med de finaste

nyanser, denna tapet med sagomotivet — allt har samma tjuskraft.

Men Grassets arbeten göra mera än fröjda ögat: de skänka tankar eller — hvad som för många är ännu bättre — drömmar. Grasset har lustvandrat i sagans örtagård och där funnit livvets källa med det klart rinnande vattnet för att därmed läska en skönhetstörstande samtid.

**J. HAY HUTCHISON THE
TYPOGRAPHIC DESIGNER
AT PLUMSTEAD IN KENT
ENGLAND.**

J. HAY HUTCHISON — EN ENGELSK TECKNARE

Född i Edinburgh, fick J. Hay Hutchison sin uppföstran i Heriot Trust College och kom tidigt som lärjunge till John W. Small F. S. A., af hvilken han erhöll grundlig undervisning i att teckna arkeologiska och arkitektoniska saker — särskildt detaljer i träsnideri och gobeliner — för illustrationerna till Smalls bok: »Skotskt träsnideri i sextonde och sjuttonde seklen». Arbetet fordrade den största noggrannhet och en ytterligt lätt hand, och denna öfning tillskrifver Hay Hutchison mycket af sin skicklighet i att handtera ritstiftet. Denna undervisning, kompletterad af flitigt deltagande i aftonklasser och praktisk öfning i lifvets skola, lade grunden till hans framtida berömdhet som mönsterritare. Han visade likaledes tidig smak för en halft klassisk typ och en djärf stilisering i utförandet, hvilka ha blifvit karakteristiska för hans nu så välkända arbeten.

Endast 16 år gammal hade unge Hay Hutchison sin första tafla upphängd i »the Scottish Academy». Den köptes af Robert Buchanan, en välkänd och insiktsfull konstsamlare i Edinburgh. Det kan med säkerhet sägas, att om Hay Hutchison valt att fortsätta i afdelningen för olja och vattenfärg skulle han ha utmärkt sig lika mycket genom dessa medel. Ett bevis här-

på är, att Tom Scott A. R. S. A., Skotlands förnämste vattenkolorist, erbjöd sig att emottaga gossen i sin atelier och gifva honom kostnadsfri undervisning; men familjeförhållanden lade hinder i vägen med det resultat, att den unge artistens bana styrdes in i en annan kanal, otvifvelaktigt till stor fördel för den konstnärliga andan inom tryckerikonsten. Som det nu var, utbytte han målningen mot tecknarens och mönsterritarens yrke.

Han gjorde mycket hastiga framsteg i sina konststudier och tillerkändes efter hvarandra Nationals och Queens första pris. Äfven tillvann han sig särskild uppmärksamhet af Walter Crane för mönsterritning och den effektiva, kraftiga användningen af svart och hvitt; ett erkännande som denne dekorations-teckningens mästare skänkte de prof af

den unge artistens hand som vid denna tid kommo för hans ögon.

År 1886 reste Hay Hutchison till Amerika, där han kom att tillhöra staben hos Newyorks Electro-Light Engraving Co., en af de största och mest inflytelserika annonseringsbyråer i nya världen. Han stod slagen af häpnad vid åsynen af de otroliga saker ett ritstift kan åstadkomma i händerna på fullt kompetenta artister. Den stora omväxlingen i ämnen och den nödvändiga raskheten i utförandet voro i och för sig uppfostrande. Porträtt, landskapsskisser, stockar och etiketter utfördes ständigt af firman; snabbhet var första regeln vid arbetet. Här kom hans kunskap i mönsterritning honom till nytta, och han tillägnade sig snart denna individuella stil, som så skarpt särskiljer hans arbeten från hans yrkesbröders.

Efter tolf månaders frånvaro återvände Hay Hutchison till England och ägnade sig åt teckning af initialer, bårder och »fancy electros». »The New Printer», som ledsnat på stereotyperade metoder vid stilframställning och inskränkningen till

BLINKBONNY

rätt och slätt stil och linje, började inse fördelen af ett smakfullt ornament, en tvåfärgsinitial eller en artistisk vignett; och det är allmänt känt huru starkt Hay Hutchison influerade utvecklingen af denna böjelse.

Sedan Hay Hutchison börjat signera alla sina arbeten med sin hallstämpel — det nu välkända märket »H» — har han hastigt ryckt upp i första ledet bland typografiska tecknare. Han har icke endast utfört en enastående, synnerligt vacker serie af vignetter, utan också ett stort antal stilar (af hvilka många äro mycket använda i publikationer af alla slag öfver hela Storbritannien). Likaså har han tecknat en mängd ramar, ornament, etc. Såsom framställare af ren stil, ett mångsidigt

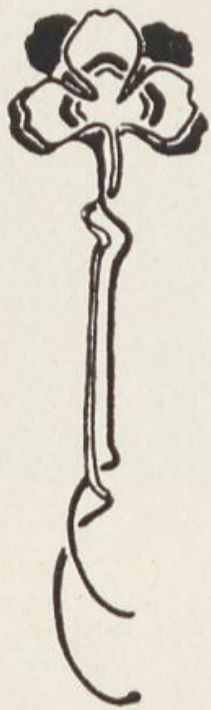

geni, hvars fond af originella ideer synes vara outtömlig, och en sympatisk personlighet, har Hay Hutchison öfverallt tillvunnit sig sympati och beundran. Följaktligen ha hans arbeten icke saknat efterfrågan, utan äro spridda öfver många delar af världen.

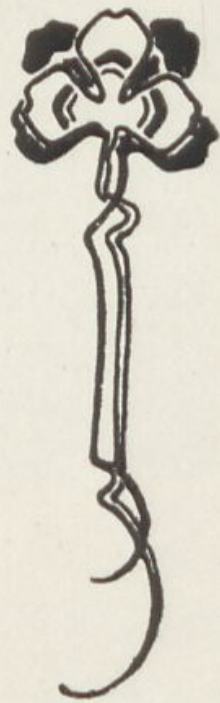
Ursprungligen uppfostrad på en arkitektbyrå, förvärfvade han där hvad som kanske icke så grundligt inhämtas på annat håll — korrekta ideer om stil och struktur. Därtill hade han afgjord smak för klassiska och dekorativa ämnen. Kärlek till djur — särskildt hundar — gaf honom en djurälskares blick för hvarje »point», och detta har varit honom till ovärderlig hjälp vid hans illustrationer till naturalhistoriska artiklar i olika tidskrifter och encyklopedier. Han har äfven utfört botaniska teckningar för en med. professor vid Edinburghs universitet. Det är af intresse att veta, att hvilka stränga fordringar som än ställts på hans tid och uppmärksamhet, har Hay Hutchison likväl funnit tillfälle att följa med de bästa arbeten af hans kolleger i britiska, franska och amerikanska skolor.

Edel Goes.

C. AXEL GOËS: EN SJÄLFBIOGRAFI

n framstående fackman inom bokvärlden yttrade en gång i ett samtal, att det fordras större talang att konstnärligt illustrera en bok, än att måla en konstnärlig tafla.

Huruvida det fordras större eller mindre talang för det ena eller andra är kanske svårt att afgöra, ty dessa bägge grenar af konsten stå hvarandra ej så nära som man skulle kunna tro. Säkert är dock att det som drifver den ene att uttrycka sin idé genom oljefärger och duk, och den andre genom trycksvärta, är ej alltid graden utan fastmer arten af talang.

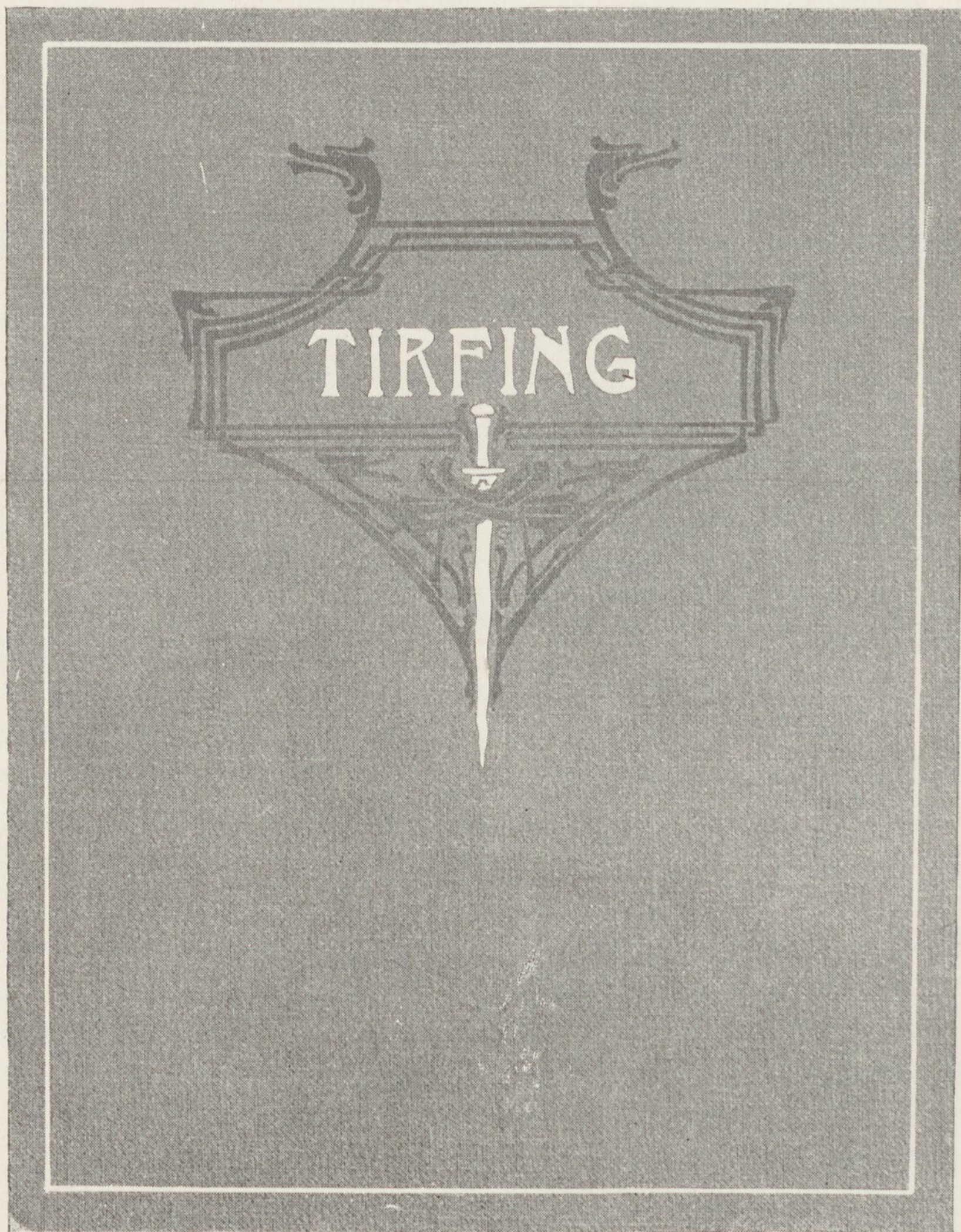
William Morris framhåller tvänne egenskaper såsom väsentliga och nödvändiga i bokbilder, nämligen: »det dekorativa» och »det berättande», hvilka också voro hufvudförtjänsterna i träsnitten från det femtonde århundradet; och ju mera sinne tecknaren eller konstnären har för det dekorativa, desto mera utsikter har han att vinna framgång såsom bokdekoratör; ju mera anlag att kunna uttrycka det sköna i enkla färger, utan skuggning eller nyansering, och genom säkra graciösa linjer i teckningen, desto mera troligt är det att hans konst blir uttryckt genom tryckfärger.

Om således de inre anlagens olika riktning af arbete bestämmes eller utvecklas, bestämmer arten också dessa anlag genom

Förslag till märke

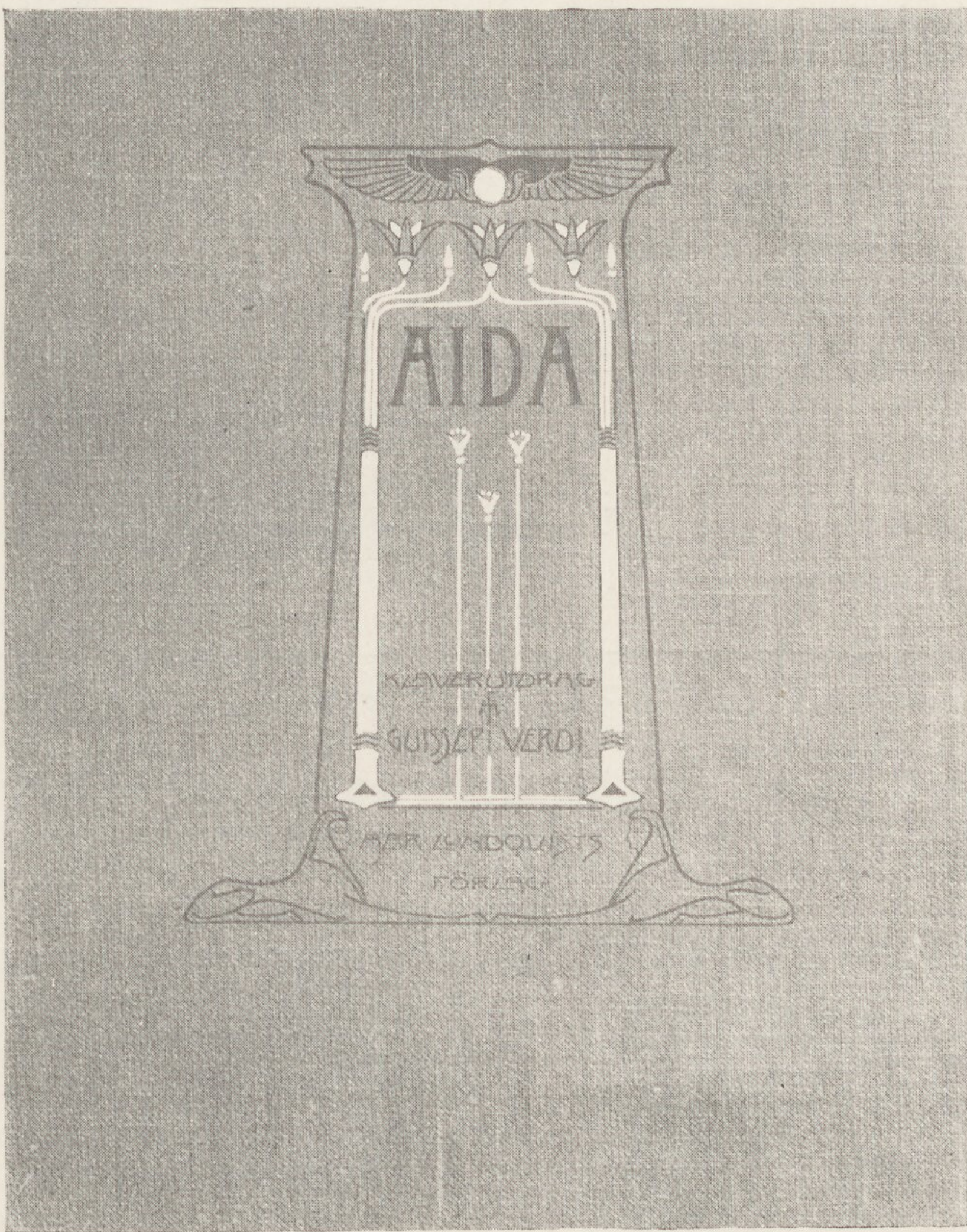

MUSIKOMSLAG

Täflingsskizz utförd på Högre Konstindustriella Skolan i Stockholm

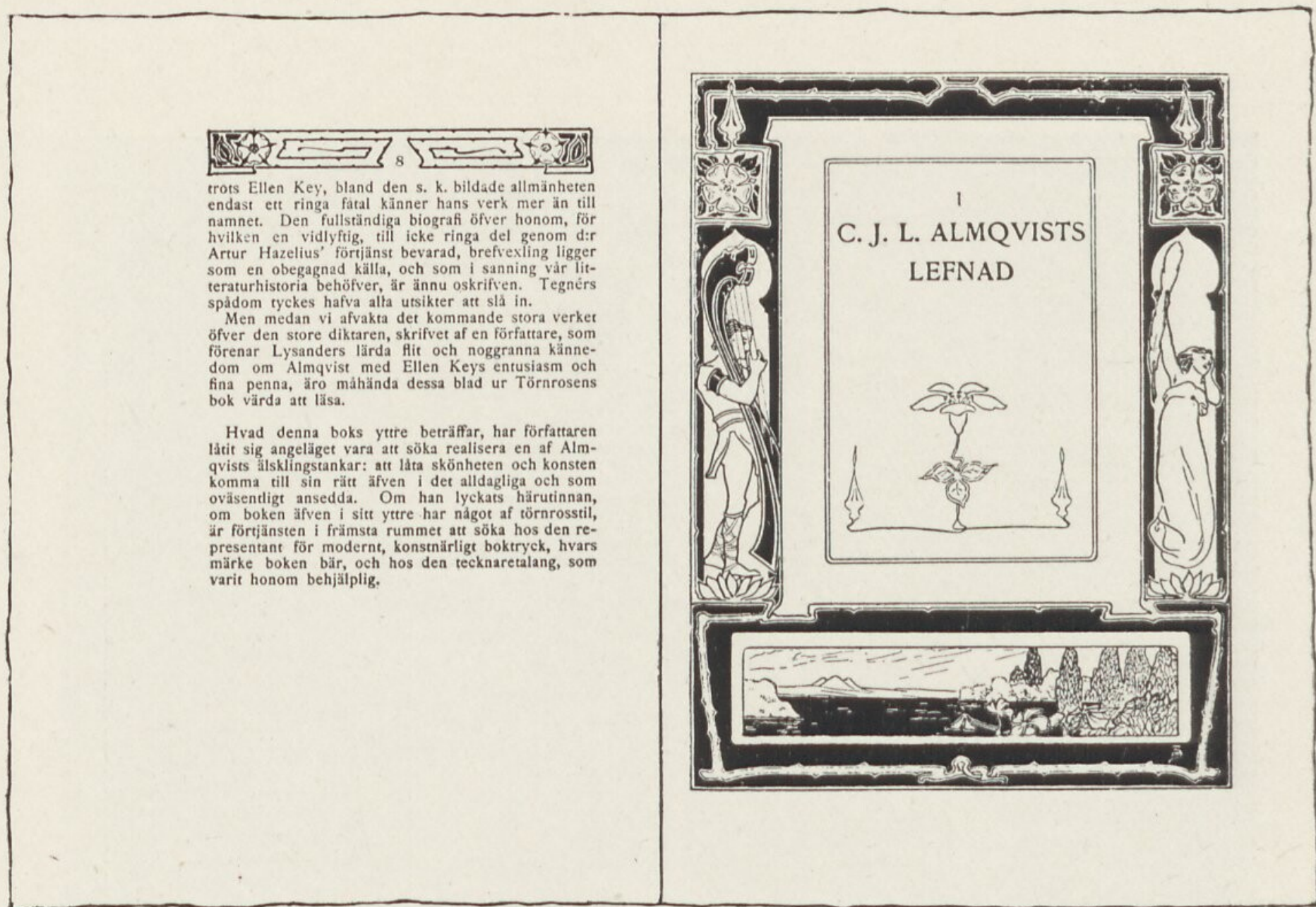

MUSIKOMSLAG

Täflingsskiss utförd på Högre Konstindustriella Skolan i Stockholm

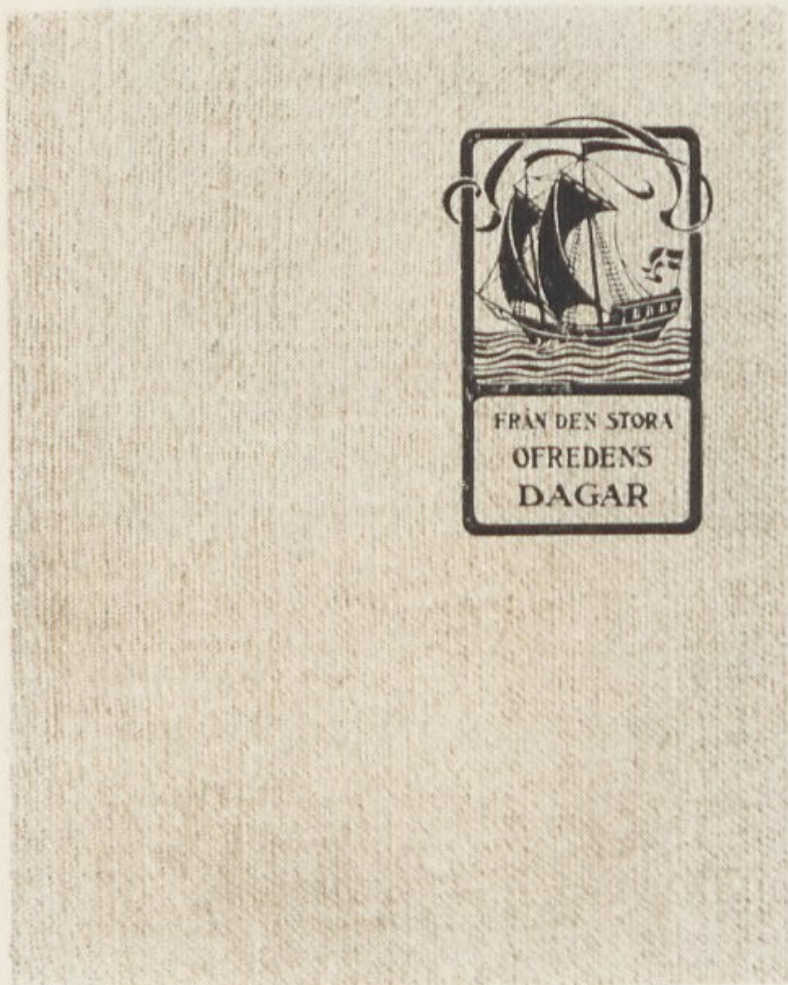

Uppslag ur »Törnrosens Bok»,

de omständigheter och inflytanden under hvilka de komma, och arbetet får på så vis ett slags »naturhistoria», såsom Walter Crane kallar det i sin självbiografi; och, — för att vidare an-

vända hans ord: »Fastän det må synas egendomligt för en utöfvare af konst att skriva ett kommentarium öfver sitt eget arbete, finnes det likväl något som talar för saken, om man inskränker sig att berätta endast om så att säga arbetets naturhistoria, d. v. s. dess ursprung, de inflytanden under hvilka det utvecklats, och de ideal och mål af hvilka det inspirerats».

Med dessa ord i tankarne, och kanske såsom en illustration till det föregående följer författaren häraf uppmaningen att säga nå-

Bokomslag

got om sitt eget arbete, och en eller två tilldragelser som haft inflytande på detsamma.

Såsom pojke var lusten för skolstudier ej särdeles stor, och såsom ett slags botemedel mot latmasken uppställdes utsikten att bli skickad till Amerika, hvilket också snart nog blef verklighet, till ej så liten glädje för fjortonåringen, trots den lilla klumpen i halsen, då far lämnades ensam på kajen i Göteborg, och saknaden af mor och syskon sedermera mången gång framkallade hemlängtan; men fastän pojkens lust för äfventyr utgjorde det tillfälliga glädjeämnet, blef dock de intryck resan och de nya scenarierna gjorde på sinnet, af varaktig och bestämmande inverkan. Såväl anblicken af hafvet med de stora fräsande vågorna, och det storartade lugnet vid solnedgången (i hafvet) samt vi-

Bokomslag

Göteborgs handel, tynande redan mot slutet af 1600-talet, råkade i ett allt djupare förfall sedan det stora nordiska kriget utbrutit, och sjöfarten, störd ungefär lika mycket af de vänskapliga makternas kryssare, som af fienden, och uppehållen blott under skyddet af konvojerande kronofartyg, upphörde i det allra närmaste helt och hållet, sedan denna hjälp år 1713 indrogs, i och med detsamma örlogsflottan togs i anspråk för kriget. Under dessa förtviflade omständigheter, då man icke längre förmådde att utifrån införskaffa ens de allra nödvändigaste handelsvaror, och då fartygen lägo hoplös överksamma i hamnen till ingen nytta, utan annan utsigt än att så småningom rutna ned, då var det man kom på den lika förtviflade tanken att förvandla dessa, den fredliga samfärdselns redskap, till farliga och ödeläggande förstörelseverktyg, i det man utrustade handelsfartygen med kanoner samt med en talrik och starkt väpnad besättning, och derefter lät dessa "kapare" deltaga i det

DEN GAMLA KASERNEN
Af Oswald Kuylenskierna

Bokomslag

dare de vidsträckta prärierna i Colorado, med sin fond af blånande, snöbetäckta berg — the Rocky Mountains.

Dessa sju år bland yankees var en skoltid som troligen många skolpojkar skulle afundas; ej fick jag lära grammatik eller högre matematik, ej håller något af de allmänbildande ämnen, hvarförutan en yngling nu för tiden i allmänhet anses vara totalt obildad, men under det väx-

GÖTEBORG

i äldre och nyare tid

OMKRING
500
BILDER
HÄFT. 3

BESKRIFVANDE
TEXT AF
CARL LAGERBERG
PRIS 50 ÖRE

Illustrationer, tryck och förlag: Wald. Zachrissons Boktryckeri, Göteborg 1901

Vignett till bokomslag

lande lefnadssättet, än såsom trädgårdselev hos en millionär, än såsom farmarepojke i Klippbergen, ibland inneboende hos de praktiska, men enkla och reela amerikanarne, bland hvilka jag fick mina bästa vänner, ibland på ungkarlsvis »kinesande» i tält, vinter och sommar, men förnämligast under vistelsen hos en amerikaniserad farbror, som också uppmuntrade mig till konststudier, fick jag många såväl praktiska som ideela lärdomar, som intet skolplugg förmått ersätta.

Alla dessa erfarenheter räknar jag såsom grunden för mitt blifvande arbete, och under allt uppöfvades såväl sinne som handlag för yrket genom skizzer och kluddrier, dels på egen hand, dels under ledning af en därstädes väl känd artist, Joe Hitchins, och genom praktisk öfning såsom skylt- och dekora-tionsmålare under flera år.

Ett engelskt ordspråk lyder att »barnet är fader till mannen», och då omständigheterna bilda barnets lif, skapa också samma omständigheter mannens lif. Fastän jag ju här i hemlandet fått min egen egentliga utbildning, — så långt den ännu sträcker sig, — genom de 5 års studierna på Tekniska Skolan i Stockholm, — där, inom parentes sagdt, mitt arbete åtskilliga gånger utmärktes med första pris, och jag sedermera vid besök å Världsutställningen i Paris hade glädjen att se några af mina arbeten bland representanterna för skolan, — kan jag dock ännu skönja inflytandet af »skoltiden» i Amerika på såväl mitt arbete som mitt lif. Och när upphör väl inflytandet af intrycken under barna- och ungdomstiden?

»Lifvet består af intryck långt mera än af handling», säger Zacharias Topelius.

»EN MORSOM HISTORIE»

Autotypi från John Grieg, Bergen

»FRISK LUFT» I ACCIDENSUTSTYRSELN

åsom fortsättning af den accidensserie jag i senaste årgången af Kalendern hade nöjet visa, vill jag äfven nu lämna några prof å modärn accidenssats. Detta ger mig anledning till några reflektioner öfver den nuvarande riktningen inom accidenssatsen, dess förutsättningar och betydelse.

Två faktorer finnes för accidenssättaren att noga aktgifva på och om möjligt rätta sig efter då det gäller det arbete han fått i uppdrag att utföra. Det första är kundernas fordran på ett elegant arbete och det andra principalens fordran på ett äfven lättsatt arbete. Bådas vilja måste accidenssättaren så vidt möjligt söka tillfredsställa med den befintliga materielen.

För den, som fått till uppgift att använda dylik materiel, är det ett oundgängligt villkor att äga såväl konstsinne som smak att rätt använda de till buds stående medlen genom att utvälja just det bästa och stilenligaste samt därefter genom inbördes symetri mellan täxt, papper och vignetter söka åstadkomma ett effektivt och vackert arbete.

Ett fel vidlåder väl i allmänhet såväl konstnären som äfven typografen — de »förälska» sig gärna i sina egna idéer, men äro i allmänhet ej nog själfkritiska då det gäller att bedöma sina egna arbeten.

Man bör dock kunna tåla kritik af fullt kompetent person och aldrig inbilla sig att ens egen smak är den enda riktiga. En saklig kritik är i så fall ej heller utan nytta, ty den spor-

rar till ett bättre utförande af arbetet för att man en annan gång må slippa blifva »nedsablad» och tillintetgjord.

Till konsten att göra ett arbete smakfullt och originelt kommer emellertid numera en som ej står de förstnämnda efter, nämligen konsten att göra ett dekorativt och smakfullt arbete genom detsammas utförande i ett *lätt*satt och *enkelt* manér.

För omkring sex år sedan hade vi en period, då accidenssättningen var synnerligen svår och tidsödande. Då kunde en accidens, hvars utförande nu endast tager en half dag, kräfvat flere dagars svett och möda. Men smaken var annorlunda då. Lyckligtvis hafva vi kommit ifrån det meningslösa linjevirrvarret och in i ett lugnare och mera sansadt skede. Satsen har blifvit enklare, men icke desto mindre mera tilltalande än linjekrumelurerna för sex år sedan. Papperet får numera äfven lof att göra sig gällande, ty nu tages ytans harmoni också med i beräkningen. Frånsedt alla dessa egenskaper är ett *lätt*satt arbete ju äfven en ekonomisk vinst, ty »time is money» och ju mera tid arbetet tager i anspråk, ju mera pengar gå förlorade och ju mindre blir vinsten och oftast äfven det estetiska resultatet.

Arbetslönerna och lefnadsomkostnaderna stiga immerfort; vi måste därför göra vårt arbete ekonomiskt vinstgifvande genom att utföra det *lätt* — men smakfullt. Vinsten blir ej allenast boktryckarens — den, som utför arbetet skördar äfven sin vinst — han blir mera produktiv. Ju större produktivitet, ju bättre aflöningsförhållande.

I Kalenderns senaste pristäflan deltogo tio täflande. De hade sökt följa principen: enkelt men smakfullt. Dock funnos ett par förslag af föråldrad satsteknik, med böjda linier och konstigheter, som säkerligen varit mycket tidsödande och svåra arbeten. Jag vill dock ej uppehålla mig härvid, då jag själf var bland de täflande och således ej opartisk nog för kritik.

Önskligt vore emellertid om våra dagars sättare kunde slita sig ur den gamla, »*svårsatta*» metoden och i stället med enkla medel söka åstadkomma ett originelt och smakfullt arbete. Det går naturligtvis ej med ens att byta om metod, och det kan ej gå med samma lättvindighet som att skifta kostym. Nej, utvecklingen måste ske gradvis. Men för att utvecklas måste

man hafva blicken öppen och vara mottaglig för allt nytt, dock ej efterapa — som nu blifvit ganska modärnt här i Sverige — ty det är att pynta sig med »lånta fjädrar».

Det är i sanning lättköpta effekter och ett högst bedröfligt sakförhållande att endast plagiera utländska förebilder, utan att själf söka åstadkomma ett originelt och karaktäristiskt *svenskt* arbete eller utan att tänka ut en själfständig form. Att direkt efterapa amerikanska eller tyska idéer är ju ej rätt — så vida man något litet håller på det egna — det speciellt svenska. Vi böra väl försöka skapa oss ett eget manér i harmoni med vårt nordiska kynne och gå vår egen väg. Nog kunna vi vara lika väl vuxna härför som några af de andra europeiska nationerna. Vi böra göra våra arbeten sådana, att den utländske fackmannen, vid betraktandet af ett dylikt måste utbrista: »Åh, så vackert! Det är ett äkta *svenskt* arbete!»

Vi *måste* söka arbeta oss fram till ett eget, ett svenskt manér inom typografien, fast vi — tyvärr — måste arbeta med utländskt materiel. Men vi få väl hoppas att vi längre fram i tiden, genom enigt samarbete mellan *svenska* konstnärer, boktryckare, typografer, stilgjutare och kemigrafer, själfva skola kunna utarbета och frambringa den utstyrsel- och öfrig materiel vi för våra arbeten behöfva. Men för att komma så långt fordras lust och hängifvenhet för facket hos dess utöfvare, lust att vid hvarje lägligt tillfälle söka förkofran däri. Kort och godt: man måste *älska* sitt arbete för att kunna föra det fram i den rätta riktningen.

Oscar L. Isacson

ANNA CARSTENSSONS

MODE=AFFÄR

HATTAR

i nya moderna façon
finnas ständigt i lager

HATTAR

renoveras och monteras
till moderataste priser

Adresskort

KLUBBEN "VICTORIA"

STYRSÖ HAFSBAD D. 30 AUGUSTI 1901

Matsedel

Smörgåsbord

Victoria=Soppa

Rökt Balmstad=Lax, Spenat & Ägg

Engelsk Sparris med Smör

Kyckling à la Windsor

Glacé à la Buckingham

Londoner=Frukt

Café avec

Viner

Bordeaux • Rüdesheimer

Portvin

Champagne

Matsedel

GÖTEBORGS
TYPOGRAFISKA
FÖRENINGEN

ÅRSFEST

Å

ARBETARE-
FÖRENINGEN

LÖRDAGEN DEN 9 FEBR. 1901

KL. 8 E. M.

1:sta sidan af ett festprogram

**WALD. ZACHRISSONS
REPRODUKTIONS-
ATELIER . GÖTEBORG**

Kuvertvignett

SKEPPSBRONS PROVIANTAFFÄR

VICTOR LJUNGBERG & CO

GÖTEBORG

7 SKEPPSBRON 7

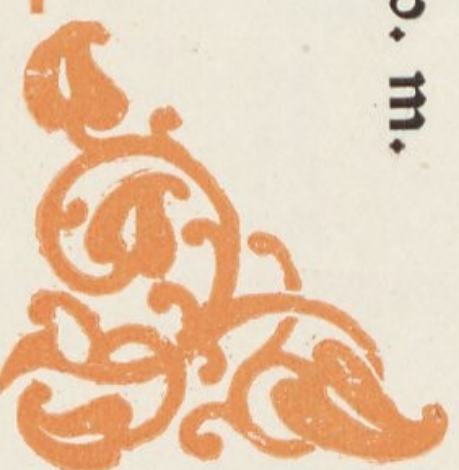
English Lessons

Lessons in Composition, Conversation and Elocution given to Ladies & Gentlemen. Apply for particulars by telephone No. 7865 or at Lilleberg.

Mrs Arthur Bergsander

At home every day 9 to 11 a. m., 2,30 to 4,30 p. m.

B. Andreassons

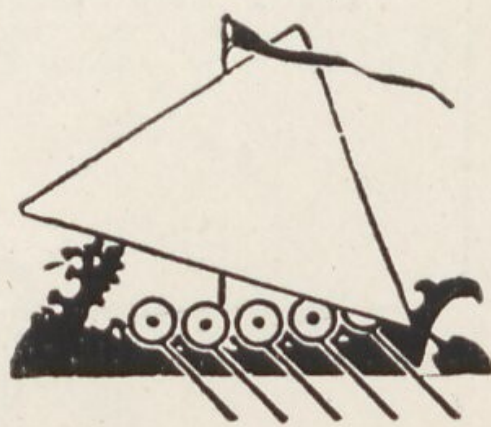
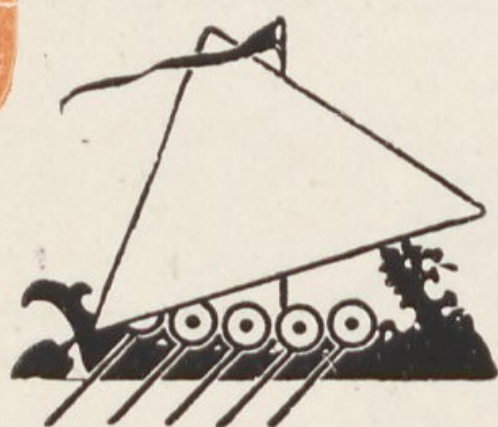
Båtbyggeri och Reparations-
verkstad   Sommeskär

Afse härmed fästa ärade all-
mänhetens, i synnerhet de
för segelsporten intresserade,
uppmärksamhet på vår affär,
som är speciellt utrustad för ut-
förande af fullt modärna rodd-
båtar, lustyachter etc.

Reparationer utföras. Båtar
tagas i vinterförvar mot billigt
arvode.

Högaktningsfullt
B. Andreasson.

FRUKTIMPORTBOLAGET

GÖTEBORG

RIKSTELEFON

ärmed bedja vi få rekommendera oss i allmänhetens benägna åtanka vid behof af god och frisk frukt samt grönsaker af alla slag och under hvarje tid på året. 🍀 Tacksamt emotses Edra v. ordres, hvilka skola blifva effektuerade prompt och till billiga priser. 🍀🍀🍀🍀

Cirkulär i brevkortsformat

Wald. Zachrissons Förlag

GÖTEBORG

RIKST. 3 42

S. H. T.

ÄR äran samtidigt härmed öfversända en
profkolektion å mina nyheter i

NYÅRSKORT

å hvilka priserna äro:

N:o 1, 2, 3, 8, 10,	1000 st.	500 st.	250 st.	100 st.
11, 12 & 15	Kr. 40.—	25.—	14.50	6.—
N:o 4, 5, 6 & 7	» 45.50	28.50	17.—	6.50
N:o 9, 13 & 14	» 35.50	22.25	13.75	5.50

Priserna äro beräknade netto pr extra kontant. Expe-
dieras mot efterkräf, ej franco.

Då dessa kort äro originalnyheter och priserna därtill
mycket lågt satta, emotser jag med tacksamhet Eder v.
order och tecknar

Högaktningsfullt

WALD. ZACHRISSON

Blomsterhandeln LINNÉA

GÖTEBORG

RIKSTELEFON

*Ständigt nyinkom-
na blommor samt
friska bladväxter.*

*Blomsterdekora-
tioner och Kransar
utföras skyndsamt*

Göteborg d. .... 190...

Brefpapper i oktavformat

UTMÄRKT DELIKATESS

KONSERVERADE TUPPKAMMAR

KONSERVFABRIKEN

✻ GOURMAND ✻

Etikett

DIPLOM

Vid fruktutställningen i Lerum 1901 blef

af prisenämnden tillerkänd detta
Diplom för utställda

Bestyrelsen:

P. B:s Högtidsdag

19 $\frac{7}{12}$ 01

SMÖRGÅSBORD

UGNSTEKT GÄDDA

Champignonsås

KALKON OCH SALLAD

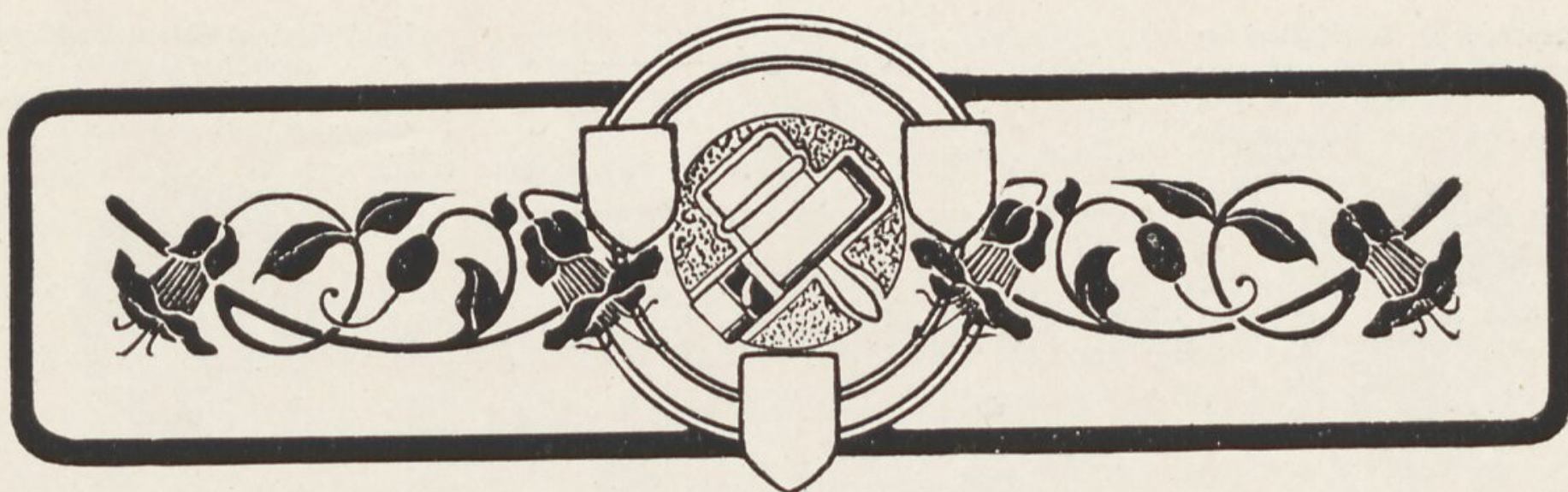

GLACEPARFAIT

Matsedel

KALENDERNS PRISTÄFLAN 1898—1899

1 likhet med några föregående år hade Kalenderns utgifvare äfven denna gång utlyst pristäflan. Som vi litet hvar erinra oss gällde det nu uppsättning af räkning efter vissa fastställda regler. Följande protokollsutdrag ur prisdomarnes utlåtande visar det point-antal som tillföllo de 3:ne med pris belönade täflingsförslagen.

Motto	Antal points (1—5) för				Summa points
	Effekt	Originalitet	Sats- teknik	Lätthet i utfö- rande	
»Ett försök i Uncial-gotik»	11	10	11	12	44
»Hedwig»	10	8	9	11	38
»Nota»	8	6	9	10	33

1:sta pris (44 points) en silfverpokal, sign. »Ett försök i Uncial-gotik» (Oscar L. Isacson, Göteborg).

2:dra pris: (38 points) en skrifbordslampa af mässing, sign. »Hedwig» (Emil Sehfeldt, Helsingfors).

3:dje pris: (33 points) ett skrifställ, sign. »Nota» (H. C. Jørgensen, Köpenhamn).

Såsom prisdomare fungerade hrr Direktör *Eric Oldenburg* Stockholm, boktryckarne *Martius Truelsen*, Köpenhamn och *John Grieg*, Bergen.

Boktryckeri • Bokbinderi •
Papperslager • Galvanoplastik
Reproduktions-Atelier • Ste-
reotypi •••••

Göteborg d. .... 19 .....

Specialitet: • finaste acciden-
stryck samt illustrerade pris-
kuranter och kataloger. • Teck-
ningar utföras •••••

Herr .....

Wald. Zachrissons Boktryckeri

Göteborg
Köpmansg. 36
Rikstelefon 342

Medaljer i Göteborg 1891 & 1894, Paris 1894 & Malmö 1896
Guldmedalj Stockholm 1897 för utmärkta accidenser •••

1:sta pris »Ett försök i Uncial-gotik»

<p>Specialitet: Finaste acciden- stryck samt illu- strerade pris- kuranter och kataloger ... Teckningar utföras</p>		<p>Wald. Zachrissons Boktryckeri Köpmansgatan 36 • Göteborg • Rikstelefon 342 Boktryckeri, Bokbinderi, Papperslager, Reproduktions- Atelier, Galvanoplastik, Stereotypi.</p>		<p>Guldmedalj: Stockholm 1897 för utmärkta accidenser Medaljer i Göteborg 1891 Göteborg 1894 Paris 1894 •• Malmö 1896 •</p>
---	--	---	--	---

2:dra pris »Hedwig»

Boktryckeri . . . . .
Bokbinderi . . . . .
Papperslager . . . . .
Reproduktionsatelier
Galvanoplastik . . . . .
Stereotypi . . . . .

Medaljer i Göteborg 1891,
Göteborg 1894, Paris 1894,
Malmö 1896 . . . . .

Guldmedalj Stockholm 1897 för
utmärkta accidenser

Köpmansgatan 36. **GÖTEBORG** 190
Rikstelefon 342

**WALD. ZACHRISSONS
BOKTRYCKERI**

SPECIALITET: FINASTE ACCIDENSTRYCK
SAMT ILLUSTRERADE PRISKURANTER . .
OCH KATALOGER. TECKNINGAR UTFÖRAS

Herr .....

3:dje pris »Nota»

De trenne med pris belönade satsprofven utmärka sig för sin såväl korrekta, tydliga och för en räkning praktiska uppställning som ock för sin lätthet i utförandet. Vid genomseendet af de olika satsprofven vill jag ej underlåta att uppmana deltagare i täflingar noga observera de bestämmelser som af de täflande strängt må följas. Ty det skulle kunna hända, att ett för öfrigt väl utfördt prof, hvari dock ej bestämmelserna angående täflingen noga följts, på grund häraf blefve tillerkänd lägre pointsantal än hvad annars behöft ske. Af de tio täflande hade tvänne ganska mycket afvikit från bestämmelserna, hvari genom naturligen satsens värde sjunkit. Jag vill äfvenledes instämma i ene prisdomarens utlåtande om sign. »F. G.» Satsprofvet var synnerligen enkelt och hade otvifvelaktigt erhållit högre antal points om ej onödiga orddelningar förekommit.

En egendomlig tillfällighet kan man kalla resultatet af denna täfling, i det att de tre priserna tillfallit män af olika nationer, nemligen en svensk, en finne och en dansk.

Grundtanken med täflingarna är naturligtvis att söka väcka till lif nya idéer samt yrkets och arbetsduglighetens höjande och är det då nedslående att se, det antalet intresserade i stället för att ökas visar tendenser att falla. Sålunda var antalet täflande nu endast 10 mot 12 föregående gång.

N. Fr. Hellner

SYSKONTRIO

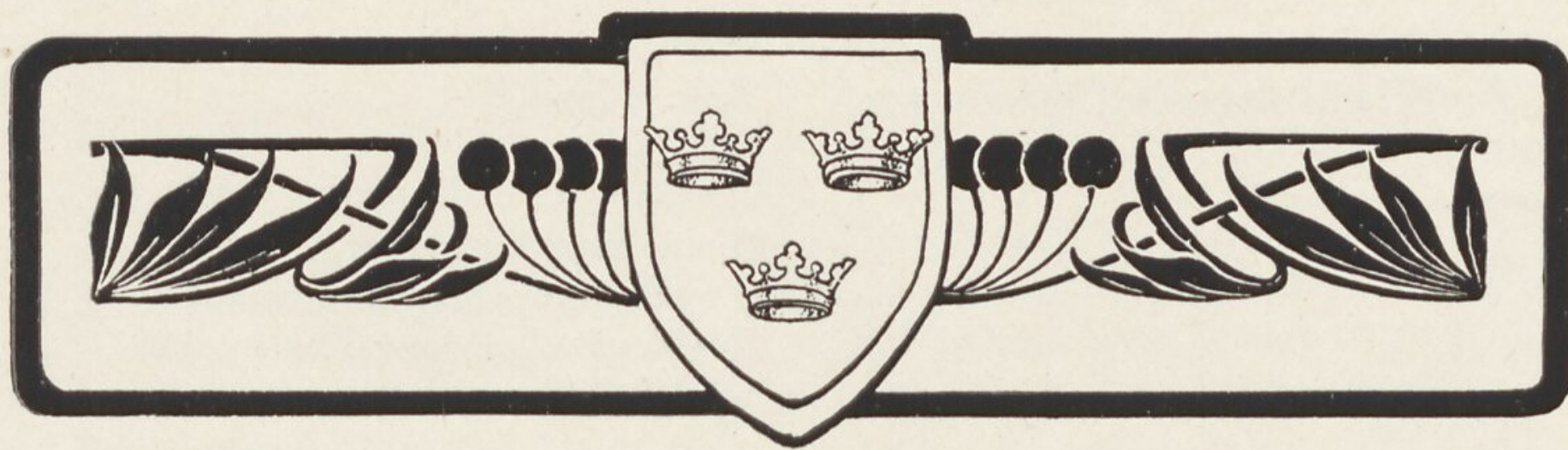
Fotografi: A. Jonason, Kongl. Hoffotograf

Auto.: Wald. Zachrisson, Göteborg

FÖRTECKNING ÖFVER BOK- OCH STEN- TRYCKERIERNA I SVERIGE

ALINGSÅS

William Michelsen

ARBOGA

Östgren & Andersson
Arvid Carlson

ASKERSUND

Anders Emil Andersson
S. Lund (acc.-tr.)

ARVIKA

Arvika Tidnings tr.

BORGHOLM

J. E. Melander

BORLÄNGE

Dalarnes Tidnings- & Boktryckeri-
aktiebolag

BORÅS

J. F. Björsell (acc.-tr.)
Akt.-Bol. Borås Tidning
Anders Brander (Boråspost. tr.)
Wilén & Johansson
John Wold (acc.-tr.)
E. Jungbeck (acc.-tr.)
Borås Litogr.- & Kartongfabriks-
aktiebolag

CIMBRISHAMN

John August Jeppsson (Cimbris-
hamnsbl. tr.)

EKSJÖ

Eksjö Tryckeriaktiebolag
K. Petersson (acc.-tr.)
G. Bildsten (acc.-tr.)

ENGELHOLM

Bröderna Dervingers tryckeri
Engelholms Tidnings tr.
J. P. Killberg & Son (acc.-tr.)

ENKÖPING

Enköpings Tidning
Enköpings Boktr. o. Bokh. Aktiebol.
Uplands-Kurirens Tryckeriaktiebol.

ESKILSTUNA

Eskilstuna-Kurirens tr.-aktiebol.
Aktiebol. Eskilstuna-Postens tr.
J. O. Öberg & Sons bok- & stentr.
H. Sandberg (acc.-tr.)
A. Hörgrens litogr. tr.

FALKENBERG

M. Lindegrens boktr.

FALKÖPING

Falköpings Tidning
J. A. Lindgrens bokh. (acc.-tr.)
Falköpings Boktryckeriaktiebolag

FALUN

Axel Lidmans tr.
Falu-Kurirens tr.
Falu Nya Boktryckeribolag

FILIPSTAD

C. A. Berg (Filipstads Tidnings tr.)
Bronellska Bokh. (acc.-tr.)
Klarans tryckeri

FINSPONG

John Fröberg

GEFLE

Ahlström & Cederberg
John Anderssons stentr.
A. Annerstedt (acc.-tr.)
Emil Blom (acc.-tr.)
Pehr Broberg
Gefle Dagblads tryckeriaktiebol.
Aktiebol. Gefle-Postens tryckeri
Norrlands-Postens tryckeri
O. Östlin & Co. (acc.-tr.)
Holm & Dolls boktr.

GRENNA

Grenna Nya Tidnings boktr.
M. Gustafsson
Hilma Andersson

GÖTEBORG

John Antonssons boktryckeri
H. L. Bolinder
Bonniers Tryckeriaktiebolag
A. H. Borg
Centraltryckeriet (O. Ericson)
Victor Fischer
Förpostens Aktiebolags tr.
N. J. Gumperts tryckeri
Göteborgs Aftonblads Aktiebol. tr.
Göteborgs Handelstidn. Aktiebol.
Göteborgs Litografiska Aktiebol.
Göteborgs-Postens Aktiebol. tr.
Aktiebol. Göta-Tryckeriet
C. R. Holmqvist
Göteborgs-Kuriren
G. Johnson (acc.-tr.)
Johan Nikolaus Lindberg
A. Lindgren & Söner
Litografiska Anstalten Runan
J. E. Lundberg
Joh. Lundén
Meyer & Köster
Olof Michelsens tryckeri
Tidningsaktiebol. Morgonpost. tr.

Nordmark & Co. (acc.-tr.)

Alb. Olson

Joh. Olsson

Anian Victor Peterson

Sven Petrés tryckeri

Tryckeriföreningen Framåt

Wald. Zachrissons boktryckeri

V. H. Wilson

HALMSTAD

Victor Ahlbergs bokh. (acc.-tr.)
Hallands tr. (Bengt Hägge)
J. B. Meijel (acc.-tr.)
J. A. Svenssons boktryckeri

HAPARANDA

Haparanda Boktryckeriaktiebolag

HEDEMORA

A. F. Lidmans boktryckeri
Hedemora Nya Tryckeriaktiebolag

HELSINGBORG

Allers Familj-Journals Tryckeri-
aktiebolag
Helsingborgs Litografiska Anstalt
N. Jönsson (acc.-tr.)
Schmidts Boktryckeriaktiebolag
Paul W. Svensson (acc.-tr.)
Tidningsaktiebolaget Skåne-Hal-
lands tryckeri
Tryckeriaktiebolaget Helsingborgs
Dagblad
Öresunds-Postens Tryckeriaktiebol.

HERNÖSAND

Hernösands Boktryckeriaktiebolag
Hernösands-Postens tr.-aktiebolag

HJO

Petrus Sandberg

HUDIKSVALL

Boktr.-aktiebol. Hudiksvalls Alleh.
Hudiksvalls Boktryckeriaktiebolag
Karl H. Avén (acc.-tr.)

JÖNKÖPING

H. Halls Boktryckeriaktiebolag
Jönköpings Litografiska Aktiebolag
Lundgrenska Boktryckeriet
Alg. Rendahl (acc.-tr.)

August Richard (acc.-tr.)
Nya Tidningsaktiebol. Småland

KALMAR

N. A. Dillbergs bokh. (acc.-tr.)
C. J. E. Janssons Litogr. anstalt
Tidn. Kalmars Aktiebolags tr.
Bokbindare Karl Kullzén, (acc.-tr.)
A. Petersson & Son
H. Lindegren (acc.-tr.)

KARLSBORG

A. Hedlund

KARLSHAMN

E. G. Johanssons boktryckeri
Nya Tryckeribolaget

KARLSKRONA

Amiralitets- o. Stads-boktryckeriet
Fr. Apelqvist (acc.-tr.)
A. Bæckius (acc.-tr.)
Nya Boktryckeriet
Oscar Kronholm (acc.-tr.)
Länsboktryckeriet
K. L. Svensson

KARLSTAD

Forssells Boktryckeri
Nya Wermlands-Tidn. Aktiebolag

KONGSBACKA

Johan Zachrisson

KRISTIANSTAD

Kristianstads-Bladets (Ljunggren &
Larsson) tryckeri
Kristianstads Nya Acc.-tr.
Kristianstads Länstidnings Aktiebol.

KRISTINEHAMN

A. F. Broström
J. L. Grundels boktryckeri

KUNGSGÅRD

Bröderna Rosenlöf

KÖPING

Köpings-Postens tr.
J. F. Säfberg
Tidningsbol. Västmanland (Bärgs-
lagsbladets tr.

LAHOLM

Sydhallands Boktryckeri (Theo
Lundberg)

LANDSKRONA

Landskrona Typogr. Anstalt
H. F. Österberg & Son
Landskrona Tryckeriaktiebol.

LIDKÖPING

Tidningsaktiebol. Vestgöta-Postens
tryckeri
Albin Andersson (acc.-tr.)

LINDESBERG

Bärgslagspostens tr.
Oriel Blomberg
Bergslagernas Tidnings tr.

LINKÖPING

Aktiebolaget Östgöta Correspon-
dentens boktr.
Anna Höglander (acc.-tr.)
Aug. Billstens boktr.
Linköpings Litogr. Aktiebol.
Handl. Axel Emil Malmgren
Mathilda Nicolaisen (acc.-tr.)
Östgötens Boktryckeri

LJUSDAL

Eric Ericsson

LULEÅ

Hallman & Helins boktr.-aktiebol.
Luleå boktr.-aktiebolag
Norrbottens boktr.-aktiebolag
Jens Lannge (acc.-tr.)

LUND

Berlingska Boktryckeri- och Stilgju-
teri-Aktiebolaget
Carlströms boktryckeri
Christian Bülow's boktr.
Otto Grahn (acc.-tr.)
E. Malmström
Håkan Ohlsson
M. Rahms boktryckeri
Aktiebol. Centraltryckeriet

LYSEKIL

Tidningen Skärgården

MALMÖ

J. Alsing (acc.-tr.)
 C. A. Andersson & Co.
 Boktr.-aktiebol. Skåne
 C. M. Bååths boktryckeri
 B. Cronholms Litografiska etablis-
 sement
 Malmötidningens aktiebolag
 D. Dahlstrand (acc.-tr.)
 M. Falkman (acc.-tr.)
 Förlags-Aktiebolagets tr.
 Holms pappershandel (acc.-tr.)
 Otto Krook (acc.-tr.)
 Landby & Lundgrens boktr.
 S. Lundgrens Söners tr.
 Aktiebol. Skånska Dagbladets tr.
 Skånska Litografiska Aktiebol. tr.
 Stenström & Barthelsson
 Tryckeriaktiebol. Framtiden

MARIEFRED

J. P. Boman

MARIESTAD

Abr. A. Berg & Co.
 Mariestads Typogr. anstalt

MORA

J. E. Andersson

MOTALA

Motala-Postens aktiebolag
 Motala Tidnings tryckeri
 Walfrid Nilssons Bokhandel (acc.-tr.)

NORA

Nora boktr. (C. E. Bergstrand)

NORRKÖPING

Esping & Lundell (acc.-tr.)
 John Fröbergs Filial
 David Johansson & Co.
 Litogr. Aktiebolagets tr.
 Norrköpings Tidningars aktiebolags
 tryckeri
 Johan Jönssons Boktryckeriaktiebol.
 Östergötlands Dagbl. Aktiebol. tr.
 A. P. Östlund & Co.

NORRTELJE

Norrtelje boktryckeri

NYKÖPING

Aktiebol. Södermanlands Läns Tid-
 nings boktr.
 E. D. Cederskog
 Södermanlands Nyheter Aktiebol.
 tryckeri
 K. J. Åkerlund

OSKARSHAMN

Oskarshamns Tryckeriaktiebolag
 C. O. F. Severin

PITEÅ

A. A. Hällgren
 Piteå Tryckeriaktiebolags tr.

RONNEBY

Ronnebypostens boktryckeri
 G. Berling (acc.-tr.)

SALA

Tidningsaktiebolaget Östra Vest-
 manlands boktr.
 Ågren & Holmberg
 A. E. Nylund (acc.-tr.)
 Tingströms acc.-tr.

SIGTUNA

Sigtuna Tidnings tr.

SKARA

A. Granqvist & Co. (acc.-tr.)
 f. d. Pettersonska boktr. (Skara
 Tidning)
 Tryckeriaktiebol. Westergötlands
 Dagblad

SKELLEFTEÅ

Ellversonska boktryckeriet
 Erik Hallbom

SKÖFDE

Boktr.-aktiebol. (Westgöta Korres-
 pondentens) tr.
 J. U. Isakssons (Annonsbladet)
 boktryckeri
 C. J. Karlstedt (acc.-tr.)

SOLLEFTEÅ

Sollefteå-Bladets Tidningsbolag

STOCKHOLM

Aftonbladets tryckeriaktiebolag

Josef Ahlberg (acc.-tr.)
 Otto Ahlström
 Aktiebol. Jacob Bagges Sedeltr.
 Nils Andersson (acc.-tr.)
 Aktiebol. Arbetarnes tryckeri
 Jacob Bagges Söners tryckeri
 Lincoln Bloms boktr.
 K. B. Boström
 K. L. Beckmans boktr.
 John Björkmans eftertr. bok- och
 stentryckeri
 Albert Bonnier
 Brobergs bok- och accidenstr.
 A. Cedergren
 Aktiebol. Centraltryckeriet
 Ejnar Cohn (acc.-tr.)
 Dagens Nyheter tr.
 Oscar Eklunds tryckeri
 K. E. Elving (acc.-tr.)
 Fäderneslandets tryckeri
 Generalstabens Litogr. Anstalt
 C. O. Grönstedts bok- & stentr.
 Gullberg & Hallbergs boktr.
 A. Hagmans Söners tryckeri
 Bernh. Hansson (acc.-tr.)
 Ivar Hæggströms boktr.-aktieb,
 Holmqvists boktr.-aktiebol.
 Kongl. Hofboktr. Iduns Tryckeri-
 aktiebolag
 Adolf Johnson & Co.
 Kartings Litogr. Aktiebolag.
 Kommanditbolaget Svea
 Konradsbergs tryckeri
 Liljeholmens tryckeri
 Aug. Lindberg (stentr.)
 W. Lindbergs tryckeri
 Gustaf Lindström
 Litografiska acc.-tr. (Max Kessler)
 G. A. Ljung (acc.-tr.)
 Anton Ljunglöf (stentr.)
 Isaac Marcus' Boktryckeriaktiebol.
 R. Ludvig Moqvist (acc.-tr.)
 P. A. Norstedt & Söners tr. (Kgl.
 Boktryckeriet)
 H. Nilssons boktr.
 Nya Dagligt Alleh. Aktieb. tr.
 Nya Tryckeriaktiebolaget
 I. Nylund (stentr.)
 P. A. Nymans efterträdares tr.

Emil Olsson (acc.-tr.)
 P. Palmquists aktiebolags tr.
 Paul Peters (stentr.)
 Victor Pettersons bokindustri- &
 handels-aktiebolag
 Riksbankens tryckeri
 A. F. Sandihns (f. d. Riis) tr.
 Sanningsvittnets tr.
 Ferd. Segersven
 Wald. Sjösteen
 Smedbergs tryckeri
 R. W. Statlander
 Stellan Ståls boktr.
 Stockholms affisch- o. accidenstr.
 (J. O. Löfving)
 Stockholms Dagblads Aktiebol. tr.
 Stockholms-Tidningens Aktiebol.
 Stridsropets boktryckeri
 O. L. Svanbäcks boktr.
 Frans Svanström & Co. Pappers-
 hand. Aktiebol. (acc.-tr.)
 Svenska Dagbladets tr.
 Svenska Morgonbladets tr.
 Svenska Tr.-bol. Ekman & Co.
 Emil Söderberg
 Thavenius Efterträdares boktr.
 Tholander & Nyströms Lit. anst.
 Tidningsaktiebolaget Stockholms-
 Bladet
 Hasse W. Tullberg
 Tryckeriaktiebolaget Varia
 Ernst Westerbergs boktr.
 Knut Wibergs Fabrikers Aktiebol.
 Wilhelmssons Boktryckeriaktiebol.
 F. A. Wingborgs boktr.
 Tidningsaktiebol. Vårt Lands tr.
 Axel Åsberg (acc.-tr.)

STRENGNÄS

Westerlundska boktryckeriet

STRÖMSTAD

C. Hall Norra Bohusläns tr.
 L. A. Larsson

SUNDSVALL

J. F. Andersson (acc.-tr.)
 Boktryckeri-Aktiebolaget
 Flamén & Westerlund (acc.-tr.)
 Rob. Sahlins boktryckeri

Sundsvalls Tidnings aktiebol. tr.
Sundsvalls Arbetarekommuns tr.

SÖDERHAMN

Boktryckeriaktiebol. Söderhamns-
Kurirens tr.
Eric Ewerlöf (acc.-tr.)
W. Lundqvists tr.
Ernst Molander (acc.-tr.)
Söderhamns Tryckeriaktiebol.

SÖDERKÖPING

Gustaf Thorén
Söderköpings tryckeriaktiebolag

SÖDERTELJE

Axel Lundmark (acc.-tr.)
Södertelje accidenstryckeri
Södertelje Tidningstryckeri

SÖLVESBORG

Stjernans tryckeri
Stålfors acc.-tr.
Sölvesborgs-Postens tryckeri

TORSHÄLLA

Nils Svenssons tryckeri

TRELLEBORG

F. Th. Nordberg
Sandberg & Jönsson
Trelleborgs Nya boktryckeri

TROLLHÄTTAN

Trollhättans acc.-tr. (L. J. Östlund)

TROSA

Södermanlands Allehandas tr.
(Emil Öberg)
Trosa Tidnings tryckeri

TÖREBODA

Zetterlunds pappersh. (acc.-tr.)

UDDEVALLA

C. R. Högström (acc.-tr.)
Thure Malmgrens boktr.
A. E. Hasselgren (acc.-tr.)
G. A. Käll

ULRICEHAMN

S. M. Kjällerström

UMEÅ

Aktiebolaget Umeå Tryckerier
S. Brandt (acc.-tr.)

UPPSALA

Akademiska boktryckeriet
Almqvist & Wiksells Boktryckeri-
aktiebolag
Ljunggrens Litogr. Anstalt
Aktiebol. Tidningen Upsalas tr.
Upsala Nya Tidnings Aktiebol. tr.
P. Veilands tryckeri
Harald Wretmans boktr.

VADSTENA

J. Th. Norén
Östgöta-Kurirens boktryckeri
(Victor Jansson)
Erik Wallins boktryckeri

VARBERG

Johan Högborgs boktryckeri
Adolf Kindvall (acc.-tr.)
J. P. Nyberg
N. P. Petterssons bokförlag (acc.-tr.)

VENERSBORG

C. W. Carlssons bok- & acc.-tr.
Bröderna Petré (Pettersonska bok-
tryckeriet)
Venersborgs länstidnings aktiebol.

VESTERVIK

C. O. Ekblad & C:s tryckeri
C. E. Lenander (acc.-tr.)
Vesterviks-Postens Tryckeriaktieb.

VESTERÅS

Anders Pers
Arvid Lindhagen (acc.-tr.)
Vestmanlands Alleh. Boktr.-aktieb.

VEXIÖ

Nya Vexiöbladets tryckeri
Smålands-Postens boktr.-aktiebol.

VIMMERBY

C. J. Nilsson & Co.
F. A. Tappers boktryckeri

VISBY

Gotlands-Postens tidnings-aktiebol.
tryckeri

Gotlands Allehandas tr.-aktiebol.
 Gotlänningens tryckeriaktiebol.
 Svante Lindby (acc.-tr.)
 Missionshandelns accidenstr.
 Theodor Norrby
 Fredr. Segerdahl (acc.-tr.)

YSTAD

A. F. Bjurströms tryckeri
 Ystads Tryckeriaktiebolag
 Frithiof Eriksson (acc.-tr.)

ÅMÅL

V. Rahmns boktryckeri

ÖREBRO

Bohlinska boktryckeriet
 Joh. E. Eklund (acc.-tr.)
 Länstidningens Tryckeriaktiebol.

Stentryckeriet i Örebro
 Aktiebol. Örebro Dagblad
 Ebba Tornberg & Co. (acc.-tr.)
 Örebro Nya Tryckeriaktiebol.

ÖRNSKÖLDSVIK

Örnsköldsviks-Postens boktr.
 Örnsköldsviks Nyheter tr.

ÖSTERSUND

Jämtlands Tidning (Joh. Lindström-
 Saxon)
 Jämtlands-Postens tryckeri
 A. P. Skog (acc.-tr.)
 Östersunds-Postens tr.-aktiebol.
 G. F. Berndtsson & Son

ÖSTHAMMAR

Algot Lindbergs tryckeri

FORTEGNELSE OVER BOG- OG STEN- TRYKKERIERNE I NORGE

AALESUND

I. Aarflot
Joh. L. Bergmann
Claus E. Fjelde
Alb. Gjörtz (Acc.-tr.)
Söndmøre Folkeblad
Söndmörspostens Bog- & Acc.-tr.

ARENDAL

Arendals Bogtr. limit.
O. C. D. Gjeruldsen (Acc.-tr.)
J. Svendsen, Agderposten
John S. Olsen

BALSTAD

Lofotens Budstikke

BERGEN

Johs. Anderssen
Annonce Tidende
Henrik Bang
Aftenbladets Aktietr.
Bergens Tidende
F. Beyer (Acc.-tr.)
J. D. Beyer
A. Garnæs
John Grieg
Chr. W. Huun (Acc.-tr.)
I. E. Huse (Acc.-tr.)
Fredr. Jørgensen
Henr. T. Jürgensens Enke
Mens Klyve
Max Krausz, Arbeidet

N. Nilssen

Alex. Rasmussen
Jacob Tollefsen
L. W. Tornøe (Acc.-tr.)

BODÖ

Bodö Bogtr. (Chr. Petersen)
Bodö Tidende (best. Gerh. Hjelbak)
Sundems Boghandel (Acc.-tr.)

BREVIK

Georg Bye
Breviksposten

DRAMMEN

C. A. Christiansen
Drammens Blad (O. Steen)
Drammens Tidende (Harald Lyche
& Co.)
O. Grötting (Acc.-tr.)
E. Jacobsen
Olaf Johansen
Harald Lyche & Co.
Kr. Aug. Retvedt

EGERSUND

A. Lorentzen
R. P. Ohme

ELVERUM

O. Halvorseth
Östlandske Tidende

FARSUND

Farsunds Aktiebogtr.
Farsunds Bogtr.

FLEKKEFJORD

Tomas Torsvik Agder
Flekkefjordposten (Ingolf Inge-
brighsen)
Kjönig Hansen (Acc.-tr.)

FLORÖ

K. Pedersen

FREDRIKSHALD

Caspersens Bogtr.
Fredrikshalds Tilsk. (Chr. Chri-
stiansen)
Fredriksten (Aktieselsk.)
Jens Olsen Halden
E. Sem (Acc.-tr.)
Smaalenenes Amtstid. og Fr.-halds
Budstikker (Aktieselsk.)

FREDRIKSTAD

Centraltrykkeriet, Fredrikstad
Tilsk. (H. Stabell)
Fredrikstad Blad (Interessentskab)
Fredrikstad Dagblad, d:o
Harald Karud, d:o
Chr. Liones, d:o
A. P. Östberg, d:o

FREDRIKSVÆRN

Joh. Andersen

FÖRDE

Nordre Bergenhus Amtstid.

GJÖVIK

Gjøviks Blad (F. O. Lange)
Oplændingen (J. O. Hovi)
Samholds Bogtr. (Joh. Enger)

GRIMSTAD

C. Rosenkilde, Grimst. Adresse-
tidende
Lillesand-Grimstad-Posten (Aktie-
selsk.)

HAMAR

Opl. Avis O. Arvesen

Hamar Stiftstidende, Aktietr.
A. Magnussen, (Acc.-tr.)
Norsk Skoletidende

HAMMERFEST

Finmarksposten
Nordkap

HARSTAD

O. Mosaas (Acc.-tr.)
Nordlands Thinglæsningstid.
Tromsö Amtstidende

HAUGESUND

Haugesunds Avis, Bernt Seland
Förre Johannesen (Acc.-tr.)
S. A. Nielsen, Haugesunderen
Chr. Nymanns Enke, Karmsunds-
posten

HEMNES

Nordlands Avis

HOLMESTRAND

Holmestrandsposten
Vikværingens Bogtr.

HORTENS

C. Andersen
Steenbergs Enke, Gjengangeren

HÖNEFOS

Krohns Enke, Ringerikes Blad
Norderhov

KABELVAAG

Wilhelm Johansen
Lofoten
Nordlændingen, K. Berg

KONGSBERG

Kongsb. Adresse, Erlandsens
Boghandel
Kongsb. Blad, H. I. Buen

KONGSVINGER

F. Aug. Hess, Hedem. Amtstid.
O. Kolstad, Glommendalen

KRAGERÖ

Carl Bundi, Vestmar
Kragerö Blad, B. M. Steen

KRISTIANIA

Aftenposten
 Aktiebogtr. (tidl. Det Mallingske
 Bogtr.), (Bestyrer A. J. Hanssen)
 Allers Familie-Journal
 Amundsen & Co.
 A. S. Oscar Andersens Bogtr.
 Richard Andword
 B. Bentzen
 Berg & Co.
 Chr. Berg (Acc.-tr.)
 Johannes Björnstad
 Blindemissionens Trykkeri
 A. W. Brögger
 Centraltrykkeriet
 Christiania Adressebogs Tr.
 Christiania lith. Aktiebolag
 Christiania lith. Anstalt
 O. Christiansen
 Dagbladet
 Den private Opmaaling
 Det norske Arbeiderpartis Tryk-
 keriforening
 Det Schmidtske Bogtr.
 A. S. Didriksen (Acc.-tr.)
 Emil Ellingsen & Co.
 Engebretsen & Co.
 W. C. Fabritius & Sønner
 L. Fehrs lith. Officin
 Frelsesarmeens Bogtr.
 Freia
 O. Gjeruldsen (Acc.-tr.)
 Gröndahl & Søn
 Axel Gude Smith, lith. Anstalt
 J. Chr. Gundersen
 Hagen & Kornmann, lith. Anst.
 Halvorsen & Larsen, Bogtr., lith.
 Anstalt, Protokolfabrik, m. m.
 Hausmann
 Norske Intelligenssedler
 O. I. Iversen (Acc.-tr.)
 Thorvald Jensen & Søn. lithogr.
 Anstalt
 Morten Johansen
 A. Johannesen, lith. Anst.
 S. Johannesen, d:o
 Fr. Jørgensen
 Kart.- og Litograferingskontoret
 Johs. Krogstie, lith. Anst.

Chr. H. Knudsen
 Landsbladet
 Eduard Lie
 M. Lyng, lith. Anst.
 Menneskevennen
 Carl S. W. Michelet
 Emil Moestue (Acc.-tr.)
 Thv. Moestue, Acc.- & Stentr.
 Moltzau & Co.
 C. P. Mordt
 Morgenbladet
 Morgenposten
 Museth & Jensen (Acc.-tr.)
 Nationaltrykkeriet (Det norske
 Aktieforlag)
 Norges Sjøfartstidende
 Norsk Antikvabogh. (Acc.-tr.)
 Norsk Forlagsselskab (Best. Chr.
 Larsen)
 Aug. Olsen
 Carl Olsen
 Nikolai Olsen
 Parmann & Co.
 Nils P. Petersen (Acc.-tr.)
 Petersen & Waitz
 Carl Schou
 Paul Schultz
 Helge Schultz
 Peter Schøyen
 Skandia Stempelfabr. & Acc.-tr.
 Socialdemokraten
 St. Olafs Bogtr.
 Marius Stamnes
 Steenske Bogtr. & Forlagsbog-
 handel
 S. & Jul. Sørensen
 Tabernaklets Trykkeri
 Verdens Gang
 O. S. Waaler (Acc.-tr.)
 Waisenhusets Bogtr.
 Carl C. Werner & Co.
 Brødrene Wigaard
 Wittusen & Jensen

KRISTIANSAND S.

Christiansands Aktiebogtr.
 Chr.-sands Tidende
 Johansen & Tangen, Fædrelands-
 vennen

Thv. Olsen (Acc.-tr.)
Jens Petersen (Acc.-tr.)
Söndenfjeldske Avis, Aktietr.

KRISTIANSUND N.

John Johnsen
Henr. Loennechen (Acc.-tr.)
Marie Normanns Efg's Bogh.
I. F. Selmers Enke
A. Thoresen
Christian Wallnick

LARVIK

M. Andersen
A. S. Hasle (Acc.-tr.)
Jarlsberg & Laurviks Amtstid.
Chr. Larsen (Acc.-tr.)
Laurvigs Blad
Östlandsposten, Aktietr. (L. Næss)

LEIKANGER

De lidendes Ven

LER (Flaa Herred)

Gaulardölen

LEVANGER

Anton Jenssen
Nordenfjeldsk Tidende
Paulsen & Thuesen (Acc.-tr.)

LILLEHAMMER

Lilleh. Tilsk.

LILLESAND

Lillesand Tilskuer

LILLESTRÖMMEN

M. Ingebretsen, Akersh. Budst.

MANDAL

A. Næss, Lister og Mandals
Amtstidende
Lindesnæs, Aktieselsk.

MOLDE

Ludv. M. Eeg
Romsdals Budst. (Best. L. Nösen)
Romsdals Tidende (Best. P. Petersen)

MOSJÖEN

M. Hustad
Nordl. Folkebl. (Jon Try)

MOSS

Moss Aktiebogtrykkeri, Moss Tilsk.
Moss Bogtrykkeri, Moss Avis
Sæbbös Boghandel (Acc.-tr.)

NAMSOS

O. C. Dahl (Acc.-tr.)
I. I. Gjerp, d:o
Namdalens Blad
Nordtrönderens Aktietr.

NARVIG (Ofoten)

Ofotens Tidende

NORDFJORD

Nordfjord Aktieselsk.

NORDFJORDEID

J. Olsen

NORHEIMSUND (Hardanger)

Søndre Bergenhus Folkebl. (Nils
Skaar)

PORSGRUND

Brödr. Dyring
H. Joh. Dyring (Acc.-tr.)

RISÖR

Christensen, N. Thuesen
Folketankens Bogtr.
Fryxells Bog- & Papirh. (Acc.-tr.)

RÖROS

Olaf O. Berg
Dovre, Aktietr.

SANDEFJORD

Thoralf Klavenæss
Sandefjords Blad

SANDNES (pr. Stavanger)

Ingvald Dahle (Acc.-tr.)

SARPSBORG

T. Ellefsen
R. J. Lohmann

SELBU

Selbyggen (O. Aas)

SKIEN

Andersen, Protokolfabr. & Acc.-tr.
G. G. Beilegaard

Fremskridt
J. A. Krogh (Acc.-tr.)
Chr. Pedersen

SOGNDAL (i Sogn)
Bergenhus Folketid.

STAVANGER
Andreassens Acc.-tr.
Centraltrykkeriet (Aktieselsk.)
Dreyers Bogtr. & Reproduktions-
anstalt (Jakob Dreyer)
K. G. Gundersens Posefabrik
(Acc.-tr.)
Edv. Johansson
L. C. Kielland
R. Michaelsen
Moe's Aktietrykkeri
Ole Sivertsen
Stavanger Avis
Stavanger Lithografiske Anstalt
Waisenhusets Bogtr.

STENKJÆR
Fr. Andersen, Indherredspost.
Stenkjær Bogtr.

STJÖRDALEN
Stjördalens Blad
Stjördalens Tidende

STOKMARKNES
Stokmarknæs Aktietr.

SVELVIK
Svelvik Tid., K. Kristensens Enke

SVOLVÆR
Lofotposten, Interessentskab

TROMSÖ
W. Holmboes Bog- & Papirh.
G. Kjeldseth

Tromsö Bogtr.
Tromsöposten

TRONDHJEM
Aktietrykkeriet Dagsposten
B. W. Bögh
A. Holbæk Eriksen
Wald. Jansen
K. C. Knudsen
H. Moe
J. Kr. Myklebust
A. Stabel
E. Sölvberg
Ludv. Vikan

TVEDESTRAND
Th. N. Eskildsen
J. E. Holst

TÖNSBERG
Örsted-Falch (Acc.-tr.)
Carl Falch
Tunsbergeren
Tönsbergs Aktietr.

VADSÖ
Vadsö Bogtr., Finm. Amtstid.
Kildahl Olsen (Acc.-tr.)

VARDÖ
Vardöposten
Finnmarkens Bogtr.
Olsens Bogh. (Acc.-tr.)

VIK (i Sogn)
Ildtungen. Sogningen

VOSS
Hordaland. Unge Skud, O. Alve-
stad

ÖRKEDALEN (i Svorkmo)
K. A. Elden
Neungen

FORTEGNELSE OVER BOG- OG STEN- TRYKKERIERNE I DANMARK

AALBORG

Aalborg Tidende
Aalborg lithografiske Anstalt
A. Andersen
Carl Beck
P. Hansen
A. Holst Stentrykkeri
N. P. Jørgensen
Leander Nielsen
Nordjylland
O. Olufsen
Aalborg Amtstidende

AARHUS

Aarhus Stiftstidende
Aarhus Amtstidende
Aarhus Folkeblad
Akties. Aarhus Æskefabrik
Chr. Andersen
Lauritz Beck
Brødrene Backhausens Bog- og Sten-
trykkeri
Demokraten
I. Ehnhuus
M. Gertsen
Mads Hansen
H. Heinickes Stentrykkeri
Arthur Hvilsteds d:o
P. S. Christiansens d:o
Chr. Olsen Bog- og Stentr.
J. Jensen
Jyllandsposten

Mammen & Björnbæk

Th. Thruue
Jacob Zeuner
C. C. Winther
Windelöws Bogtr.
Holger Jacobsen

AALESTRUP

A. N. Lillethorup

ASSENS

Assens Amts Avis
Assens Avis

BOGENSE

Bogense Avis

BRÖNDERSLEV

Brønderslev Avis

EBELTOFT

Ebeltoft Avis

ESBJÆRG

Esbjærg Avis
Esbjærg Dagblad
Harder Mikkelsen
Chr. Tobiesen
Wedge-Petersens Bogtr.
M. P. Meyers lithografiske Anstalt

FAABORG

Faaborg Avis

Faaborg Folketidende
Carl Frandsen

FAXE
Brødrene Larsen

FREDERICIA
Peter Alstrup
Fredericia Avis
Fredericia Dagblad
W. C. Wenck

FREDERIKSHAVN
Frederikshavns Avis

GJÖL
Beckgaard-Andersens Bogtr.

GRENAA
Grenaa Avis
Grenaa Folketidende

HOBRO
Hobro Avis

HELSINGÖR
J. F. Andersen
Helsingör Avis
Helsingör Centraltrykkeri
Helsingör Dagblad

HERNING
Herning Folkeblad

HILLERÖD
Frederiksborg Amts Avis
Frederiksborg Amts Tidende
C. Nordlund

HJÖRRING
L. Ditzels Accidenstrykkeri
Hjörning Amtstidende
N. P. Nielsen
Vendsyssel Tidende
Hjörning Stentr. og lithogr. Anstalt

HOLBÆK
Holbæk Amts Avis
Holbæk Amts Dagblad
Holbækposten
Sören Olsen
Sørensens Bogtrykkeri
N. L. Petersen

HORSENS
A. Backhausen
Horsens Avis
Horsens Folkeblad
Horsens Dagblad
Horsens Socialdemokrat
A. J. Juul Accidenstrykkeri
F. Schur & Co. Bog- og Stentr.

HOLSTEBRO
Holstebro Avis
Thomsens Bogtrykkeri

HOLSTED
H. C. Hansen
P. N. Pedersen

HÖRSHOLM
Hörsholm Avis

KALLUNDBORG
Kallundborg Avis
Fr. Holte

KERTEMINDE
Kerteminde Avis

KJÖNG
M. Hansen

KOLDING
P. Grün Stentrykkeri
Fr. Lumbye
Höjskolebladet
Kolding Folkeblad
Neuhausens & Søn Stentrykkeri
Sjodt & Weiss' d:o

KORSÖR
Korsör Avis
E. Wiggo Jensen

KJÖBENHAVN
Aksel E. Aamodt
Adresseavisen, J. J. Kempf
Carl Aller
Aug. Andersen
Georg Andersen
Chr. L. V. Backhausen
Ole Baden (C. Simonsens Eft.)
Fr. Bagge

E. E. Berg & Co.
 S. C. G. Bernstein
 Chr. Birch
 F. E. Bording
 I. H. Brinck
 R. Böhm
 N. G. Calberg, sen.
 S. Calberg
 I. Chr. Cato
 Centraltrykkeriet, C. Ferslew
 W. J. Christensen
 C. A. T. Christensen
 Frantz Christtreu
 J. Cohen
 A. Drachmann
 Enevoldsen & Andersen
 Engelsen & Schröder
 K. Eriksen
 Exprestrykkeriet
 Fr. Fehlhaber
 C. F. Foss
 Frelsens Hærs Trykkeri
 Galle & Aagaard
 Det grafiske Institut
 Græbes Bogtr.
 F. Hansen
 Frode Hass
 A. W. Henningsen
 C. Heyde
 N. C. V. Herdahl
 Akties. Det Hoffensbergske Etabl.
 Hoffmanns Bogtrykkeri
 C. Hohlenberg
 Aksel Holm
 Brödr. Hornum
 A. Iversen
 Alfred Jacobsen
 Alexander Jensen
 C. C. Jensen
 H. E. Jensen
 E. D. Jordans Enke (V. Kaufmann)
 Emil Jörgensen & Olsen
 Citytrykkeriet
 Joh. Ludv. Sivertsen
 I. Jörgensen & Co. (M. A. Hannover)
 Ludv. Jörgensen
 L. A. Jörgensen
 V. Jörgensen
 Knudsen & Kany

P. M. Keller
 Kihls Bogtrykkeri
 G. A. T. Klemmert
 J. Knudsen
 Fr. G. Knudtzon
 Krigsministeriets Bogtrykkeri
 Kristeligt Dagblad
 Sophus Krukow
 L. Kröncke & Co.
 Larsen & Jørgensen
 A. Leisner
 Carl Lund
 Bianco Luno (Kgl. Hofbogtrykkeri)
 E. C. Löser
 Carl Madsen
 C. O. Mayland
 H. Meyer
 Missionstrykkeriet
 W. M. Mohn
 C. C. Möller
 Möller & Jacobsen
 S. L. Möller
 Viggo Möller
 C. Naaby
 Nationaltrykkeriet
 Alfred Nielsen
 B. Nielsen
 I. Chr. Nielsen
 Langkjærs Bogtrykkeri
 Nielsen & Lydicke
 Th. Nielsen
 P. A. Nielsen
 Nordisk Reproduktionsanstalt
 Nørrebro's Grafiske Etabl. (P. Peder-
 sen)
 O. A. I. Olsen
 O. C. Olsen & Co.
 C. Olsen
 Carl Ottos Eft.
 Pacht & Crone
 Akties. Papyrus
 C. C. Pedersen
 Carl V. Petersen
 P. Petersen (Egmont H. Petersen)
 Philipsen & Co.
 Politikens Bogtrykkeri
 I. D. Quist & Co.
 L. I. Rasmussen
 Rasmussen & Olsen

C. Recharté
N. C. Rom
A. Rosenberg
Henrik Sandberg Stentr.

I. H. Schultz
Schouw & Co.
Fr. Arn. Schmitz
I. A. Schönberg & Hartvig

A. I. Simesen
S. C. Svendsen
Th. Stenersen

R. Svendsen
Vilh. Söborgs Eft.

C. Sörensen
J. W. Sörup
Chr. I. Tauber
H. H. Thiele

S. Thiele
T. R. Thomassen
Triers Bogtrykkeri (G. L. Lind &
Numa Fränckel)

C. Th. Thomsen
Martius Truelsen
Valentin & Lund
Vort Lands Trykkeri
E. Wennström
O. Writh

KÖGE

Köge Avis
Østsjællands Avis
H. F. Clausen

LEMVIG

Hestbecks Bogtrykkeri

LYNGBY

Köbenhavns Amts Avis

LÖGSTÖR

Lögstör Avis
A. Nielsen

MARIBO

Lollandsposten

MARSTAL

Ærø Avis

MIDDELFART

Middelfart Avis
Middelfart Dagblad

NAKSKOV

Nakskov Tidende
Vestlollands Avis
Ludv. Larsen

NEXÖ

P. L. Gornitzka

NYBORG

Nyborg Avis
V. Schönemanns Bog- og Stentr.

NYKÖBING F.

Lolland-Falsters Stiftstidende
Lolland-Falsters Folketidende
Nyköbing Dagblad
Pontoppidans Bogtrykkeri

NYKÖBING M.

Morsö Avis
Morsö Dagblad
Morsö Folkeblad

NYKÖBING Sj.

Faxholms Bogtrykkeri
M. Chr. Jacobsen
Nyköbing Venstreblad

NÆSTVED

Carl Christensen
N. P. Christensen
Næstved Avis
Næstved Tidende

ODENSE

C. F. Clausen
Exprestrykkeriet
L. P. Froms Bogtrykkeri etc.
Fyens Stiftstidende
Fyens Tidende
C. F. Guth
Hagen & Sivertsens Bog- og Stentr.
M. Hansen Bogtrykkeri, Lithografi
og Lysttryk
Chr. Jørgensen
Merkantil-Trykkeriet
Marius Madsens Eft.
Miloske Bogtrykkeri
C. L. Mortensens Stentrykkeri
Chr. Nielsen
Paul Søndergaard

Carl Tiedje
Fyens Venstreblad

ODDER
Odder Avis

PRÆSTÖ
Præstö By- og Amtstidende
Præstö Folkeblad

RANDERS
Jörgen Hansen
Ludv. Lorias Stentrykkeri
Mogensens d:o
Chr. Nielsen
Randers Amts Avis
Randers Dagblad
Randers Venstreblad
N. Schmidts lithografiske Etabl.

RIBE
Ribe Stiftstidende

RINGKÖBING
Ringköbing Amts Avis
A. Rasmussen

RINGSTED
Ringsted Folketidende
Sjællandsposten
Venstre Folkeblad

ROSKILDE
Roskilde Avis
Roskilde Dagblad
Roskilde Tidende

RUDKÖBING
Langelands Avis
Ölandenes Dagblad

RÖDBY
Rødby Avis

RÖNNE
Bornholms Avis og Amtstidende
Bornholms Tidende
Calbergs Bogtrykkeri
Fr. Kieffer
Peter Möllers Sten- og Lystryk
Bornholms Dagblad
Vilh. Madsen

SÆBY
Chr. L. Andreasen

SILKEBORG
Silkeborg Avis
Silkeborg nye Bogtrykkeri

SKELSKÖR
Skelskör Avis

SKANDERBORG
Skanderborg Amts Avis
Bernhard Larsen

SKIVE
L. Petersen
Skive Folkeblad

SLAGELSE
T. I. Louw
Olaf E. Olsen
Sorö Amtstidende
Slagelseposten
Bastue Jacobsen

SORÖ
Sorö Avis
Aktieselskabet Sorö Bogtr.

STEGE
Möens Folkeblad
Möens Avis

STOREHEDINGE
Sigfred Olsen

STRUER
M. Christensen

STUBBEKÖBING
Stubbeköbing Avis

SVENDBORG
Fyens Centraltrykkeri
Svendborg Avis
Svendborg Amtstidende
Svendborg Folkeblad
Westermanns Bog- og Stentr.

TRANEBJÆRG
R. Kleis

THISTED

Thisted Amts Avis
 Thisted Amts Tidende
 Thisted Amts Dagblad

VARDE

Varde Avis
 Vesterjyllands Dagblad

VEJLE

Charles Hindborg
 Udbyes Bogtrykkeri
 Vejle Amts Avis
 Vejle Amts Dagblad

Vejle Amts Folkeblad
 Vejle Centraltrykkeri
 Wulffs Bogtrykkeri

VIBORG

F. V. Backhausens Bog- og Stentr.
 Adolf Jacobsen
 Viborg Stiftstidende
 Viborg Amtstidende

VORDINGBORG

Vordingborg Avis

ÆRÖSKÖBING

Ærö Folkeblad

FÖRTECKNING ÖFVER BOK- OCH STEN- TRYCKERIERNA I FINLAND

BJÖRNEBORG

Otto Andersin
Tidningen Satakunta
Filip Morén
Emil Wahlstein

BORGÅ

Tryckeri- och tidningsaktiebol.
Werner Söderström

BRAHESTAD

Rob. Rossander

EKENÄS

Ekenäs tryckeriaktiebol.

FREDRIKSHAMN

Kansankirjapaino
Tryckeri- och tidningsaktiebol.

GAMLAKARLEBY

Gamlakarleby tidning
A. Hautalo

HANGÖ

Hangö tryckeri- och tidningsaktieb.

HEINOLA

A. G. Wäänän

HELSINGFORS

Aktiebol. Handelstryckeriet i före-
ning med Kemigr. Anstalt
Aktiebol. Lilius & Hertzberg bok-
& stentryckeri

Aktiebol. F. Tilgmanns bok- & sten-
tryckeri samt kemigrafie

G. Arvidssons litogr. atelier

O. J. Dahlberg (acc.-tr.)

Finlands Banks sedeltryckeri

Finska Litteratursällskapets tr.

Finsk Tidskrifts tryckeriaktiebol.

J. C. Frenckell & Son

Helsingfors accidenstryckeri

Helsingfors finska tidningsaktiebol.

Hufvudstadsbladets nya tryckeri

Jernvägarnes biljett-tryckeri

Karta-Sigillata tryckeriet

Kejserliga senatens tryckeri

Kirjapaino Gutenberg

F. Liewendals stentryckeri

O. Lindström (acc.-tr.)

Missionsbokhandelsbol. bok- & sten-
tryckeri

Ryska Stabens tryckeri

J. Simelii Arfvingars boktr.-aktiebol.

Tidnings- & tryckeri-aktiebol.

Finlandskaja Ijaseta (ryskt)

IDENSALMI

O. W. Backman

JAKOBSTAD

Jakobstads boktr.-aktie bol.

JOENSUU

Joensuu boktr.-aktiebol.

JYVÄSKYLÄ

K. J. Gulmerus
Jyväskylä boktryckeri
Keski-Suomi

KEMI

A. Åsvik

KEXHOLM

Kexholms tryckeri- & tidningsaktieb.
Wuoksens tryckeri

KOTKA

Kotka tryckeri-aktieb.
J. Nylenius

KRISTINESTAD

H. Fentell (acc.-tr.)
Kausalliskirjapaino
Tryckeri- och tidningsaktiebolaget

KUOPIO

K. Malmström
Kuopio nya tr.

LOVISA

Östra Nylands tr.

MARIEHAMN

Ålands tidnings- & tryckeriaktieb.

(WASA) NIKOLAISTAD

C. A. Heinze
Pohjalainens tr.
F. W. Unggren
Wasa Nyheter
Wasa Postens boktr.-aktieb.

NYKARLEBY

J. W. Nessler

NYSLOTT

Etelä Savo

NYSTAD

Nystads boktr.-aktieb.

RAUMO

Raumo boktr.-aktieb.

S:T MICHEL

O. B. Blomfelt
Alex. Kasurinen

SORDAVALA

Sordavala boktr.

TAMMERFORS

Aamuhlehtis tr.
Accidenstryckeriet Suomi
G. E. Jansson & C:o
Tampereen kustannuskirjapaino
Tampereen Sanomain osakeyhtiö
Tampereen Uutiset osakeyhtiö
Tammerfors stentr.-aktieb.

TAVASTEHDUS

A. Alopeus (acc.-tr.)
Aktieb. Hämläinen
Hämeen Sanomains aktieb.

TORNEÅ

J. U. Heickell

ULEÅBORG

F. d. Chr. Ev. Barcks boktr.
B. B. Bergdahl
Orh. Jalander
H. W. Marjamaa (acc.-tr.)
A. Sutinen (acc.-tr.)
Uleåborgs boktr.-aktieb.
Uleåborgs nya boktr.

WIBORG

Georg Frankenhauser (acc.-tr.)
J. C. Lagerspetz (acc.-tr.)
Wiborgs nya boktr.-aktieb.
Wiipurin Sanomats tr.
N. A. Zilliacus
Östra Finland

WILLMANSTRAND

Willmanstrands tr.

ÅBO

A. Kajetskijs stentr.
Litografiska anstalten
E. Nylund (acc.-tr.)
G. W. Wilen & C:o, aktieb.
Aktieb. »Polytypos»
Åbo finska boktr. & tidningsaktieb.
Åbo stentr.-aktieb.
Åbo Tidnings tr.-aktieb.

ANNONSER

OSKARSHAMNS TRYCKERI-AKTIEBOLAG OSKARSHAMN

GRUNDADT 1880   ÖFVER 200 ARBETARE

BOKTRYCKERI

BOKBINDERI

KONTORSBOK-

   FABRIK

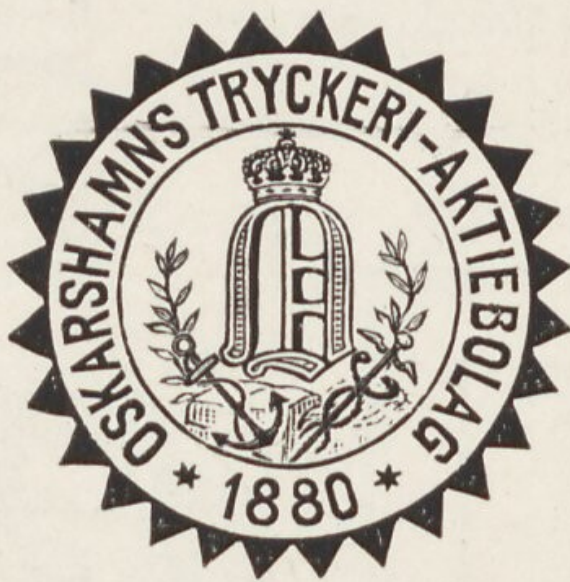
Nyaste materiel

:: och maskiner

PAPPER

i parti o. minut

KUVERT-

  FABRIK

*(Daglig tillverkn.
200,000 kuvert)*

PÅS-FABRIK

*(Daglig tillverkn.
150,000 påsar)*

Nyaste maskiner

Rikaste sortering

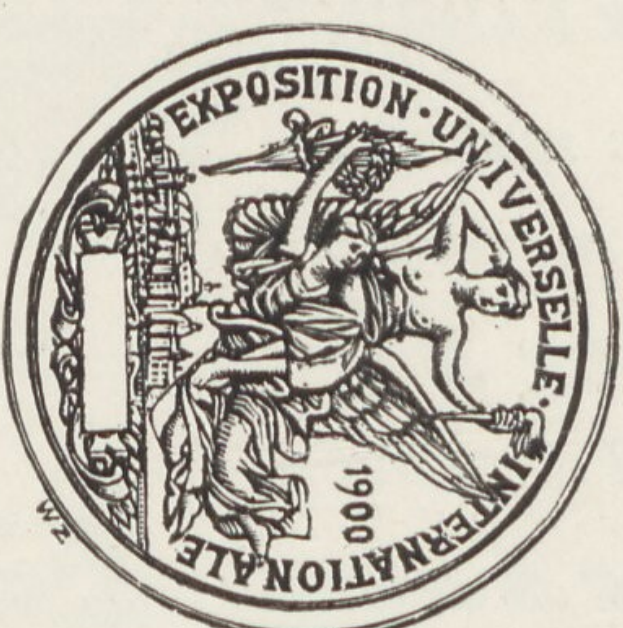

G R Y C K S B O PAPPERSBRUK

ERHÖLL

”GRAND PRIX”

på världsexpositionen i Paris 1900
för dess tillverkning af TRYCKPAP-
PER, BESTRUKETILLUSTRATIONS-
PAPPER, SKRIF- och POSTPAPPER,
maskin- och handgjordt, FILTRÉR-
PAPPER, BRUNT OMSLAGSPAPPER
s. k. Björnpapper, m. m. o o o

J. H. MUNKTELLS PAPPERS-
FABRIKS AKTIEBOLAG GRYCKSBO

GRAND PRIX

PARIS 1900

BELÖNINGAR:
Amsterdam 1892, Silfvermedalj
St. Petersburg 1895, Diplom -
Leipzig 1897, Silfvermedalj

BRANDT & Co

LEIPZIG

GRAVÉR-ANSTALT OCH ZINKOGRAFI MED ÅNGKRAFT

Anbefaller sig till utförande af alla slags GRAVE-
RINGAR för Bokband, Profkartor & Kartongfabrika-
tion äfvensom för Reklamartiklar, Sång- & Bönböcker.

TILLVERKAR MESSINGSTILAR &
LINIER FÖR FÖRGYLLPRESSAR

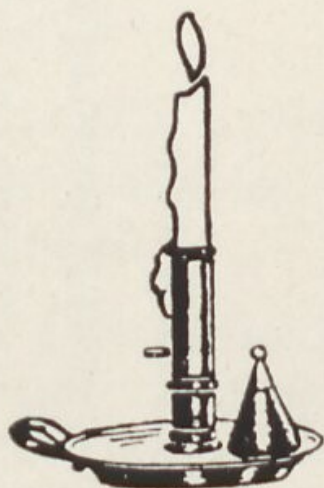
GARNITYR af hvarje slag i erkänt mångsidig
användbarhet, speciellt i modern stil.

GULDRELIEF- & PLAKATSTILAR
i rikhaltigt urval. Särskildt framhålles: PLAKAT-
STIL D. R. P. N:o 115830

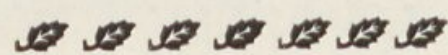
NYHET!

FÖR PLAKAT:
STANSAR

FÖR UTHUGG-
NING AF STI-
LAR (D. R. P.
N:o 115830)

OÖFVERTRÄF-
FADE NYHE-
TER I STILAR
FÖR MODERN
PLAKATFABRI-
KATION - - -

F. HUHNE & SOHN HAMBURG

Äldsta Specialafär för tryckeribehof, grundad 1851, levererar fullkomligt kompletta & moderna inredningar för Boktryckerier, Litografiska Anstalter & Reproduktions-

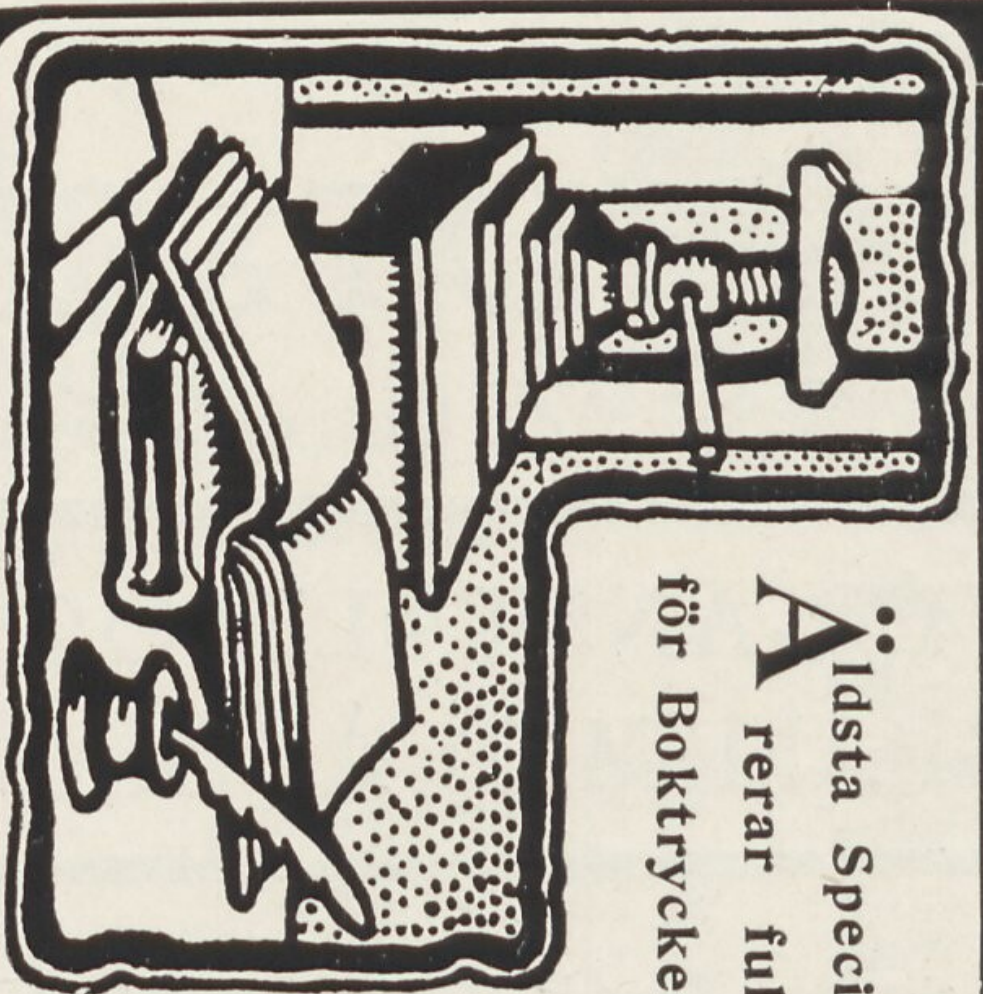
Atelierer

SPECIALITET:

KAMEROR för trefärgsreproduktion.

Snällpressar och Maskiner, alla slag.

LITOGRAFISKA stenar från Solnhofen.

Vilhelm Johnsen

: Stockholm :
Luntmakaregatan 7

Allm. Telefon
40 04

Telegramadr.:
"Gerty"

Agentur i

Boktryckeri- och
Bokbinderi-
Materiel ...

Kast & Ehinger S.m.B.H.
Stuttgart
Svarta och Kulörta färger

C. Angerer & Göschl
Wien
Autotypier & Klicheer för
Kromotypi

Amerikanska artiflar
Trästilar, Trästeg, Kaster
Tarcolin etc.

Boston Printing Press
Co., Perfected Prouty Job
Press (Amerikas mest full-
ändade digeltryckspress)

CH. LORILLEUX & CO'S

FÄRGFABRIKS
FILIAL

Innehafvare: PARITZ GOTTSCHALK

ADMIRALGADE 22

KÖPENHAMN K.

TELEFON 33 78

HUFVUDKONTOR:

PARIS, Rue Suger 16.

GRUNDLAGD 1818
HEDERSDIPLOM

GULDMEDALJ PÅ ALLA UTSTÄLLNINGAR

FABRIKER I PUTEAUX, ROM,
NANTERRE, MAILAND, LYON,
BARCELONA, LISSABON, MAD-
RID, BENNEKOM.

STÖRSTA TRANSITLAGER I
DANMARK, SVERIGE & NORGE
AF SÅVÄL SVARTA SOM KU-
LÖRTA FÄRGER. VALSMASSA

På beställning tillverkas alla färgnyanser;
samtidigt bedes insändande af
prof å papper hvarpå
färgen skall
tryckas

PARITZ GOTTSCHALK

KÖPENHAMN K.
ADMIRALGADE 22

Representant för följande firmor:

BERLINGSKA STILGJUTERIET, LUND & MASCHINENFABRIK
JOHANNISBERG, (KLEIN FORST & BOHN NACHFOLGER)
GEISENHEIM A. RH. & HELLBUT & CO., HAMBURG, PAP-
PERSLAGER & F. M. WEILER, NEW-YORK OCH BERLIN,
LIBERTY MACHINE WORKS.

FERNISS-AKTIEBÖLÄGET

STOCKHOLM

Fabrik för BOK- & STENTRYCKSFÄRGER, FERNISSOR & VALSMASSA. Specialitet: TRYCKFÄRGER FÖR ALLA GRAFISKA BRANCHER.

Svarta färger

för Prakttryck, Illustrationstryck :: Accidenstryck :: Verktryck :: Tidningstryck
===== *i alla kvalitéer.*

Litografi-färger

för hand- & snällpressar
~~~~~

Kulörta färger

för Bok-, Sten-, Bleck-, Ljus- & Koppartryck ::
===== *torra och rifna.*

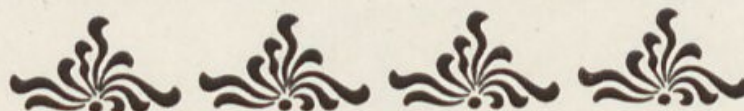
Trefärgstryckfärger: :: ::
Merkantiltryckfärger: :: ::
Plakattryckfärger :: :: ::
Kopie- & Transparentfärger, Glanstryckfärger
för boktryck & bokbind.

Valsmassan" SVEA"

Valsgjutningsanstalt.

Linoljefernissa, gar. ren

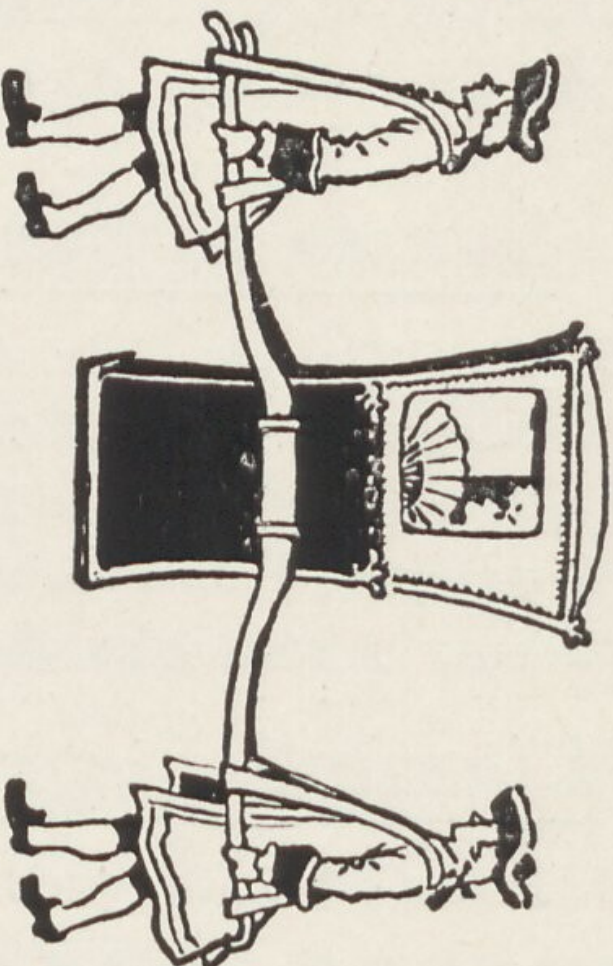
*Chromatotrop-Crème,
bästa tillsatsmedel för
bok- & stentrycksfärger*

ETABLERAD
1873

ALLM. TEL.
5921

CARL & AUG. NYBERG

== (FIRMA: F. D. GUST. ERIKSSON) ==

SNICKERIAFFÄR

TUNNELGATAN 12, STOCKHOLM

REKOMMENDERA SINA PRISBELÖNTA
TILLVERKNINGAR AF ALLT SLAGS

TRÄMATERIEL

FÖR BOKTRYCKERIER · NOGGRANT AR-
BETE TILL MÖJLIGAST BILLIGA PRIS
UTLOFVAS. PRISKURANT PÅ BEGÄRAN

BERGER &

FÄRGFABRIKEN

LEIPZIG

IRTH

TELEGRAFADDRESS: BERGERWIRTH

FÄRGER FÖR SAMTLIGA
GRAFISKA BRANCHER

FILIALER I BERLIN
LONDON, NEW-YORK
FLORENS & MOSKWA

BIANCA & VICTORIA
VALSMASSA

OMBUD I GÖTEBORG HERR ERIK RÖING

ÖSTRA HAMNGATAN 13

S. GEORG ROSENVINGE

Telegrafadress:
ROSENVINGE

Österlånggatan 6
STOCKHOLM

GENERALAGENTUR & LAGER FÖR SVERIGE & NORGE
FÖR

SLATER & PALMER

TRYCKFÄRGSFABRIK

❖❖ LONDON E. C. ❖❖

*Rekommenderar sitt stora och rikhaltiga lager
i STOCKHOLM af ILLUSTRATIONS-, ACCI-
DENS-, TIDNINGS- och KULÖRTA FÄRGER
för Bok- & Stentryck. Fernissa & Valsmassa.*

❖ PRISLISTOR SÄNDAS PÅ BEGÄRAN GRATIS & FRANKO ❖

FILIALER:

ROTTERDAM :: ::
MADRID :: :: ::
MELBOURNE ::
SIDNEY :: :: ::
AUCKLAND :: ::
BUENOS-AYRES
CAPE-TOWN :: ::
CALCUTTA :: :: ::
TOKIO :: :: :: ::

Bok- & Stentrycksfärgfabriken Kast & Ehinger

i G. m. b. H.   Stuttgart

Flerestädes prisbelönt. Paris 1900 Grand Prix och Guldmedalj. (Kem. Industriens kollektionsutst. Afd. IV a och b. Guldmedalj Grupp III, Klass II)

Svarta färger för tidningstryck, illustrations- och praktverk i handpressar,   snällpressar & rotationsmaskiner.

  Svarta litografiska färger.

Kulörta färger torra och rifna för bok-, sten- och koppartryck.

Kopietryck-, Merkantil- & Plakattryckfärger

Färger för transparentlackering & blecktryck, Glans-tryckfärger, Glanslack för bokbindare, Snitt- och Marmorérfärger, Ljustrycksfärger, Valsmassa, Lito-grafi- och autograftusch, Autografiskt bläck och

Ombud för Sverige:

Vilhelm Johnsen

Stockholm, Luntmakaregatan 7

Ombud för Norge:

Johan Basberg

Christiania, Kongens Gade 7

KLIMSCH & Co.

FRANKFURT am MAIN

FABRIK och LAGER af
Maskiner, Utensilier och
Materialier för Bok-,
Sten- och Ljustryck ---

Reproduktions- fotogra-
fier. - Aluminiumtryck,
Zinketsning och Auto-
typi, Fotogravyr, Metall-
graving och Koppar-
tryck, Xylografi & Foto-
xylografi, Galv.-plastik.

- Undervisningsanstalt -
för tillämpning af ----

**Fotomekaniska
Reproduktioner.**

Profarbeten & prospekt
sändas på begäran. ---

Lager af de mest gång-
bara artiklarne innehaf-
ves af vår Representant
för Sverige och Norge

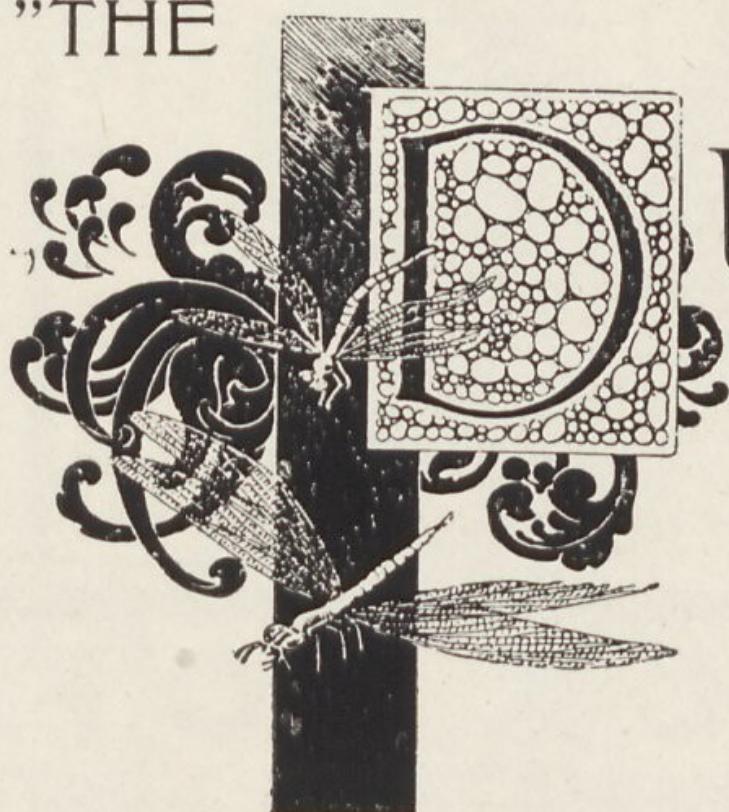
JOH. PEHRSSON

-- Brunkebergstorg 16 --
Stockholm All. tel. 8187

"THE

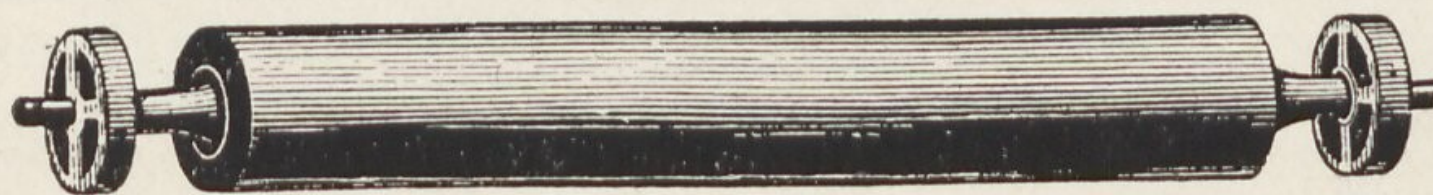
DURABLE"

PRINTER'S
ROLLER ♣
COMPANY
LIMITED ♣

14 CHARLES ST. HATTON GARDEN LONDON E. C.

Vi äro de ende innehafvarne af märket »THE DURABLE» och hvarje stycke af vår valsmassa bär nedanstående fabriksmärke, som vi ständigt fört och icke förändra. I öfver 25 år har vår valsmassa varit känd och bepröfvad i hvarje land där boktryckarkonst utöfvas. Herrar boktryckare i Sverige, Norge, Danmark & Finland kunna erhålla »THE DURABLE» genom hvarje första klassens importfirma af boktryckerimateriel eller, om någon boktryckare vänder sig direkte till oss, anvisa vi närmaste plats, där vår valsmassa kan erhållas.

"THE

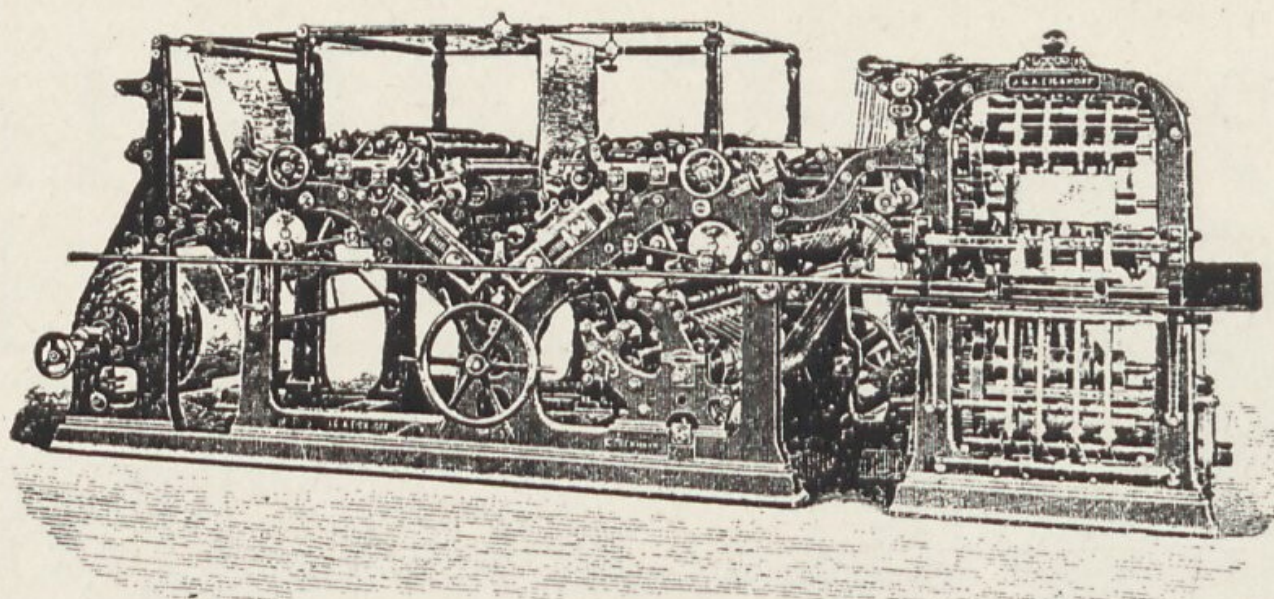
DURABLE."

kan erhållas genom

Gust. Carlsson & Co., Stockholm; Gumælius & Co., Stockholm; E. C. Gjestvang, Stockholm-Christiania; Torsten Hedlund, Göteborg; Thorvald Hamann, Köpenhamn; D. Voigt & Co., Köpenhamn; Wilhelm Forsten, Helsingfors; Fredr. Wagner, Stockholm och många andra firmor. Kontraktörer till H. M. Tryckeri, Ostindiska Departementet, Styrelsen för inrikes intägterna och talrika andra offentliga inrättningar.

GULDMEDALJ
MALMÖ 1896

GULDMEDALJ
STOCKH. 1897

J. G. A. EICKHOFF

KÖPENHAMN V. MASKINFABRIK & GJUTERI

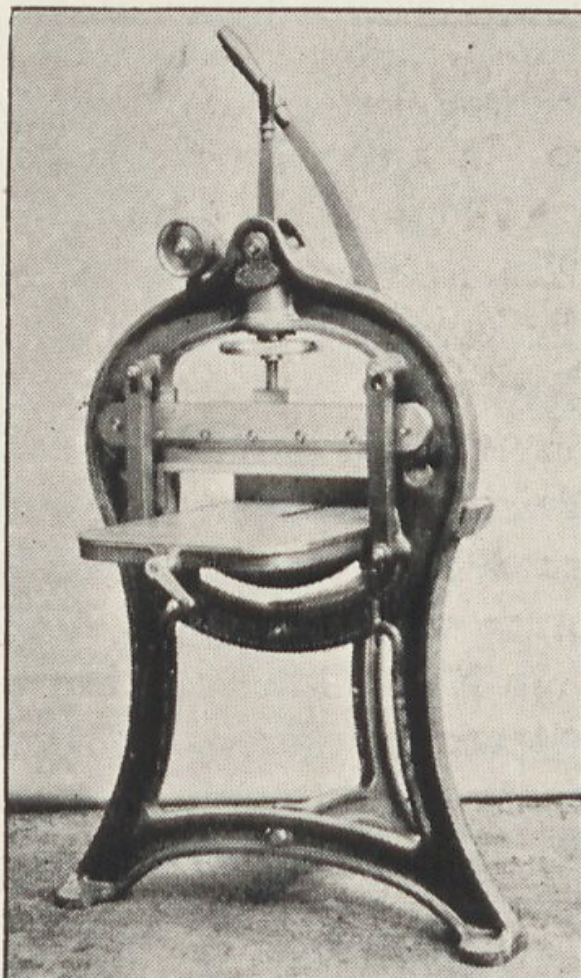
SPECIALFABRIKATION AF MASKINER FÖR

BOKTRYCK

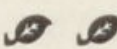
STENTRYCK

BOKBINDERI

STEREOTYPI

GASMOTORER

FOTOGÉN-

 MOTORER

ELECTRO-

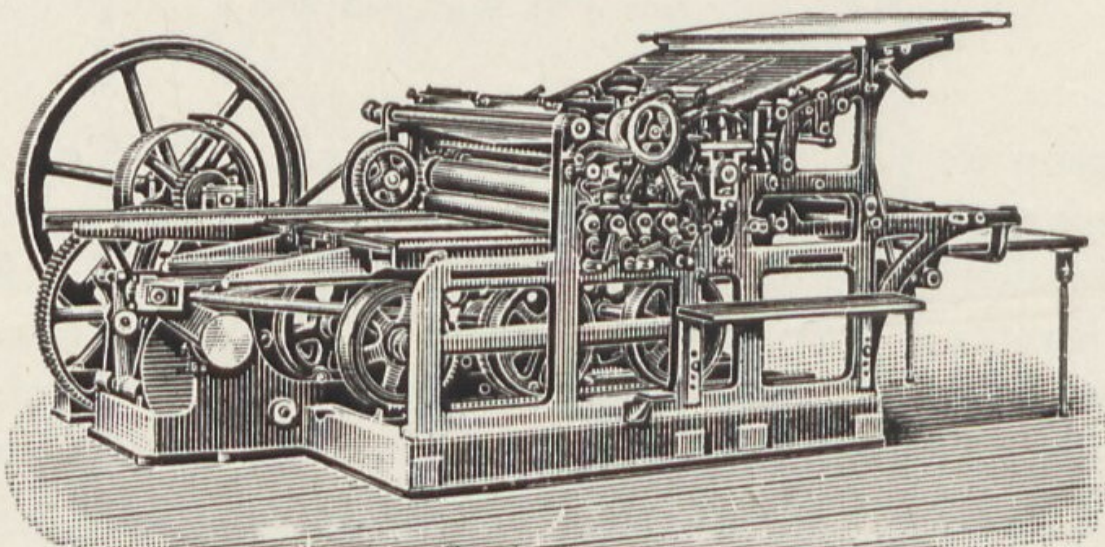
 MOTORER

TRANS-

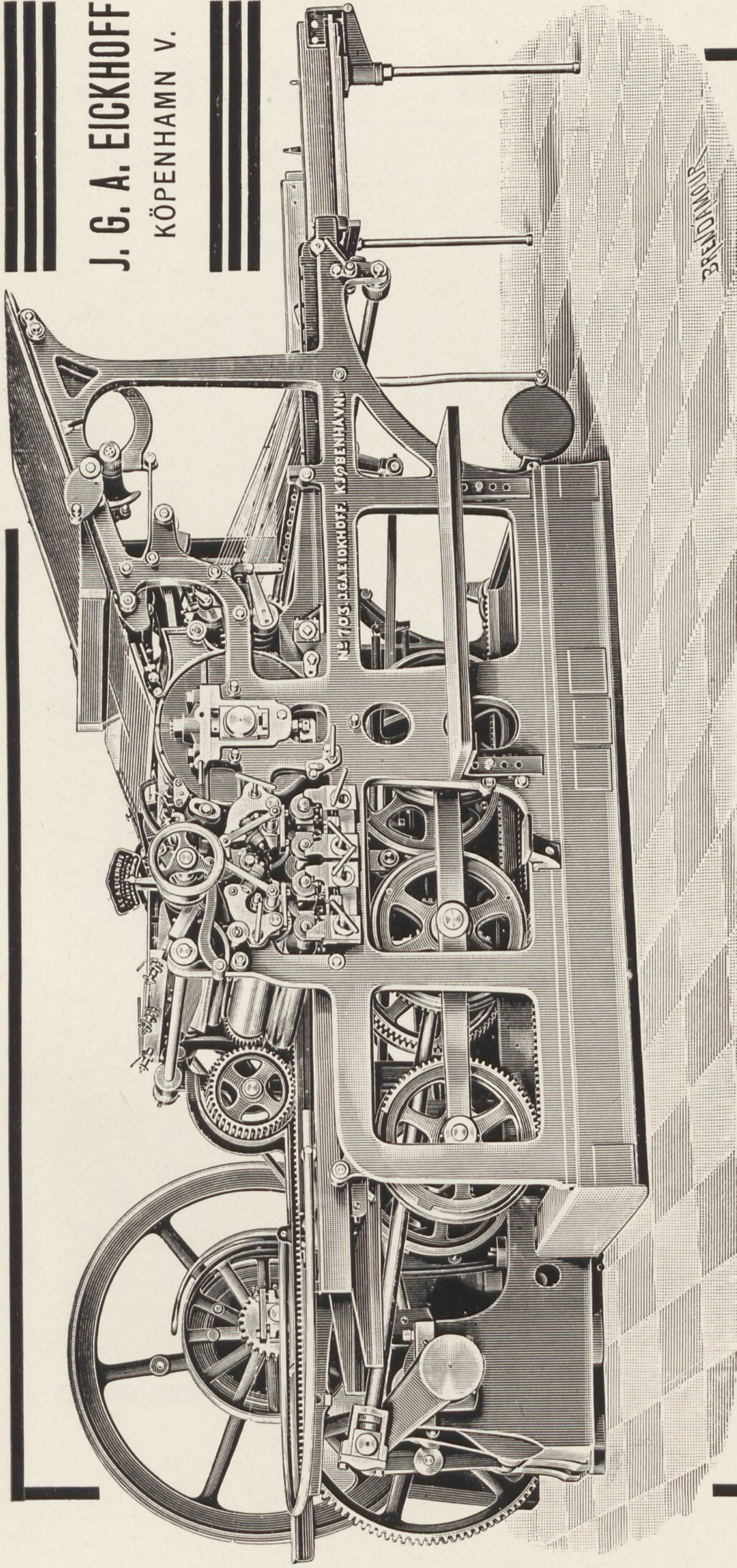
 MISSIONER

ALLT I NYASTE & STARKASTE KONSTRUKTIONER &
FÖRSTKLASSIGT ARBETE. NÄRMARE PÅ FÖRFRÅGAN

J. G. A. EICKHOFF
KÖPENHAMN V.

ILLUSTRATIONS-, AUTOTYPI- OCH BOKTRYCKS-SNÄLLPRESS

För finaste Autotypi- och flerfärgstryck, af förvånande styrka och motståndskraft, originell, ej smetande arkutföring, inga band öfver formen. Utmärkt fint register.

Nordisk Boktryckarekonst

❁ Tidskrift : för : de : grafiska : yrkena ❁

Stockholm

Prenumerera

å Skandinaviens enda grafiska facktidskrift

Nordisk Boktryckarekonst

Skandinavisk tidskrift
för de grafiska yrkena

Utkommer en gång i månaden. Pris: helt år
fr. 7:20, halft år fr. 3:60, kvartal fr. 1:80, pr
häfte 60 öre. Prenumeration kan ske öfverallt,
på posten eller i bokhandeln.

Skandinaviens bästa annonsorgan
för grafiska firmor.

Autotypi
Wald. Zachrisson
Göteborg

Sångerskan
Miss TRACEY
och underbarnet
FLORIZEL
de REUTER

A. JONASON

Kongl. Hoffotograf

Göteborg S. Hamng. 43. (I stadens förnämsta hotells omedelbara närhet.)

Utför *Fotografier* enligt nutidens förnämsta metoder (företträdesvis i större format) att nämna *Sepia-platina-*, *Koltrycks-*, *Gummitrycks-* och *Bromid-bilder*.

I öfrigt allt till branchen hörande.

◆ Stilgjuteri ◆
Messingliniefabrik

Julius Klinkhardt
LEIPZIG

Atelier för Träsnitt och Zinketsning,
Galvanoplastik, Stereotypi, Utensilie-
handel och Fotografisk konstanstalt.

Infattningar och vignetter i konstnärligt
utförande. Antika och Moderna stilar etc.

Pröfver och prisuppgifter på begäran.

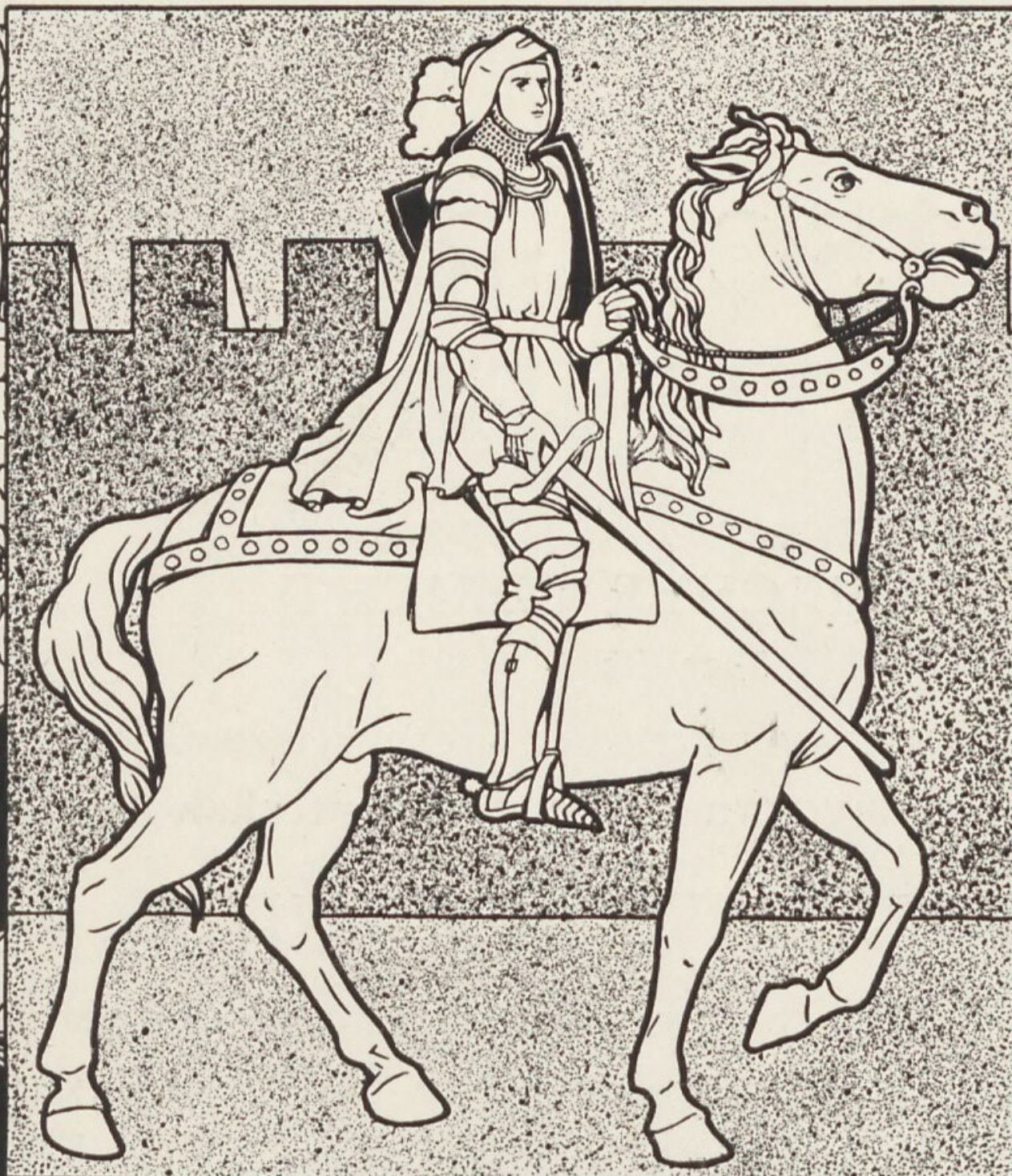

Grundlagd 1834.

Representant för Sverige Karl M. Grönberg, Stockholm N.

The BRITISH PRINTER

A JOURNAL
OF THE
PRINTING TRADES

TIDSKRIFT FÖR DE GRAFISKA
FACKEN. Underrättelser och beskrif-
ningar om nya och förbättrade metoder
och maskiner. Råd och vinkar i all-
mänhet. ∞ Hvarje nummer innehåller
en serie original-accidenser och repro-
duktioner i en och flera färger. ∞ ∞

Utkommer med ett nummer hvarannan
månad. 7 sh. 6 p. pr år, post franco.

Raithby, Lawrence & Co. Ltd.
Leicester & London.

Printed & Published
by
RAITHBY LAWRENCE & Co
Limited.
LEICESTER.

DEUTSCHER BUCH- UND STEINDRUCKER

MONATLICHER BERICHT

über die

graphischen Künste und verwandten Geschäftszweige. Mit
Kunstdruck- und Satzmustern sowie dem Unterhaltungsblatt

GRAPHISCHE FEIERSTUNDEN.

Ist das inhaltreichste, vielseitigste, vornehmste und verhältnismässig billigste Fachblatt des Deutschen Reiches. :: :: :: ::

Jeder Jahrgang bietet auf etwa 1100 Seiten und 150 Beilagen eine unübertroffene Fülle Lehr- und Anschauungsstoffes aus allen praktischen Fächern des Buchgewerbes. ::

BEZUGSPREIS:

Mk. 7.00 pr Jahr für Deutschland. :: :: ::

» 12.00 » franco für das Ausland.

Einzelne Nummern franco gegen Einsendung von 85 Pfge., bzw. Mark. 1.—. ::

HERAUSGEBER: ERNST MORGENSTERN

BERLIN W 57.

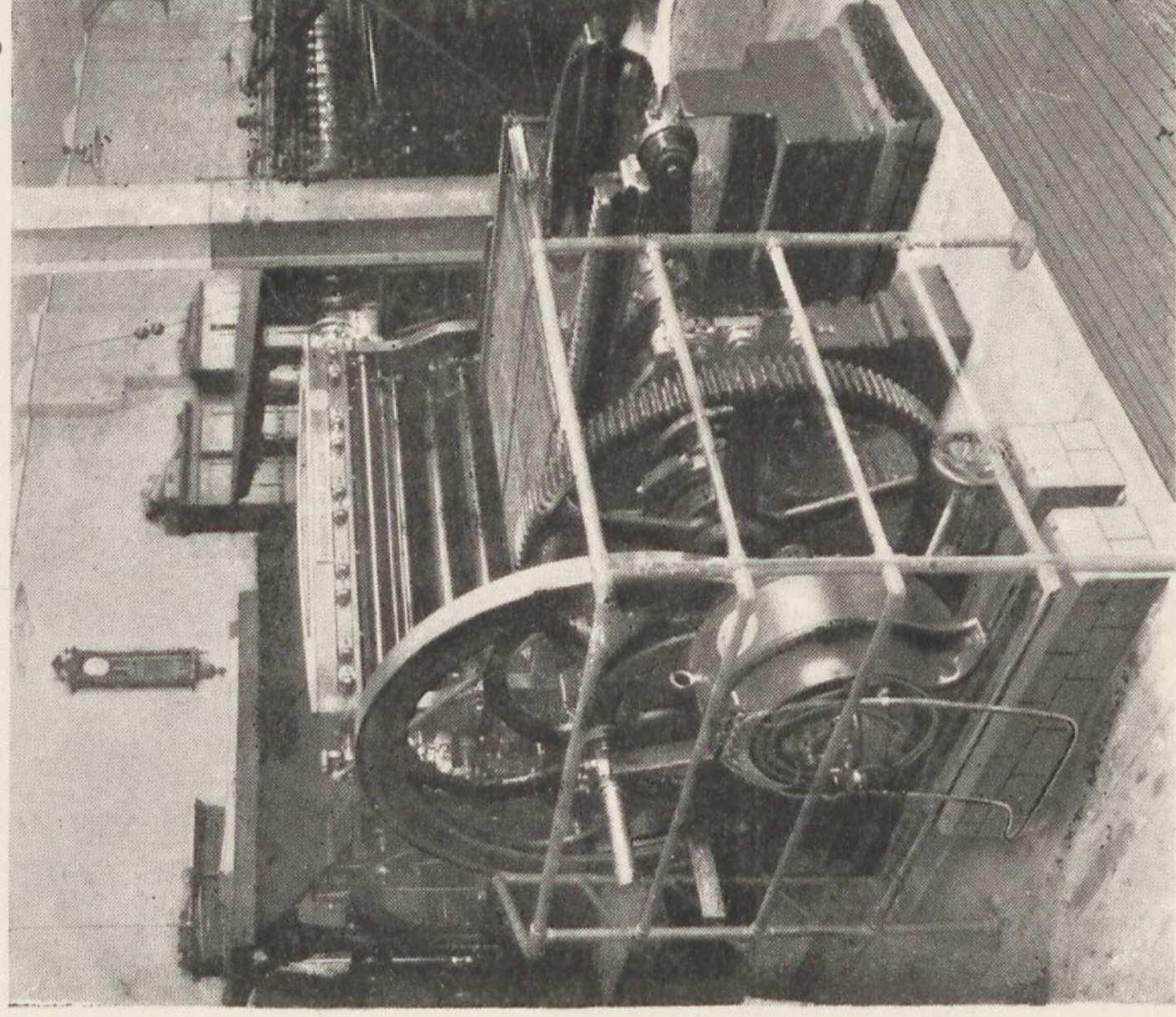
BOYE & THORESENS ELEKTRISKA AKTIEBOLAG

Representant uti Vestra Sverige för
ALLMÄNNA SVENSKA ELEKTRISKA AKTIEBOLAGET, Göteborg, Stockholm, Malmö, Gefle, Sundsvall.

ELEKTRISKA
MOTORER
för tryckpressar.

ELEKTRISKA ANLÄGGNINGAR

TELEGRAFADRESS:

THORBOYE

☼ ☼ ☼ ☼ Göteborg

ELEKTRISKA

Vesterås, Stockholm,

Malmö, Sundsvall,

Gefle ☼ ☼ ☼ ☼ ☼ ☼ ☼ ☼

Tillförlitlig reglering
inom
mycket vida gränser.

Bland utförda nyare
anläggningar: ☼ ☼ ☼ ☼
Centraltryckeriet,
Sthlm, Riksbankens
Sedeltryck. Sthlm,
Wald. Zachrissons
Boktryckeri, Göteb.

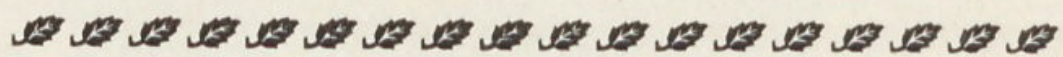
TELEGRAFADRESS:
GUMÆLIERNA

GUMÆLIUS & KOMP.

STOCKHOLM

Leverera på kortaste tid fullständiga uppsättningar till

**BOKTRYCKERIER
BOKBINDERIER &
KARTONGFABRIKER**

REPRESENTERA följande framstående & välkända firmor:

GENZSCH & HEYSE, Hamburg, Stilgjuteri
MASCHINENFABRIK JOHANNISBERG, Bok-,
Sten- och Ljustryckspressar

KEMPEWERK, Nürnberg, Stereotypiapparater och -materiel

CHN. MANSFELD, Leipzig, Skärmaskiner,
Pappsaxar m. fl. maskiner för Boktryckerier, Bokbinderier & Kartongfabriker

FURNIVAL & C:IES, Gasmotorer

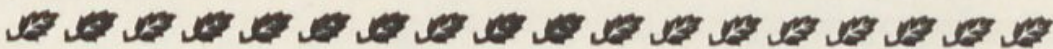
BOLINDERS MEK. VERKSTADS, Fotogenmotorer

OTTO KÄSTNER, Crefeld, Stilar m. m. för hand- och pressförgyllning

PREUSSE & Co., Leipzig, Häftmaskiner och Falsmaskiner

GEBR. JÄNECKE & FR. SCHNEEMANN, Hannover, Bok- och Stentrycksfärger, svarta och kulörta

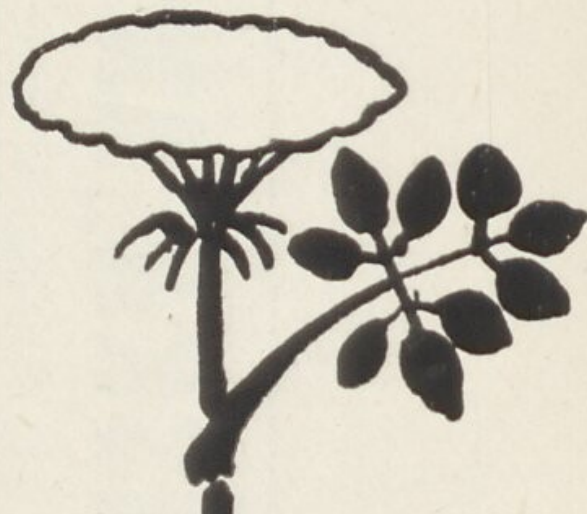
A. NUMRICH & Co., Leipzig, Messingstilar
Messinglinier från H. BERTHOLD, Berlin

Utom från ofvanstående firmor anskaffa vi alla slags Maskiner och Materiel tillhörande branschen från framstående Amerikanska, Engelska, Franska och Tyska fabrikanter.

Stort lager af PAPPER, KARTONG,
VISITKORTBLANKETTER m. m.

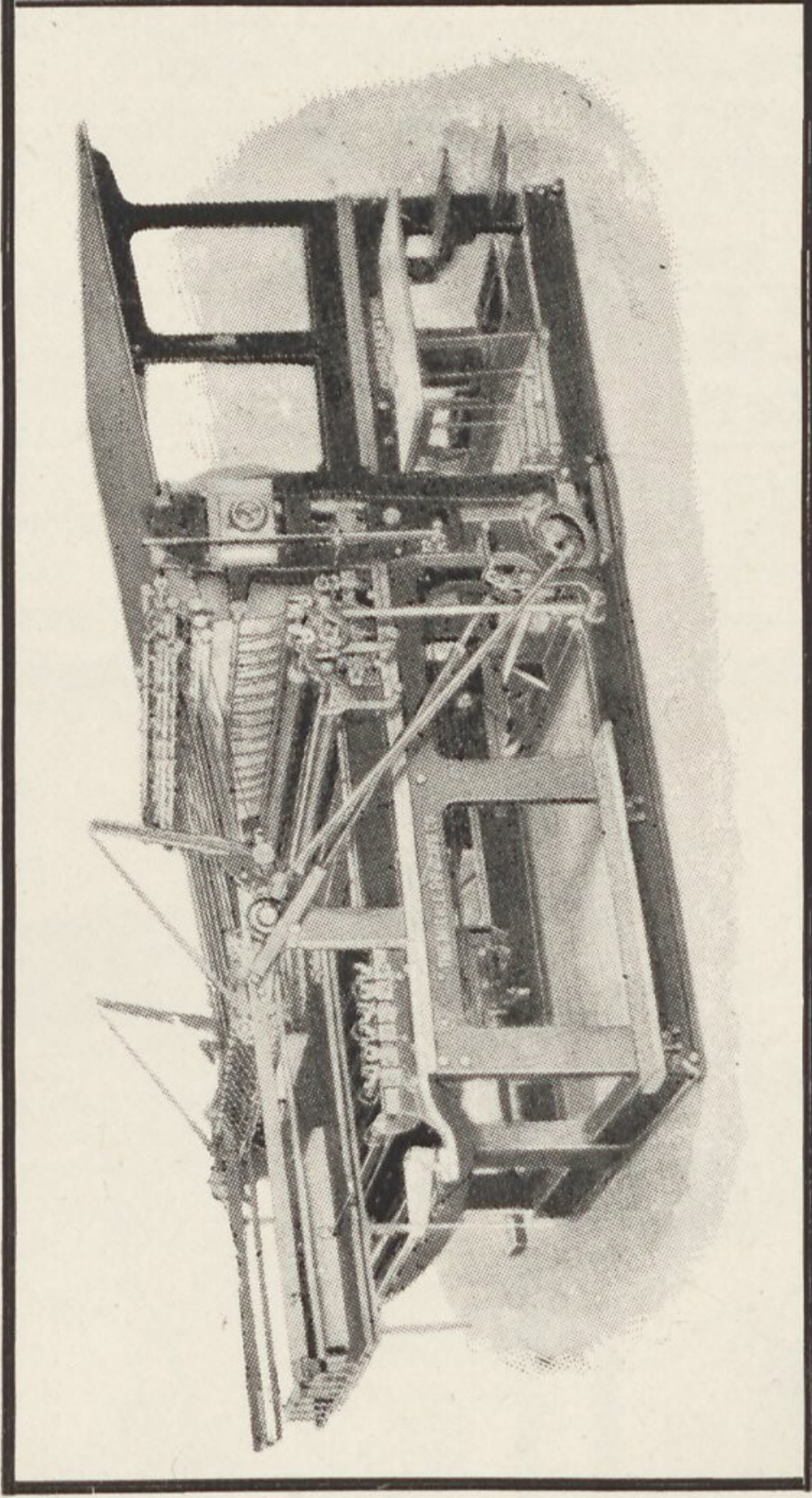
Kostnadsförslag
sändas
på begäran

THE MIEHLE HIGH SPEED PRINTING PRESS

DESSA pressar lämna det finaste illustrationstryck såväl enfärgs som trefärgs. I allmänhet användes 2:ne iläggare o. har därigenom ernåtts ett resultat af ända till 4000 tryck i timmen.

Afläggningen sker med tryckytan uppåt, så att hvarje ark kan granskas af tryckaren.

Sedan Juni 1898 äro levererade 14 stycken Miehle-pressar, hvilka dagligen äro i bruk.

MIEHLE

-PRESSARNE intaga genom sin enkla konstruktion, utmärkta materiel och ett i alla detaljer väl utfördt arbete, ovillkorligen första rummet bland Amerikanska Illustrationspressar. Ingen annan press lämnar så stor valuta som MIEHLE-pressen. Prospekt upptagande mått, vikt, tryckhastighet samt pris sändes på begäran.

ENSAMFÖRSÄLJARE för Sverige, Norge, Danmark & Finland: GUMÆLIUS & KOMP., Stockholm.

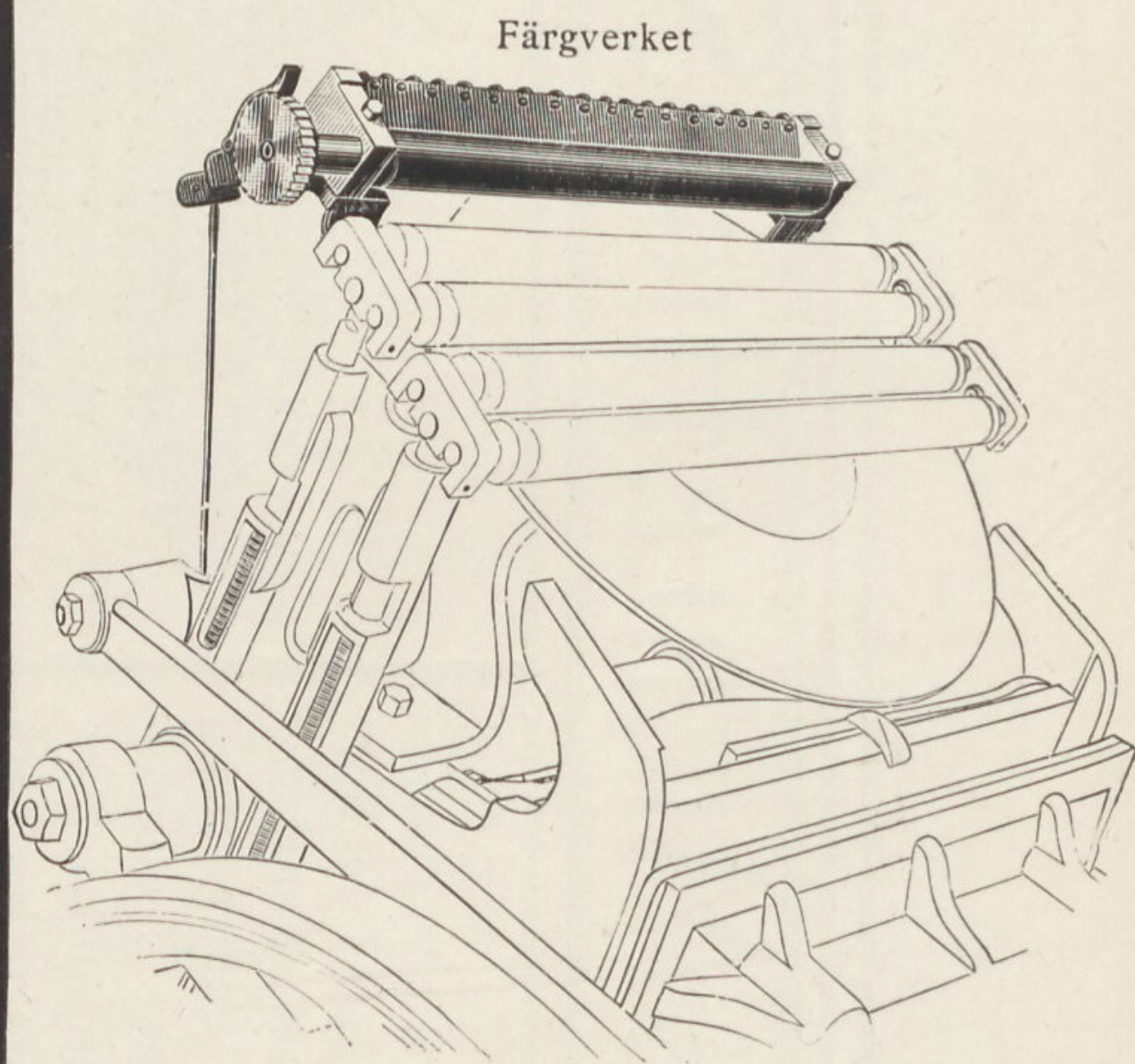
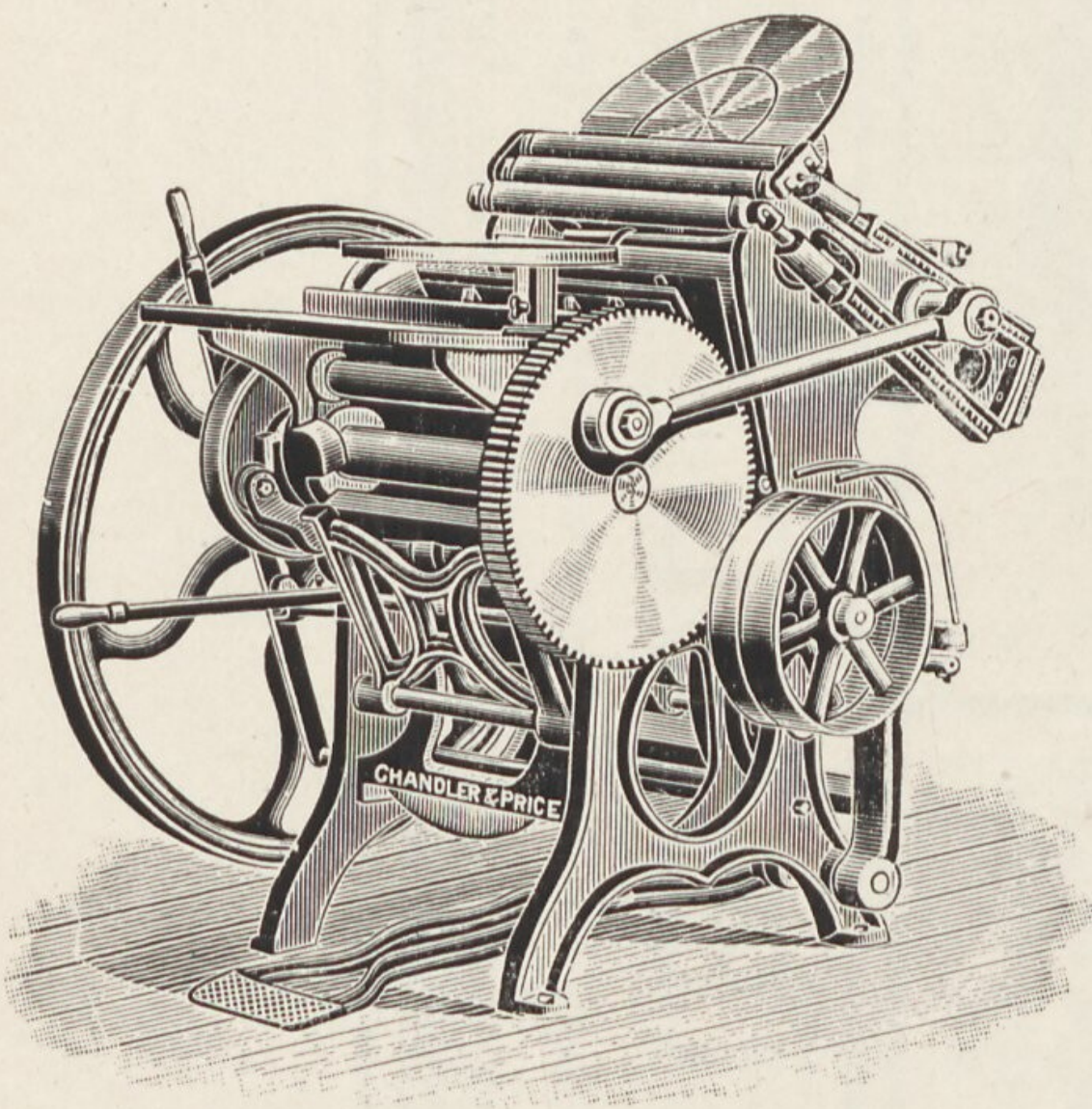

Chandler & Price Ameri- kanska Gordon-Press

är solidare och starkare byggd än någon annan digel-
tryckpress samt konstruerad efter tekniska principer,
som tillförsäkra den en tyst och snabb
gång, så snabb som iläggning tillåter,
utan skakning eller otillbörlig slitning.

Æ Ingen annan press är så stark
eller tål så hård handtering som
Chandler & Price Gordon

TILLVERKAS I 6 STORLEKAR. PRISUPP-
GIFTER & UPPLYSNINGAR PÅ BEGÄRAN.

Gumælius & Komp., Stockholm

AKTIEBOLAGET
NYQVARNS
PAPPERSBRUK

VERKST. DIREKTÖR: E. C. GJESTVANG

TILLVERKAR

AFFISHPAPPER, BOKPAPPER, BOKOMSLAG, BROSCYR-
OMSLAG, DUPLEXPAPPER, DUPLEXKARTONG, ELEFANT-
KARDUS, KARTONG, HVIT & KULÖRT, KONCEPTPAPPER,
KVERTPAPPER, MANILLAKONCEPT, OLIFANTPAPPER,
OMSLAGSPAPPER, PATENTKONCEPT, PERMPAPPER, PÅS-
PAPPER, POSTPAPPER, SIDENOMSLAG, SKRIFBOKSOM-
SLAG, SKRIFPAPPER, SPÄNNPAPPER, SULFITPAPPER,
TÄNDSTICKSPAPPER, TOALETTPAPPER, TAPETPAPPER,
TIDNINGSPAPPER I LÅNGA BANOR FÖR ROTATIONSMASKINER,
TIDNINGSPAPPER SKURET I OLIKA FORMAT TRYCKPAPPER

KONTOR: STORA VATTUGATAN 10. ☼ FABRIK: NYQVARN N. SL. J.
TELEGRAMADRESS: NYQVARN, STOCKHOLM. RIKS- & ALLM. TELEFON

ARENDS & VOIGT

Larsbjørnsstræde 5
KÖPENHAMN

Fack-Affär för Boktryckare och Litografer
Valsgjuteri (det första i Danmark) ~~~~

Representant för Danmark för:

SCHNELLPRESSENFABRIK FRANKENTHAL

Albert & Co. Actiengesellschaft, Frankenthal

JULIUS KLINKHARDT STILGJUTERI, Leipzig

KAST & EHINGER FÄRGFABRIK, Stuttgart

Stort lager af Post- & Skrifpapper
samt Svarta & Kulörta Färger
Trämateriel för Boktryckerier

Gamla Maskiner tagas i utbyte. ~~~~

WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI OCH
FÖRLAG, GÖTEBORG. TRYCKNINGEN AFSLU-
TAD DEN 10 DECEMBER 1901.

